

تصوير ابو عبد الرحمن الكردي

لێكدانەوهی

پێشهکی (بەس الجزیری)

إحسان برهان الدین

مۆڵەت پێشراو ئە قەبرانەتی (عەسەم) بە هەردوو پێوانەتی
(شعبە) و (عەسەم)

د. دیاری أحمد

تەواک نەزەرەت بەشەر
مەن تەریق الشەبەبە و نەزەرە

مەمۆستە دانیێر گەرمیانی

تەواک نەزەرەت الەریق عەسە

حەزەرە
بەشەرەت مەسەسەن

مەنتەدی اقرا الشەبەبە

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

بۆدابهزاندنى جۆرەھا كىتەپ: سەردانى: (مُنْقَدَى إِقْرَا الثَّقَافِي)

لتحميل أنواع الكتب راجع: (مُنْقَدَى إِقْرَا الثَّقَافِي)

پەراي دانلود كىتاپەھاى مەختەلف مەراجە: (مُنْقَدَى إِقْرَا الثَّقَافِي)

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

للكتب (كوردى . عربى . فارسى)

مافی جاپکردنی بارئیزراوه بو دانه ر

ناوی کتیب:	لیکدانه وهی پیشه کی (ابن الجزری)
نووسین:	إحسان برهان الدین
نه خشه سازی ناوه وه:	کۆمپیتهری نارین (محمد علی احمد)
تایپ:	عمر نجم الدین
نۆره ی چاپ:	یه که م
تیراژ:	۲۰۰۰
سالی چاپ:	۲۰۱۰ ز - ۱۴۳۱ ک
ژماره ی سپاردن:	(۲۴۱۱) ی سالی (۲۰۰۹) ی پیدراوه .

ليکدانه وهی

پيشه کی (ابن الجزري)

دانانی

إحسان برهان الدين

مؤلفهت پیدراو له قیرانهتی (عاصم) به ههردوو ریوايهتی

(شعبة) و (حفص)

پیداچوونه وه و پيشه کی

د. دیاری احمد

ماموستا دلیر گهرمیانی

دارالمعرفة

به بيروت

پیشکشہ بہ :

- ئەو خۆینەر و فیڕخوازانی کۆشش دەکەن قورئان بەو شیۆه بخۆیننەوه که بۆ پیڤه مبهەر (ﷺ) دابه زیوه.
- ئەو مامۆستا ماندوو نه ناسانهی که به شیکێ زۆر له ژيانیان تهرخان دهکەن بۆ که یاندنی ئەم زانسته به قوتابیانێ قورئان.

پیشه‌کی مامؤستا دلیر گهرمیان

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على خير خلق الله محمد و على آله وصحبه أجمعين.

پاش خویندنه‌وه و پیداجوونه‌وه م به‌ه‌ولای برای به‌پژم مامؤستا إحسان برهان الدین، خوشحال بووم به‌وهی که به یارمه‌تی خوی گه‌وره توانیبیتی کاری برایانی خوی له بواری جوان خویندنه‌وهی قورئاندا زیاتر برازینیتته‌وه، ئه‌گه‌ر بؤشاییه‌ک له‌و بواره‌دا هه‌بوویتی به‌یارمه‌تی خوا پپی کردبیتته‌وه به‌نووسینه‌که‌ی که به‌پای به‌نده مامؤستایان و قوتابیانی ئه‌و زانسته پیوستیان به‌و کتیبه‌یه‌و، به‌هیزی نووسینه‌که‌ی له به‌هیزی هه‌لبژاردنی ئه‌و مه‌تنه به‌ناوبانگه‌ی (ابن الجزري) ه که مه‌نه‌جی کۆن و تازهی زۆریک له مه‌شایخی قیرائاته، به‌پاستی برای به‌پژم توانیویه‌تی مافی ئه‌و لیکدانه‌وه‌یه بدات به‌شیوه‌یه‌ک هیچ شتیکی گرنگی فهرامۆش نه‌کردوه و ئه‌وه‌نده‌ش دریزی نه‌کردوه‌ته‌وه خوینهر تووشی مه‌له‌ل و ماندوووون بکات، هه‌روه‌ها ئه‌وه‌نده‌ش کورتی نه‌کردوه‌ته‌وه مافی بابته‌کانی نه‌داییت و، ئه‌وه‌ی شایه‌تی باسه ئه‌م نووسینه‌ی پازاندوه‌ته‌وه و به‌هیزی کردوه به‌گه‌رانه‌وه و پالپشت کردنی بابته‌که‌ی به‌قسه‌ی گه‌وره زانایانی ئه‌و زانسته، سوپاس بۆ خوا یه‌که‌م کتیبیکه به‌زمانی کوردی به‌شیوه‌یه‌کی مه‌نه‌جی له‌سه‌ر شیوازی نووسین و لیکدانه‌وه‌ی زانایانی ته‌جويد ئه‌و مه‌تنه‌ی لیکداوه‌ته‌وه، خوی گه‌وره پاداشتی خیری بداته‌وه و به‌رده‌وامی پی ببه‌خشیت بۆ زیاتر خزمه‌ت کردنی قورئانی پیروژ و ئه‌و زانستانه‌ی په‌یوه‌ستن به‌ قورئانه‌وه ... آمین.

دلیر أحمد محمد

الجامع للقراءات الأربع عشرة

پێشهکی د. دیاری احمد

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله، والصلاة والسلام على رسول الله ...

گومانی تیدا نیه که بهرترین و پیرۆزترین زانست زانستهکانی قورئانی پیرۆزه، که وتهی خواى گه‌وره‌یه بۆ به‌نده‌کانی.. له‌وزانستانه‌ش زانستی چاک خوێندنه‌وه (تجوید)ی قورئانه، که به‌لای زانایانه‌وه له‌سه‌ر هه‌موو موسلمانێک واجبە قورئان به (تجوید)ه‌وه بخوێنێته‌وه.. ئەگەر چی شاره‌زابوون له‌زانسته (نظري)یه‌که‌شی له‌سه‌ر هه‌موویان واجب نه‌بێت (واته‌ فه‌رزی کیفایه‌یه) وه‌کو هه‌موو به‌شه‌کانی تری زانست.

له‌گه‌ڵ ئەوه‌ی مایه‌ی فه‌خری گه‌لی کوردی موسلمانە که زانای ژماره‌یه‌کی ته‌جويد و (حُجّة) له (قراءات)ی قورئاندا (شمس القراء ابن الجزري) پۆله‌ی ئەم گه‌له به‌وه‌فایه‌یه، بۆ دیاریه به‌نرخه‌که‌ی ئیسلام بۆ گه‌له‌که‌یان که (قورئانه)'. میژووی پیرۆزی پیشینمان بۆ خزمه‌تی قورئان پر نووره و، مایه‌ی شانازییه.. به‌لام له‌سه‌ده‌کانی دوایدا -که‌حه‌قی خۆیه‌تی ناوینرێت به‌سه‌ده‌کانی دواکه‌وتن- یان پاوه‌ستان وقه‌تیسمان له‌هه‌موو ئاسته‌کانی شارستانیه‌ت (ماددی و پۆشنبیری) که ئوممه‌تی ئیسلام، به‌کوردیشه‌وه به‌ره‌و دوواوه پۆشیتوون..

میژوومان که‌له‌پیاوی کوردی وه‌کو (ابن تیمیة)ی تیا‌هه‌لکه‌وتوه که‌نمونه‌ی تازه‌که‌ره‌وه‌ی (فقه) و (اجتهاد) و ده‌رچون له‌کۆتی (تقلید) و لاسایی کردنه‌وه‌ی بێ بنه‌ما بووه.. به‌لام له‌سه‌ده‌کانی دواکه‌وتویدا، به‌ناو پێشه‌وايانی دین خۆیان خه‌ریک کردوه به‌حاشیه‌ی حاشیه‌که‌نه‌وه، بێ بایه‌خدان به (دلیل) که دینه‌که‌یان دینی

١ بپروانه: الموسوعة الكبرى لمشاهير الكرد عبر التاريخ / د. محمد علي الصويركي الكردي / ج ٤،

(دلیل) ه! به هه مان شیوهش له بواړی قورئاندا له ساله کانی به ره و دوا چووندا پشتگوځیستنیکی زور به دی ده کریت له خزمه تی قورئاندا.. ته نانه ت قورئان وای لیها تبوو ته نها کتیبیکی پیروزییت و له ناو په پودا دابنریت بؤ موباره کی و، نابیت باسی پافه ی نایه ته کان بکریت نه ک نه و که سه (کافر) بیت!! ته نانه ت قوتابیانی شه رعیش (طلاب العلم) له کاتی قورئان خویندندا هه له یه کی زورده کهن و په چاوی بڼه ماکانی چاک خویندنه وهی قورئان ناکریت.

سوپاس بؤ خوا له م دواپیه دا، له گه ل ده ستپیکردن وگه شه سه نندی پابونی ئیسلامی و گه پانه وهی پوله کانی میلله ت به ره و گرنگیدان به ئیسلام و، مامه له کردنی وه کو به رنامه ی ژیان و، هزر و ئه سللی شارستانیته.. هه روه کو چوون گرنگی درا به زانسته کانی تر، گرنگیش - که م تا زور - دراوه به زانسته کانی قورئان، به لام له ئاستی پیویستدا نه بووه، به تاییه تی زانستی قیراات و (ئه دا) و گرنگی دان به سه نه دی نه پچراو بؤ سه رچاوه ی ئه م قورئانه که پیغه مبه ری خواجه (دروودی خوی له سه ر بیت).. چونکه ئه گه ر زانستیک بشیت ته نها له ری خویندنه وهی چند کتیبیکه وه ده ست بکه ویت، ئه و چوینتی قورئان خویندنه وه هه رگیز ناشیت، به لکو ده بیت له ری ماموستایه کی شاره زاوه بیت که بڼه ماکانی خویندنه وهی قورئانی به پاسته وخو له ده می ماموستایه که وه وه رگرتبیت، به و شیوه یه تا ده گاته پیغه مبه ری خوا (دروودی خوی له سه ر بیت) ..

له گه ل ئه وهی به زمانی کوردی چند کتیبیک دانراوه ده رپاره ی زانستی ته جوید، به لام ئه وه به دی ده کریت، له زوریاندا، که نوسه ره که ی خوی شاره زاییه کی ته وای نه بیت له مادده زانستیه که و، پراکتیکیشی زور نه بیت.. له وه ده چیت هه ر وه پگیرانیکی دانراوه عه ره بیه کان بوویت! له گه ل ئه وهی که سوودیشیان زوره.. به لام که م و کوپیان پیوه دیاره، به پیچه وانه ی ئه م کتیبه ی به رده ستمان که برای به ریژ کاک إحسان نوسیویه تی.. که خوی شاره زاییه کی باشی هه یه له خویندنه وهی قورئان و،

خاوه‌نی سه‌نه‌دی نه‌چراوه و، له ده‌می شاره‌زایانه‌وه قورئانی وه‌رگرتوووه.. بۆیه کتێبه‌که‌ی له‌سه‌ر بناغه‌یه‌کی پته‌و نوسراوه و زانیاری زۆری تێدایه.. ئه‌مه و جگه له‌وه‌ی که زۆر سه‌رچاوه‌ی گرنه‌گ و متمانه‌ پێکراوی به‌کارهێناوه له‌ باب‌ه‌ته‌که‌دا.

له‌ پاستیدا ئه‌م کتێبه‌ زیاتر بۆ شاره‌زایان و قوتابییانی شه‌رعه‌، به‌لام هه‌موو پۆشنه‌یرێک سوودی خۆی لێ وه‌رده‌گریت، ده‌توانم بڵێم تا ئیستا به‌ زمانی کوردی نموونه‌ی ئه‌م دانراوه‌ نیه.. بۆ ئه‌وانه‌ی که ده‌یان‌ه‌وێت به‌ دروستی قورئان لای مامۆستایه‌کی شاره‌زا خه‌تم بکه‌ن، زۆر گرنه‌گه‌ بگه‌ڕێنه‌وه بۆی..

داوکارم له‌ خوای گه‌وره‌ ئه‌م کاره‌ جوانه‌ له‌ براه‌ نووسه‌ر وه‌ریگریت و بیکاته‌ توێشوی قیامه‌تی.

د. دیاری احمد اسماعیل

الجامع للقراءات العشر من طریق الشاطبية والدرّة

پێشهکی نووسەر

الحمد لله الذي خلق السماوات والأرض وجعل الظلمات والنور ثم الذي كفروا بربهم يعدلون، والصلاة والسلام على الرحمة المهداة، سيدنا محمد وعلى آله وأصحابه وأتباعه وأحبابه أجمعين.

خۆشبهختی بۆ ئەو کەسە قورئان بە جوانی و دروستی دەخوینێتهوه و، ساتهکانی شهو و پۆژی لهگهڵدا بهسەر دهبات، چونکه قورئان له پۆژی قیامهتدا دهبیست به تکاکار بۆ خویننهوانی، وهکو پێغه مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووویه‌تی: (أن القرآن يشفع يوم القيامة في اصحابه...)¹.

له‌پاستیدا ژيان له‌سایه‌ی قورئاندا-وه‌کو یه‌کێک له‌ خواناسان ده‌فه‌رموێت:-
نیعمه‌تیکی گه‌وره‌یه‌، نیعمه‌تیکه‌ که‌سیک نه‌یچه‌شتبیست نازانیست چۆنه‌، نیعمه‌تیکه‌ ته‌مه‌ن پیرۆز ده‌کات و مرقۆف له‌ هه‌موو پیسیه‌ک پاراو ده‌کاته‌وه‌.

یه‌که‌م په‌یامی قورئانیش بۆ مرقۆفیه‌تی داوای فی‌ربوونی زانست بوو (إقرأ)، زانستیش نیه‌ مه‌زنتر له‌ زانسته‌کانی قورئانی پیرۆز، چونکه‌-پاسته‌وخۆ-په‌یوه‌ندنی به‌ فه‌رمووده‌ی په‌روه‌ردگاره‌وه‌ هه‌یه‌، یه‌کێک له‌ گرنه‌ترین زانسته‌کانی قورئانیش زانستی ته‌جوید و شیوازه‌کانی خویندنه‌وه‌ی قورئانه‌ به‌پێی ئەو بنچینه‌ و بنه‌مایانه‌ی گه‌وره‌ زانا‌یانی ئەم زانسته‌ دیاریان کردووه‌.

به‌لام ئەوه‌ی که‌ جیگه‌ی داخه‌، ئەم زانسته‌ مه‌زنه‌ پشکیکی که‌می به‌رکه‌وتووه‌ له‌بایه‌خدانی مسو‌لمانان له‌م ولاته‌ی خۆمان و به‌تایبه‌تی مه‌به‌ستم کوردستانه‌، ئەوه‌ش

¹ أخرجه مسلم ١/٥٥٣، وأحمد ٢٥٤، ٢٥٧، ٥/٢٤٩، والطبرانی في الكبير ١٣٩-٥/٣٨،

البيهقي في السنن الكبرى ٢/٣٩٥.

که‌مه‌ترخه‌میه‌کی بێ پاساوه، چونکه بوارێک نیه شایانی گرنگی پێدان بێت ئه‌وه‌نده‌ی قورئانی پیرۆز، فه‌رمانی خۆی که‌وره‌ش له‌م باره‌وه‌ پوونتیه‌ له‌ تیشکی خۆر له‌ ناوه‌پاستی پۆژدا که‌ فه‌رمووێته‌ی: (ورتل القرآن ترتیلا).

ئه‌وه‌ فه‌رمانیکی خواهییه، هاوه‌لان به‌ باشتترین شیوه‌ له‌ خۆیاندا به‌رجه‌سته‌یان کردبوو، به‌و شیوازه‌ی که‌ له‌ پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) یان وه‌رگرتبوو. فی‌ربوونی قورئانیش به‌شیوه‌یه‌کی راست و دروست به‌هه‌ڵدان و کۆشش ده‌بێت، چونکه‌ به‌ده‌ست هێنایی ئه‌و زانسته‌ پاده‌وه‌ستیت له‌سه‌ر لایه‌نه‌ تیوری و کرده‌یه‌که‌ی پێکه‌وه، به‌تایبه‌تی بۆئه‌وانه‌ی که‌ ده‌یان‌ه‌وێت پۆلی مامۆستایی و فی‌رکردنی موسوڵمانان ببینن، پێویسته‌ له‌سه‌ریان سه‌رباری ئه‌وه‌ی به‌جوانترین شیوه‌ پێته‌کانی قورئان ده‌ربهن، بشکه‌پێنه‌وه‌ بۆ سه‌رچاوه‌ متمانه‌ پێکه‌راوه‌کانی ئه‌م زانسته‌-به‌تایبه‌تی سه‌رچاوه‌ دێرینه‌کان- چونکه‌ هه‌موو زانا هاوچه‌رخه‌کان زانسته‌کانیان له‌وانه‌وه‌ سه‌رچاوه‌ ده‌گرت، لێره‌شه‌وه‌ گرنگی زمانی عه‌ره‌بی ده‌رده‌که‌وێت، چونکه‌ زمانی ئاینی ئێمه‌ی موسوڵمانانه، واته‌ ئامرازی تیگه‌یشتنمانه‌ له‌ قورئان و سوننه‌تی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ)، هه‌روه‌ها بۆ تیگه‌یشتن له‌و گه‌نجینه‌ به‌ نرخانه‌ی که‌ زانایان بۆیان به‌جێهێشتوین، وا زه‌مانه‌ش جاریکی تر خۆی دووباره‌ ده‌کاته‌وه‌ و، له‌ژێر پاساوی جیا‌جیا هه‌ڵمه‌تی پاسته‌وخۆ و ناراسته‌وخۆ به‌چپی له‌درژی ئه‌م زمانه‌ ئه‌نجام ده‌درێت، به‌هیوای په‌یدا‌بوونی نه‌وه‌یه‌ک له‌داها‌توودا تیگه‌یشتنی قورئان و فه‌رموده‌کانی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌لایانه‌وه‌ قورس‌تر‌بێت له‌ سه‌رکه‌وتنی چیا‌یه‌کی سه‌خت، ئه‌وه‌ش لێ‌پرس‌راوێتی‌یه‌کی می‌ژوو‌یه‌ ده‌که‌وێته‌ سه‌ر ئه‌ستۆی موسوڵمانانی ئه‌م سه‌ره‌ده‌مه، خۆی که‌وره‌ش بێ نیازه‌ له‌وه‌ولانه‌ی ئێمه‌ و، خۆی به‌لێنی پاراستنی قورئانه‌که‌ی داوه، به‌لام تاقیمان ده‌کاته‌وه‌ تا‌کو چ ئه‌ندازه‌یه‌ک په‌رۆشین له‌سه‌ر ئاینه‌که‌مان، مه‌خابن سه‌ره‌تای به‌رووبوومی ئه‌وه‌ولانه‌ش ده‌رکه‌وتوون له‌ نه‌وه‌ی تازه‌ پێگه‌یشتوودا و، یه‌کی‌کش له‌ دیارده‌کانی گرنگی نه‌دان نه‌شاره‌زاییه‌ له‌ قورئان خوێندندا، ئه‌م مه‌ترسیه‌ش که‌

لیره‌دا ده‌یخه‌مه پوو زیاتر مه‌به‌ستم له‌پاست خویندنه‌وه‌ی قورئانی پیرۆزه ئه‌گینا- سوپاس بۆخوا-هه‌ولێ مامۆستایان و که‌ناله‌کانی راگه‌یانندی ئیسلامی و سه‌رجه‌م ئه‌و خزمه‌تانه‌ی ئه‌مپۆ به‌ئاینی ئیسلام پیشکه‌ش ده‌کریت، هه‌موو ئه‌مانه غه‌ریبی ئیسلامیان لابردوو و بوورانه‌وه‌یه‌کی به‌رچاو وه‌دیده‌کریت له‌نیۆ موسولمانانی هه‌رێمدا.

لیره‌شه‌وه داواکارم له‌ فی‌رخوازانێ زانست-به‌تایبه‌تی قورئانی پیرۆز-پێبازی وه‌رگرتنی زانست له‌رێگه‌ی سه‌نه‌ده‌وه زیندوو بکه‌نه‌وه، چونکه ئه‌وه پێبازیکی متمانه پیکراوه بۆ وه‌رگرتن و فی‌ربوون.

منیش فه‌زل و چاکه‌ی خوای گه‌وره به‌سه‌رمه‌وه‌یه به‌وه‌ی هه‌لی خویندنه‌وه‌ی یه‌ک خه‌تمه‌ی بۆ په‌خساندم به‌ قیرائه‌تی عاصم له‌سه‌ر هه‌ردوو پیاویه‌تی (شعبة) و (حفص) له‌سه‌ر ده‌ستی مامۆستامان (مامۆستا دلێر گه‌رمیانی)-دواتریش (أصول)ی ده‌ پیشه‌وا گه‌وره‌کانم له‌لای خویند و قوناغی (الجمع الصغیر)یشم ته‌واو کردو ئیستا له‌ (الجمع الکبیر)دا گه‌یشتمومه‌ته‌ جوژنی هه‌شته‌م به‌سه‌نه‌دی نه‌پچراو بۆ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، ئه‌وه‌ش ده‌رگای چوونه ژووره‌وه‌ی ئه‌م زانسته گرنه‌گی بۆ والا کردم و، یه‌کیک له‌و کتێبه به‌ پێژ و به‌نرخانه‌ی خویندمه‌وه و، به‌ وانه و تمه‌وه چه‌ند جارێک، کتێبی (المقدمة الجزرية)ی (ابن الجزري) بوو په‌حمه‌تی خوای لیبت، ئه‌م کتێبه وه‌کو پێناسه‌مان کردوو له‌ سه‌ره‌تای ئه‌م راڤه‌کردنه یه‌کیکه له‌ باشترین ئه‌و کتێبانه‌ی له‌بوارێ زانستی ته‌جوید و بنه‌ماکانی خویندنه‌وه‌ی قورئاندا نووسراون به‌شیوه‌ی هه‌نراوه، چونکه نووسه‌ره‌که‌ی پیشه‌وایه‌کی ناوداری هه‌ره‌گه‌وره‌یه، که هه‌موان بێ راجیایی کۆکن له‌سه‌ر پیشه‌وایه‌تی ئه‌و، بێگومان زانستیش-هه‌ر زانستێک بیت- له‌سه‌رچاوه‌که‌یه‌وه وه‌رگیردریت باشتره، هه‌روه‌کو چۆن ئاوخاردنه‌وه له‌ سه‌رچاوه‌ی سازگار باشتر و خۆشتره له‌و شوێنانه‌ی دوورن له‌ سه‌رچاوه‌وه.

بۆیه پشت به خوای گه وره و، له ژێر پووناکی کۆمه لێک لیكدانه وهی زانا یانی کۆن و هاوچه رخ، هه لاسام به نووسینی شه رحیک بۆ ئەم کتیبه، هانده ریشم-پاش په زامه ندی په روه ردگارم-ئه وه بوو بینیم موسولمانان بایه خی پیوستیان به م زانسته نه داوه و، ته نانه ت خاوه ن بپوانامه و پۆشنییره کانیش هه ر به جوانی نازانن قورئان بخویننه وه و، له زۆربه ی حوکه مه کانی بێ ئاگان، جگه له وه ش هانده ریکی به هیزی ترم هه بوو که بریتی بوو له وه ی تاکو ئیستا ئەم کتیبه به باشی نه ناسراوه له نیو موسولمانانی کورد و کهس هیچ لیكدانه وه یه کی بۆنه کردوه که چاپ کرایت.

شایانی باسیشه که ئەم کتیبه و، هیچ کتیبیکی تر له م زانسته، قه ره بووی هه بوونی مامۆستا ناکاته وه بۆ فێرکردنی فێرخواز، چونکه ئەگه ر بگونجیت هه ر زانستیک له ڕیگه ی کتیبه وه وه ربگیردریت، زانستی ته جوید و جوان خویندنه وه ی قورئان هه رگیز به ته واوی به ده ست ناخریت به بێ مامۆستایه کی لیها توو، ئەوپه ڕی هیواشم له م کتیبه ئەوه یه سه رچاوه یه کی فێرکردن بیت بۆ مامۆستایانی قورئان و، بابه تیکی هانده ر بیت بۆ قوتابیانی زانست بیخویننه وه و سوودی لیوه ربگرن به هاوکاری که سانی له خۆیان شاره زاتر.

له ئەزموونی خویشمه وه له کاتی فێربوونی قورئان به پێی بنه ماو بنچینه کانی ده لێم: ئەی قوتابی زانست و جوان خویندنه وه ی قورئان، پێش ئەوه ی خه تمه یه کی ته واو بخوینیت له لای مامۆستایه کی لیها توو، گوێگرتنت بۆ قورئان زۆر جیاوازه له گه ل پێش ته واو کردنی خه تمه که، تۆ پێشتر گویت له ئایه تیک ده گرت به سه رییه که وه، به لام ئیستا پیت پیت به گویتدا تیده په ریت، چونکه مه خره ج و سیفه تی پیته کانی ده زانیت، بۆیه نزم کردنه وه ی پیتی به رز و پێچه وانه که ی، قه لقه له پێنه کردنی پیته کانی قه لقه له و پێچه وانه که ی، پانه وه ستان له سه ر پیته کانی (لن عمر)، تیپه رپیون به سه ر پیته کانی (صفیر) به بێ پیدانی ئەو سیفه ته، کورت کردنه وه ی مینگه و مه دده کان له ناستی خۆیان و شتی تر، هه موو ئەمانه ئیستا سه رنجت راده کیشن، پێیان ده زانیت

که هه‌لەن، من دەسته‌به‌ری ئه‌وه‌م بۆ هەر براو خوشکیکی موسولمانی قورئان دۆست، که ئه‌گەر مه‌خره‌ج و سیفه‌ته‌کان شاره‌زا بوو و، خه‌تمه‌یه‌کی قورئانی به‌ درووستی خویند له‌سه‌ر ده‌ستی مامۆستایه‌کی کارامه‌ هه‌ست به‌ حالته‌یکێ تازە ده‌کات له‌ خۆیدا، که هه‌رگیز پێشتر هه‌ستی پینه‌کردووه، شادیه‌که له‌وانه‌یه دیاری خوای گه‌وره‌ بێت بۆ ئه‌و که‌سه‌ی به‌شیک له‌ساته‌کانی ته‌مه‌نی ته‌رخان ده‌کات بۆ جوان خویندنه‌وه‌ی قورئان.

واشنه‌زانی لێهاته‌ویی له‌ بنه‌ماکانی ته‌جوید و پاست خویندنه‌وه‌ی قورئانی پیرۆز مه‌سه‌له‌یه‌کی پڕه‌له‌یه‌ و، کاریگه‌ری زۆری نیه‌، نه‌خێر، به‌لکو واده‌زانم ئه‌وه (یه‌کیکه‌) له‌ هۆکاره‌کانی تینه‌گه‌یشتن له‌ قورئان و (تدبر) نه‌کردنی، ئاخ‌ر که‌سیک چۆن سوود له‌ مه‌زنترین سوره‌تی قورئان (الفاتحه) وه‌رگریت که‌ به‌ په‌له‌ بیخوینیت‌وه‌ وه‌کو ئه‌وه‌ی گورگیکی به‌دواوه‌ بێت و، پیته‌کانی تیکه‌ل و پیکه‌ل بکات، یان (آیه‌ الکرسی) هه‌روه‌ها ئایه‌ته‌کانی تر، ئه‌و په‌له‌په‌ل کردنه‌ و تیکه‌ل کردنی وشه‌کان به‌سه‌ر زماندا به‌و شیوازه‌، پێگره‌ له‌ سوود وه‌رگرتن و تێپامان له‌ واتاکانیدا.

چی بێت له‌قورئان باشت‌ر، ئاده‌میزاد ته‌مه‌نی تیدا به‌سه‌ر به‌ریت، ئیمه‌ به‌و شیوه‌یه‌ین وه‌کو هه‌سه‌نی به‌سری په‌حمه‌تی خوای لیبیت ده‌فه‌رمویت: ئه‌ی ئاده‌میزاد تۆ بریتیت له‌ چه‌ند پۆژانیك، جا که پۆژیکت تیپه‌پی وه‌کو ئه‌وه‌یه هه‌ندیکت له‌نیو چووبیت، ئه‌گەر که‌سیکیش هه‌ندیکی له‌نیو چوو، بێگومان زۆر نابات و به‌جاریک تیا ده‌چیت.

کتییی خواش له‌پێشتره‌ له‌ هه‌موو زانست و بواریکی تر بۆ بایه‌خ پیدان، ئه‌و ساتانه‌ش له‌گه‌ل فیروون و تیگه‌یشتن و له‌به‌رکردنی ئایه‌ته‌کانیدا به‌سه‌ر ده‌چیت ساته‌گه‌لیکی پیرۆزن و قورسی ته‌رازووی پۆژی قیامه‌تن (إنشاءالله).

له‌م نووسینه‌شدا ئه‌وه‌نده‌م به‌سه‌ توانیبیت ئه‌م بابته‌ بوروژینم بۆ مامۆستایان و نووسه‌ران که هه‌ولیکی جددی ده‌ست پێبکه‌ن بۆ پاقه‌کردن و لیکۆلینه‌وه‌ و وه‌رگێرانی

ئو هه‌موو سه‌رچاوانه‌ی که خوینه‌ری مسوڵمانی کورد نه‌ک هه‌ر لییان سوودمه‌ند نه‌بوونه، به‌لکو ناویشیان نه‌بیستوو، ئه‌وه‌ش زیانیکی گه‌وره‌یه، چونکه له‌پاستیدا گه‌وره زانایان و که‌له‌پیاوانی ئه‌م باب‌ه‌ته مه‌زنه نووسین و شوینه‌واری ناوازه‌یان بۆ به‌جیه‌یشتووین، گه‌لی کورد له‌ژێر جۆره‌ها پاساودا لێی بێه‌ش بووه، منیش به‌پشتیوانی خوای په‌روه‌ردگار چه‌ندین سه‌رچاوه‌ی ترم داناوه کاریان له‌سه‌ر بکه‌م ئه‌گه‌ر ته‌مه‌ن ده‌رفه‌تی تیدا مایه‌ت.

ده‌پاریمه‌وه له‌خوای گه‌وره و ده‌لیم:

ئه‌ی چاکترین که‌سیک گوێ له‌نزاو پارانه‌وه‌ی به‌نده‌کانی ده‌گریت، به‌مپاریزه له‌وه‌ی له‌م نووسینه‌م مه‌به‌ستم ناویانگ ده‌رکردن و پوپامایی بیت، بۆئه‌وه‌ی کرده‌وه‌م پووچه‌ل نه‌بیت و پاداشتم به‌ زایه نه‌چیت، لاسایی پیشه‌وای گه‌وره (الشاطبی)یش ده‌که‌مه‌وه، ده‌لیم:

ونادیت اللهم یا خیر سامع أعذني من التسميع قولا و مفعلا

إليك ידי منك الأيادي تمدها أجزني فلا أجزني بجور فاخللا^١

له‌کو‌تایشدا ده‌لیم:

له‌م لینکدانه‌وه کورته‌دا گه‌راومه‌ته‌وه بۆ زۆریک له‌ کتێبه‌کانی ته‌جويد و شه‌رحی (الجزرية) له‌ کۆن و نویدا، ئه‌م بواره‌ش بواریک نیه له‌خۆمه‌وه قسه‌م تیدا کردبیت، به‌لکو هه‌رچیم نووسیوه هه‌ر گواستنه‌وه بووه بۆ قسه‌ی زانایان له‌مه‌ر پافه‌کردنی دێره‌کانی هۆنراوه‌که، به‌لام ئه‌زموونی وانه وتنه‌وه‌ی ته‌جويد و، پافه‌کردنی پیشه‌کی (الجزرية) هه‌لی که‌لک وه‌رگرتنی بۆ په‌خساندم له‌گه‌لیک له‌و کتیب و سه‌رچاوانه‌ی له‌م

باره وه نووسراون و، به گویره ی توانای خۆم هه وڵم داوه ئه و سوودانه به خوینه رم بگه یه نم.

جا ئه گه ر تووشی هه له و نه پیکان بووبیتم له جیگه یه کی کتیبه که و، که سیک به رچاوی پوون کردمه وه و هه له یه کی بۆ پاست کردمه وه، به ئه و په پی سنگ فراوانیه وه وه ریده گرم و، له هه له که م پاشگه ز ده بمه وه، چونکه له کۆتاییدا من زیاتر نیم له ئاده میزادیك که قابیلی هه له کردنه.

سبحانک اللهم وبحمدک أشهدُ ألاَّ الهَ إلاَّ أنتَ أستغفرک و أتوبُ ألیک.

باوکی موحه ممه د / إحسان برهان الدین

که لار ۲۰۱۰/۸/۱۹

ihsanburhan@yahoo.co.uk

کورتہ یهك ده ربارہی ژیاننامہی (ابن الجزري)

تہ بولخہ یر شہ مسہددین موخہ ممہدی کوپی موخہ ممہدی کوپی موخہ ممہدی کوپی عہ لی کوپی یوسف، عومہری، دیمہ شقی، شیرازی، ناسراو بہ (ابن الجزري)^۱.

لہ شہوی شہ ممہ، لہ پاش نویژی تہ راویج لہ بیست و پینجی پمہ زانی سالی (۷۵۱) ی کوچی لہ گہرہ کی (بین السورین) لہ دیمہ شق لہ دایک بووہ.

باوکی بازرگان بوو، چل سال بوو مندالی نہ دہ بوو، کاتیک پویشٹ بۆ حہج لہ لای ناوی زہ مزہ مہدا پاراپاہوہ لہ خوی گہورہ کہ کوپیکی زانی پیبہ خشیت.

تہم باوکہ بازرگانہ پیاوکی خواناس و زانست پەرورہر بوو، قورثانی مہ زنپادہ گرت و، لہ لای مامؤستایانی ناودار وہری دہ گرت، خودی (ابن الجزري) لہ باسکردنی ژیاننامہی (الحسن السروجي) مامؤستایدا فہرموویہ تی^۲:

(مامؤستای من و مامؤستای باوکم پرحمہ تی خوی لیبت، باوکی فیری قورثان خویندن کرد).

(ابن الجزري) جگہ لہ زانستی قورثان و لہ بہرکردنی گوپی لہ فہرموودہ کانی پیغہ مہریش (ﷺ) دہ گرت لہ گہورہ زانایانہوہ، وہکو ہاوہ لانی (الفخر ابن البخاري) و

۱ (جزيرة ابن عمر): ناوچہ یهكہ لہ سہر سنوری سوريا - تورکیا، لہ تہو سہری باکوری موسل، تہم دورگہ یه پوباری دیجلہ لہ یهک لاوہ دہورہی داوہ بہ شیوہی مانگ، بہ لام دواتر کہ ندپیک لہ لایہ کانی ترہوہ دروست کراو، ئاستیکی لہ سہر دروست کراو، ہہریوہ ناو چواردہوری ناوچہ کہی دا، کہ سانیکی زوریش بہو ناوچہ یه ناسراون وہکو لہ کتیبی (معجم لأدباء ۱/۱۶۰ هـ) و (کفایۃ الالمعي / ۸۵) باسکراون.

۲ پروانہ: غایۃ النہایۃ ۱/۲۴۹.

که سانی تر له دیمه‌شق، نیجازه‌شی له گه‌وره زانایانی وه‌رگرت، وه‌کو خالی به‌سال‌چووی باپیری (محمد بن إسماعیل الخبان)، پاشان ده‌ستی کرد به کۆکردنه‌وه‌ی شیوه‌کانی خویندنه‌وه‌ی قورئان (القراءات)، له‌سه‌ر ده‌ستی زانایانی شام وه‌کو: (عبد الوهاب بن السلار) و (أحمد الطحان) و (أحمد رجب) له‌نیوان سالی ۷۶۶-۷۶۷ ک، حه‌وت خویندنه‌وه‌که‌شی له (ابراهیم الحموی) وه‌رگرت و، دواتر له‌سه‌ر ده‌ستی (ابن اللبان) هه‌موو خویندنه‌وه‌کانی ته‌واو کرد.

پاشان ئاره‌زووی گه‌شتی په‌یدا کرد له‌پیناو به‌ده‌ست هینانی ئیسناد به‌رزى و، زۆرتر کارامه‌بوون، هه‌ربۆیه پووی کرده ولاتی پیروزی حیجاز له‌سالی ۷۶۸ ک، له‌ویش په‌یوه‌ندی کرد به وتارخوین و پیشنوویژی مه‌دینه (محمد بن عبدالله الخطیب) و قیرااتی لیوه‌رگرت، له‌سه‌ر کتیبی (الکافی) و (التیسیر) پاشان گه‌پایه‌وه بۆ دیمه‌شق و دریزه‌ی دا به خویندنه‌کانیدا له‌لای (ابن السلار) و، چه‌ند زانایه‌کی تر.

له‌پاش نه‌وه ئاره‌زووی گه‌شت کردنی کرد به‌ره‌و ئه‌نده‌لوس به‌مه‌به‌ستی خویندنی زانست له‌لای (محمد بن یوسف الاندلسی) به‌لام باوکی پێگه‌ی نه‌دا، هه‌روه‌ها حه‌زی کرد بچیته (کرك) به‌لام حه‌زه‌که‌ی به‌دی نه‌هات، پاشان برپاری دا بچیت بۆ قاهره له‌سالی ۷۶۹ ک، له‌وی زانستی قورئان خویندنی له‌گه‌وره زانایانی وه‌رگرت، وه‌کو: (محمد بن الصایغ) و (عبدالرحمن البغدادي) و (ابی بکر بن الجندی) له‌پاش وه‌رگرتنی نیجازه گه‌پایه‌وه بۆ دیمه‌شق، به‌لام پاش مانه‌وه‌یه‌کی که‌م گه‌پایه‌وه بۆ قاهره له‌سالی ۷۷۱ ک، بۆئه‌وه‌ی جاریکی تر له‌سه‌ر چه‌ند کتیبیکی قورئان شیوه‌کانی خویندنه‌وه‌ی قورئان وه‌ریگری، هه‌روه‌ها بۆ وه‌رگرتنی زانستی فه‌رمووده‌ش له‌سه‌ر ده‌ستی ئه‌وانه‌ی مابوون له قوتابیه‌کانی (الدمیاطی) و (البرقوه‌ی) و، زانایانی تر، هه‌روه‌ها زانستی فیه‌هیشی وه‌رگرت له‌سه‌ر مه‌زه‌به‌ی پیشه‌وا شافیه‌ی له‌بازنه‌ی مامۆستا (عبدالرحیم الاسنوی) و زانای تر.

پاشان قاهیره‌ی به‌جیه‌یشت به‌ره‌و دیمه‌شق و، هه‌موو قیرائاته‌کانی کۆکرده‌وه له‌سه‌ر ده‌ستی (القاضي احمد الکفري)، پاشان خیرا جاریکی تر گه‌پایه‌وه بۆ قاهیره، له‌سالی ۷۷۸ ک، ده‌ستی کرد به‌خویندن له‌لای (الضياء القزويني) و زانای تر له‌زانستی (الاصول) و (المعاني) و (البیان)، هه‌روه‌ها گه‌شتی کرد به‌ره‌و شاری ئیسکه‌نده‌ریه بۆئه‌وه‌ی قیرائات به‌کۆکراوه‌یی وه‌ریگریت له‌سه‌ر ده‌ستی (عبدالوهاب القروي الاسکندري)، به‌لام له‌وی هه‌ستی کرد سۆزی ده‌خروشیت بۆ شاره‌که‌ی خۆی، بۆیه‌له‌پاش وه‌رگرتنی مۆلت و بپروانامه‌ی زانستی له‌سه‌ر ده‌ستی مامۆستایانی— گه‌پایه‌وه بۆ دیمه‌شق وه‌کو زانایه‌کی گه‌وره له‌چه‌ندین زانستدا له‌سه‌رووی هه‌موشیانه‌وه له‌زانستی (القراءات) و (الحديث) و (الفقه).

له‌دیمه‌شق ئه‌ستیره‌ی (ابن الجزري) دره‌وشایه‌وه و، ناوبانگی په‌یدا کرد و، (ابن کثیر)ی زانا و لیکده‌ره‌وه‌ی قورئانیش ئیجازه‌ی "فتوا" دانی پێبه‌خشی له‌سالی ۷۷۴ ک، ئینجا به‌مه‌به‌ستی قورئان وتنه‌وه به‌فیرخوازانی زانست و، بۆماوه‌ی چه‌ندین سال له‌مزگه‌وتی (الأموي) دانیش و لیپرسراویتی قوتابخانه‌ی (العادلية) شی گرتنه‌ستۆ، هه‌روه‌ها بوو به‌مامۆستای (دار الحديث) له‌ (الأشرفية الکبری) و، بوو به‌لیپرسراوی قوتابخانه‌ی گه‌وره له‌ (تربة أم صالح)، له‌پاش له‌دunia ده‌رچوونی (ابن السلا) ی مامۆستای له‌سالی ۷۸۲ ک، ئه‌مه‌ش له‌کاتی‌کدا بو که زانایانی گه‌وره وه‌کو: (الشهاب ابن الحجی) و که‌سانی تر له‌ژیاندا بوون، چه‌ندین ئه‌رکی زانستی دیکه‌شی له‌ئه‌ستۆ گرت، هه‌روه‌ها قوتابخانه‌یه‌کیشی دروست کرد بۆ فیرکردنی قورئان و خۆی بوو به‌مامۆستای، پاشان به‌باشی زانی ده‌ست بکات به‌بلاوکردنه‌وه‌ی زانست و گه‌شت بکات له‌پیناویدا، پاش ئه‌وه‌ی وه‌کو قوتابی گه‌شتی ده‌کرد، ئه‌مجاره وه‌کو زانایه‌ک، بۆیه له‌سالی ۷۷۸ ک گه‌شتی کرد بۆ میسر به‌هاوپییه‌تی موحه‌مه‌دی کوپی، له‌پاش سالی‌ک له‌میسر ده‌رچوو به‌لام له‌سالی ۷۹۸ ک جاریکی تر گه‌پایه‌وه میسر و چووه ئیسکه‌نده‌ریه و، ولاتی پۆم، کاتی‌ک گه‌شته شاری برۆسه پێزی زۆری لێنرا له‌لایه‌ن

سولتانی عوسمانی "بایه‌زید" ده وه، چهوت سال له وی مایه وه سه‌رقالی زانست و،
وتنه‌وهی (قراءات) و، زانسته‌کانی قورئان و فهرمووده بوو تییدا.

قوتابییه‌کی زۆری هه‌بوو له‌وی، له‌پاش کۆچی دوا‌یی سولتان بایه‌زید، (ابن
الجزري) له‌ سالێ ۸۰۵ ک پووی کرده (بلاد ماوراء النهر) و، له‌وی چوو بۆ شاری
(کش) و دواتر چوو بۆ (سمرقند) و، ته‌یمورلنگ پێزی زۆری لی گرت، له‌ سالێ ۸۰۷ ک
به‌ره‌و خۆراسان به‌پێکه‌وت و، پۆشته (هراة) و (یزد) و دواتر له‌ ئه‌سفهان مایه‌وه،
تا‌کو په‌مه‌زانی سالێ ۸۰۸ ک و، ئینجا پۆشته شاری شیراز، سه‌رانی ده‌سه‌لات له‌
شیراز وابه‌سته‌یان کرد که له‌وی بمی‌نیت‌ه‌وه و، کردیشیان به‌ دادوهری شیراز و
ده‌وروهری، چوارده‌سال له‌وی مایه‌وه، قوتابخانه‌یه‌کی قورئانی له‌وی دروستکرد و،
قوتابی زۆری له‌ده‌ور کۆبوویه‌وه.

له‌ سالێ ۸۲۱ ک پووی کرده عیراق، له‌ به‌سره‌ نیشته‌جی بوو بۆ قورئان ووتنه‌وه
و، فێرکردن، هه‌ربۆیه قوتابی زۆری له‌ده‌ور کۆبوویه‌وه و، له‌ شیرازه‌وه (طاهر بن عزیز
الأصبهاني) خۆی گه‌يانده لای (ابن الجزري) مامۆستای و خه‌تمه‌یه‌کی ته‌واوی به
(القراءات العشرة) له‌ لا ته‌واو کرد و، ده‌ستی کر به‌ خه‌تمه‌یه‌کی تر به‌لام ته‌واوی نه‌کرد.
له‌ سالێ دواتر پووی کرده شاری مه‌دینه و، به‌لای گوندی عونه‌یزه‌دا تێپه‌ری
به‌هاوپییه‌تی (معین الدین بن عبدالله قاضي کازرون)ی قوتابی خۆی، پاش
دوو‌رکه‌وتنه‌وه‌یان له‌و گونده‌ عه‌ره‌به‌ بیابان نشینه‌کان هێرشیان بۆ هێنان، به‌لام
خوای گه‌وره‌ پزگاری کردن له‌ ده‌ستیان و، هه‌لاتنه‌وه به‌ده‌ستی به‌تاله‌وه به‌ره‌و
عونه‌یزه، چونکه هه‌رچیان پێبوو به‌تالانی برا، له‌و ده‌قه‌ره‌ش (ابن الجزري) هۆنراوه‌ی
(الدرة المضية في القراءات الثلاث المتممة للعشرة) ی نووسی، که له‌کۆتاییه‌که‌یدا ئاماژه
ده‌کات بۆ پووداوی ده‌ستدرێژی کردنه‌سه‌ریاندا و، ده‌فه‌رمو‌یت:

غریبة اوطان بنجد نظمته‌ها و عظم اشتغال البال وافر وکیف لا
صُدَدَتْ عن البيت الحرام وزوري ا- مقام الشریف المصطفی اشرف الملا

۱ (الدرة): بریتیه له‌ قیرائه‌تی ته‌بوجه‌غفر و به‌عقوب و خه‌له‌فی ده‌یهم به‌شێوه‌ی هۆنراوه‌ دانهر ئوصولی ئه‌م سێ
قیرائه‌ته‌ی تیدا کۆکردووه‌ته‌وه (أصول و فرش) ((م- دلیر گه‌رمیانی)).

وطوقني الأعراب بالليل غفلة فما تركوا شيئا وكدت لأقتلا
فادركني اللطف الخفي وردني غنيزة حتى جاءني من تكفلا
بحملي و ايصالي لطيفة أمنا فيارب بلغني مرادي وسهلا^۱

له عونە‌یزه (قاضي) ناوبراوخە‌تمە‌یه‌کی به‌ خویندە‌نە‌وه‌ی ئە‌بوجە‌غفەر لە‌لای (ابن الجزري) خویند و لە‌ مە‌دینە‌ تە‌واوی کرد و، لە‌ویش پیتشە‌نوێ‌ژی حەرە‌می مە‌دینە‌ش دە‌ستی کرد به‌ خویندن لە‌لای^۲.

کاتی‌ک واده‌ی حە‌ج کردن نزیک بوویه‌وه‌ بۆ ئە‌و مە‌به‌سته‌ خۆی سازدا و، پاشان لە‌هە‌ردوو حەرە‌می مە‌ککە‌ و مە‌دینە‌ مایه‌وه‌ بۆ وانه‌ و تنه‌وه‌ و، دانانی کتیب، دواتر دەرچوو بە‌ره‌و عێراق و، لە‌سالی ۷۲۶ ک جاریکی تر گە‌ڕایه‌وه‌ بۆ حە‌ج، پاش تە‌واو بوونی حە‌ج پۆیشت بە‌ره‌و قاهیرە‌ و، لە‌وی چاوی به‌ ئە‌حمە‌دی کۆ‌ری کە‌وت و، هە‌روه‌ها لە‌گە‌ڵ سولتان ئە‌شرە‌فدا کۆ‌بوویه‌وه‌ و پێ‌زی زۆری لێ‌ی گرت^۳، ئە‌وکاتە‌ش کە‌ چاوی به‌ ئە‌حمە‌دی کۆ‌ری کە‌وت بیست سالبوو یە‌کتریان نە‌بینیبوو، بۆ‌یه‌ نامە‌ی بۆ‌نووسیبوو لە‌ولاتی پۆمه‌وه‌ ئاماده‌ بێت و، دەرپۆ‌ژ پێ‌کە‌وه‌ مانە‌وه‌. لە‌سالی حە‌جی داهاتوودا پووی کردە‌ مە‌ککە‌ و، یە‌ک مانگ تییدا مایه‌وه‌ ئینجا دەرچوو بە‌ره‌و یە‌مە‌ن لە‌پێ‌گە‌ی دە‌ریاوه‌، به‌مە‌به‌ستی فی‌رکردن و قورئان و تنه‌وه‌ و بازەرگانی کردن، لە‌وی خە‌ڵکە‌ پیتشە‌رکێ‌یان دە‌کرد لە‌سەر نزیک بوونه‌وه‌ و خویندن لە‌لای، چونکە‌ ئە‌وان پیتشتر کتیبی (الحصن الحصین)ی (ابن الجزري) یان خویندە‌بوویه‌وه‌، (ابن الجزري) لە‌ناویاندا مایه‌وه‌ تاکو واده‌ی حە‌ج لە‌ سالی داهاتوودا و، لە‌گە‌ڵ ئە‌حمە‌دی کۆ‌ری بە‌رپێ‌کە‌وتن بە‌ره‌و میسر، چە‌ند مانگی‌ک لە‌وی مانە‌وه‌ و، لێ‌ی دەرچوون لە‌ (جمادی

۱ بپوانه: کۆتایی پە‌راوێ‌زی (التسهيل لقراءات التنزيل).

۲ بپوانه: غاية النهاية / ۲/۲۵۱.

۳ بپوانه: البدر الطالع / ۲/۲۵۸.

الآخرة) ی سالی ۸۲۹ ک به ره و دیمه شق و له وی له یه کتر جیا بوونه وه؛ کورده کی به ره و ولاتی پۆم و خوی به ره و شیراز، هر له وییش مایه وه له سهر ئه و حاله له فیرکردن و وتنه وهی قورئان تا کو له پۆژی ههینی ۵ / ربیع الاول / ۸۳۳ ک کۆچی دوایی کرد، کاتیك خه لکی هه والی مردن بیان بیست، له هه موو لایه که وه کۆبوونه وه و، به خه لک و کار به ده ستانه وه پیش برکیان ده کرد بۆ هه لگرتنی ته رمه که ی و، هر له و قوتا بخانه ی که دایمه زران دبوو له شیراز نیژا.

نووسین و کتیبه کانی (ابن الجزري):

(ابن الجزري) په حمه تی خوای لیبت نووسینی زۆری هه یه له هه موو باب به ته کانی زانست له ئیسلامدا به تایبه تی زانستی (القراءات) ژماره یان ده گاته زیاتر له (۸۰) کتیب، به لام ئیمه لی ره دا ته نها باسی چه ند کتیبی که به ناو بانگی ده که یین وه کو: -
تعبیر التیسیر فی القراءات العشر.

- تقریب النشر فی القراءات العشر.
- التمهید فی علم التجوید.
- الدرة المضیة فی قراءات الأئمة الثلاثة المرضیة.
- طيبة النشر فی القراءات العشر.
- غاية النهاية فی أسماء رجال القراءات.
- المقدمة الجزرية.
- منجد المقرئين و مرشد الطالبین.
- النشر فی القراءات العشر^۱.

۱ بۆ ئەم نووسینه م ده رباره ی ژیا ننامه ی (ابن الجزري) له کتیبی (شیخ القراء الإمام ابن الجزري) سوودم بین.

پیناسیه‌ک بۆ (المقدمة الجزرية)

پیشه‌کی (الجزرية) هۆنراوه‌یه‌که له دانانی (ابن الجزري) له‌سه‌ر به‌حرى (الرجز) بریتیه له سه‌دوحوته‌کۆپله (دیڤ)، هه‌موو باب‌ه‌ته سه‌ره‌کیه‌کانی زانستی ته‌جويدی له‌خۆگرتووه، پێک‌هه‌ستنیشی بۆ باب‌ه‌ته‌کان له‌سه‌ر به‌نهمایه‌کی (منطق) ی پوون دامه‌زراندووه، سه‌ره‌تا به‌پیشه‌کیه‌کانی ته‌جويد ده‌سته‌پێده‌کات و، ئینجا باسی مه‌خره‌ج و سیفه‌تی پێته‌کان ده‌کات و، دواتر هه‌ندێ حوکمی تایبته‌ت باس

ده‌کات به‌و پیشه‌کیانه‌وه، وه‌کو یاسا‌کانی راوه‌ستان و، شیوازی نووسینی قورئان و، راوه‌ستان له‌سه‌ر کۆتایی وشه‌کان.

وادیاره (ابن الجزري) ناوونیشانی لاوه‌کی له‌نیوان دیڤه‌کانی هۆنراوه‌که‌یدا دانه‌ناوه، وه‌کو ده‌رده‌که‌وێت له‌کۆنترین ده‌ست‌نووسه‌کانی ئەم کتێبه، به‌لام هه‌ندێ له‌وانه‌ی له‌به‌ریان گرتووه‌ته‌وه یان بلاویان کردووه‌توو کتێبه‌که‌یان به‌پێی باب‌ه‌ته‌کانی دابه‌شکردووه و، ناوونیشانی ناوخۆییان بۆ دیاریکردووه، وه‌کو ئاسانکاری بۆ خۆینه‌رو فی‌رخوان.

پیشه‌کی (الجزرية) په‌یوه‌ندی هه‌یه به‌ کتێبه‌کانی تری (ابن الجزري) یه‌وه که له‌وێش باسی باب‌ه‌ته‌کانی زانستی ته‌جويدی کردووه، وه‌کو (التمهید) و (النشر) و، هۆنراوه‌ی (طیبة النشر) که له‌گه‌ڵ پیشه‌کی (الجزري) دا له ۳۰ کۆپله‌دا هاوبه‌شن، ئەوه‌شم به‌لاوه په‌سه‌نده^۱ که (المقدمة) زووتر نووسراوه له‌پیش کتێبی (الطیبة)، هه‌روه‌ها به‌شیوه‌یه‌کی ناراسته‌وخۆش په‌یوه‌ندی هه‌یه له‌گه‌ڵ کتێبی (التمهید)، هه‌ربۆیه ئەو کتێبانه به‌لیکدانه‌وه و رافه‌کردنیکی چاک دیته ئەژمار بۆ ئەم هۆنراوه‌ی

که له بهر دهستمانایه، پافه کارانی ئهم پێشهکیهش بهم په یوهندیه یان زانیوه و، سوودیان له و کتیبانه زۆر وه رگرتوه.

پێشهکی (الجزیة) گرنگی زۆری پێدراوه له لایه ن پسیپۆران و بایه خداران به زانستی ته جویده وه، له پوی له بهرکردن و له بهرگرتنه وه و، پافه کردن، ئه مه ش له بهر چه ند هۆیه ک، له وانه: کورتی و پوخته یی ئه و هۆنراوه یه، هه روه ها ئاسانی وشه کانی و گشتگیری باب ته کانی بۆ هه موو باسه کانی ته جویده، له سه رووی هه موو ئه و هۆکارانه شه وه، به ناویانگی نو سه ره که ی له سه رده می خۆیدا و، سه رده مه کانی تریش، تا وه کو ئه م پۆزگاره ی خۆمان، به لگه ش له سه ر بایه خ پێدانی ئه م پێشهکی یه زۆری لێكدانه وه کانی ته ی له لایه ن زانیان و پافه کارانه وه، که ده گه نه زیاتر له په نجا لێكدانه وه ی درێژ و کورت، وه کو:

۱. الحواشي المفهمة في شرح المقدمة، لأبي بكر أحمد (ت ۸۳۵ هـ).

۲. الطرازات المعلمة في شرح المقدمة الجزرية، لعبد الدائم الحيدوي الأزهری، قوتابی (ئین الجزیة) چاپ کراوه.

۳. اللالی السنیه فی شرح المقدمة الجزرية، لأحمد بن محمد القسطلاني (ت ۹۲۳ هـ).

۴. الدقائق المحكمة شرح المقدمة، لזکریا الأنصاري (ت ۹۲۶ هـ).

۵. المنح الفكرية في شرح المقدمة الجزرية، لملا علي القاري (ت ۱۰۱۴ هـ).

لێكدانه وه ی زۆری تریشی هه یه جگه له مانه - چاپکراون، هه ندیکیش هیشتا ده ستنووسن و چاپ نه کراون^۱.

ده قى هونراوه که

پيشه کی

١	يَقُولُ رَاجِي عَفْوِ رَبِّ سَامِعِ	(مُحَمَّدُ بْنُ الْجَزَرِيِّ الشَّافِعِي)
٢	(الْحَمْدُ لِلَّهِ) وَصَلَّى اللَّهُ	عَلَى نَبِيِّهِ وَمُصْطَفَاهُ
٣	(مُحَمَّدٍ) وَآلِهِ وَصَحْبِهِ	وَمُقَرَّرِ الْقُرْآنِ مَعَ مُحِبِّهِ
٤	(وَبَعْدُ) إِنَّ هَذِهِ مُقَدِّمَةٌ	فِيمَا عَلَى قَارِئِهِ أَنْ يَعْلَمَهُ
٥	إِذْ وَاجِبٌ عَلَيْهِمْ مُحْتَمٌ	قَبْلَ الشُّرُوعِ أَوْ لَا أَنْ يَعْلَمُوا
٦	مَخَارِجَ الْحُرُوفِ وَالصِّفَاتِ	لِيَلْفِظُوا بِإَفْصَحِ اللَّغَاتِ
٧	مُحَرَّرِي التَّجْوِيدِ وَالْمَوَاقِفِ	وَمَا الَّذِي رُسِمَ فِي الْمَصَاحِفِ
٨	بِمَنْ كُلِّ مَقْطُوعٍ وَمَوْصُولٍ بِهَا	وَنَاءٍ أُتِيَ لَمْ تَكُنْ تُكْتَبُ بِهَا

بابه تی مه خرده جی پسته کان

٩	مَخَارِجَ الْحُرُوفِ سَبْعَةَ عَشَرَ	عَلَى الَّذِي يَخْتَارُهُ مِنْ اخْتِبَرِ
١٠	فَالْفُ الْجَوْفِ وَأُخْتَاهَا وَهِيَ	حُرُوفٌ مَدَّ لِلْهَوَاءِ تَنْهِي
١١	تَمَّ لِأَقْصَى الْحَلْقِ هَمْزُ هَاءٍ	تَمَّ لَوْسَطِهِ فَعَيْنُ حَاءٍ
١٢	أَدْنَاهُ غَيْنٌ خَاوَاهَا وَالْقَافُ	أَقْصَى اللِّسَانِ فَوْقَ تَمَّ الْكَافُ
١٣	أَسْفَلُ وَالْوَسْطُ فَجِيمُ الشَّيْنِ يَا	وَالضَّادُ مِنْ حَاقَتِهِ إِذْ وَلِيَا
١٤	لَا ضِرَاسَ مِنْ أَيْسَرٍ أَوْ يُمْنَاهَا	وَاللَّامُ أَدْنَاهَا لِمَنْهَاهَا
١٥	وَالثَّوْنُ مِنْ طَرَفِهِ نَحْتُ اجْعَلُوا	وَالرَّاءُ يَدَانِيهِ اظْهَرِ ادْخُلُوا
١٦	وَالطَّاءُ وَالذَّالُ وَنَا مِنْهُ وَمَنْ	غَلِيَا الثَّنَايَا وَالضَّفِيرُ مُسْكِنُ

۱۷	مِنْهُ وَمِنْ فَوْقِ السَّمَاءِ السُّفْلَى	وَالظَّاءُ وَالذَّالُ وَمَا لِلْعَلْيَا
۱۸	مِنْ طَرَفَيْهِمَا وَمِنْ بَطْنِ الشَّفَةِ	فَالْفَا مَعَ اطْرَافِ السَّمَاءِ الْمُشْرِفَةِ
۱۹	لِلشَّقْسَيْنِ الْوَاوُ بَاءٌ مِيمٌ	وَعُتْنَةٌ مَخْرَجُهَا الْحَيْشُومُ

بابه تی سیفه ته‌کان

۲۰	صِفَاتُهَا جَهْرٌ وَرِخْوٌ مُسْفَلٌ	مُنْفَتِحٌ مُصَمَّمَةٌ وَالصِّدَّ قُلٌّ
۲۱	مَهْمُوسٌهَا (فَحِشَّةٌ شَخْصٌ سَكَتْ)	شَدِيدُهَا لَفْظٌ (أَجِدُ قَطٍ بَكَتْ)
۲۲	وَبَيْنَ رِخْوٍ وَالشَّدِيدِ (لَنْ عُمَرُ)	وَسَبْعُ عُلُوٍّ (خَصَّ ضَغْطٌ قِطٌّ) حَصْرٌ
۲۳	وَصَادٌ صَادٌ طَاءٌ ظَاءٌ مُطَبِّقَةٌ	وَ (فَرٍ مِنْ لُبٍّ) الْحُرُوفِ الْمُذَلَّغَةُ
۲۴	صَفِيرُهَا صَادٌ وَزَائِي سَيْنٌ	قَلَقَلَةٌ (قُطْبٌ جَدٌّ) وَاللِّينُ
۲۵	وَاوٌ وَبَاءٌ سَكَنًا وَأَنْفَتَحَا	قَبْلَهُمَا وَالْأَحْرَافُ صُحْحَا
۲۶	فِي اللَّامِ وَالرَّاءِ وَتَكَرَّرَ جُعِلَ	وَاللَّغَشِي الشَّيْنُ صَادًا اسْطِطَلَّ

بابه تی ته‌جوید

۲۷	وَالْأَخَذُ بِالتَّجْوِيدِ حَسْمٌ لَازِمٌ	مَنْ لَمْ يَجُودِ الْقُرْآنَ أَثَمٌ
۲۸	لَأَنَّهُ بِهِ الْإِلَهُ أَنْزَلَ	وَهَكَذَا مِنْهُ إِلَيْنَا وَصَلَا
۲۹	وَهُوَ أَيْضًا حَلْيَةُ التَّلَاوَةِ	وَزِينَةُ الْأَدَاءِ وَالْقِرَاءَةِ
۳۰	وَهُوَ إِعْطَاءُ الْحُرُوفِ حَقَّهَا	مِنْ صِفَةِ لَهَا وَمُسَحَّحَتِهَا
۳۱	وَرَدُّ كُلِّ وَاحِدٍ لِأَصْلِهِ	وَاللَّفْظُ فِي تَطْيِيرِهِ كَمَثَلِهِ
۳۲	مُكْتَلًا مِنْ غَيْرِ مَا تَكَلَّفَ	بِالطُّفِ فِي التُّطْقِ بِلَا تَعَسُّفِ
۳۳	وَلَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ تَرْكِهِ	إِلَّا رِبَاضَةٌ أَمْرِي يَفْكِهِ

بابہ تی گہورہ کردن و بجووک کردن وہ

۳۴	فَرَّقَيْنَ مُسْتَفِلاً مِنْ أَحْرَفٍ	وَحَاذِرُنْ تَفْجِيمَ لَفْظِ الْإِلْفِ
۳۵	كَهْمَزِ أَحْمَدُ أَغْوَدُ إِهْدِنَا	اللَّهُ ثُمَّ لَمْ لِلَّهِ لَنَا
۳۶	وَلَسَلَطَفَ وَعَلَى اللَّهِ وَلَا الضُّ	وَالْبِيمِ مِنْ مَخْمَصَةٍ وَمِنْ مَرْضٍ
۳۷	وَبَاءٍ بَرَقَ بِاطِلٍ بِهِمْ يَذِي	وَأَحْرِصَ عَلَى الشِّدَّةِ وَالْجَهْرِ الَّذِي
۳۸	فِيهَا وَفِي الْجِيمِ كَخَبِ الصَّبْرِ	وَرَبْوَةِ اجْمَعْتِ وَحَجَّ الْفَجْرِ
۳۹	وَيَمِينُ مُقْلَقًا إِنْ سَكْنَا	وَأَنْ يَكُنْ فِي الْوَقْفِ كَانَ أَمِينَا
۴۰	وَحَاءٌ حَصْحَصَ أَحَطْتُ الْحَقُّ	وَسَيِّبِ مَسْمُومٍ يَسْطُو يَسْقُو

بابہ تی رائہ کان

۴۱	وَرَقِيَ الرَّاءُ إِذَا مَا كُسِرَتْ	كَذَاكَ بَعْدَ الْكُسْرِ حَيْثُ سَكَنْتِ
۴۲	إِنْ لَمْ تَكُنْ مِنْ قَبْلِ حَرْفٍ اسْتِعْلَا	أَوْ كَانَتْ الْكُسْرَةُ لَيْسَتْ أَصْلًا
۴۳	وَالْخَلْفُ فِي فِرْقٍ لِكُسْرِ يُوجَدُ	وَأَخْفَ تَكْرِيرًا إِذَا تَشَدَّدُ

بابہ تی لامہ کان

۴۴	وَفَحِمِ اللَّامُ مِنْ اسْمِ اللَّهِ	عَنْ فَحٍّ أَوْ ضَمٍّ كَعَبْدُ اللَّهِ
۴۵	وَحَرْفِ اسْتِعْلَاءٍ فَحِمٌ وَأَخْصَصَا	لَا طَبَاقَ أَقْوَى نَحْوَ قَالَ وَالْعَصَا
۴۶	وَبَيْنَ الْإِطْبَاقِ مِنْ أَحَطْتُ مَعَ	بَسَطْتُ وَالْخَلْفُ يَتَخَلَّقُكُمْ وَقَعَ
۴۷	وَأَحْرِصَ عَلَى السُّكُونِ فِي جَعَلْنَا	أَنْعَمْتَ وَالْمَغْضُوبِ مَعَ ضَلَّلْنَا
۴۸	وَخَلَصَ انْفِتَاحٌ مَخْدُورًا عَمَسَى	خَوْفَ اسْتِبَاهِهِ بِمَخْطُورًا عَصَى
۴۹	وَرَاعَ شِدَّةَ يَكَاظٍ وَبَا	كَشَرَكُكُمْ وَتَوَفَّى فَنَنَّا

۵۰ وَأَوَّلَىٰ مِثْلٍ وَحُسْنٍ إِنْ سَكَنَ أَذْغَمَ كَثْلَ رَبِّ وَبَلَّ لَا وَاسِنَ

۵۱ فِي يَوْمٍ مَعَ قَالُوا وَهُمْ وَقُلْ نَعَمْ سَبَّحَهُ لَا تُزِغْ قُلُوبَ فَلْتَقُمْ

بابه‌تی (ض) و (ظ)

۵۲ وَالضَّادُ بِسِطَالَةٍ وَمَخْرَجٍ مَيِّزٌ مِنَ الظَّاءِ وَكُلُّهَا تَحِي

۵۳ فِي الظَّنِّ ظَلَّ الظَّهْرِ عَظُمَ الْحِفْظِ أَقِظْ وَأَنْظُرْ عَظُمَ ظَهْرِ اللَّفْظِ

۵۴ ظَاهِرٌ لَفْظِي شَوَاطِئُ كَظْمٍ ظَلَمًا أَغْلُظُ ظِلَامَ ظَفَرٍ أَتَنْظُرُ ظَمًا

۵۵ أَظْفَرُ ظَنًّا كَيْفَ جَاءَ وَعَظٌ سَوَى عِصْيَنُ ظَلَّ النَّحْلِ رُخْرَفٍ سَوَى

۵۶ وَظَلَّتْ ظَلَمٌ وَبَرُومٌ ظَلَمُوا كَالْحِجْرِ ظَلَّتْ شَعْرًا أَنْظَلُّ

۵۷ يَظْلَلُنَّ مَحْظُورًا مَعَ الْمُحْظَرِ وَكُنْتُ فَظًا وَجَمِيعِ النَّظَرِ

۵۸ إِلَّا يَوْمَئِذٍ هَلْ وَأَوَّلَى نَاصِرَةٍ وَالْقَيْظُ لَا الرَّعْدُ وَهُوَ قَاصِرَةٌ

۵۹ وَالْحِظُّ لَا الْحِضُّ عَلَى الطَّعَامِ وَفِي ضَمِّينِ الْخِلَافِ سَامِي

بابه‌تی وریاکردنه‌وه

۶۰ وَإِنْ تَلَاقَيْنَا الْبَيَانَ لَا زِمَ أَنْقَضَ ظَهْرَكَ يَعْضُ الظَّالِمَ

۶۱ وَاضْطَرَّ مَعَ وَعَظْتُ مَعَ أَفْضَمَ وَصَفَ مَا حَبَاهُمُ عَلَيْهِمُ

بابه‌تی (م) و (ن) ی شه‌ده‌دار و زه‌نده‌دار

۶۲ وَأَظْهَرَ الثَّنَةَ مِنْ ثَوْنٍ وَمِنْ مِثْمٍ إِذَا مَا شُدِّدَا وَأَخْفَيْنِ

۶۳ الْمِثْمُ إِنْ سَكُنَ بُعِثَ لَدَى بَاءٍ عَلَى الْمُحْتَارِ مِنْ أَهْلِ الْأَدَا

۶۴ وَأَظْهَرُهَا عِنْدَ بَاقِي الْأَحْرَفِ وَاحْذَرُ لَدَى وَارٍ وَفَا أَنْ تَحْفِي

بابه‌تی بنه‌ماکانی ته‌نوین و نونی زه‌نده‌دار

۶۵ وَحُكْمُ ثَنَوَيْنِ وَثَوْنٍ يَلْفِي إِظْهَارِ ادْغَامٍ وَقَلْبِ اخْفَا

- ۶۶ فَعِنْدَ حَرْفِ الْحَلْقِ أَظْهَرَ وَأَدْغَمَ فِي اللَّامِ وَالرَّاءِ لَا بُعْثَةَ لَزِمَ
- ۶۷ وَأَدْغَمَنَ بُعْثَةً فِي يَوْمِنُ إِلَّا بِكَلِمَةٍ كَدْتِهَا عَنْوَتُوا
- ۶۸ وَالْقَلْبُ عِنْدَ الْبَاءِ بُعْثَةٌ كَذَا لَاخْفًا لَدَى بَاقِي الْحُرُوفِ أَخَذَا

بابه‌تی (مد) و (قصر)

- ۶۹ وَالْمَدُّ لَازِمٌ وَوَاجِبٌ أَتَى وَجَائِزٌ وَهُوَ وَقَصْرٌ تَبَيَّنَا
- ۷۰ فَلَازِمٌ إِنْ جَاءَ بَعْدَ حَرْفٍ مَدٍّ سَاكِنٌ حَالَتَيْنِ وَبِالطَّوْلِ يُعْمَدُ
- ۷۱ وَوَاجِبٌ إِنْ جَاءَ قَبْلَ هَمْزَةٍ مُصَلًّا إِنْ جُمِعَا بِكَلِمَةٍ
- ۷۲ وَجَائِزٌ إِذَا أَتَى مُنْفَصِلًا أَوْ عَرَضَ السُّكُونُ وَقَفًّا مُسْجَلًا

بابه‌تی زانینی راه‌ستان

- ۷۳ وَبَعْدَ تَجْوِيدِكَ لِلْحُرُوفِ لَا بُدَّ مِنْ مَعْرِفَةِ الْوُقُوفِ
- ۷۴ وَالْإِبْدَاءِ وَهِيَ تُقَسَّمُ إِذْنُ ثَلَاثَةٌ تَامٌ وَكَافٍ وَحَسَنٌ
- ۷۵ وَهِيَ لِمَا نَمَّ فَإِنْ لَمْ يُوْجِدِ تَعْلُقٌ أَوْ كَانَ مَعْنَى فَايَسَدِي
- ۷۶ فَالْأَمُّ فَالْكَافِي وَلَفْظًا فَاْمَنْعَنُ إِلَّا رُؤُوسَ الْآيِ جَوْرٌ فَالْحَسَنُ
- ۷۷ وَغَيْرُ مَا نَمَّ قِيمِيحٌ وَاسُهُ الْوَقْفُ مُضْطَرًّا وَيُسَدًّا قَبْلَهُ
- ۷۸ وَلَيْسَ فِي الْقُرْآنِ مِنْ وَقْفٍ وَاجِبٍ وَلَا حَرَامٍ غَيْرَ مَا لَهُ سَبَبٌ

بابه‌تی پجراو و بیگه‌یه‌نرا و (ت)

- ۷۹ وَاعْرِفْ لِمَقْطُوعٍ وَمَوْصُولٍ وَتَا فِي مُصْحَفِ الْإِمَامِ فِيمَا قَدْ أَتَى
- ۸۰ فَاقْطَعْ بِعَشْرِ كَلِمَاتٍ أَنْ لَا مَعَ مُلْجَا وَلَا إِلَهَ إِلَّا
- ۸۱ وَتَعْبُدُوا يَا سَيِّدِينَ ثَانِي هُوَذَا يُشْرِكُنْ شُرَكَاءَ يَدْخُلْنَ تَعْلُوا عَلَى

- ٨٢ أَنْ لَا يَقُولُوا لَا أَقُولُ إِنَّ مَا بِالرَّغْدِ وَالْمَفْصُوحِ صَلِّ وَعَنْ مَا
- ٨٣ تَهْوَا أَقْطَعُوا مِنْ مَا يَرُومُ وَالنِّسَا خُلِفَ الْمُنَافِقِينَ أَمْ مِنْ أَسَسَا
- ٨٤ فَصَلَّتِ النِّسَا وَذَبِجَ حَيْثُ مَا وَأَنْ لَمْ الْمَفْصُوحِ كَسْرُ إِنَّ مَا
- ٨٥ لَانْعَامِ وَالْمَفْصُوحِ يَدْعُونَ مَعَا وَخُلِفَ الْأَنْفَالِ وَتَحِلُّ وَقَعَا
- ٨٦ وَكُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَاخْتَلَفَ رُدُّوا كَذَا قُلْ يَسْمَا وَالْوَصْلُ صِفَ
- ٨٧ خَلَقْتُمُونِي وَأَشْرَرُوا فِي مَا أَقْطَعَا أَوْحِي أَفْضَمُ اشْهَتْ يَلُّوا مَعَا
- ٨٨ ثَانِي فَعَلَنْ وَقَعَتْ رُومٌ كَلَا تُنْزِلُ شُعْرَاءَ وَغَيْرَ ذِي صِلَا
- ٨٩ فَأَيْمًا كَالْتَحِلِّ صَلِّ وَمُخْتَلَفَ فِي الشُّعْرَا الْأَحْزَابِ وَالنِّسَا وَصِفَ
- ٩٠ وَصِلَ فَإِلَمْ هُوَذَا أَلَّنْ تَجْعَلَا تَجْمَعُ كَيْلَا تَحْزَنُوا تَأْسُوا عَلَى
- ٩١ حَجَّ عَلَيْكَ حَرْجٌ وَقَطَعْتُمْ عَنْ مَنْ يَشَاءُ مَنْ تَوَلَّى يَوْمَ هُمْ
- ٩٢ وَمَالِ هَذَا وَالَّذِينَ هَؤُلَا تَحِينَ فِي الْإِمَامِ صَلِّ وَوَقِلَا
- ٩٣ وَوَرْتُوهُمْ وَكَالُوهُمْ صَلِّ كَذَا مِنْ آلِ وَهَا وَيَا لَا تَفْصِلِ

بابه تی تائه كان

- ٩٤ وَرَحِمَتْ الرَّحْرَفُ بِالنَّاسِ زَبْرَهُ لَاغْرَافِ رُومِ هُوَذَا كَافِ الْبَقَرَةِ
- ٩٥ يَغْمَسُهَا ثَلَاثَ نَحْلٍ لِإِبْرَاهِيمَ مَعَا أَخْيَرَاتٍ عَقُودُ الشَّانِ هُمْ
- ٩٦ لَقَمَانِ ثُمَّ فَاطِرٌ كَالطُّورِ عِمْرَانُ لَعْنَتْ بِهَا وَالنُّورِ
- ٩٧ وَأَمْرَاتُ يُوسُفَ عِمْرَانُ الْقَصَصِ أَخْرَجْتُمْ مَعْصِيَتِ بِقَدِّ سَمِعَ يُحْصِ
- ٩٨ شَجَرَتِ الدَّخَانِ سُنَّتْ فَاطِرِ كَلَا وَالْأَنْفَالِ وَحَرْفُ غَافِرِ
- ٩٩ قُرْتُ عَيْنٍ جَنَّتْ فِي وَقَعَتْ فَطَرْتُ بَقِيَّتْ وَأَبْنَتْ وَكَلِمَتْ

۱۰۰ أَوْسَطُ الْأَعْرَافِ وَكُلُّ مَا اخْتَلَفَ جَمْعًا وَفَرْدًا فِيهِ بِالتَّاءِ عُرِفَ

بابه تی هه مزه ی بی‌گه یان‌دن

۱۰۱ وَأَبْدَأُ يَهْمُزُ الْوَصْلَ مِنْ فِعْلِ يَضُمُّ إِنْ كَانَ ثَالِثٌ مِنَ الْفِعْلِ يَضُمُّ

۱۰۲ وَأَكْبَرُهُ حَالُ الْكُسْرِ وَالْفَتْحِ وَفِي لَأَسْمَاءٍ غَيْرِ اللَّامِ كَثَرُهَا وَفِي

۱۰۳ ابْنٍ مَعَ ابْنَيْهِ امْرِئٍ وَابْنَيْنِ وَامْرَأَةٍ وَاسْمٍ مَعَ اثْنَيْنِ

۱۰۴ وَحَازِرِ الْوَقْفِ بِكُلِّ الْحَرَكَةِ إِلَّا إِذَا رُمَتْ قِبْعُضُ حَرَكَةٍ

۱۰۵ إِلَّا يَفْتَحُ أَوْ يَنْصِبُ وَأَسْمٍ إِشَارَةٌ بِالضَّمِّ فِي رُفْعٍ وَضَمٍّ

کۆتایی

۱۰۶ وَقَدْ تَقَضَى تَطْمِي الْمَقْدَمَةِ مِنْ بِنِي لِقَارِي الْقُرْآنِ تَقْدِيمَةً

۱۰۷ أَبْيَاطُهَا قَافٌ وَرَأَى فِي الْعَدَدِ مَنْ يُحْسِنُ الْجَوِيدَ يَظْفَرُ بِالرَّشْدِ

۱۰۸ (وَالْحَمْدُ لِلَّهِ) لَهَا خِصَامٌ ثُمَّ الصَّلَاةُ بَعْدَ وَالسَّلَامِ

۱۰۹ عَلَى النَّبِيِّ الْمُصْطَفَى وَآلِهِ وَصَحْبِهِ وَتَابِعِي مِنْوَالِهِ

یه‌كێك له‌و شتانه‌ی دانه‌رانی كتیپ له‌ زانسته ئیسلامیه‌كاندا پێوه‌ی هۆگر بوون، ده‌ستپێكردنی كتیبه‌كانیان بوو به‌ هێنانی ناوی خوای گه‌وره‌ و، سوپاس كردنی و سه‌لاواتدان له‌سه‌ر پێغه‌مبه‌ر (ﷺ).

(الخطیب البغدادي) كه‌ له‌ ساڵی ٤٦٣ ك له‌ دنیا ده‌رچوو، ده‌فه‌رمویت: (پێویسته‌ ده‌ست پێكردن له‌ هه‌موو كتیپێكی زانستدا به‌ "بسم الله الرحمن الرحيم" بیت)^١.

له‌ راستیشدا شیوازیكی نه‌گۆڕ نیه‌ بۆ وتاری ده‌ستپێكردنی دانانی كتیپ. پێشه‌وا (النوي) كه‌ له‌ ساڵی ٦٧٦ ك له‌ دنیا ده‌رچوو ده‌فه‌رمویت: سه‌لاواتدان له‌سه‌ر پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌ پاش وتنی (الحمد لله) ئه‌وه‌ پێشه‌ی زانایانه‌ په‌حمه‌تی خوایان لیبیت... زانایانیش به‌ (مکروه) یان زانیوه‌ كه‌ سێك ته‌نها وشه‌ی (الصلاة) به‌بی (السلام) به‌كار به‌ینی له‌ سه‌لاواتدا.^٢

(ابن حجر العسقلاني) كه‌ له‌ ساڵی ٨٥٢ ك له‌ دنیا ده‌رچوو، ده‌فه‌رمویت: (وتاری ده‌ستپێكردنی نووسینی كتیپ كورت هه‌ڵه‌هاتوو له‌سه‌ر شیوازیك نه‌توانی‌ت لیبی لابدریت، به‌لكو ته‌نها مه‌به‌ست له‌وه‌یه‌ شیوازی ده‌ستپێكردنه‌كه‌ ئامانج بپێكیت)^٣. وته‌ی دانه‌ریش له‌سه‌ره‌تای ئه‌م هۆنرایه‌وه‌: (بسم الله الرحمن الرحيم) وا‌ته‌: ده‌ست پێده‌كه‌م و، هۆنراوه‌كه‌م پێك ده‌خه‌م و، كتیپ داده‌نیم به‌ په‌نابردن به‌ناوی خوای گه‌وره‌.^٤

^١ بپوانه‌: الجامع لأخلاق الراوي ١/١٩٣، به‌وه‌رگرتن له‌ الشرح الوجيز على المقدمة الجزرية/ د. غانم قدوري الحمد / ٢٥.

^٢ بپوانه‌: صحيح مسلم بشرح النووي ١/٤٣-٤٤، به‌وه‌رگرتن له‌ الشرح الوجيز / ٢٥.

^٣ بپوانه‌: فتح الباري ١/٨، به‌وه‌رگرتن له‌ الشرح الوجيز / ٢٥.

^٤ بپوانه‌: القسطلاني: اللالی السنیه / ١٤، به‌وه‌رگرتن له‌ الشرح الوجيز / ٢٥.

۱. يَقُولُ رَاجِي عَفْوِ رَبِّ سَامِعٍ (مُحَمَّدُ بْنُ الْجَزَرِيِّ الشَّافِعِي)

لیکدانه‌وه‌ی وشه‌کان:

(يَقُولُ) واته: ده‌لێت، دانه‌ر وشه‌ی (يَقُولُ) به‌شیوازی پانه‌بردوو (مضارع) به‌کاره‌یتاوه، پابردوو و پانه‌بردووش وه‌کو به‌کن لی‌رده‌دا بی‌جیاوازی.

(رَاجِي) واته: تکاکار، تکاکردن بۆ شتێک که شیواوی جیبه‌جیکردن بێت.

(عَفْوِ) واته: لی‌بوردن و لی‌نه‌گرتن.

(رَبِّ) وشه‌یه‌کی هاوبه‌شه‌وه‌کو خالد الأزهری ده‌لێت: به‌سه‌رگه‌وره و خاوه‌ن و چاکساز و په‌روه‌رشیار ده‌وتریت، به‌لام نه‌گه‌ر نه‌م وشه‌یه به‌ په‌های بی‌ت ئه‌وا خوا‌ی که‌وره ده‌گرێته‌وه و به‌ که‌سی تر ناوتریت (رَبِّ)، مه‌گه‌ر به‌تایبه‌ت کردن وه‌کو: (رب الدار) واته: خاوه‌ن مال و وشه‌ی له‌و شی‌وه.

(سَامِعٍ) واته: بی‌سه‌ر، به‌لام (سمیع) گونجاوتر بوو، چونکه زیاتر به‌کاره‌اتوه له ده‌قه شه‌ریعه‌کاندا.^۲

(مُحَمَّدُ) ناوی دانه‌ری پێشه‌کیه‌که‌یه په‌حمه‌تی خوا‌ی لی‌بیت.

(الْجَزَرِيِّ) مه‌به‌ست له‌ دورگه‌ی ئیبنو عومه‌ره له‌ ولاتی رۆژه‌لات.

۱. ناو و سیفه‌ته‌کانی خوا‌ی گه‌وره ته‌وقیفیه و هه‌موو ناوه‌کانی به‌ صیغه‌ی موباله‌غه هاتوه، جا سه‌میع له‌سه‌ر وه‌زنی (فعلیل) ه و موباله‌غه‌یه، به‌لام سامیع ته‌نها (اسم فاعل) ه و هه‌چ موباله‌غه‌یه‌کی تێدا نیه به‌لام بۆ پاراستنی وه‌زنی هه‌زناوه‌که به‌کاری هه‌یتاوه ((م. دلێر گه‌رمیانی))

۲. به‌وانه: المنح الفكرية شرح المقدمة الجزرية / ملا علي القاري / ص ۲۰.

واتای گشتی:

موحه‌مده‌ی کوپی جه‌زه‌ری شافیه‌ی، که تکاکاره به‌ر لی‌بورده‌نی په‌روه‌ردگاری بیسه‌ری بکه‌ویت ده‌لایت:

۲. (الْحَمْدُ لِلَّهِ وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى نَبِيِّهِ وَمُصْطَفَاهُ

(الْحَمْدُ) واته: ستایش کردن به زمان به‌مه‌به‌ستی مه‌زن پاگرتن، ئیتر ئایا له به‌رانبه‌ر نیعمه‌تیک بیت یان نا، به‌لام وشه‌ی (الشکر) سوپاس و مه‌زن پاگرتنه بو په‌روه‌ردگار به‌رانبه‌ر به‌ نیعمه‌تیک که به‌خشیویه‌تی، ده‌سپیکردنی دانه‌ریش به‌م وشه‌یه مانای شوین که‌وتنی‌تی بو قورئانی پی‌روژه‌رموده‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ).

(وَصَلَّى اللَّهُ) وشه‌ی (الصلاة) له‌لایه‌ن خوی گه‌وره‌وه به‌زه‌یه و، له‌لایه‌ن

فریشته‌کانه‌وه داوای لی‌خوشبوونه و، له‌لایه‌ن ئاده‌میزاده‌وه نزاو پارانه‌وه‌یه ۲.

(عَلَى نَبِيِّهِ) وشه‌ی (النبي) ئه‌گه‌ر به‌مه‌زه‌وه بیت له (النبا) وه هاتووه

واته: مه‌وال، چونکه پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌لای په‌روه‌ردگاری مه‌وال ده‌هینیت، ئه‌گه‌ر به‌بی "مه‌زه‌ش" بیت له (النبوة) وه هاتووه، واته: به‌رزایی، پیغه‌مبه‌ری خواش (ﷺ) خاوه‌نی پله‌وپایه‌ی به‌رزه له‌لای په‌روه‌ردگاری.

(مُصْطَفَاهُ) واته: هه‌لبژێردراوی خوی گه‌وره، وه‌کو له‌سه‌حیحی پی‌شه‌وا

موسلیم دا هاتووه که پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رموویه‌تی "إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى كِنَانَةَ مَنْ وَلَدَ

۱ قال البخاري: قال أبو العالية: صلاة الله: ثنائه عليه عند الملائكة. مه‌به‌ست له‌م سه‌لاواته ئه‌وه‌یه خوی گه‌وره به‌نده‌کانی ئاکه‌دار ده‌کاته‌وه سه‌بارت به‌پله‌وپایه‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌وه‌ی ستایشی ده‌کات و له‌لای مه‌لائیکه‌ نزیکه‌کانی باسی ده‌کات. ((م. دلیر گه‌رمیانی))

إسماعیل، واصطفی قریشاً من کنانة، واصطفی من قریش بنی هاشم، واصطفانی من بنی هاشم، فأنا خیار من خیار من خیار.^۱

واته: "خوای گه‌وره هۆزی کینانه‌ی له نه‌وه‌ی ئیسماعیل هه‌لبژاردوه و، هۆزی قوره‌هیشی له کینانه هه‌لبژاردوه و، نه‌وه‌ی هاشیمی له قوره‌هیش هه‌لبژاردوه و، منیشی له نه‌وه‌ی هاشیم هه‌لبژاردوه، بۆیه من چاکی نیۆ چاکانی نیۆ چاکانم"

واتای گشتی:

سوپاس بۆ خوا و سۆز و، به‌زه‌هیشی له‌سه‌ر پیغه‌مبه‌ر و هه‌لبژارده‌که‌ی بیّت (ﷺ).

۳. (مُحَمَّدٌ) وَآلِهِ وَصَحْبِهِ وَمُقَرَّرِ الْقُرْآنِ مَعَهُ مُجَبِّهٌ

(مُحَمَّدٌ) (ﷺ)، ناوی پیغه‌مبه‌ره (ﷺ)، له کتێبه‌کانی سیره‌دا هاتوه که به عه‌بدولموت‌ه‌لیبی باپیری پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و ترا کاتی‌ک له پۆژی حه‌وته‌مدا ناوی کوپه‌زا که‌ی نا موحه‌مه‌د، وتیان بۆچی ناوت ناوه موحه‌مه‌د ؟ له‌کاتی‌کدا له باب‌باپیران و خزمه‌کانتدا ئه‌و ناوه نه‌نراوه !، وتی ئومید ده‌که‌م له ئاسمان و زه‌میندا ستایش بکریّت، خوای گه‌وره‌ش ئومید ده‌که‌ی به‌دی هینا.

(وَآلِهِ)^۲ ئیمامی شافعی فه‌رمویه‌تی: خزمه ئیمانداره‌کانی ده‌گریته‌وه له به‌نی هاشم و به‌نی عه‌بدولموت‌ه‌لیب.

۱ اخرجه مسلم، كتاب الفضائل، باب فضل نسب النبي (ﷺ)، برقم (۲۲۷۶) و الترمذي وغيره من حديث واثلة بن الاسقع (ﷺ).

۲ آل: ئه‌گه‌ر کۆ بکریته‌وه له‌گه‌ل (أتباع) واته: (آله و أتباعه) ئه‌وا (آل) واته: خزمه ئیمانداره‌کانی، ئه‌گه‌ریش به‌ته‌نها بیّت واته شوێن که‌وتوانی له‌پیش هه‌موانی شه‌وه خزمه ئیمانداره‌کانی ده‌گریته‌وه. ((م. دلیر گه‌رمیانی)).

(وَصَحْبِهِ) کۆیه بۆ وشه‌ی (صحابی) واته: هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، وشه‌ی (صحابی) هه‌موو که‌سیک ده‌گریته‌وه که به موسولمانی کۆبوپیته‌وه له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، نه‌گه‌ر بۆ ساتیکی که‌میش بووبیته‌ و مردبیته‌یش له‌سه‌ر ئیمان. (وَمُقَرَّرِ الْقُرْآنِ) نه‌و که‌سه‌یه که کرده‌وه‌ی پیده‌کات، یان مامۆستایه. (مَعَ مُحِبِّهِ) نه‌و که‌سه‌ی که قورئانی خۆش ده‌ویته، قوتابیش ده‌گریته‌وه. واتای گشتی:

دروودو سلاوی خوای گه‌وره‌ برژیته‌ سه‌ر خاووخیزان و خزمان و یارو یاوه‌رانی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، هه‌روه‌ها له‌سه‌ر نه‌و که‌سه‌ش که کرده‌وه به قورئان ده‌کات، نه‌و که‌سه‌ش که قورئانی خۆش ده‌ویته.

٤. (وَبَعْدُ) إِنَّ هَذِهِ مُقَدَّمَةٌ فِيمَا عَلَى قَارِئِهِ أَنْ يَعْلَمَهُ

(وَبَعْدُ) واته: له‌پاش باسکردنی سوپاس و ستایش بۆ خوای گه‌وره‌و سه‌لاوات ناردن بۆ پیغه‌مبه‌ری نازدار (ﷺ)، نه‌م وشه‌یه عه‌ره‌ب به‌کاریان هیناوه، کاتیکی ویستووینه له‌ باسیکه‌وه بچن بۆ باسیکی تر.

(إِنَّ هَذِهِ) ئاماژه‌یه بۆ شتیکی هه‌ست پیکراو که نه‌م هۆنراوه‌یه، که ئیمه‌ لی‌ره‌دا خه‌ریکی لی‌کدانه‌وه‌یین.

(مُقَدَّمَةٌ) واته: پیشه‌کی، وه‌کو نه‌و ده‌سته‌ی پیشی سوپا پێی ده‌که‌ن پێیان ده‌وتریته‌ (مقدمة الجیش)، هه‌ر له‌م واتایه‌شه‌وه خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمویته: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْدُمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ {الحجرات ١}.

(فیمَا عَلٰی قَارِنِهِ اَنْ یَّعْلَمَ) واته: پوون کردنه‌وهی ئه‌و شتانه‌یه که پئویستن له‌سه‌ر خوینه‌ری قورئان بیانزانیت.

واتای گشتی:

له‌پاش سوپاس و ستایشی خای دلۆفان و، سه‌لاوات ناردن بۆ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)،
ئهم هۆنراوه‌یه‌م پیشه‌کیه‌که سه‌بارت به‌و مه‌سه‌لانه‌ی که پئویسته خوینه‌ری قورئان
بیانزانیت.

به‌شه‌کانی زانستی ته‌جوید

۵. إِذْ وَجِبَ عَلَيْهِمْ مُحَسِّنٌ قَبْلَ الشَّرْعِ أَوَّلًا أَنْ يَعْلَمُوا

(إِذْ وَاجِبٌ) نه‌و شتانه‌ی به‌ره‌هایی پیوستن و، وازلیه‌ینانیاں گونا‌مه.

(عَلَيْهِمْ) واته: له‌سه‌ر قورئان خوینه‌ران.

(مُحَسِّنٌ) وشه‌یه‌که‌ بۆ جه‌خت له‌سه‌ر کردن هاتووه.

(قَبْلَ الشَّرْعِ) واته: پیش ده‌ستپیکردنی قورئان خویندن.

(وَأَوَّلًا) واته: جه‌خت کردنه‌وه‌یه‌ له‌سه‌ر وشه‌ی پیش خو‌ی.

(يَعْلَمُوا) واته: بی‌زانن.

واتای گشتی:

پیوسته له‌سه‌ر نه‌وانه‌ی که‌ قورئان ده‌خوینن پیش ده‌ستپیکردنیاں نه‌م مه‌سه‌لانه‌ بزائن.

۶. مَخَارِجُ الْحُرُوفِ وَالصَّفَاتِ لِيَلْفِظُوا بِأَفْصَحِ اللُّغَاتِ

(مَخَارِجُ الْحُرُوفِ) واته: جی‌گای ده‌رچوونی پیته‌کانی زمانی عه‌ره‌بی، که‌ بریتین

له‌ (۲۹) پیت، به‌لام به‌گشتی زانایان سی‌ پیره‌ویان هه‌یه، سه‌باره‌ت به‌ ژماره‌ی مه‌خره‌جه‌کان:

پیره‌وی یه‌که‌م: ژماره‌یان (۱۴) مه‌خره‌جه، ئەمانه‌ش به بۆچوونی (الفراء) و (قطرب) و ئەوانه‌ی که شوینکه‌وتووی ئەوانن، مه‌خره‌جی (الجوف) واته: بۆشایی نیوان گه‌روو و دهم یان لابردوو، هه‌روه‌ها جیگه‌ی وشه‌کانی (ل، ر، ن) به‌یه‌ک مه‌خره‌ج داده‌نرین له‌جیاتی (۳) مه‌خره‌ج.

پیره‌وی دووه‌م: ژماره‌ی مه‌خره‌جه‌کان (۱۶) هیه، ئەمه‌ش پیره‌وی (سیبویه) و (الشاطبی) و (ابن البری) و هاو‌بۆچوونه‌کانیانه، ئەمانیش مه‌خره‌جی جه‌وفیان لابردوو، وایان داناوه که ئەو پیتانه له‌ شوینه هاوشیوه‌کانیانه‌وه ده‌رده‌چن واته له‌مه‌خره‌جه‌کانی تروه‌ه.

پیره‌وی سییه‌م: ژماره‌ی مه‌خره‌جه‌کان (۱۷) مه‌خره‌جن، ئەمه‌ش پیره‌وی (الخلیل بن أحمد الفراهیدی) و ئەوانه‌یه که له‌سه‌ر بۆچوونی ئەون، وه‌کو: (ابن الجزی) و جومه‌وری زانایانی پسپۆر له‌م بواره‌دا ئەم پیره‌وه‌یان په‌سه‌ند کردوو.

(الصفات) واته: هه‌روه‌ها سیفه‌تی پیته‌کانیش بناسن.

(لِیْلِفْظًا) له‌ نوسخه‌یه‌که‌دا هاتوو (لینطقوا) واته: قسه‌بکه‌ن و بیخویننه‌وه.

(بِأَفْصَحِ اللَّغَاتِ) واته: به‌ پاراوترین زمان له‌نیو زمانه‌کاندا زمانی عه‌ره‌یه، که زمانی پیغه‌مبه‌ره (ﷺ) و، قورئانی پیدابه‌زیوه.

رێکه‌وتیش نیه که خوای گه‌وره له‌ نیوان هه‌موو زمانه‌کانی مرۆفایه‌تیدا زمانی عه‌ره‌بی هه‌لبژاردوو بۆ ئەوه‌ی په‌یامی کۆتایی بۆ خه‌لکی سه‌ره‌زه‌وی بنیڕیت، له‌پاستیدا ئەم زمانه تایبه‌تمه‌ندی زۆری هه‌یه، هه‌رچۆنیکیش بێت زمانیکی ئایینه‌ی بۆمان و ئەرکی سه‌رشانی‌شمانه به‌رگری لێبکه‌ین، ئاشکرایشه که چۆن هه‌وله‌کان چڕ

کراونه‌ته‌وه بۆ دژایه‌تیکردنی ئەم زمانه به‌پیتی ئامانجگه‌لیکی دوور که ئەوانه‌ی به پیلانه‌که هه‌ڵده‌ستن په‌چاویان کردووه، له‌وه‌ش دڵنیان که‌دروست بوونی نه‌وه‌یه‌کی لاواز له‌ زمانی عه‌ره‌بیدا واته نه‌وه‌یه‌کی تیینه‌گه‌یشتوو له‌ قورئان و فه‌رمووده‌کانی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، ئەمه‌ش ئامانجه‌ راسته‌قینه‌که‌یه‌.

له‌سه‌ره‌تا‌کانی سه‌ده‌ی بیسته‌م و تا‌کو ناوه‌راستی ئەو سه‌ده‌یه‌، هه‌ولیکی چ‌ر و بی‌و‌و‌چان به‌خه‌رج درا له‌پیتناوی لا‌بردنی زمانی عه‌ره‌بی له‌ ولاتی میسر، له‌پ‌یگه‌ی به‌کاره‌ینانی پیتی لاتینی له‌جیاتی پیتی عه‌ره‌بی، به‌لام سه‌رانی موسو‌لمانان له‌و ولاته‌ ده‌رکیان کرد‌به‌ گلا‌وی ئەو پیلانه‌ و، پ‌و‌به‌پ‌و‌وی بو‌ونه‌وه‌و هه‌ر به‌ سا‌وایی و له‌ بی‌شکه‌دا ئەو بی‌رۆکه‌یان له‌نی‌و‌برد، به‌لام مه‌خابن وا ئەو بی‌رۆکه‌یه‌ جاریکی ترو‌پاش زیاتر له‌ نی‌و سه‌ده‌ سه‌ری هه‌ڵدا‌وه‌ته‌وه‌ و، پی‌ویسته‌ له‌سه‌ر موسو‌لمانان به‌رگ‌ری له‌ زمانی عه‌ره‌بی بکه‌ن چونکه‌ زمانی قورئان و سوننه‌ته‌، مام‌وستا (أنور الجندي) په‌حمه‌تی خ‌وای لی‌بی‌ت، ده‌ل‌ی‌ت: ئەم‌رۆ زمانی عه‌ره‌بی زمانی گ‌فتو‌گو‌و‌کردنه‌ بۆ سه‌دم‌لی‌و‌ن عه‌ره‌ب و، زمانی ه‌زره‌ بۆ هه‌زار ملی‌و‌ن موسو‌لمان^۱، زمانیکی د‌یر‌ینه‌شه‌ که‌ پ‌یش هاتنی ئیسلام به‌ هه‌زار سال‌ قسه‌ی پ‌یک‌را‌وه‌.

(الخليل بن أحمد الفراهيدي) له‌ کت‌ی‌بی (العین) دا ده‌ل‌ی‌ت: تی‌ک‌رای وشه‌کانی زمانی عه‌ره‌بی که‌ گ‌فتو‌گو‌ویان پ‌ی‌ده‌کر‌یت به‌وانه‌شه‌وه‌ که‌ فه‌رام‌و‌ش ک‌را‌ون ده‌گاته‌ (۱۲، ۳۰۵، ۴۱۲) وشه‌.

^۱ ئەوه سه‌رژم‌یری هه‌شتا‌کانه‌، چونکه‌ ژماره‌ی موسو‌لمانان له‌م پ‌ۆژگاره‌دا ده‌گاته‌ یه‌ک ملیار و سی‌ سه‌د ملی‌و‌ن که‌س له‌ جیهاندا.

هه‌روه‌ها (الحسین الزبیری) ده‌لیت: وشه‌کانی زمانی عه‌ره‌بی ژماره‌یان ده‌گاته زیاتر له شه‌ش ملیۆن و پینج سهد هه‌زار وشه، کار به (٥٤٢٠) وشه‌ی ده‌کریت، ئه‌وه‌کانی تر هه‌مووی په‌راویز خراون^١.

واتای گشتی:

پیویسته له‌سه‌ر خویننه‌رانی قورئان شوینی ده‌رچوونی پیته‌کان و سیفه‌ته‌کانیان بزانن، بۆنه‌وه‌ی شاره‌زایی په‌یدا بکه‌ن ده‌رباره‌ی چاکترین و پاراوترین زمان که زمانی عه‌ره‌بیه.

٧. مُحَرَّرِي الْجَوِيدِ وَالْمَوَاقِفِ وَمَا الَّذِي رُسِمَ فِي الْمَصَاحِفِ

(مُحَرَّرِي) واته: پیویسته له‌سه‌ریان ئه‌وانه‌ی که باسکراون بیزانن مادام کۆشش ده‌که‌ن بۆ جوان خویندنه‌وه‌ی قورئان.

(وَالْمَوَاقِفِ) واته: شویننه‌کانی راوه‌ستان و ده‌ستپیکردن له قورئاندا.

(وَمَا الَّذِي رُسِمَ فِي الْمَصَاحِفِ) واته: ئه‌و شیوازانه‌ی که قورئانی پینووسراوه‌ته‌وه له موسحه‌فه‌کانی پیشه‌وا عوسمان (ع)، چونکه پوکنیکی قورئانه، دوو پوکنه‌که‌ی تریش بریتین له (تواتر) و گونجان له‌گه‌ل شیوه‌یه‌ک له شیوه‌کانی زمانی عه‌ره‌بی^٢.

واتای گشتی:

ئه‌وانه‌ی که ورد ده‌بنه‌وه له جوان خویندنه‌وه‌ی قورئان و، راوه‌ستان و ده‌ست پیکردنی پیکوپیک و، په‌چاوکردنی خویندنه‌وه‌به‌پیی ئه‌و پینووسه‌ی که له موسحه‌فه‌کانی عوسماندا (ع) هاتووه.

١ بپوانه: دراسات إسلامية معاصرة / ٣٣.

٢ بپوانه: الدرر البهية شرح المقدمة الجزرية / ١١.

به‌شي دووهم جيگای دهرچوونی پېته‌کان

٩. مَخَارِجُ الْحُرُوفِ سَبْعَةَ عَشَرَ عَلَى الَّذِي يَحْمَارُهُ مَنْ اخْتَبَرَ

(مَخَارِج) کوږه، تاکه‌که‌ی (مخرج) ه واته: ئه‌و جيگای که پېته‌که‌ی لیوه دهرده‌چیت، لیړه‌شدا مه‌به‌ست له (٢٩) پېته‌که‌ی زمانی عه‌ره‌بیه.

(عَلَى الَّذِي يَحْمَارُهُ مَنْ اخْتَبَرَ) واته: به‌پیی هه‌لېژاردنی ئه‌و شاره‌زایه— مه‌به‌ستی (الخليل بن أحمد الفراهيدي) یه.

چون بزاین پیتی‌کی دیاری کړاو جيگای دهرچوونی کوږه ؟

بو نمونه ده‌مانه‌وئ بزاین پیتی (ق) یان (ش) یان (ب) شوینی دهرچوونی له‌کوږه پېته‌که (ساکن) بکه یان باشته (مشدّی) بکه‌یت و هه‌مزیه‌کیش بخه‌يته پېشی، بو‌نمونه: (أفّ)، (أشّ)، (أبّ)، له‌کوږ ده‌نگ نه‌ما ئه‌وه شوینی دهرچوونی پېته‌که‌یه^١.

واتای گشتی:

پېته‌کانی زمانی عه‌ره‌بی له (١٧) جيگه‌وه دهرده‌چن، به پیی هه‌لېژاردنی که‌سیکی شاره‌زا و کارامه‌ی وه‌کو: (الخليل بن أحمد الفراهيدي).

پیتسه کانی (الجوف) ١

١٠. فَالْفُ الْجَوْفُ وَأُخْطَاها وَهِي حُرُوفٌ مَدَّ لِلْهَوَاءِ تَنْهِي

(فَالْفُ الْجَوْفُ) واته: جیگه ی دهرچوونی پیتی (ا) بۆشایی نیو دهمه و، جیگه یه کی دیاری کراوی نیه.

(وَأُخْطَاها) واته: ههردوو پیتی (و) و (ی) ئه گهر زهننه دار بن و، پیتشی خۆیان له جۆری خۆیان بیت، واته: ئه گهر له پیتش (و) بۆر (ضمة) هاتبیت و، پیتش (ی) ژیر (کسرة) هاتبیت.

تییینی: پیتی (ا) هه میشه زهننه دار (ساکن) هو، پیتشی خۆی هه میشه سه (فتحة) ی هه یه نمونه ی ئه و سی پیتانه که به (حروف المد و اللین) دهناسرین، ئه م سی وشه یه (قال) بۆ (ا)، (يقول) بۆ (و)، (قيل) بۆ (ی).

هه رسیکه شی کۆبوونه ته وه له وشه ی {تَوَحَّيْهَا} هو ده ٤٩.

(لِلْهَوَاءِ) ئه و هه وای که له دهم دهرده چیت، که بریتیه له دهنگ.

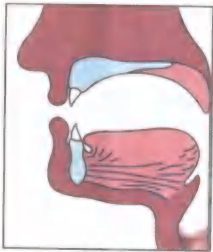
(تَنْهِي) واته: پیتسه کانی مه د ته و او ده بن.

بۆیه ش ناو نراون (حروف المد واللين) به درێژی و ئاسانی دهرده چن (آآآ) (ووو) (یییی) چونکه شوینی لیوه دهرچوونیان بلاوه، شوینی دهرچوونی پیتیش کاتیک بلاو

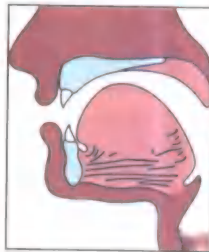
بیٲ دهنگ دریژ ده بیٲه وه و به سانایی ده رده چٲٲ، نه گهر ته نگیش بیٲ دهنگه که به فشار ده رده چٲٲ^۱.

واتای گشتی:

پیتسه کانی (ا، و، ی) له بوشایی نیوان گه روو و ناوده مه وه ده رده چن، نه مانه ش تایبه تن به پیتسه کانی (مد) وه و، تا کو هه ناسه ش دریژ ببیٲه وه به رده وام ده بن.

مخارجی ئەلیف

مخارجی یائی مەددی

مخارجی واوی مەددی

پیتسه‌کانی گه‌روو

١١. ثُمَّ لَأَقْصَى الْخَلْقِ هَمْزٌ هَاءٌ ثُمَّ لَوْسَطِهِ فَعَيْنٌ حَاءٌ

م

مه‌خره‌جی دووهم گه‌رووه، سی مه‌خره‌جی تیدایه و شه‌ش پیتی لیوه دهرده‌چیت:

یه‌که‌م: سه‌رووی قورگ که دوورترین جیگه ده‌گریته‌وه له کۆتایی قورگ و، نزیک سنگ دوو پیتی لیوه دهرده‌چیت (ع) و (ه).
دووهم: ناوه‌پاستی گه‌روو.

(ثُمَّ لَوْسَطِهِ فَعَيْنٌ حَاءٌ) واته: پیتسه‌کانی (ع) و (ح) ی لیوه دهرده‌چیت.

واتای گشتی:

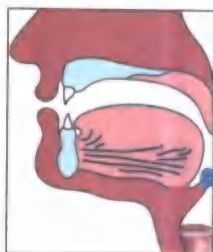
کۆتایی گه‌روو پیتسه‌کانی (ع) و (ه) ی لیوه دهرده‌چیت، له ناوه‌پاستی گه‌روشه‌وه پیتسه‌کانی (ع) و (ح) ی لیوه دهرده‌چیت.

١٢. اَدْنَاهُ غَيْرُ خَاوُهَا وَالْقَافُ أَقْصَى اللِّسَانِ فَوْقَ ثَمَّ الْكَافُ

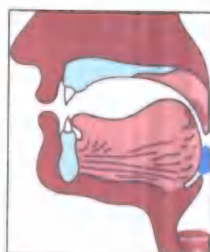
واته: نزیک ترین جیگه‌ی گه‌روو له ده‌مه‌وه مه‌خره‌جی پیته‌کانی (غ) و (خ)ه،
پیش‌خستنی پیتی (غ) له‌سه‌ر (خ) بۆچوونی په‌سه‌ندکراوی (سیبویه) و (الشاطبی)یه،
خاوه‌نی هۆنراوه‌ی جه‌زه‌ریش له‌سه‌ر هه‌مان بۆچوونه^١.

مخره‌جی (ه، ا)

مخره‌جی (ع، ح)

مخره‌جی (غ، خ)

^١ بېروانه: المنح الفكرية شرح المقدمة الجزرية / ملا علي القاري / ٤٩.

پیتسه‌کانی زمان

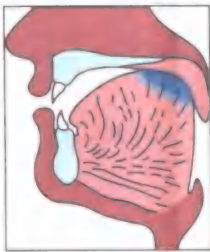
مه‌خره‌جی پیتی (ق):

کاتیک (ابن الجزري) لی‌بوویه‌وه له‌باسکردنی مه‌خره‌جی پیتسه‌کانی گه‌روو، ده‌ستی کرد به‌باسکردنی مه‌خره‌جه‌کانی زمان و پیتسه‌کانی:

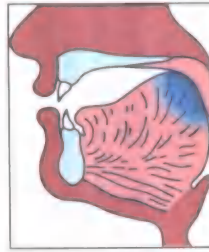
مه‌خره‌جی یه‌که‌م: سه‌رووی زمان (أقصى اللسان) واته: کوتاییه‌که‌ی له‌نزیک گه‌رووه‌وه.

(فوق) مه‌به‌ستی مه‌لاشوه‌وه.

(الكاف) واته: ئەمیش مه‌خره‌جی له‌سه‌رووی زمانه‌وه‌یه.

مه‌خره‌جی (ك)

مه‌خره‌جی (ق)

واتای گشتی:

پیتسه‌کانی (ق) و (ك) له‌سه‌رووی زمانه‌وه‌وه له‌لای مه‌لاشوه‌وه ده‌رده‌چن جی‌گه‌ی (ك) نزم‌تره له‌جی‌گه‌ی (ق)، به‌گشتی ئەو مه‌خره‌جانه‌ی له‌زماندان (١٠) مه‌خره‌جن و (١٨) پیتیان لی‌وه ده‌رده‌چیت به‌م شی‌وه‌ی خواره‌وه^١.

۱. سه‌رووی زمان: واته: دوورترین جیگه‌ی له نزيك قورگ و مه‌لاشووی سه‌روه‌یه، پیتی (ق) ی لیوه دهرده‌چیټ.
۲. سه‌رووی زمان: که‌میک له خوار مه‌خره‌جی (ق) هوه له‌لای مه‌لاشووی سه‌روه، له‌ناو دهمه‌وه نزيك تره، پیتی (ک) لیوه دهرده‌چیټ.
۳. ناوه‌راستی زمان له‌گه‌ل مه‌لاشوودا، سی پیتی لیوه دهرده‌چیټ (ج) و (ش) و (ي) به‌مه‌رجیک پیتی (ي) مه‌ددی نه‌بیټ، واته: بزواو بیټ یان زهننه‌دار (ساکن) بیټ و پیښ خوی سه‌ر(فتحه) ی هه‌بیټ.
۴. یه‌کیک له لیواره‌کانی زمان لای راست یان لای چه‌پ له‌گه‌ل نه‌و دانانه‌ی به‌ته‌نیشته‌وه‌ن له دانه‌خړپیکانی سه‌روه یان به به‌کاره‌پنانی هه‌ردوولا پیکه‌وه پیتی (ضاد) ی لیوه دهرده‌چیټ دهرکردنیشی له‌لای چه‌په‌وه ئاسانتره و زورتر به‌کاردیټ، له‌لای راستیشه‌وه که‌متر و قورستره چونکه له لیواری زمان و نه‌و دانانه‌ی ته‌نیشته‌وه دهرده‌چیټ به‌هوی دریژی مه‌خره‌جه‌که‌یشیه‌وه چونکه له‌خوارووی لیواری زمان ده‌ست پی ده‌کات و له سه‌روویه‌وه ته‌واو ده‌بیټ.
۵. خوارووی هه‌ردو لیواری زمان به‌ره‌و سه‌ره‌تای زمان له‌گه‌ل پووکي ددانه‌کانی ته‌نیشتی له‌و مه‌خره‌جه‌وه پیتی (ل) ی لیوه دهرده‌چیټ.
۶. پیښه‌وه‌ی زمان له‌که‌ل نه‌و به‌شهی به‌رانبه‌ریټی له پووکي ددانه‌کانی سه‌روه پیتی (ن) ی لیوه دهرده‌چیټ.
۷. پیښه‌وه‌ی زمان و که‌میک له پښتیه‌وه له‌گه‌ل پووکي ددانه‌کانی ته‌نیشتی له‌سه‌روه نزيك مه‌خره‌جی (ن) له‌و مه‌خره‌جه‌وه پیتی (ر) دهرده‌چیټ لارېونه‌وه‌یه‌کیښی تیدایه به‌ره‌و مه‌خره‌جی (ن).

۸. پشته‌وهی زمان له‌گه‌ل پووکی ددانه برپه‌کانی لای سهره‌وه که ئه‌وه خالی په‌یوه‌ندی نئوان برپه‌کانی سهره‌وه پووکی ناو دهم ئه‌وه‌ش بریتیه له‌مه‌خره‌جی پیته‌کانی (ت) و (ط) و (د).

۹. پیشه‌وهی زمان و سه‌رووی برپه‌کانی خواره‌وه له‌گه‌ل هیشته‌وهی بۆشاییه‌کی که‌م له‌نئوان سهره‌تای زمان و ددانه‌کان ئه‌م مه‌خره‌جه‌ش تاییه‌ته به‌ پیته‌کانی (س) و (ز) و (ص).

۱۰. پیشه‌وهی زمان و پیشه‌وهی ددانه برپه‌کانی سهره‌وه هاوکات ده‌رکردنی که‌میک له‌ زمان بۆ ده‌ره‌وهی ددانه‌کان ئه‌مه‌ش پیته‌کانی (ث) و (ذ) و (ظ) ی لئوه ده‌رده‌چیت.

پیته‌کانی نیوان ناوه‌پاستی زمان و مه‌لاشوو (الأحرف الشجرية)

مه‌خره‌جی (ج) و (ش) و (ی):

۱۳. أَسْفَلَ وَالْوَسْطَ فَجِئِمُ الشَّيْنُ يَا وَالضَّادُ مِنْ حَافَتِهِ إِذْ وَلِيَا

۱۴. لَا ضَرَّاسَ مِنْ أَيْسَرَ أَوْ يُمْنَاهَا وَاللَّامُ أَذْأَاهَا لِمُنْتَاهَا

(سفل) واته: له‌خواروی پیتی (ق) هوه، هردوو پیتی (ق) و (ک) به‌پیتی (لهوی) ده‌ناسریت، چونکه له‌کو‌تای زمانه‌وه دهرده‌چن له‌لای زمانه‌ بچکوله‌وه.

(والوسط) ناوه‌پاستی زمان له‌گه‌ل به‌شی سه‌رووی مه‌لاشوو، مه‌خره‌جی (ج) و ئینجا (ش) و ئینجا (ی) یتدایه.

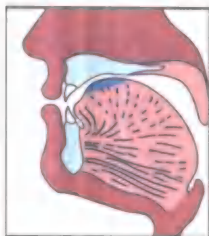
(والضاد من حافته إذ وليا) واته: مه‌خره‌جی (الضاد) له‌لیواری زمانه‌وه‌یه

(لاضرأس) ددانه‌ خریکان (من أيسر أو يُمنَاهَا) واته: له‌لای چه‌پی یا ن لای پاستیه‌وه که‌ئه‌مه‌یان که‌م به‌کارده‌هینریت و گرانه‌ له‌وه‌ش گرانتر دهرکردنی ئه‌و پیته‌یه له‌ه‌ردوولای زمانه‌وه.

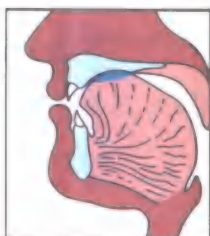
واتای گشتی:

له‌ ناوه‌پاستی زمانه‌وه مه‌خره‌جی (ج) و (ش) و (ی) لای دهرده‌چن، هه‌روه‌ها پیتی (ض) یش له‌لای زمانه‌وه دهرده‌چیت یان لای چه‌پی یان لای پاستی.

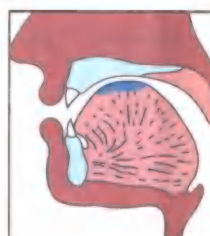
سود: محمد بن علی النویری له کتیبی (شرح طبیبة النشر) ده‌لئیت: ده‌گێڕنه‌وه که عومه‌ری کوپری خه‌تتاب په‌زای خوای لیبیت پیتی (الضاد) ی له‌هه‌ردوو لای زمانیه‌وه ده‌رده‌کرد.

مەخرەجی (ش)

مەخرەجی (ج)

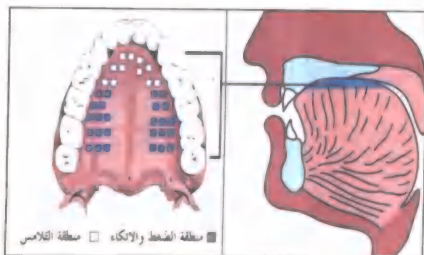

مەخرەجی یاءێ (غیر مدی)

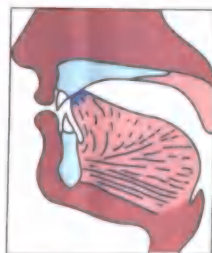

پێته‌کانی سه‌ر زمان

(وَاللَّامُ أَذْنَاهَا لِمَنْهَاهَا) واته: پیتی (ل) له‌نزیكترین لیواری زمانه‌وه‌یه له‌ ده‌م ده‌رده‌چیت له‌ دوا‌ی مه‌خره‌جی (الضَّاد) هه‌وه‌یه له‌گه‌ڵ پووکی به‌شی سه‌ره‌وه‌ی ددانه‌كان هه‌چ پیتیکیش نیه‌- به‌پیتی بۆچوونی هه‌ندیك له‌ زانایان- مه‌خره‌جه‌که‌ی ئه‌وه‌نده‌ی مه‌خره‌جی (ل) درێژ بێت، ده‌رچوونی پیتی (ل) له‌لای چه‌په‌وه‌- به‌پێچه‌وانه‌ی پیتی (ض)- که‌متر و گرانتره‌ به‌لام له‌لای پاسته‌وه‌ زۆرتر و ئاسانتره‌.

مه‌خره‌جی (ض)

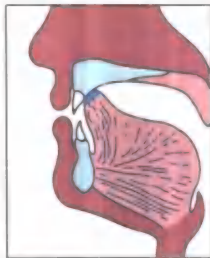

مه‌خره‌جی (ل)

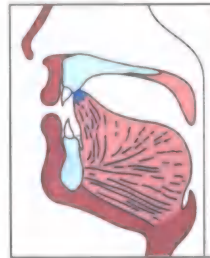
مه‌خره‌جی (ن):

۱۵. وَالنُّونُ مِنْ طَرَفِهِ تَحْتَ اجْعَلُوا وَالرَّاءُ يَدَانِيهِ لَظْهَرٍ ادْخُلُوا

لیره‌دا (ابن الجزري) تیمان ده‌گه‌یه‌نیت که مه‌خره‌جی (ن) که‌میک له‌پیشه‌وه‌ی زمانه‌وه‌یه که‌میک به‌ره‌و پشتی زمانه‌وئه‌وش به‌پی‌ی بۆچوونی (سیبویه) و، ئه‌وانه‌ی هاوبۆچوونن له‌گه‌لیدا^۱.

(ر) مه‌خره‌جی

(ن) مه‌خره‌جی

پیتەکانی پیشه‌وه‌ی مه‌لاشوو
(الحروف النطعية)

۱۶. وَالطَّاءُ وَالذَّالُ وَكَأَ مِنْهُ وَمِنْ عُلْيَا السَّيِّئَاتِ وَالصَّفِيرُ مُسَكِّنٌ

(وَالطَّاءُ وَالذَّالُ وَكَأَ) ئەم پیتانەش لەپیشەوه‌ی زمان و ئاسمانە‌ی دەمه‌وه دەردەچیت لەگەڵ بەکارهێنانی بنی ددانەکانی سەر‌وه‌ه، ئەم سێ وشەش بە (الحروف النطعية) دەناسرێن چونکە لە چالاکی مه‌لاشووه‌وه دەردەچن.

(السَّيِّئَاتِ) واتە: ددانەکانی پیشه‌وه‌ه دوو لەسەر‌وه‌ه و دوو لەخواره‌وه

(وَالصَّفِيرُ مُسَكِّنٌ) واتە: پیتەکانی (ص) و (ز) و (س) جیگیرە کە دەرچونیان

لەسەر‌ه‌تای زمانه‌وه‌یه.

واتای گشتی:

پیتەکانی (ت) و (ط) و (د) لەپیشەوه‌ی زمان لەگەڵ بەکارهێنانی ددانەکانی پیشه‌وه‌ه بەشی سەر‌وه‌ه دەردەچن هه‌روه‌ها جیگیریش بووه پیتەکانی (صفیر)یش کە بریتین لە (ص) و (ز) و (س) لەهه‌مان جیگه‌وه دەردەچن بەلام سەر زمان دەدات لە ددانەنی خواره‌وه.

پیشه‌کانی باریکایی زمان (الحروف الأصلية أو حروف الصفي)

۱۷. مِنْهُ وَمِنْ فَوْقِ السَّمَاءِ السُّفْلَى وَالْظَّاءُ وَالذَّالُ وَتَا الْعُلْيَا

(مِنْهُ) واته: له پیشه‌وه‌ی زمان (وَمِنْ فَوْقِ السَّمَاءِ السُّفْلَى) واته: له نیوان ددانه‌کانی پیشه‌وه به‌شی سهره‌وه و خواره‌وه ئەم سی پیشه‌ش به (الحروف الأصلية) ده‌ناسرین چونکه له (أصله)ی زمانه‌وه واته له باریکایی زمانه‌وه دهرده‌چن.

ئهو پیتانه‌ی له نزيك پووكه‌وه دهرده‌چن (الحروف اللثوية)

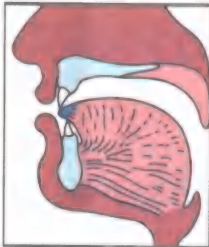
(وَالْظَّاءُ وَالذَّالُ وَتَا الْعُلْيَا) واته: له پیشه‌وه‌ی هه‌ردوو لای زمانه‌وه دهرده‌چن له‌گه‌ل ددانه‌کانی سهره‌وه مامۆستایانی فێرکردنی قورئان جه‌خت ده‌که‌نه‌وه سه‌باره‌ت به‌م پیتانه‌ که زمان ده‌ریکری‌ت له‌کاتی وتنیاندا، ئەم سی پیشه‌ش به‌(اللثوي) ده‌ناسرین چونکه له نزيك (پووک) گۆشتی ده‌وری ددانه‌کانه‌وه دهرده‌چن.

ئەم (۳) پیتە له‌لایەن (الخليل بن أحمد الفراهيدي) ناو‌نراون به‌ (الحروف اللثوية) چونکه سه‌ره‌تا یان له‌لای پووکه‌وه ده‌ست پی ده‌کات، یان وه‌کو: (التاذي) ده‌لێت: له‌به‌رئه‌وه‌ی مه‌خره‌جه‌که‌یان نزيکی پووکە، یان له‌به‌ر ئه‌وه‌ی مه‌خره‌جه‌که‌یان له‌ لیوه‌وه دهرده‌چیت، ئه‌وه‌ش وه‌سفیکێ پاست نیه‌.

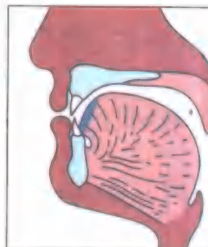
(المرعشي) ده‌لیت: ئەم واتایە جوړیک له چاپووشینی تیدایه، چونکه ئەو مه‌ناسه‌ی له‌گه‌ل‌ ده‌ربړینی ئەم پیتانه ده‌رده‌چیت ده‌گاته پووک و له‌وی بلاوده‌بیته‌وه، راست تریش ئەوه‌یه به‌م پیتانه بو‌تریت (أسناني) نه‌ک (لثوي) ١.

واتای گشتی:

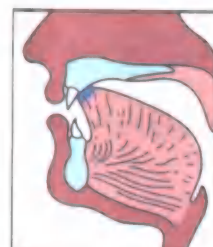
پیته‌کانی (ظ، ث، ذ) له‌پیشه‌وه‌ی زمان و ددانه‌کانی پیشه‌وه‌ی به‌شی سه‌ره‌وه ده‌رده‌چن هاوکات له‌گه‌ل‌ که‌میک له‌ ده‌رکردنی زمان.

مه‌خره‌جی (ذ، ث، ظ)

مه‌خره‌جی (س، ص، ز)

مه‌خره‌جی (د، ت، ط)

پیشه‌کانی هەردوو لیۆ و که‌پوو (حروف الشفتین الخیشوم)

١٨. مِنْ طَرَفَيْهِمَا وَمِنْ بَطْنِ الشَّفَةِ قَالَهَا مَعَ اطْرَافِ الثَّنَائِيَا الْمَشْرِفَةِ

(مِنْ طَرَفَيْهِمَا) واته: له هەردوولای زمانه‌وه په‌یوه‌ندی هه‌یه به پیتەکانی باریکایی زمان.

(وَمِنْ بَطْنِ) واته: به‌شی ناوه‌وه‌ی لیۆی خوار.

(قَالَهَا مَعَ اطْرَافِ الثَّنَائِيَا الْمَشْرِفَةِ) واته: پیتی (ف) له به‌شی ناوه‌وه‌ی لیۆی خوار له‌گه‌ل پیشه‌وه‌ی ددانه بره‌په‌کانی سه‌ره‌وه‌دا^١.

واته: پیتی (ف) له به‌شی ناوه‌وه‌ی لیۆی خوار دهرده‌چیت له‌گه‌ل خواره‌وه‌ی بره‌ره‌کانی سه‌ره‌وه^٢.

تییینی: هه‌ندی که‌س پیتی (ف) له مه‌خره‌جی هه‌له‌وه دهرده‌که‌ن، کاتی‌ک پیشه‌وه‌ی ددانه‌کانی سه‌ره‌وه‌یان ده‌خه‌نه سه‌ر لیۆی خواریان نه‌ک به‌شی ناوه‌وه‌ی.

١٩. لِلشَّفَتَيْنِ الْوَاوُ بَاءٌ مِيمٌ وَغُسَّةٌ مَخْرَجُهَا الْخِيشُومُ

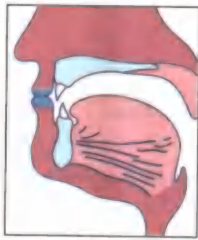
(لِلشَّفَتَيْنِ الْوَاوُ بَاءٌ مِيمٌ) واته: مه‌خره‌جی نیۆان هەردوو لیۆ پیتی (و، ب، م) ی لیۆه دهرده‌چیت، به‌لام بۆ (و) لیۆه‌کان ده‌کرینه‌وه و خپ ده‌کرینه‌وه وه‌کو (ضمة) بخوینیت و، بۆ پیتی (ب) و (م) داده‌خرین^٣.

١ بپروانه: المنح الفكرية شرح مقدمة الجزرية / ملا علي القاري / ٥٨.

٢ بپروانه: التجويد الميسر / د. عبد العزيز القاري / ٢٠.

٣ بپروانه: هداية المستفيد / محمد محمود ابو ريمة / ٢٩.

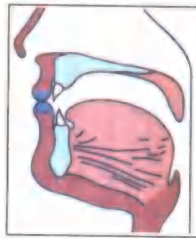
(وَعَنْتُهُ مَخْرَجُهَا الْخَيْشُومُ) واته: جیگه‌ی دهرچوونی مینگه‌ش که پوهه.

مخرجه‌جی (ب)

مخرجه‌جی (و) ی (غیر مدی)

مخرجه‌جی (م)

مخرجه‌جی (ف)

واتای گشتی:

پیته‌کانی (و، ب، م) له نیوان هه‌ردوو لیوه‌وه دهرده‌چن بۆ (و) به کرانه‌وه‌یان و بۆ (ب، م) به داخستنیان، مینگه‌ش له که‌پوه‌وه دهرده‌چیته.

مخرجه‌جی مینگه‌له‌گه‌ل (م)

مخرجه‌جی مینگه‌له‌گه‌ل (ن)

سود: ماموستا (عطية قابل نصر) ده‌لئیت:

پیته‌کانی عه‌ره‌بی له پوهی مخرجه‌جیانه‌وه ژماره‌یان (٣١) پیته به‌م شیوه‌یه‌ی

خواره‌وه:

بۆشایی نیوان قورگ و ده‌م: ٣ پیت.

قورگ: ٦ پیت.

زمان: ١٨ پیت.

هه‌ردوو لیو: ٤ پیت.^١

سیفه تی پیتسه کان

(الصفات) کۆیه تاکه که ی (صفة) یه له پووی زمانه وانیه وه واته: ئه وواتایه ی که وه سفی شتیک ده کات وه کو بلی ئه و شته سپیه یان په شه.

له پووی (اصطلاحی) یه وه بریتیه له شیوازیکی نه گۆر (ثابت) بۆ پیتسه که له کاتی خویندنه وهیدا وه کو: دهنگ نه رم کردن و نزم کردن و بهر زکردن، له راستیدا سیفه ته کان وه کو پیوانه ن بۆ پیتسه کان، پیتی به هیز له لاواز جیاده که نه وه وه کو: (ت) له (ط) چونکه ئه گهر سیفه تی لکاندن (الإطباق) و جوولاندن (قلقلة) نه بوایه له یه کتر جیا نه ده کرانه وه.

بۆیه خستنه پووی سیفه ته کان شیوازی راستی خویندنه وهی پیتسه کان ده رده خات وه کو ئه وهی ئایا دهنگ به و پیتسه درێژ ده بیتته وه یان نا. زانینی ئه و سیفاتانه سی سوودی ههیه:

یه که م: جیا کردنه وهی ئه و پیتانه ی که مه خره جی هاویه شیان ههیه. دووهم: ناسینی پیتی به هیزولاواز، بۆ ئه وهی بزانییت ئایا دروست تی هه لکیش (أدغام) کراوه یان نا دروست.

سییه م: جوان خویندنه وهی ئه و وشانه ی که مه خره کانیا ن جیاوازن^١.

جیاوازی زانایان سه باره ت به ژماره ی سیفه ته کان

زانایان له م باره یه وه جیاوازیان له نیواندایه، (ابن الجزری) و ئه وانه ی په یه وهی له بۆچوونه که ی ده که ن پێیان وایه که (١٧) سیفه تن، به لای هه ندی زانایانیشه وه (٢٠) ه یان (٣٤) ه یان (٤٤) ه به لام ئیمه له م کتیه دا په چاوی بۆچوونی جومهوری زانایان

ده‌که‌ین، که (ابن الجزري) یش هه‌مان بۆچوونی هه‌یه له‌وه‌ی که سیفه‌ته‌کان بریتین له
(١٧) سیفه‌ت و ده‌لّین:

سیفه‌ته‌کان ده‌بنه دوو به‌شه‌وه:

١. سیفه‌ته خۆیه‌کان (الصفات الذائتة).

٢. سیفه‌ته توشه‌اته‌وه‌کان (الصفات العرضية).

سیفه‌ته خۆیه‌کان: ئه‌و سیفه‌تانه‌ن که هۆگرن به پیته‌که‌وه و هه‌رگیز لّی
جیانانبنه‌وه وه‌کو: (قلقلة).

سیفه‌ته توشه‌اته‌وه‌کان: ئه‌و سیفه‌تانه‌ن که هه‌ندێ جار له‌گه‌ڵ پیته‌که‌ن و
هه‌ندێ جار لّی جیاده‌بنه‌وه وه‌کو: (تفخيم) و (ترقيق)، لّیره‌دا باس‌مان له‌سه‌ر
به‌شی یه‌که‌مه، که‌ئه‌ویش ده‌بیته دوو به‌شه‌وه:

١. ئه‌و سیفه‌تانه‌ی که دژیان هه‌یه.

٢. ئه‌و سیفه‌تانه‌ی که دژیان نیه.

سیفه‌ته دژه یه‌که‌تره‌کان بریتین له:

(الجهر) دژه‌که‌ی (الهمس) ه.

(الرخاوة) دژه‌که‌ی (الشدة) و (التوسط) ه.

(الإستفال) دژه‌که‌ی (الإستعلاء) ه.

(الإنفتاح) دژه‌که‌ی (الإطباق) ه.

(الإصمات) دژه‌که‌ی (الإذلاق) ه.

سیفه‌ته بّی دژه‌کانیش بریتین له:

(القلقلة) و (اللين) و (الإنحراف) و (التكرير) و (التفشي) و (الإستطالة)،
دواتریش هه‌موو ئه‌م سیفه‌تانه باس ده‌که‌ین و واتا‌کانیان پوون ده‌که‌ینه‌وه (إن شاء الله)¹.

(ابن الجزري) په‌حمه‌تی خوی لی‌بیّت به‌باس‌کردنی سیفه‌ته به‌ناوبانگه‌کان ده‌ست پی‌ده‌کات و ده‌لیّت:

سیفه‌ته دژ داره‌کان

٢٠. صِفَاتُهَا جَهْرٌ وَرَخْوٌ مُسْفِلٌ مُنْفَحٌ مُضْمَةٌ وَالضِدَّ قُلُّ

(صِفَاتُهَا) واته: سیفه‌ته به‌ناویانگه‌کانیان بریتین له:

١. (جَهْرٌ) واته: ده‌نگ به‌رزى.

٢. (وَرَخْوٌ) واته: نه‌رمى.

٣. (مُسْفِلٌ) واته: نزم.

٤. (مُنْفَحٌ) واته: کراوه.

٥. (مُضْمَةٌ) واته: قورس.

(وَالضِدَّ قُلُّ) واته: باسى دژه‌کانیشیان بکه، که بریتین له:

٦. (الهمس) واته: نه‌سپایی.

٧. (الشدة) واته: توند و به‌هیز.

٨. (الإطباق) واته: لکاندن.

٩. (الإذلاق) واته: خیرایی.

پسته کانی نه سپایی و دهنگ به رزی و توندی و نه رمی

٢١. مَهْمُوسُهَا (فَحَثَهُ شَخْصٌ سَكَتٌ) شَدِيدُهَا لَفْظٌ (أَجِدُ قَطِ بَكَتٌ)

ئه مه ش پوخته ی و اتا کانی ئه و سیفاتانه یه که با سمانکرد:

(الهمس):

له پرووی زمانه وانیه وه: دیار نه بوون و ئه سپایی.

له پرووی زار او وه وه: ده رچوونی هه ناسه له کاتی ده ربپینی ئه و پیتانه ی که ئه م
سیفه ته ی تیدایه، به هو ی لاوازی پشت به ستن به مه خره جه که یه وه.

پسته کانی: (١٠) پیتن کۆ کراونه ته وه له وته ی (ابن الجزري) دا، (فحَثَهُ شَخْصٌ
سَكَتٌ) ١.

تیبینه کی گرنگ: خوینه ر ناتوانیت-ئه م سیفه ته-یان هه ر سیفه تیکی تر-له
کتیبه کانه وه فی ر بیت، به لکو پیویسته له ماموستای کارامه وه فی ربیت، به تایبه تی
له و ماموستایانه ی شاره زایی ته واویان هه یه له شیوازی خویندنه وه ی قورئان و
سه نه دی نه پچراویان هه یه بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) ٢.

(الجر):

له پرووی زمانه وانیه وه: ئاشکرا کردن.

١ بپوانه: الميسر الفريد في علم التجويد / محمد فريد الجمل / ٨٠.

٢ بپوانه: الدرر البهية / ٢٧.

له‌پووی زاراوه‌وه: دهرنه‌چوونی هه‌وا له‌ کاتی دهرپرینی پیتشه‌که، به‌هۆی ته‌واو
پشت به‌ستن به‌ مه‌خره‌جه‌که‌یه‌وه.

پیتشه‌کانی: بریتین له‌ پیتشه‌کانی زمانی عه‌ره‌بی جگه‌ له‌ پیتشه‌کانی (الهمس)
کۆکراوه‌ته‌وه له‌م بره‌گه‌یه‌دا (عظم وزن قاري ذي فض جد طلب) واته: تاي ته‌رازوه‌که‌ی
قورسه‌ ئه‌و که‌سه‌ی که‌ قورئان ده‌خوینیت ته‌ماشای حه‌رام ناکات و هه‌ول ده‌دات فی‌ری
زانست بیت^١.

(الشدة):

له‌پووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: به‌هیزی.

له‌پووی زاراوه‌وه: واته: رینه‌کردنی ده‌نگ و گیرانی له‌کاتی دهرپرینی پیتشه‌که
به‌هۆی ئه‌وپه‌ری پشت به‌ستن به‌ مه‌خره‌جه‌که‌یه‌وه.

پیتشه‌کانی: بریتین له‌ (٨) پیت (ابن الجزري) له‌م پرسته‌دا کۆیکردوه‌ته‌وه،
(أَحَدُ قَطِ بَكْت).

پیته مام ناوه‌ند و به‌رزه‌کان

۲۲. وَبَيْنَ رِخْوٍ وَالشَّدِيدِ (لَنْ عُمَرُ) وَسَبْعُ غُلُوٍّ (خَصَّ ضَعْفُ قِطْ) حَصْرُ

(وَبَيْنَ رِخْوٍ وَالشَّدِيدِ) واته: له‌نیوان پیته به‌هیزه‌کان و پیته نزمه‌کاندا (۵) پیت

هه‌یه له (لَنْ عُمَرُ) دا کۆکراونه‌ته‌وه.

پیته مام ناوه‌نده‌کان

(التوسط):

له‌پووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: مامناوه‌ندی.

له‌پووی زاراوه‌وه: واته: ده‌نگ تییاندا نه‌به‌ته‌واوی ده‌گیریت وه‌کو پیته

به‌هیزه‌کان و، نه‌به‌ته‌واویش پێ ده‌کات وه‌کو پیته نه‌رمه‌کان هه‌ندی له زانایانیش به
پیته‌کانی (البينية) ناوی ده‌به‌ن.

پیته نه رمه کان (الحروف الرخوة)

له پرووی زمانه وانیه وه: واته: نه رمی.

له پرووی زاراه وه: واته: پیکردنی دهنگ له کاتی دهربرینی پیته که به وهی لاوازی پشت بهستن به مه خره جه که ی.

پیته کانی (١٨) پیتن: (ث، ح، خ، ذ، ز، س، ش، ص، ض، ظ، غ، ف، ه، و، ی، ا، و (مه ددی)، ی (مه ددی)).

پیته کانی زمانی عهره بی دابه شکارونه ته سهر ئه م سی سیفه ته، پیته کانی (أَحَدُ قَطٍ بَكَتْ) به پیته به هیزه کان ده ناسرین و پیته کانی (لَنْ عُمْرُ) به پیته مامناوهنده کان ده ناسرین و ئه وهشی له و دوو جوړه نه بیته به پیتی نه رم داده نریته^١.

بۆنمونه - ماموستا (ایمن سوید) ده لایت:

له کاتی دهربرینی پیتی (ش) ده بینین دهنگی پیته که دریژ ده بیته وه، (أششش) یان (أغغغ) به لام له پیتیکی وه کو: (ب) به هیچ شیوه یه که دریژ نابیته وه (أب)، له نیوان ئه م جوړه پیتانه دا (لَنْ عُمْرُ) مامناوهند هیه، بۆنمونه: پیتی (ع) نه وه کو (ش) و (غ) دریژ ده بیته وه، نه وه کو (ب) راده وستیت، به لکو حالتیکه له نیوان ئه م دوو حاله ته دایه^٢.

(وَسَبُعٌ عُلُو) واته: پیته به رزه کان (٧) پیتن.

١ بپوانه: غاية المرید فی علم التجوید/ عطیة قابل نصر / ١٣١-١٣٢.

٢ له یه کیك له وانا نه ی (د. ایمن) دا دهرباره ی سیفه تی پیته کان هاتووه له که نالی (اقرأ).

(خُصَّ ضَعُطٌ قِطْ) واته: پیته به‌رزه‌کان کۆبونه‌ته‌وه له‌م وشانه‌دا (حصر) ته‌نها له‌م پسته‌دا کۆبونه‌ته‌وه و له‌وه زیاتر نین.

(الإستعلاء):

له‌پووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: به‌رزبوونه‌وه.

له‌پووی زاراوه‌وه: واته: ئاراسته‌ی فشاری ده‌نگ له‌کاتی ده‌ربیرینی پیتسه‌که به‌ره‌و سه‌رووی مه‌لاشو له‌گه‌ل به‌رزبوونه‌وه‌ی به‌شیک له‌زمان به‌ره‌و مه‌لاشو.

پیتسه‌کانی (الإستعلاء) بریتین له: (خ، ص، ض، غ، ط، ق، ظ)، به‌لام پیتسه به‌رزه‌کان هه‌موو وه‌کو یه‌ک نین له‌به‌رزیا‌ندا به‌لکو پینچ پله‌یان هه‌یه:

۱. پیتی به‌رز ئه‌گه‌ر سه‌ر (فتحة) ی هه‌بیّت و پیتی (ا) ی به‌دوادا بیّت وه‌کو: (قال).

۲. پیتی به‌رز ئه‌گه‌ر سه‌ر (فتحة) ی هه‌بیّت و پیتی (ا) ی به‌دوادا نه‌یه‌ت وه‌کو: (قد).

۳. پیتی به‌رز که بۆر (ضمة) ی له‌سه‌ر بیّت وه‌کو: (قولوا).

۴. پیتی به‌رز ئه‌گه‌ر زه‌ننه‌دار (ساکن) بیّت، وه‌کو: (يقطعون) و (يختصمون) و (نصبر).

۵. پیتی به‌رز ئه‌گه‌ر ژێر (کسرة) ی هه‌بیّت، وه‌کو: (قيل)¹.

¹ بپوانه: النور المبين في تجويد القرآن الكريم / محاضرة د. أيمن سويد / ۲۲.

نۆربه‌ی زمانیش له‌کاتی ده‌رپرینی پیتی (ط) به‌رز ده‌بیته‌وه، پاشان (ص) و (ض) و (ظ) تا‌کو ده‌گاته پیتی (ق) که‌زمان که‌متر بۆ ده‌رپرینی به‌رز ده‌بیته‌وه، له‌وه‌ش که‌متر له‌ ده‌رپرینی هه‌ردوو پیتی (خ) و (غ).

له‌به‌ر ئه‌وه‌ش نا‌ونراوه (استعلاء) چونکه ده‌نگه‌که له به‌رزاییه‌وه ده‌رده‌چیت. (المرعشي) ده‌لالت: له پیته به‌رزه‌کاندا گرنگ ئه‌وه‌یه سه‌رووی زمان به‌رز بیته‌وه، ئیتر گرنگ نیه ئه‌ودوای زمان به‌رز بیته‌وه یان نا^۱.

له‌پاستیدا یه‌کێک له گرنگ ترین هۆکاره‌کانی جوان خویندنه‌وه‌ی قورئان ناسینی پیته به‌رزه‌کان و پایه‌کانیان و جیبه‌جیکردنیانه له‌کاتی خویندنه‌وه‌ی‌اندا، ئه‌مه‌ش به‌هه‌مان شیوه مه‌سه‌له‌یه‌ک نیه له‌کتیبه‌وه وه‌رگیردریت، به‌لکو پێویسته له مامۆستای لیها‌توو وه‌رگیردریت.

پیتته نزمه‌کان (حروف الإستفال)

(الإستفال):

له پووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: نزمی.

له پووی زاراوه‌وه: واته: نزم بوونه‌وه‌ی زمان له‌کاتی دهرپینی پیتته‌که‌و، به‌رز نه‌بوونه‌وه‌ی به‌ره‌و ئاسمانه‌ی دهم (مه‌لأشوو) له‌و کاته‌دا.

پیتته‌کانی: بریتین له (۲۲) پیت، واته: پیتته‌کانی زمانی عهره‌بی جگه له پیتته به‌رزه‌کان (ء - ب - ت - ث - ج - ح - د - ذ - ر - ز - س - ش - ع - ف - ک - ل - م - ن - ه - و - ی - ا).

پیوه‌ری جیاکردنه‌وه‌ی پیتی به‌رز و نزم

جیاکردنه‌وه‌ی پیتی به‌رز و نزم به به‌رزبوونه‌وه‌ی زمان دهناسریت له‌کاتی دهرپینی پیتته‌که‌دا، له‌گه‌ل ههرپیتتیکدا زمان به‌رز بوویه‌وه ئه‌وا پیتتیک به‌رز، له‌گه‌ل ههرپیتتیکدا زمان نزم بوویه‌وه ئه‌وا پیتتیک نزمه.

نمونه‌ی پیتی به‌رز: (أط) (أق) (أظ) له دهرپینیاندا زمان به‌رز ده‌بیتته‌وه.

نمونه‌ی پیتی نزم: (أه) (أش) (أت) له دهرپینیاندا زمان نزم ده‌بیتته‌وه.

پیتته نزمه‌کانیش به‌هه‌مان شیوه پیوه‌ریکی زۆر گرنگن بۆ جوان خویندنه‌وه‌ی قورئانی پیروژ، به‌تایبه‌تی له‌کاتی یه‌کگرتنیاں له‌گه‌ل پیتته به‌رزه‌کاندا له وشه‌یه‌که‌دا، وه‌کو: (خضه) و (أخذن)، فیربوونیشیان له‌پښه‌ی کتیبه‌وه نابیت به‌لکو ده‌بیت له‌پښه‌ی ماموستای شاره‌زاوه بیت له‌و بواره‌دا.

واتای گشتی:

هه‌ندی له‌پیته‌کان سیفه‌تی نه‌رم (رخاوة) یان تێدایه و هه‌ندیکیان سیفه‌تی به‌هیزیان تێدایه، له‌نیوان ئه‌و دوو جووره‌شدا هه‌ندی پیتی تر هه‌یه مام ناوه‌ندن و پیته‌کانی قه‌تیس بوونه له‌ پرسته‌ی (لَنْ غَمَرْ).

هه‌روه‌ها له‌ناو پیته‌کانی عه‌ره‌بیشدا (۷) پیتی به‌رز هه‌ن پێویسته له‌کاتی ده‌ربڕینیاندا به‌شێک له‌ زمان به‌رزبێته‌وه به‌ره‌و ئاسمانه‌ی ده‌م.

پيته‌کانی لکاندن (الإطباق)

۲۳. وَصَادُ ضَادٌّ طَاءٌ ظَاءٌ مُطْبَقَةٌ وَ (فَرَّ مِنْ لُبِّ) الْحُرُوفِ الْمُدْلَقَةِ

(وَصَادُ ضَادٌّ طَاءٌ ظَاءٌ مُطْبَقَةٌ) واته: ئەم چوار پیتە زمان یان بەشیک له زمان له کاتی دەرپرینیاندا دەلکێتە ئاسمانی دەمه‌وه.

(الإطباق):

له‌پووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: لکاندن.

له‌پووی زاراوه‌وه: واته: لکاندنێ زمان یان بەشیک له زمان له کاتی دەرپرینیاندا به‌مه‌لاشووه‌وه و، له کاتی دەرپرینیاندا به‌شیوه‌یه‌ک ده‌نگ په‌نگ ده‌خواته‌وه له‌نیوانیاندا پیتەکانیشی بریتین له (ص، ض، ط، ظ) زمانیش وه‌کو‌یه‌ک له‌هموو پیتەکاندا نالکێت به‌مه‌لاشووه‌وه.

سوود: هه‌موو پیتێکی (إطباق) به‌رزه‌، به‌لام مه‌رج نیه هه‌موو پیتێکی به‌رز زمان له‌دەرپرینیاندا بلکێت به‌مه‌لاشووه‌وه.^۱

(الإنفتاح):

له‌پووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: جیابوونه‌وه.

له‌پووی زاراوه‌وه: واته: ئەو پیتانه‌یه‌که له‌کاتی دەرپرینیاندا زمان و مه‌لاشو و به‌کتر دوور ده‌که‌ونه‌وه تا‌کو‌ه‌وا له‌ نیوانیاندا دەرچیت.^۲

۱ بپوانه: الواضح في أحكام التجويد / د. عصام القضاة / ۴۷.

۲ بپوانه: البرهان في تجويد القرآن / الصادق القمحاوي / ۱۷.

(فَرَّ مِنْ لُبِّ) الحروف المذلقة:

واته: پیتی خیرا (مذلق)، بریتین له و پیتانه‌ی خو‌یان له پسته‌ی (فَرَّ مِنْ لُبِّ) دا ده‌بیننه‌وه واته: (ف - ر - م - ن - ل - ب).

(الإذلاق):

له‌پووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: په‌ر یان لای شتیک.

له‌پووی زاراو‌وه: واته: سووکی پیته‌که یان خیرایی ده‌برپینی چونکه له پیشه‌وه‌ی زمان یان یه‌کیک له لیوه‌کان یان له ه‌ردووکیانه‌وه ده‌رده‌چن، پیته‌کانیشی وه‌کو باس‌مان کرد (٦) پیتن، هو‌ی نا‌وانیشی به (إذلاق) نه‌وه‌یه که ه‌ندیکیان له پیشه‌وه‌ی لیوه‌وه ده‌رده‌چیت^١.

(الإصمات):

له‌پووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: قه‌ده‌غه‌کردن.

له‌پووی زاراو‌وه: واته: قورسی پیته‌که له‌کاتی ده‌برپیندا، (الأخفش) وتوویه‌تی: نه‌و که‌سه‌ی (صمت) بکات، واته: خو‌ی له قسه‌کردن قه‌ده‌غه‌کردوه، مه‌به‌ستیش له‌وه‌یه که نه‌م پیتانه قه‌ده‌غن له‌وه‌ی که خو‌یان به‌ته‌نها وشه‌ی چوار پیتی یان پینچ پیتی پی‌کبه‌ینن، به‌لکو پی‌ویسته پیتیکیان له‌گه‌لدا بیت له پیته (مذلق) ه‌کان ه‌ر بویه زانایان وتوویانه وشه‌ی (عسجد) واته: ئالتون وشه‌یه‌کی عه‌ره‌بی نیه چونکه چوار پیته و پیتی خیراشی له‌گه‌لدا نیه^٢.

١ بېروانه: الدرر البهية شرح المقدمة الجزرية / ٣١.

٢ بېروانه: المنح الفكرية في شرح المقدمة الجزرية / ملا علي القاري / ٧٢.

پیتسه‌کانی: هه‌موو پیتسه‌کانی زمانی عه‌ره‌بیه جگه له پیتسه خیراکان واته (۲۳) پیتسه کۆکراونه‌ته‌وه له‌م پسته‌دا (جز غش ساخط صید ثقة اذ وعظه يحضك)^۱. واته: دوربه له فرۆفیلی که‌سیک که‌رقی له‌حه‌قه و بگه‌پئی به‌دوای که‌سیکی متمانه پیکراو چونکه ئامۆزگاریه‌کانی هانت ده‌ده‌ن بۆ چاکه.

واتای گشتی:

پیتسه‌کانی لکاندن (الإطباق) چوار پیتن (ص، ض، ط، ظ).

پیتسه‌کانی خیرایی (الإذلاق) یش شه‌ش پیتن (ف - ر - م - ن - ل - ب).

سیفه‌ته بی دژه‌کان

٢٤. صَفِيرُهَا صَادٌّ وَزَائِي سَيْنٌ قَلْقَلَةٌ (قُطْبُ جَدِّ) وَاللَّيْنُ

سیفه‌تی یه‌که م (الصفر)

له‌پووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: ده‌نگیک وه‌کو ده‌نگی بالنده بیټ.
 له‌پووی زاراوه‌وه: واته: ده‌نگیک زیاده له لیوه‌وه هاوکات له‌گه‌ل پیته‌کانی (ص،
 س، ز) ده‌رده‌چیت، به‌هیزترینی ئه‌م سی پیتشه (ص)ه، چونکه هه‌ردوو سیفه‌تی
 (الإستعلاء) و (الإطباق)ی تیدایه^١، پاشان پیتی (ز) که سیفه‌تی (جهری) تیدایه به‌لام
 پیتی (س) له‌و دوو پیته لاوازتره چونکه سیفه‌تی (همس)ی تیدایه.
 سوود: زانا‌یان فه‌رموویانه، پیتی (ص) له ده‌نگی قاز ده‌چیت و پیتی (ز) له ده‌نگی
 می‌شه‌نگ ده‌چیت و پیتی (س) له ده‌نگی کولله ده‌چیت^٢.

سیفه‌تی دووه م (القلقلة)

له‌پووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: جووله.
 له‌پووی زاراوه‌وه: واته: درروست بوونی جووله‌یه‌ک له مه‌خره‌جی پیته‌که له‌کاتی
 ده‌رپینیدا، ئه‌گه‌ر پیته‌که راوه‌ستاو (ساکن) بیټ ده‌نگیک توندیش ده‌بیستریټ
 له‌کاتی ده‌رپینی پیته‌که‌دا^٣.

١ بېوانه: البرهان في تجويد القرآن / الصادق القمحاوي / ١٧.

٢ بېوانه: نهاية المفيد في علم التجويد / ٥٣، به‌وه‌رگرتن له: غاية المريد في علم التجويد / عطية

قابل نصر/ ١٣٥.

٣ بېوانه: أحكام التجويد و التلاوة / محمود رأفت زلط / ٦٢.

پیته‌کانی: (القلقة) یان (لقلقة) پینج پیتی هه‌یه پیشه‌وا (ابن الجزري) کۆیکردووته‌وه له وشه‌ی (قُطْبُ جَدٍّ)، تیبینیش ده‌کریت که هه‌موو پیته‌کانی سیفه‌تی (شدة) و (جهر) یان تیدایه.

به‌شه‌کانی:

(قلقة) ده‌بیته‌سی به‌شه‌وه:

١. به‌هیزترین حالت‌ه‌کانی ئه‌وه‌یه پیته‌که شه‌ده‌دار بیته و له‌کۆتایی وشه‌شدا هات‌بیته وه‌کو: (الحق) و (تب) و (الحج)، ئه‌م حاله‌ته‌ش قه‌لقه‌له‌ی که‌وره (القلقة الكبرى) ی پیده‌وتریت.

٢. پیته‌که زهننه‌دار (ساکن) بیته شه‌ده‌ده‌ی نه‌بیته له‌کاتی وه‌ستان له‌سه‌ری وه‌کو: (قرب)، (مجید)، (خلق) ئه‌م حاله‌ته‌ش پیتی ده‌وتریت قه‌لقه‌له‌ی مام ناوه‌ند (القلقة الوسطی).

٣. پیتی زهننه‌دار له‌ناوه‌پاستی وشه‌وه وه‌کو: (یدخلون)، (وجهها)، (یطبع) ئه‌م حاله‌ته‌ش پیتی ده‌وتریت قه‌لقه‌له‌ی بجوک (القلقة الصغری)¹.

هه‌ندی له‌ زانا هاوچه‌رخه‌کان وه‌کو (عطية قابل نصر) پیتی وایه که (قلقة) به‌شی چواره‌میشی هه‌یه کاتی که پیته‌که بزواو (متحرك) بیته، له‌و حاله‌ته‌شدا بنچینه‌ی قه‌لقه‌له‌ی هه‌ر تیدا ده‌مینیت وه‌کو: (المتقين)².

(قلقة) له‌پرووی خودی پیته‌کانه‌وه ده‌بیته‌سی ئاسته‌وه:

١ به‌وانه: الواضح في أحكام التجويد / د. عصام القضاة / ٤٩.

٢ به‌وانه: غاية المرید في علم التجويد/ عطية قابل نصر / ١٣٦.

ئاستی یه‌که‌م: له پیتی (ط) (قلقله) به‌رزتر ده‌بیٚت له پیتشه‌کانی تر.

ئاستی دووهم: له پیتی (ج) (قلقله) مام ناوه‌ند ده‌بیٚت.

ئاستی سێیه‌م: (قلقله) که‌متر ده‌بیٚت له پیتشه‌کانی (ق - ب - د).

ده‌رپرینی (قلقله) چۆن ده‌بیٚت ؟

زانا و قورئان خوینی پایه به‌رز (محمود خليل الحصري) په‌حمه‌تی خوی لیٚبیٚت، له کتیبی (أحكام قراءة القرآن) دا وتوویه‌تی: زانا‌یان سه‌باره‌ت به‌ شیوازی ده‌رپرینی (قلقله) جیاوازیان تیدایه، جومه‌وری زانا‌یان له‌سه‌ر ئه‌و بۆچوونه‌ن که‌ هه‌میشه به‌لای (فتحه) دا ده‌پوات به‌په‌هایی، ئیتر ئایا پیتی پێش خۆی بۆر(ضمة) ی هه‌بیٚت وه‌کو: (هلْ يُجْزُونَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ)، یان سه‌ر (فتحه) ی هه‌بیٚت وه‌کو: (فاولئك يدخلون الجنة) یان ژێر(کسرة) ی هه‌بیٚت وه‌کو: (ولا تشطط).

هه‌ندی‌کیش له زانا‌یان بۆچوونیان وایه ده‌رپرینی پیتی (قلقله) به‌پیی بزویی پێش خۆیه‌تی واته: ئه‌گه‌ر بۆری هه‌بیٚت ئه‌وا به‌ره‌و بۆر ده‌خوینرێته‌وه، ئه‌گه‌ریش سه‌ر یان ژێری هه‌بیٚت ئه‌وا به‌ره‌و لای ئه‌و دووانه ده‌پوانیٚت، به‌لام ئه‌وه‌ی زۆرینه‌ی مامۆستا‌یانی ئه‌م هونه‌ره‌ی له‌سه‌ره‌ پێره‌وه‌ی یه‌که‌مه‌ که‌ هه‌میشه پیتی (قلقله) به‌ره‌و سه‌ر ده‌پوات.

وه‌کو له‌ هۆنراوه‌ی یه‌کێک له‌ زانا‌یان هاتووه‌:

وقلقله قرب الى الفتح مطلقا ولا تتبعها بالذى قبل تقبلا

واته: پیتشه‌کانی (قلقله) هه‌میشه له‌ (فتحه) نزیک ده‌کرێته‌وه، مه‌یانکه به‌ پاشکۆی پیتشه‌کانی پێش خۆیان بۆئه‌وه‌ی خویندنه‌وه‌که‌ت په‌سه‌ند بیٚت.

مامۆستا (محمود علی بسه‌)یش له‌ کتیبی (العمید) لاپه‌ره ٦٤ وتوویه‌تی:

وتراوه که (قلقلة) هه‌میشه له سه‌ر نزی‌ککراوه‌ته‌وه به‌بی ته‌ماشا‌کردنی پیت‌ه‌کانی
پیش و پاش خۆی، منیش ئەم بۆ‌چوونه په‌سه‌ند ده‌که‌م و به‌ باشی ده‌زانم کاری پی
بک‌ریت^۱.

واتای گشتی:

پیت‌ه‌کانی (صفیر) بریتین له (ص، ز، س) و پیت‌ه‌کانی (قلقلة) ش بریتین له (ق، ط،
ب، ج، د).

سیفه‌تی سییهم (الین)

۲۵. وَاوْ وِبَاءٌ سَكْنَا وَاتَفَحَّا قَبْلَهُمَا وَالْانْجِرَافُ صَحْحًا

(واللین) وات‌ه: پیت‌ه‌کانی لین به‌بی (مه‌ددن)، (و) و (ی) ئە‌گه‌ر زه‌ننه‌دار (ساکن) بن
و پیتی پیش خۆیان سه‌ر (فتحه) ی هه‌بی‌ت.

پیناسه‌ی (لین):

له‌په‌وه‌ی زمانه‌وانیه‌وه: وات‌ه: ئاسانی، له‌و‌سی.

له‌په‌وه‌ی زاراوه‌وه: وات‌ه: ده‌ر‌کردنی پیت‌ه‌که له‌ مه‌خره‌جه‌که‌یه‌وه و به‌ئاسانی و
به‌بی هیچ قورسیه‌ک له‌سه‌ر زمان.

پیت‌ه‌کانی: دوو پیتن (ی - و) به‌مه‌رجی پاوه‌ستاو (ساکن) بی‌ت و پیتی پیشی
خۆیان سه‌ری هه‌بی‌ت (مفتوح) بی‌ت وه‌کو: (ق‌ول) و (صیف) و (خ‌وف).

۲۶. فِي اللَّامِ وَالرَّاءِ وَتَكْرِيرٍ جُعِلَ وَلْتَقَشِّي الشَّيْنُ ضَادًّا اسْتُطِلَّ

پيته‌کانی (إنحراف) و (تکریر) و (تقشی) و (استطالة) و (الانحراف صححا) واته: جومهوری زانا‌یان سیفه‌تی (الانحراف) یان بۆ مه‌ردوو پیتی (ل) و (ر) جیگیر کردوو.

سیفه‌تی چواره‌م (الإنحراف)

له زمانه‌وانیدا: واته: لادان.

له زاراوه‌دا: لادانی پیتکه‌که له مه‌خره‌جه‌که‌ی.

پيته‌کانی: (۲) پیتن (ل) و (ر).

لادان (الإنحراف) سیفه‌تیکی هۆگره‌ بۆ ئه‌و دوو پیته‌، چونکه‌ ئه‌و دوو پیته‌ له مه‌خره‌جی خۆیان ده‌رنه‌چن و ده‌گه‌نه‌ مه‌خره‌جی پیتیکی تر، (ل) لاده‌دا بۆ پیشه‌وه‌ی زمان و (ر) یش لاده‌دا بۆ پشتی زمان^۱.

سیفه‌تی پینجه‌م (التکریر)

له زمانه‌وانیدا: واته: دووباره‌ بوونه‌وه‌.

له زاراوه‌دا: واته: له‌رینه‌وه‌ی سه‌ری زمان له‌کاتی ده‌ربڕینی پیتکه‌که‌، پیتکه‌کی ته‌نها پیتی (ر)ه‌.

(التکریر) سیفه‌تیکی وابه‌سته‌یه‌ به‌ پیتی (ر)، چونکه‌ ئه‌و پیته‌ ئاماده‌یه‌ بۆ ئه‌و له‌رینه‌وه‌ بۆیه‌ وریایی پێویسته‌ له‌کاتی ده‌ربڕیندا، مه‌به‌ستیش له‌ باسکردنی ئه‌م سیفه‌ته‌ خۆ لێ به‌دوور گرتنیتتی واته: زێده‌ په‌وی نه‌کردن تێیدا، ده‌رکه‌وتنی ئه‌م سیفه‌ته‌ش له‌ پیتی (ر) به‌زۆری له‌و کاته‌دا ده‌رده‌که‌وێت که (شدة) دار بیت وه‌کو:

۱ بپروانه: السعود في قراءة عاصم بن ابي النجود / حامد العاني / ۸۹.

(کَرَّة) (مَرَّة) بۆیه پئویسته له‌سه‌ر خویته‌ر ئه‌و دووباره بوونه‌وه بشاریته‌وه و بواری ده‌رکه‌وتنی نه‌دات، به‌لام شارده‌وه‌ی (تکریر)یش به‌و شیوه‌یه نیه که سه‌ری زمان به‌هیچ شیوه‌یه‌ک نه‌جولایته‌وه، چونکه ئه‌وه ده‌بیته هۆی په‌نگ خواردنه‌وه‌ی ده‌نگه‌که له‌نیوان سه‌ری زمان و پوکدا وه‌کو: پیتی (ط)، ئه‌مه‌ش هه‌له‌یه‌که بواری پی نه‌دراوه، به‌لکو پئویسته یه‌کجار سه‌ری زمان بجولایته‌وه به‌سووکی بۆنه‌وه‌ی سیفه‌ته‌که بیته‌دی.^{۱، ۲}

چۆن له دووباره‌بوونه‌وه‌ی پیتی (ر) خۆمان بپاریزین؟

پێگه چاره‌ی رزگاربوون له‌و هه‌له‌یه ئه‌وه‌یه خویته‌ر پشتی زمانی بلکینی به‌مه‌لاشوویه‌وه به‌شیوه‌یه‌ک که پێگه نه‌دات زمان زۆر بجولایته‌وه.^۳

سیفه‌تی شه‌شهم (التفشي)

له زمانه‌وانیدا: واته: بلاوبوونه‌وه.

له زاراوه‌دا: واته: بلاوبوونه‌وه‌ی هه‌وا له ناو ده‌مدا له‌کاتی ده‌ربڕینی پیتی (ش) هۆی ناوانانیشی به‌ (متفشي) بلاوبوونه‌وه‌ی هه‌وايه له‌ناو ده‌مدا که مه‌خره‌جه‌که‌شی ده‌گاته مه‌خره‌جی (ظ) بۆنمونه: (ما علمت رشدًا).^۴

ئهم سیفه‌ته‌ش وه‌کو زۆریک له سیفه‌ته‌کانی تر ئاسان نی یه له‌پێگه‌وه کتیبه‌وه لێی تیپه‌گی به‌لکو فی‌ربوونی پئویسته له‌لای مامۆستا بیته‌.

۱ بپروانه: غاية المرید فی علم التجوید/ عطیة قابل نصر / ۱۳۷.

۲ که‌واته پئویسته سیفه‌تی (تکریر) واته: له‌رینه‌وه‌ی سه‌ر زمان بیته‌دی هاوکات له‌گه‌ڵ خۆپا‌واستن له‌ (تکرار). ((م. دلیر گه‌رمیانی))

۳ بپروانه: غاية المرید فی علم التجوید/ عطیة قابل نصر / ۱۳۸.

۴ بپروانه: الجامع فی تجوید قراءه القرآن الکریم / کامل المسیری / ۱۴۹.

سیفه‌تی حوته‌م (الإستطالة)

له زمانه وانیدا: واته: دریژبوونه‌وه.

له زاراوهدا: واته: دریژبوونه‌وه‌ی ده‌نگ له‌سه‌ره‌تای قه‌راغی لایه‌ک له زمانه‌وه تا‌کو کۆتاییه‌که‌ی.

پیتسه‌که‌ی: ئه‌م سیفه‌ته‌ش ته‌نها له پیتی (ض) هه‌یه.

وریا‌کردنه‌وه: (ابن الجزري) له کتییی (النشر في القراءات العشر) فه‌رموویه‌تی:

(ض) تا‌که پیتیکه‌ که سیفه‌تی دریژ بوونه‌وه‌ی تێدایه، هه‌چ پیتیکیش نیه ئه‌وه‌نده‌ی (ض) قورس بیت له‌سه‌ر زمان، خه‌لکیش له‌شی‌وازی ده‌رپینیدا هه‌مه‌جۆرن و که‌م که‌سیش به‌باشی و دروستی ده‌ریده‌پریت، هه‌ندی و ه‌کو (ظ) ده‌ریده‌بێن و، هه‌ندی له‌گه‌ڵ پیتی (ذ) تیکه‌لی ده‌که‌ن و، هه‌ندی ده‌یکه‌ن به (ل) یکی قه‌له‌و و، هه‌ندی‌کیش و ه‌کو پیتی (ز) ی لێده‌که‌ن و، هه‌موو ئه‌وانه‌ش نا‌دروستن^۱.

سوود: ده‌نگ به پیتی (ض) دریژ ده‌بیته‌وه، به‌لام نا‌گاته ئاستی دریژ بوونه‌وه‌ی پیتی مه‌دد، چونکه (ض) له‌مه‌خره‌جی خۆیدا دریژ ده‌بیته‌وه سنووری مه‌خره‌جه‌که‌ نا‌به‌زینی^۲.

به‌لام پیتی مه‌دد مه‌خره‌جیکی دیاری کراوی نیه، به‌لکو ده‌نگی به‌نه‌مانی هه‌ناسه ده‌پریته‌وه^۲.

زانباری: پیتی (ض) ته‌نها له زمانی عه‌ره‌بیدا هه‌یه، هه‌ربۆیه به زمانی عه‌ره‌بی ده‌وتریت: (لغة الضاد).

۱ بېروانه: السعود في قراءة عاصم بن ابي النجود / حامد العاني / ۹۰-۹۱.

۲ بېروانه: غاية المريد في علم التجويد / عطية قابل نصر / ۱۳۸، المنح الفكرية شرح المقدمة الجزرية / ملا علي القاري / ۷۶.

به‌لام فهرموده‌ی (انا افصح من نطق الضاد) بنه‌مایه‌کی راستی نیه، وه‌کو: (ابن کثیر) له ته‌فسیره‌که‌یدا (۵۴/۱) باسی کردوه.

چۆن جیاوازی بکه‌ین له نیوان (ض) و (ظ) دا ؟

هه‌ندی که‌س پیتی (ض) وه‌کو پیتی (ظ) ده‌رده‌که‌ن، له‌پاستیشدا ئه‌م دوو پیته‌ له‌پرووی مه‌خره‌ج و سیفه‌ته‌وه جیاوازیان له‌نیواندایه. مه‌خره‌جی (ض) یه‌کیکه‌ له‌ قه‌راغه‌کانی زمان و، ئه‌و ددانانه‌ی ته‌نیشتی له‌لای سه‌ره‌وه، به‌لام مه‌خره‌جی (ظ) له‌پشتی سه‌ره‌تای زمانه‌ویه له‌گه‌ل پیتشه‌وه‌ی ددانه‌کانی سه‌ره‌وه، ئه‌مه‌ش جیاوازیه‌کی زۆره له‌ نیوانیاندا له‌پرووی سیفه‌تیشه‌وه هه‌ردوو پیته‌که له‌ پینچ سیفه‌تدا هاویه‌شن، که‌ بریتین له‌ سیفه‌ته‌کانی (الجهر) و (الرخاوة) و (الإستعلاء) و (الإطباق) و (الإصمات) به‌لام پیتی (ض) تاك ده‌بیته‌وه به‌سیفه‌تی (الإستطالة)، بۆیه پێویسته له‌سه‌ر خۆینه‌ر ئه‌م دوو پیته له‌ یه‌کتر جیا بکاته‌وه، به‌ شیوه‌یه‌ک درێژبوونه‌وه‌ی پیته‌که ببیس‌تریت.

مامۆستا (حسني شيخ عثمان) له‌ کتێبی (حق التلاوة) لاپه‌ره‌ ۱۹۳ فهرمودیه‌تی:

ده‌ربیرینی پیتی (ض) وه‌کو پیتی (ظ) ئه‌گه‌ر بوارێکی تیدا بێت چاوپۆشی له‌ که‌سی نه‌خۆینه‌وارو نا‌شاره‌زا بکړیت، هه‌یج بوارێکی تیدا نیه بۆ که‌سیک که‌ توانای پاهێنانی زمانی هه‌بێت له‌سه‌ر ده‌ربیرینی ئه‌و پیته به‌شیوه‌یه‌کی راست و دروست و بێ تیکه‌لبون له‌گه‌ل پیتی (ظ)، چونکه ئه‌و کاره نوێژ به‌تال ده‌کاته‌وه، ئه‌گه‌ر واتایه‌کی نادروست بگه‌یه‌نێت جیاواز له‌وه‌ی خوای گه‌وره‌ ویستویه‌تی وه‌کو ئه‌و که‌سه‌ی (الضالین) له‌ سوره‌تی (الفاتحة) به‌ (الظالین) ده‌خوینێته‌وه و، یان (ضل من تدعون) به‌ (ظل من تدعون) ده‌خوینێته‌وه، چونکه ئاشکرایه که (ضل) واتای گومرا‌بوون ده‌گه‌یه‌نێت و، (ظل) به‌رده‌وام بوون ومانه‌وه^۱.

۱ بپروانه: حق التلاوة / حسني شيخ عثمان / ۱۹۳ و به‌وه‌رگرتن له‌ کتێبی (الدرر البهية) / ۳۸.

بابه‌تی (التجويد)

له‌پاستیدا توژیینه‌وه‌ی جیگه‌ی ده‌رچوون و سیفه‌تی پیته‌کان به‌ته‌نها به‌س نیه
 بۆ ئه‌وه‌ی فی‌رخواز کارامه‌ بکات له‌ ده‌رپرین و جوان خویندنه‌وه‌ی وشه‌کانی قورئان،
 چونکه‌ یه‌کگرتنی پیته‌کان پیکه‌وه‌ کاریگه‌رییان له‌سه‌ر یه‌کتر هه‌یه، له‌وانه‌شه‌ که‌سیک
 بتوانیت پیته‌کان به‌جوانی ده‌رپریت کاتیک ته‌نها بن، به‌لام له‌کاتی پیکه‌وه‌ بوونیان له‌
 وشه‌یه‌کدا ئه‌وه‌ی پی ئه‌نجام نه‌دریت. له‌پروناکی ئه‌م پاستیه‌شدا (الحسن بن قاسم
 المرادي) پپی وایه‌ که‌ ته‌جويدی قورئان له‌سه‌ر چوار مه‌سه‌له‌ بونیات نراوه‌:

۱. ناسینی مه‌خره‌جی پیته‌کان.

۲. ناسینی سیفه‌ته‌کانیان.

۳. زانینی ئه‌و حوکمانه‌ی دروست ده‌بن له‌ئه‌نجامی پیکه‌وه‌ بوونیان.

۴. پاهیتانی زمان و زۆر دوباره‌ کردنه‌وه‌ی، بنچینه‌ی هه‌موو ئه‌و
 مه‌سه‌لانه‌ش ئه‌وه‌یه‌ فی‌رخواز له‌سه‌ر ده‌ستی مامۆستای کارامه‌ فی‌ری قورئان
 ببیت، هه‌ربۆیه‌ کاتیک (ابن الجزري) په‌حمه‌تی خوی لیبت ته‌واو بوو له‌
 باسکردنی مه‌خره‌ج و سیفه‌تی پیته‌کان، ده‌ستی کرده‌ باسکردنی ئه‌و
 مه‌سه‌لانه‌ی له‌ دوا‌ی ئه‌وه‌ پیویستن و فهرمووی:

۲۷. وَالْأَخْذُ بِالْجَوِيدِ حَمٌّ لَازِمٌ مَنْ لَمْ يُجَوِّدِ الْقُرْآنَ آثَمُ

۲۸. لِأَنَّهُ بِهِ الْإِلَهُ أَنْزَلَ وَهَكَذَا مِنْهُ إِلَيْنَا وَصَلَ

(الاخذ بالتجوید) بایه خدان و کارکردن به ته جوید (حم لازم) نور گرنگه بو خویننه ری قورئان، پیویسته بیزانئ.

(من لم یجود القرآن آثم) هه رکئ قورئان به پی بنه ماکانی ته جوید نه خویننیتته وه گونا هباره.

(لانه به اله انزلا) واته: چونکه خوی گه وره به ته جویده وه دایبه زاندووه، خوی گه وره فه رموویه تی: (ورتل القرآن ترتیلا).^۱

واته: له سه ره خو و به جوانی پیت و بزویننه کانی بخویننیتته وه، جه ختیشی له سه ره مه سه له که کردووه به وشه ی (ترتیلا).^۲

(عبد الدائم الأزهری) وتوویه تی:

وه کو نه وهی که سیك پرسیار ی له (ابن الجزري) کردبیت: له کوپوه ده زانین که ته جوید پیویسته له سه رمان و، واجبه فیری بین و، که مته رخه م تیایدا گونا هباره و، به لگه چیه له سه ره مو نه وانه و ریگه ی فیربوونیشیان چونه؟ دانه ریش له وه لامدا وتبیتئ: (لانه به اله انزلا) واته: مه سه له که نه وهیه خوی گه وره نه و قورئانه ی به ته جویده وه دایه زاندووه و فه رموویه تی: (ورتل القرآن ترتیلا).^۳

۱ بهوانه: سورته تی المزمّل / نایه تی (۴).

۲ بهوانه: نور الفلاح فی تجوید کلام الله الفتح.

۳ بهوانه: الشرح الوجیز علی المقدمة الجزریة / غانم قدوری الحمد/ ۵۷.

(وهكذا منة الينا وصلا) واته: له سەردەمیكه‌وه بۆ سەردەمیك، له نه‌وه‌یه‌كه‌وه بۆ نه‌وه‌یه‌ك، به (تواتر) پێمانگە‌یشتوو، له پێگه‌ی هاوه‌لانه‌وه، ئه‌وانیش له پێگه‌ی پێغه‌مبه‌ره‌وه (ﷺ)، پێغه‌مبه‌ریش (ﷺ) له پێگه‌ی جبریل (عليه سلام) ه‌وه، ئه‌ویش له په‌روه‌ردگاری مه‌زنه‌وه^۱.

۱ بېروانه: اللمعة البدرية شرح متن الجزرية / محمود محمد العبد .

پێناسه‌ی (تجوید)

له زمانه‌وانیدا واته: چاککردن، ده‌وتریت (هذا شيء جيد) واته: ئه‌وه شتیکی چاکه.

له زاراوهدا: واته: شاره‌زابوون و کارامه‌یی له خویندنه‌وه‌ی قورئاندا به‌بی زیادوکه‌م).^۱

یان بایه‌خدا به‌هه‌موو پیتیک له‌ پرۆی جیگیری ده‌رچوون و سیفەت و مینگە و، درێژکردنه‌وه و بچوک و گه‌وره‌ کردنه‌وه و...هتد).^۲

ئامانج چیه‌ له‌ شاره‌زابوون له‌ زانستی تجوید:

۱- پاراستنی زمان له‌ هه‌له‌کردن له‌ قورئانی پیرۆز، زانایانیش هه‌رله‌کۆنه‌وه هه‌له‌کردنیان له‌ قورئاندا به‌ (لحن) ناو بردووه‌ واته: لادان له‌ پاستی.

(لحن) له‌ قورئاندا دووجۆره‌:

یه‌که‌م: (لحن‌ی ئاشکرا، ئه‌ویش هه‌وت شیوه‌ی هه‌یه‌:

۱- گۆرینی پیتیک به‌ پیتیکی تر.

۲- زه‌ننه‌دار (ساکن) کردنی پیتی بزواو (متحرک).

۳- جولا‌ندنه‌وه‌ی (تحریک‌)ی زه‌ننه‌دار (ساکن).

۱ پێناسه‌ی (خالد الازهری) بۆ (تجوید) له: جامع شرح المقدمة الجزرية / ۴۵ .

۲ بۆ ئه‌م پێناسه‌یه‌ بره‌وانه: النشر في القراءات العشر / ۱۶۸ . الجامع في تجويد قراءة القرآن الكريم / ۱۵، زۆریك له‌ سه‌رچاوه‌كانیش هه‌ر هه‌مان پێناسه‌یان كردووه .

۴- در یژکردنه‌وه‌ی پیت که پیتیکی تری لیوه دروست بیّت.

۵- نه‌هیشتنی مه‌ددی پیته‌کان.

۶- سووککردنه‌وه‌ی پیتی (شده) دار.

۷- (شده) دارکردنی پیتی سووک.

دووه‌م: (لحن) ی نادیار:

ئەم جۆره هه‌له‌کردنه په‌یوه‌ندی هه‌یه به‌یاسا‌کانی ته‌ج‌ویده‌وه وه‌کو
تی‌هه‌ل‌کیشانی ئه‌وه‌ی تی‌هه‌ل‌کیش ناکریت، یان راوه‌ستان له‌سه‌ر (ت) ی بزواو به (ه) و
هه‌له‌ی له‌وجۆره، بۆنموونه: ده‌رنه‌خستنی (همس) له (ت - ح - ف) یان
جیانه‌کردنه‌وه‌ی پله‌کانی به‌رزکردنه‌وه‌ی پیتی به‌رز.

ئەم جۆره‌ش بۆیه ناو‌نراوه هه‌له‌ی نادیار یان شاراوه، چونکه شاره‌زایانی قورئان
خویندن نه‌بیّت که‌سی تر پیتی نازانی.

(البرکوي) له (احکام تلاوة القرآن الکریم) له لاپه‌ره (۳۶) ده‌لێت:

(هه‌موو ئه‌و جۆره هه‌لانه حه‌رامن، چونکه ئه‌گه‌ر چی کاریه‌گریان نییه له‌سه‌ر
واتای ئایه‌ته‌که، به‌لام کاریه‌گریان هه‌یه له‌سه‌ر خودی وشه‌که و، په‌وه‌نق و جوانی
پیته‌که له‌که‌دار ده‌کات).^۱

حوکمی فی‌ریوونی زانستی ته‌ج‌وید له‌شه‌ر‌عدا:

زۆریه‌ی زانایان له‌سه‌ر ئه‌وه کۆکن، که فی‌ریوونی ئه‌م زانسته فه‌رزی کفایه‌یه،
ئه‌گه‌ر که‌سانێک پیتی هه‌لسن ئه‌وه‌کانی تر گونا‌ه‌بار نابن، به‌لام ئه‌گه‌ر که‌سی پیتی
هه‌لنه‌سیت هه‌موویان گونا‌ه‌بار ده‌بن، کارپێ‌کردنیشی واته جیبه‌جی‌کردنی یاسا‌کانی له

کاتی خویندنه‌وه‌ی قورئان (فرض عین) ه. له‌سه‌ر هه‌موو مووسلمانێکی پیگه‌یشتوو (بالغ) با له‌په‌روی یاساو حوکمه‌کانیشه‌وه لێیان شاره‌زانه‌بیّت^۱.

مه‌سه‌له‌یه‌کی گرنه‌گ:

دووشی‌واز هه‌یه بۆ فی‌ربوونی ئەم زانسته:

۱- گوێگرتنی قوتابی بۆ خویندنه‌وه‌ی مامۆستا.

۲- خویندنه‌وه‌ی قوتابی له‌به‌رده‌ستی مامۆستا^۲.

زانای پایه‌به‌رز (ملا علی القاری) له لیکدانه‌وه‌که‌یدا بۆ هۆنراوه‌ی (الجزریه) پێگه‌ی دووه‌می پێی باشت‌ره، به‌لام زۆریک له زانا هاوچه‌رخه‌کان کۆکردنه‌وه‌یان پێی باشه له نیوان هه‌ردوو شی‌وازه‌که‌دا^۳.

سوود: ئەم زانسته به‌هیچ شی‌وه‌یه‌ک له پێگه‌ی کتێبه‌وه به ته‌واوه‌تی لێی شاره‌زانا‌بیّت، به‌لکو پێ‌ویسته مامۆستایه‌ک هه‌بیّت بۆ فی‌ربوونی.

واتای گشتی کۆپله‌ی (۲۷ - ۲۸):

کارکردن به زانستی ته‌جويد بۆ قوتابی قورئان پێ‌ویسته و جه‌ختی له‌سه‌ر کراوه، چونکه‌هه‌رکه‌سێک قورئان به‌بێ ته‌جويد بخوینێته‌وه گونا‌ه‌باره، له‌به‌رئه‌وه‌ی خوای گه‌وره‌ خۆی به‌م شی‌وه‌ دا‌یبه‌زاندووه، سه‌ده به سه‌ده و ده‌سته به ده‌سته و ده‌ست به ده‌ستیش به نێمه‌ گه‌یشتووه.

۱ پ‌روانه: المیسر الف‌رید فی علم الت‌جويد / محمد ف‌رید الجم‌ل / ۲۷، احکام الت‌جويد والت‌لاوة / محمود رأفت الزلط / ۵.

۲ پ‌روانه: الواضح فی احکام الت‌جويد / ۱۱.

۳ پ‌روانه: المیسر الف‌رید / ۵۴.

جوړه کانی خویندنه وهی قورئان

٢٩. وَهُوَ أَيْضًا حِلْيَةُ السَّلَاةِ وَزَيْنَةُ الْأَدَاءِ وَالْقِرَاءَةِ

(وَهُوَ) واته: ته جویدکردنی قورئان.

(حِلْيَةُ السَّلَاةِ) واته: جوانی خویندنه وه.

(وَزَيْنَةُ الْأَدَاءِ وَالْقِرَاءَةِ) واته: پازاندنه وهی به جیهینانی قورئان و خویندنه وهی.

أ- (السَّلَاةِ) واته: خویندنه وهی قورئان به دواى یه کدا به پیک و پیکى به پیی نه و دابه شکردنانه ی له قورئاندا هه یه.

ب- (الْأَدَاءِ) واته: فیربوونی قورئان له ماموستایانه وه.

ت- (الْقِرَاءَةِ) به هه ردوو حاله تی پیشوو ده وتریت و له وان گشتگیرتره^١.

پایه‌کانی قورئان خویندن

زانایان ده‌فرموی: (خویندنه‌وهی قورئان سی پایه‌ی هیه):

أ- (التحقیق)^۱ واته: خویندنه‌وهی قورئان به هیمنی و له‌سه‌ر خۆیی، له گه‌ل تیگه‌یشتنی واتاکان و چاودیریکردنی یاساکانی ته‌جوید، ئەم شیوه خویندنه‌وه گونجاوه بۆ که‌سانی سه‌ره‌تایی که ده‌یانه‌وێت فی‌ری قورئان خویندنه‌وه بن، بۆ ئەوهی پابین له‌سه‌ری.

ب- (الحدیر) واته: په‌له‌ کردن له خویندنه‌وهی قورئان هاوکات پارێزگاری کردن له بنچینه‌کانی ته‌جوید و په‌چاوکردنیان.

ت- (التدویر) خویندنه‌وهی قورئان به‌شیوه‌یه‌کی مام ناوه‌ند له نێوان حاڵه‌تی یه‌که‌م و دووه‌مدا، هاوکات له‌گه‌ل جیبه‌جیکردنی یاساکانی ته‌جوید^۲.

واتای گشتی:

هه‌روه‌ها ته‌جوید جوانی و پازاندنه‌وه‌یه بۆ خویندنه‌وهی قورئانی پیرۆز.

۳۰. وَهُوَ إِعْطَاءُ الْحُرُوفِ حَقَّهَا مِنْ صِفَةٍ لَهَا وَمُسَحِّقُهَا

(وَهُوَ) واته: ته‌جوید.

(حَقَّهَا) واته: له‌و سیفه‌ته‌ هۆگرانه‌ی له‌گه‌ل پیته‌کاندا‌یه وه‌کو: (همس) و (جهر) و

(شدة) و (رخاوة) له‌و سیفه‌تانه‌ی که با‌سمان کرد.

۱ هه‌ندێک له زانایان له جیاتی (التحقیق) (الترتیل) به‌کارده‌هێنن .

۲ به‌پوانه: الواضح في احكام التجويد / د. محمد عصام القضاة / ۱۰.

(مُسَحَّحَهَا) ئه‌وه‌ی که له ئه‌نجامی به‌جیه‌ینانی سیفه‌ته‌کانه‌وه دروست ده‌بن،
وه‌کو: ناسک‌کردنه‌وه‌ی پیتی نزم و، قه‌له‌و کردنی پیتی به‌رز و شتی له‌و شیوه‌یه.
واتای گشتی:

هه‌روه‌ها ته‌جويد بریتیه له‌وه‌ی مافی پیته‌کان بدریت وه‌کو سیفه‌ته هۆگره‌کانیان
و، ئه‌وه‌ش که دروست ده‌بیت له جیه‌جیه‌کردنی سیفه‌ته‌کانه‌وه، وه‌کو بچوک کردن و
گه‌وره کردنه‌وه‌ی پیته‌کان.

۳۱. وَرَدُ كُلِّ وَاحِدٍ لِأَصْلِهِ وَاللَّفْظُ فِي تَظْيِيرِهِ كَمَثَلِهِ

(رَدُّ) واته: گێرانه‌وه‌ی هه‌موو پیتیک بۆ جیه‌ی ده‌رچونی سه‌ره‌کی خۆی.
(وَاللَّفْظُ فِي تَظْيِيرِهِ) واته: ده‌رپینی پیتیکى هاوشیوه‌ی ئه‌و پیته له شوینیکى
تر، ئه‌گه‌ر دووباره بووه‌وه.
(کَمَثَلِهِ) هه‌ر وه‌کو ده‌رپینیتى یه‌که‌م جار.

واتای گشتی:

هه‌روه‌ها ته‌جويد واتای ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نێ که هه‌موو پیتیک بگێردریته‌وه بۆ
مه‌خره‌جی سه‌ره‌کی خۆی، ئه‌گه‌ر پیتیکى تریش هه‌بو له جیه‌یه‌کی تر وه‌کو ئه‌و
پیته ئه‌ویش به‌ بێ زیاد و که‌م هه‌مان شیوازی له‌سه‌ر جیه‌یه‌جی ده‌کریت.
۳۲. مُكْمَلًا مِنْ غَيْرِ مَا تُكَلِّفُ بِاللُّطْفِ فِي التَّنْقِصِ لَا تَعْسَفُ
(مُكْمَلًا) واته: له‌ حاله‌تیکدا که ویستت به‌ ته‌واوی قورئان بخوینیته‌وه.

(مِنْ غَيْرِ مَا تُكَلِّفُ) واته: به‌ بێ زۆر له‌ خۆکردن له‌ کاتی خویندندا.

(بِاللُّطْفِ) واته: ده‌رپینی پیته‌کان به‌ هیمنی و ئاسانی و، به‌ بێ سنور به‌زاندن و
بێ زیده‌په‌وه‌ی و که‌مه‌رخه‌می.

(مَا) بۆ زیاتر جه‌خت کردنه‌وه‌یه.

واتای گشتی:

له‌کاتی ده‌ربڕینی پیت و وشه‌کانی قورئانی پێرۆزدا، پێویسته به ته‌واوی به‌بیّ زیاده‌په‌وه‌ی ئه‌و سیفه‌تانه‌ی باسمانکرد جیّ به‌جیّ بکریّت.

چه‌ند نمونه‌یه‌ك له زێده‌په‌وه‌ی له‌کاتی خوێندنه‌وه‌ی قورئاندا

(ابن الجزري) له کتیبی (النشر في القراءات العشر) له لاپه‌ره ١٦٩ ده‌فه‌رمووت:

(وليس التجويد بتمطيع اللسان ولا بتقوير الفم ولا بتعويج الفك ولا بترعيد الصوت ولا بتمطيط الشد ولا بتقطيع المد ولا بتطنين الغنات ولا بحصرمة الراءات).

ته‌جوید بریتی نیه له:

(تمطيع اللسان) واته: قورئان ده‌خوینی و ده‌لێی پاروێکی له ده‌مدایه.

(تقوير الفم) واته: فشار خستنه سه‌ر گه‌روو له‌کاتی خوێندنه‌وه‌دا، واته: هه‌موو

پێته‌كان وه‌كو پیتی (ع) ده‌رده‌کات (تعويج الفك) واته: لارکردنه‌وه‌ی پێته‌كان یان

لارکردنه‌وه‌ی شه‌ویلگه‌ی له‌کاتی خوێندنه‌دا.

(ترعيد الصوت) له‌راندنه‌وه‌ی ده‌نگ و، واپیشاندات که خوێنه‌ر له ترسی خوا

ده‌گریّت و ده‌نگی ده‌له‌رزێ واته‌ و ده‌رده‌که‌وێت حاله‌تیکی دروست کراوه^١.

(تمطيط الشد) واته: درێژکردنه‌وه‌ی ئه‌و پیتانه‌ی (شدة) دارن و درێژ کردنه‌وه‌یان

تیدا نیه بۆ نمونه: (اعوذ بالله من الشيطان الرجيم).

(تقطيع المد) واته: بڕپکردنی پیتی مه‌دد، وه‌کو: (ياااأيها الذين امنوو).

١ زۆر گریان له‌کاتی قورئان خوێندنه‌دا، به‌تایبه‌تی ئه‌گه‌ر خوێنه‌ره‌که به‌زۆر خۆی بگرینی، دوو مه‌ترسی لێ چاوه‌پوان ده‌کریّت: یه‌که‌م مافه‌نه‌دانی پێته‌كان و شیواندنی ئایه‌ته‌كان، دووه‌میش خوێنه‌ره‌که به‌زمانی حال ده‌لێت: من زۆر له‌ خوا ده‌ترسم ده‌گرم له‌ قورئان خوێندنه‌دا، مه‌گه‌ر گریانێک به‌ده‌ستی خۆت نه‌بێت، بۆیه ئه‌گه‌ر چی هه‌ندێ به‌لگه و شوێنه‌وار هاتوو ده‌رباره‌ی گریان له‌ قورئاندا، به‌لام له‌م پۆزگاره‌ی خۆماندا به‌دوور نیه له مه‌ترسی پوپامایی (والله أعلم).

(تطنین الغنات) واته: برپرکردنی (غنة) مینگه له پیتهکانی (غنة) دا وهکو: (مننن الجننة والنناس).

(بحصرمة الرءاءات) واته: پاگرتنی هه ناسه به تهواوی له کاتی دهبرپینی پیتی (ر) و ریگه نه دان به ده رکردنی سیفه تی (بینية) تییدا.

هه موو ئه م نمونانه ش مامۆستا (أیمن سوید) له یه کێک له وانهکانی له که نالی (اقرأ) ی ئاسمانی باسی کردووه و، هه له کانی به رجهسته کردووه به نمونه بۆ ئه وهی خوینه ران خوایانی لی به دوور بگرن.

رینگه‌ی فیربوونی ته‌جوید

۳۳. وَلَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ تَرْكِهِ إِلَّا رِيَاضَةٌ أَمْرِي بِفَكِّهِ

(بَيْنَهُ) له نیتوان ته‌جوید و

(تَرْكِهِ) له نیتوان لیدوورکه‌وتنه‌وهی

(رِيَاضَةٌ) به‌رده‌وامبوونی

(أَمْرِي) که‌سیکه له پاهیتان

(بِفَكِّهِ) به‌شه‌ویلگه‌ی واته: ده‌می.

(طاش کبری زاده) فهرموویه‌تی: دانه‌ر په‌حمه‌تی خوی لیبیت وه‌کو نه‌وه‌ی هستی کردبیت ئه‌م هه‌موو بابه‌تانه قورس بیت له‌سه‌ر فیرخوازان و تووشی سه‌رسام بوونیان به‌یتیت بویه فهرموویه‌تی: جیاوازی نیتوان شاره‌زاو نه‌شاره‌زا له ته‌جوید هه‌رته‌وه‌یه پاهیتان به‌ده‌می بکات و گوئ له مامۆستایانی قورئان بگریت، تا‌کو لیها‌تووی به‌ده‌ست به‌یتیت^۱.

واتای گشتی:

(ابن الجزري) لی‌ره‌دا ئامۆزگاریمان ده‌کات به‌رده‌وام بین له‌سه‌ر خۆ پاهیتان له‌سه‌ر چاک خویندن و جوان خویندنه‌وه‌ی قورئان، چونکه ئه‌گه‌ر بۆ ماوه‌یه‌ک فهراموش

۱ بپوانه: شرح المقدمة الجزرية / طاش کبری زاده / ۱۱۹، به‌وه‌رگرتن له کتیبی الشرح الوجیز

بکریّت به جیّه‌ینانی یاساکان بیر ده‌چنه‌وه، واتای کۆپله‌کەش به کورتی: (له نیوان
 ته‌جوید و نه‌مانی هه‌ر ئه‌وه‌یه که‌سیک به‌رده‌وام بیّت له‌سه‌ر خۆ پاهێنان له‌سه‌ر قورئان
 خویندنه‌وه به‌شیوه‌یه‌کی جوان)^۱.

۱ بپوانه: اللعة البدرية / ۴۲، الدرر البهية / ۴۲ .

بابه‌تی بچوککردنه‌وه

بچوککردنه‌وه‌ی پیتته نزمه‌کان

له‌م به‌شه‌ی هۆنراوه‌که‌یدا (ابن الجزري) په‌حمه‌تی خوای لیبیت باسی هه‌ندی
بنه‌ما و یاسای په‌یوه‌ندی دارمان بۆ ده‌کات به‌ ته‌جویده‌وه، که له سیفه‌ته‌کانه‌وه
سه‌رچاوه ده‌گریت و ده‌فه‌رمویت:

۳۴. فَرَقَقْنُ مُسْتَفِلاً مِنْ أَحْرَفٍ وَحَاذِرُنْ تَفْخِيمَ لَفْظِ الْأَلْفِ

(فَرَقَقْنُ مُسْتَفِلاً مِنْ أَحْرَفٍ) واته: پیتته نزمه‌کان بچوککه‌ره‌وه.

(وَحَاذِرُنْ تَفْخِيمَ لَفْظِ الْأَلْفِ) واته: وریاش به‌ له‌وه‌ی پیتی ئه‌لیف (ا) گه‌وره
بکه‌یته‌وه.

پیناسه‌ی (الترقیق):

له زمانه‌وانیدا: له (الرقه) وه‌هاتوه، واته: لاوازی.

له زاراوه‌دا واته: بچوککردنه‌وه‌ی پیت به‌ بچوککردنه‌وه‌ی له مه‌خره‌ج و لاوازکردنی
له سیفه‌تدا.

پیناسه‌ی (التفخیم):

له زمانه‌وانیدا واته: گه‌وره کردن.

له زاراوه‌دا واته: گه‌وره کردنی پیت به‌ قه‌له‌وکردنی له مه‌خره‌ج و، به‌ هیزکردنی
له سیفه‌تدا.

له‌م کۆپله‌یه‌دا (ابن الجزري) باسی هه‌ندی یاسای گرنگمان بۆ ده‌کات سه‌باره‌ت به‌
پاستکردنه‌وی قورئان خویندن. پێویسته‌ له‌سه‌ر خوینه‌ر په‌چاویان بکات، بۆنموه‌:
پیتته‌ نزمه‌کان واته‌ پیتته‌کانی زمانی عه‌ره‌بی جگه‌ له‌ پیتته‌ به‌رزه‌کان هه‌موو به‌ بچوکی
ده‌خوینریتته‌وه‌ مه‌گه‌ر له‌ حاله‌تیکد پیاویته‌ هه‌بیته‌ وه‌کو گه‌وره‌ کردنه‌وه‌ی لام له‌
هه‌ندی حاله‌تدا. هه‌روه‌ها هۆشیارمان ده‌کاته‌وه‌ له‌ گه‌وره‌ کردنه‌وه‌ی پیتی ئه‌لیف (ا)،
چونکه‌ له‌ راستیدا ئه‌وه‌ مه‌سه‌له‌یه‌کی زۆر گرنکه‌ و، له‌م پۆژگاره‌دا زۆر بلاو بوه‌ته‌وه‌ و،
له‌ بنچینه‌شدا له‌ عه‌جه‌مه‌کانه‌وه‌ ئه‌م عاده‌ته‌ په‌یدا بوه‌).^۱

۳۵. كَهَمَزِ الْحَمْدُ اَعُوذُ اِهْدِنَا اَللّٰهُ ثُمَّ لَامٍ لِلّٰهِ لَنَا

زانای پایه‌ به‌رز (خالد الازهري) ده‌لێت:

لێره‌دا (ابن الجزري) هۆشیاری ده‌دات که پیتی (هه‌مزه‌ له‌ چوار جێگه‌دا بچوک
ده‌کریته‌وه‌.

یه‌که‌م: کاتی که به‌ ته‌نیشتی پیتی (ح) هه‌وه‌ بیته‌، وه‌کو: (الحمد لله رب العالمين) ئه‌گه‌ر
که‌سی که بلێت: لێره‌دا هه‌مزه‌که‌ به‌ ته‌نیشتی لاهه‌وه‌یه‌ نه‌ک (ح) ده‌لێم: قسه‌که‌ت ته‌واوه‌
به‌لام له‌به‌ر ئه‌وه‌ی پیتی (ل) زهننه‌داره‌ وه‌کو ئه‌وه‌یه‌ بوونی نه‌بیته‌.

دووه‌م: له‌ لای پیتی (ع)، وه‌کو: (اعوذ بالله).

سێ‌یه‌م: له‌ لای پیتی (ه)، وه‌کو: (أهدنا الصراط).

چواره‌م: له‌لای پیتی لامی ناساندنی گه‌وره‌. وه‌کو: (الله الذي) له‌ پاش ئه‌وه‌ش
فه‌رمانی کردووه‌ به‌ بچوکه‌کردنه‌وه‌ی پیتی لام له‌ وشه‌ی مه‌زنی (الله) و، جه‌ختیش
ده‌کاته‌وه‌ له‌سه‌ر ده‌رخستنی پیتی (ل) له‌ وشه‌ی (لنا) به‌ هۆی نونه‌که‌ی دوا‌ی خۆی.^۲

۱ بپوانه‌: جامع شروح المقدمة الجزرية في علم التجويد / خالد الازهري و زكريا الانصاري .

۲ بپوانه‌: اللمعة البدرية شرح متن الجزرية / ۴۳ .

۳۶. وَلَيَلَطُفُ وَعَلَى اللَّهِ وَلَا الضُّ وَالْمِيمُ مِنْ مَحْمَصَةٍ وَمِنْ مَرَضٍ

واته: پیویسته خوینهر وریا بیت و پیتی (ل) واته: لامی دووه له وشه ی (وَلَيَلَطُفُ) بچوکاته وه، چونکه به تهنیشت پیتی (طه)، که پیتیکی به هیزه و کاریگری هیه له سهر پیتی (ل)ی تهنیشتی.

ههروه ها پیویسته لامی یه که م له وشه ی (وعلى الله) و (ولا الضالین) بچوک بکریته وه، چونکه نه و پیته گه ورانه ی پاش خوین کاریگریان هیه له سهر یان.

ههروه ها جهخت دهکاته وه له سهر بچوک کردنه وهی پیتی (م) له وشه ی (مَحْمَصَةٍ)، چونکه زۆربه ی خوینهران له و پیتهدا هه له ده که ن به هوی گه وره یی پیتی (خ) نه وهش هه له یه کی نادرسته^۱، به هه مان شیوه پیویسته خوینهر وریا بیت نه وه کو پیتی (م) گه وره بکاته وه له وشه ی (مرض) به هوی پیتی (ر) وه که قه له وه.

۳۷. وَبَاءَ بَرْقٍ بَاطِلٍ بِهِمْ يَذِي وَآخِرُصُ عَلَى الشَّدَّةِ وَالْجَهْرِ الَّذِي

۳۸. فِيهَا وَفِي الْحِيمِ كُحِبَّ الصَّبْرِ وَرَبُوءَةٌ اجْمَسَتْ وَحَجَّ الْفَجْرِ

ههروه ها ئامۆژگاریمان دهکات بچوکی پیتی (ب) بپاریزین له م نمونانه دا.

(بَرْقٍ) به هوی دراوسیستی (ر) که پیتیکی گه وره یه.

(بَاطِلٍ) به هوی نزیکى له پیتی (ط).

(بِهِمْ يَذِي) به‌هوی نه‌وهی به تهنیشتی دوو پیتی نهرمه‌وهیه، نه‌وش نه‌بیّت
 بچوکرده‌وهی پیتی (ب) تاییه‌ت بیّت به‌م شوینانه‌وه، به‌لام نابیّت زیده‌په‌وی بگریّت
 له بچوکرده‌وهی پیتی (ب) نه‌وه‌کو وه‌کو (إمالة) ی پیبیّت^۱.

(وَاحْرَضَ عَلَى الشِدَّةِ وَالْجَهْرِ الَّذِي) واته: هه‌روه‌ها وریای دهرخستنی نه‌و دوو
 سیفه‌ته‌ش به له پیتی (ب).

(وَفِي الْحِيمِ) واته: هه‌روه‌ها پیویسته نه‌و دوو سیفه‌ته له پیتی (ج) یشدا
 دهربریّت به جوانی، نه‌گینا مه‌ترسی تیکه‌ل بوون هه‌یه له نیوان (ب) له‌گه‌ل (ف)
 هه‌روه‌ها (ج) له‌گه‌ل (ش) دا.

ئینجا چه‌ند نمونه‌یه‌کی ئاشکرای له قورئاندا بۆ هینا‌وینه‌ته‌وه وه‌کو وشه‌ی (حب)
 له ئایه‌تی: {يَجْزِيهِمْ كَحَبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ} البقرة ۱۶۵.

{وَتَوَّاصُوا بِالْحَقِّ وَتَوَّاصُوا بِالصَّبْرِ} العصر ۳.

{وَأَوْتَيْنَاهُمَا إِلَىٰ رَبِّهِ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ} المؤمنون ۵۰.

{اجْتَنِبْ} له ئایه‌تی {اجْتَنِبْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ} إبراهيم ۲۶.

{بِالْحَجِّ} له ئایه‌تی {وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ} الحج ۲۷.

{الْفَجْرِ} له ئایه‌تی {وَقُرْآنَ الْفَجْرِ} الإسراء ۷۸.

۱ بپوانه: شرح طيبة النشر / ۱۴۷، به‌وه‌رگرتن له اللعة البدرية / ۴۴.

- الدرر البهية شرح المقدمة الجزرية / ۴۴.

بۆ نموونه: ئەگەر ئەو دوو سیفەتە‌ی (ابن الجزري) وریامان دەکاتە‌وه که پێویستە دەریخەین له پیتی (ج) جیبە‌جیبی نه‌که‌ین تێیدا وشە‌ی (اجتت) دە‌بیته (اشتت).

۳۹. وَبَيِّنْ مُقْلَقًا إِنْ سَكْنَا وَإِنْ يَكُنْ فِي الْوَقْفِ كَانَ أَبْنَا

۴۰. وَحَاءَ حَصْحَصَ أَحَطْتُ الْحَقُّ وَسَيْنَ مُسَقِّمٍ يَسْطُو يَسْقُو

(ابن الجزري) لهم به‌شە‌دا فه‌رمانمان پێ ده‌کات سیفە‌تی قەلقە‌له به‌ پوونی دەریخەین له پیتە‌کانی (قلقله)، (ق ط ب ج د) له کاتی (ساکن) بوونی پیتە‌که.

(وَإِنْ يَكُنْ فِي الْوَقْفِ) واتە: ئەگەر له کاتی راوه‌ستان بیته‌ له‌سه‌ر پیتە‌که، وه‌کو: (قرب).

(كَانَ أَبْنَا) واتە: پیتی (قلقله) به‌ پوونتر ده‌جولێته‌وه له راوه‌ستاندا.

چە‌ند نموونه‌یه‌ك له‌سه‌ر (قلقله):

- له کاتی به‌رده‌وام بوون: (يَقْطَعُونَ - وَقْطَر - وَاجْتَبَيْنَاهُ - وَدَخَلُونَ).

- له کاتی راوه‌ستان دا (خلاق - مَحِيط - بَهِيج - مَجِيد).

- جگه له‌مانە‌ش که باسکران، پێویسته ئاگاداری بچوکه‌کردنه‌وه‌ی (ح) ی

یه‌که‌م و دووهم بین له وشە‌ی (حصحص الحق) چونکه به‌ ته‌نیشته‌ پیتێکی

گه‌وره‌وه‌یه وه‌کو (ص)، هه‌روه‌ها له وشە‌ی (احطت) و (الحق)یشدا به‌هۆی

دراوسیتێ بۆ هه‌ردوو پیتی گه‌وره‌ی (ط) و (ق) وه‌کو: (الحق من ربك).

به هه‌مان شیوه ئاشکراکردن وجوان ده‌برپین پئویسته سه‌باره‌ت به
 بچوک‌کردنه‌وه‌ی پیتی (س) له وشه‌ی (مستقیم) (سطو) له ئایه‌تی (یکادون یسطون) و،
 له وشه‌ی (سَقو) له ئایه‌تی (وجد علیه امة من الناس یسقون)^۱.

سوود: ئاگادارکردنه‌وه ده‌رباره‌ی بچوک ده‌برپینی پیتی (س) کورت
 هه‌لته‌هاتوو له‌سه‌ر ئه‌م حاله‌تانه، به‌لکو باب‌ه‌تیکی گشتی یه له هه‌موو حاله‌تی‌کدا،
 له زه‌ننه‌داری و بزواوی، به‌ته‌نیشته‌ی پیتی‌کی گه‌وره بیته‌یان بچوک^۲.
 واتای گشتی هه‌ردوو کۆپله‌که:

پیتی جولّو (مقلقل) به جوانی ده‌برپه‌ له کاتی (ساکن)یدا، له‌کاتی
 وه‌ستانیشدا، بۆ نمونه وه‌کو راوه‌ستان له‌سه‌ر وشه‌ی (قرب) پونتر ده‌رده‌که‌وێت.
 هه‌روه‌ها پئویسته هه‌ردوو پیتی (ح - س) به بچوکی بخوینریته‌وه،
 به‌تایبه‌تی کاتیک به‌ته‌نیشته‌ی پیتی گه‌وره‌وه بن وه‌کو: (ص - ق).

۱ بېروانه: جامع شروح المقدمة الجزرية / ۵۶ .

۲ بېروانه: الدرر البهية / ۴۴ .

بابه تى پيتى (ر)

٤١. وَرَقِقَ الرَّاءَ إِذَا مَا كُسِرَتْ كَذَاكَ بَعْدَ الْكُسْرِ حَيْثُ سَكَنْتَ

٤٢. إِنْ لَمْ تَكُنْ مِنْ قَبْلِ حَرْفٍ اسْتَعْلَا أَوْ كَانَتْ الْكُسْرَةُ لَيْسَتْ أَصْلًا

(وَرَقِقَ الرَّاءَ إِذَا مَا كُسِرَتْ) واته: ههركاتيک پيتى (ر) ژير (کسرة) ى هه بوو

به بچووکی بيخوينه وه، وهکو: (رزقا - الرج - ارني).

(كَذَاكَ بَعْدَ الْكُسْرِ حَيْثُ سَكَنْتَ) به هه مان شيوه به بچووکی (ترقيق)

دهخوينريته وه نه گهر خوۋى (ساكن) بوو، پيش خوۋيشى ژير (کسرة) ى بنچينه ى (اصلي) بيت، وهکو: (الفردوس).

(إِنْ لَمْ تَكُنْ مِنْ قَبْلِ حَرْفٍ اسْتَعْلَا) واته: به گهر پيتى (ر) كه وه پيش يه كيك له

پيته به رزه كانه وه، وهکو: (قرطاس - فرقة - لبالمرصاد) له و حاله ته دا گه وره دهكريته وه به هوۋى نه و پيته گه ورانه وه^١.

سوود: له قورئاندا ته نها سى پيت له پيته كانى (استعلاء) له پاش پيتى (ر) ده وه

هاتوون، كه بريتين له (ص - ط - ق)^٢.

١ بپوانه: اللمعة البدرية / ٤٥.

٢ بپوانه: ليكدانه وهى (زكريا الانصاري) بو (الجزرية) له جامع الشروح/ ٥٩.

(أَوْ كَانَتْ الْكُسْرَةُ لَيْسَتْ أَصْلًا) واته: ئەگەر له حاله تێکدا (کسرة) ی پیتی

(ر) ئەصلى نه بوو، وه‌کو: (ام ارتابوا - ارتبم) گه‌وره ده‌کریته‌وه.

روونکردنه‌وه: ئەگەر پیتی (ر) ساکن بوو، به‌هۆی پاوه‌ستانه‌وه - ئیتر به‌هەر شیوه‌یه‌ک بزواوپیته له حاله‌تی به‌رده‌وامیدا - خۆی له یه‌کیک له م حاله‌تانه‌ی خواره‌وه ده‌بینیته‌وه.

یه‌که‌م: پیتی پیشی خۆی سەر (فتحة) ی هه‌بیته، وه‌کو: (ترمی بشرر - ولن صبر) گه‌وره ده‌کریته‌وه.

دووه‌م: پیتی پیش خۆی بۆر (ضمة) ی هه‌بیته، وه‌کو: (بالندُر - الدُّبُر - النَّدُر) گه‌وره ده‌گریته‌وه.

سێیه‌م: پیتی پیش خۆی ژێر (کسرة) ی هه‌بیته، وه‌کو: (یوم عسر) بچوک ده‌کریته‌وه.

چواره‌م: پیش خۆی ئەلفیکی مه‌ددی هه‌بیته، وه‌کو: (ان الفجار - بس القرار - وقناعذاب النار) گه‌وره ده‌کریته‌وه.

پێنجه‌م: پیش خۆی واویکی مه‌ددی هه‌بیته، واته: واوی زهننه‌دار (ساکن) که‌پیتی پیش خۆی بۆر (ضمة) ی هه‌بیته، وه‌کو: (ان تبور - ترجع الامور - من في القبور) گه‌وره ده‌کریته‌وه.

شه‌شه‌م: پیش خۆی یائیکی مه‌ددی هه‌بیته واته: یائی زهننه‌دار (ساکن) که‌پیتی پیش خۆی ژێر (کسرة) ی هه‌بیته، وه‌کو: (خیر - يوم عسير - والحیر) بچووک ده‌کریته‌وه.

هه‌وته‌م: پیش خۆی (ی)کی زهنه‌دار (ساکن) هه‌بیّت، وه‌کو: (من خیر - لا ضیر - فالله خیر) بچوک ده‌کریته‌وه.

هه‌شته‌م: پیش خۆی پیتیکی زهنه‌دار (ساکن)ی راستی (صحیح) هاتیّت، پیش ئه‌و پیته زهنه‌داره‌ش پیتیک بیّت سه‌ریان بۆری هه‌بیّت، وه‌کو: (یردُ الله بکم الیسر - والفجر - سندس خضر) گه‌وره ده‌کریته‌وه.

تۆیه‌م: پیش خۆی پیتیکی نزم (مستفل) بیّت و، پیش ئه‌وه‌ش پیتیکی (مکسور) هه‌بیّت، وه‌کو: (من ذکر - وما علمناه الشعر - ولا بکر) بچوک ده‌کریته‌وه.

ده‌یه‌م: له پیش خۆی پیتیکی به‌رز (استعلاء) هاتیّت، پیشی ئه‌و پیته به‌رزه‌ش پیتیکی ژێردار (مکسور) بیّت، له‌م جۆره‌ش له‌ قورئاندا دوو وشه هاتوه (مصر - القطر) ئه‌م دوو وشه هه‌ردوو حاله‌تی گه‌وره‌کردن و بچوککردن هه‌لده‌گرن.

سوود: وشه‌ی (مصر) له‌ چوار جێگه‌دا له‌ قورئاندا هاتوه.

یه‌که‌م: {أَنْ تَبُوءَ لِقَوْمِكُمْ بِمِصْرٍ يُّبُوءُ وَأَجْعَلُوا} یونس ۸۷.

دووهم: {وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرٍ لِامْرَأَتِهِ} یوسف ۲۱.

سییه‌م: {وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ} یوسف ۹۹.

چواره‌م: {قَالَ يَا قَوْمِ أَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ} الزخرف ۵۱.

سه‌باره‌ت به‌ وشه‌ی (القطر) ته‌نها یه‌كجار له‌ قورئاندا هاتوه:

{وَأَسْلَمْنَا لَهُ عَيْنَ الْقَطْرِ} سبأ ۱۲.

تییینی: (ابن الجزری) گه‌وره‌کردنه‌وه‌ی په‌سه‌ندکردوه‌ی له‌ وشه‌ی (مصر) و
 بچو‌ککردنه‌وه‌ی له‌ وشه‌ی (القطر) وه‌کو‌ دانهری کتییی (أحكام تلاوة القرآن) ماموستا
 (محمود خليل الحصري) ده‌ی‌گی‌رتته‌وه‌^۱.

هه‌روه‌ها زانای پایه‌به‌رز ناسراو به (الشيخ المتولي) له‌ کتییی (غنية المقرئ)
 له‌لایه‌ره ٤٨ ده‌فه‌رمووت:

والفجر ايضاً وكذا بالندر	والراجع التفخيم في البشر
ترقيقه وكذا ونذر	وفي اذا يسر اختيار الجزري
و عكسه في القطر عنه فاعلما	ومصرفيه اختار ان يفخمها
والروم كالوصل على ما بينا	وذلك كله بحال وقفنا

یانزه‌یه‌م: له‌ پاش پیتی (ر) یائی‌کی لابراو هه‌بی‌ت بۆ سو‌ک‌کردنه‌وه‌. له‌و
 حاله‌ته‌شدا هه‌ردوو شی‌وازی خویندنه‌وه‌ هه‌ل‌ده‌گری‌ت: گه‌وره‌کردنه‌وه‌ و
 بچو‌ک‌کردنه‌وه‌، نه‌مه‌ش له‌ (٣) وشه‌ له‌ قورئانی پیرۆزدا هاتوه‌:
 یه‌که‌م: وشه‌ی (نذر) له‌ ئایه‌تی (عذابي ونذر) له‌ شه‌ش جی‌گه‌.

دووه‌م: وشه‌ی (یسر) له‌ ئایه‌تی (واللیل اذا یسر).

سێیه‌م: وشه‌ی (الحوار) له‌ سی‌ ئایه‌تدا هاتوه‌:

^۱ چونکه له‌کاتی خویندنه‌وه‌ و پۆیشن (وصل) رانی مصر (فتح‌ه‌ی) له‌سه‌ره‌، ته‌نها به‌ قه‌له‌وی
 ده‌خوینرتته‌وه‌، بۆیه له‌کاتی وه‌ستان له‌سه‌ری به‌ ئیعتیباری ئه‌صل فه‌ت‌ه‌که‌ ئه‌رج‌ه‌ وایه‌ به‌
 قه‌له‌وی بخوینرتته‌وه‌، به‌لام (القدر) (مقاف‌ إلیه‌ و مکسور) له‌کاتی خویندن و (وصل)دا ته‌نها به‌
 سو‌ک‌کردنه‌وه‌ ده‌خوینرتته‌وه‌، جا له‌کاتی پاوه‌ستان بچو‌ک‌کردنه‌وه‌ په‌سه‌نده‌. ((م. دلیر گه‌رمیانی))

{وَمِنْ آيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ} الشوری ۳۲.

{وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنشَآتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ} الرحمن ۲۴.

{الْجَوَارِ الْكُنُسِ} التکویر ۱۶.

سوود: بنه‌مایه‌کی ئاسان هه‌یه زۆریه‌ی حاله‌ته‌کانی پیتی (ر) ده‌گریته‌وه.

هه‌رکاتیک پیتی (ر) سه‌رو بۆری هه‌بوو گه‌وره‌ده‌گریته‌وه، ئه‌گه‌ر ژیری بوو بچووک ده‌گریته‌وه، له‌هه‌ر شوینیکێ وشه‌دا بیت ئه‌گه‌ر زهننه‌داربوو (ساکن)، ته‌ماشای پیتی پیش خۆی ده‌که‌ین، ئه‌گه‌ر ئه‌و پیته سه‌رو بۆری هه‌بوو گه‌وره‌ی ده‌که‌ینه‌وه ئه‌گه‌ر ئه‌و پیته ژیری بوو بچوکی ده‌که‌ینه‌وه.

ئه‌گه‌ر پیتی (ر) (ساکن) بوو، پیتی پیشی خۆیشی هه‌ر ساکن بوو، ته‌ماشای پیتی پیشتر ده‌که‌ین و هه‌مان یاسا‌کانی به‌سه‌ردا جی به‌جی ده‌که‌ین، ته‌نها ئه‌گه‌ر له‌ حاله‌تیکدا پیتی پیش (ر)ی (ساکن) (ی) مه‌ددی یان (لین) بیت ئه‌وه بچووک ده‌گریته‌وه وه‌کو: (خیر - طیر)¹.

¹ مامۆستا (احمد عامر) ئه‌م بنه‌مایه‌ی باس کرد له‌ که‌نالی (اللیبیة)ی ئاسمانی .

بابه تی گه وره کردنه وه

پیتی (ل):

۴۴. وَفَحِمِ اللَّامَ مِنْ اسْمِ اللَّهِ عَنْ فَحٍّ أَوْ ضَمِّ كَعْبِدُ اللَّهِ

واته: وشه ی مه زنی (الله) به گه وره بخویننه وه نه گه ر پیتی پیئش خوی (فتحه) یان

بۆر (ضمة) ی هه بوو، وه کو: (وقال الله انی معکم) (وانه لما قام عبد الله) (قل الله اسرع مکرا) ۱.

حاله ته کانی وشه ی مه زنی (الله) له ته جویددا:

۱- خویندنه وهی به گه وره بی (تفخیم).

۲- خویندنه وهی به شیوازی (ترقیق).

حاله ته کانی گه وره کردنه وهی:

* نه گه ر پیئش وشه ی (الله) (فتحه) بیئ، وه کو: {قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ} {الإخلاص} ۱.

یان وشه که خوی به سهر (فتحه) دهستی پی کرد بیئ، وه کو: {الله الصمد}

{الإخلاص} ۲.

پیویسته وریاش بیت هه مزه که ی گه وره نه که یته وه.

* نه گه ر پیئش وشه ی (الله) بۆر (ضمة) هات بیئ، وه کو: {تَارُ اللَّهُ الْمُوقَدَةُ} {الهمزة} ۶.

۱ لیکدانه وهی زانا یان (خالد الازهری) و (زکریا الانصاری) بۆ ئەم کۆپله یه له جامع

* نه گهر پیش وشه ی (الله) پییتیکی زه ننه دار (ساکن) بیټ وپیش نه و (ساکن) هیش (فتحه) بیټ، وه کو: {وَأَنَّهُ كَانَ يَاقُولُ سَفِيهًا عَلَى اللَّهِ شَطَطًا} الجن ۴.

• نه گهر پیش وشه ی (الله) پییتیکی زه ننه دار (ساکن) بیټ و، پیش نه و (ساکن) هیش (ضمة) ی هه بیټ، وه کو: {أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَأَقُوهُ وَأَطِيعُوا} نوح ۳.

حاله ته کانی به (ترقیق) خویندنه وهی وشه ی مه زنی (الله):

• نه گهر ژیر (کسره) هیه کی نه صلی له پیشه وه بیټ، وه کو: {قُلِ اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ} الزمر ۶۴.

{وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ} الأنفال ۱۰.

• نه گهر پیش وشه که (کسره) هیه کی (عارض) هه بیټ، وه کو: {لَمْ يَعْطُوا قَوْمًا اللَّهُ مُهْلِكُهُمْ} الأعراف ۱۶۴، به {قَوْمِ اللَّهِ} ده خوینریته وه.

• نه گهر پیشه وهی خوی (ساکن) بیټ و، پیش نه و (ساکن) هیش (کسره) بیټ، وه کو: {وَيُنَجِّي اللَّهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ} الزمر ۶۱.

که‌وره‌کردنه‌وه‌ی پیتشه‌کانی (استعلاء و إطباق)

٤٥. وَحَرْفُ الاسْتِعْلَاءِ فَحْمٌ وَاخْصُصَا لَاطْبَاقَ أَقْوَى نَحْوَ قَالَ وَالْعَصَا

(ابن الجزري) لی‌ره‌دا داوامان لی ده‌کات پیتشه‌کانی (استعلاء) به‌رزکه‌ینه‌وه که به پیتی پله‌ی به هیزییان به‌م شیوه‌ن: (ط - ض - ص - ظ - ق - غ - خ) به‌تاییه‌تیش له نیتوانیان دا پیتشه‌کانی (اطباق) که بریتین له (ص - ض - ط - ظ) چونکه نه‌م چواره به‌رزترین پیتشه‌کانی (استعلاء)ن.

زانباریه‌کی گرنگ:

هه‌موو پیتیک له پیتشه‌کانی (استعلاء) پی‌نج پایه‌ی هه‌یه له به‌رزنی دا به‌م شیوه‌ی لای خواره‌وه:

- ١- پیتی (استعلاء) سه‌ر (فتحة)ی هه‌بی‌ت و، پیتی ئه‌لیفی (ا)ی به‌دوادا هات‌بی‌ت، وه‌کو: (الطامة - یضاعف - ظالمین - قاتلون - غافلین - خائنین).
- ٢- پیتی (استعلاء) سه‌ر (فتحة)ی هه‌بی‌ت و، ئه‌لیفی به‌دوادا نه‌یه‌ت، وه‌کو: (طلبا - ضربتم - صبر - ظلم - غضب - خلق).
- ٣- پیتی (استعلاء) بۆر (ضمة)ی هه‌بی‌ت، وه‌کو: (وُطِعَ - فُضِرَبَ - صُرِفَ - ظَلِمَ - قُلَّ - غُلِبَتْ - خُلِقُوا).
- ٤- پیتی (استعلاء) زه‌ننه‌دار (ساکن) بی‌ت، وه‌کو: (يُطْبَعُ - يَضْرَبُ - فَاضِرُّ - لَا يُظْلَمُ - يَقْرَؤُونَ - يُغْلَبُ - يُخْلَقُ).
- ٥- پیتی (استعلاء) ژیر (کسرة)ی هه‌بی‌ت، وه‌کو:

(بَطَرَتْ - ضِعَافًا - صِرَاطٌ - ظِلَالٌ - قِتَالٌ - غِطَائِكَ - خِلَالٌ).

که‌واته هەر پیتیکی به‌رز پینچ پایه‌ی هه‌یه، له هه‌موویان به‌رزتر پیتی (ط) هه که ئه‌لیفی (ا) به‌دوادا بی‌ت، پیتی (خ) یش که ژیر (کسرة) ی هه‌بی‌ت له کو‌تایی هه‌موویان دیت له پوی به‌هیزییه‌وه^۱.
واتای گشتی:

پی‌ویسته پیته‌کانی (استعلاء) واته: پیته به‌رزه‌کانی (خص ضغط قط) به گه‌وره‌یی ده‌رب‌پیت، به‌تایبه‌تی پیته‌کانی (اطباق) له‌نیوانیان دا که بریتین له (ض - ص - ط - ظ).

٤٦. وَبَيْنَ الْإِطْبَاقِ مَنْ أَحَطْتُ مَعُ بَسَطْتُ وَالْخُلْفُ سَخُلُكُمُ وَقَعُ

(وَبَيْنَ الْإِطْبَاقِ) واته: له پیتی (ط) له فهرمودده‌ی خوی گه‌وره: (فَقَالَ أَحَطْتُ) هه‌روه‌ها ئایه‌تی (لَنْ بَسَطْتُ) و، ئه‌و جو‌ره ئایه‌تانه بو ئه‌وه‌ی پیتی (ط) له‌گه‌ل پیتی (ت) تیکه‌ل نه‌بن چونکه مه‌خره‌جیان واته جیگه‌ی ده‌رچونیان یه‌ك جیگه‌یه.
(وَالْخُلْفُ) واته: له نیوان زانیان دا جیاوازی هه‌یه ده‌رباره‌ی هیشتنه‌وه‌و نه‌هیشتنه‌وه‌ی سیفه‌تی به‌رزی پیتی (ق) له‌گه‌ل تی‌هه‌ل‌کی‌ش‌کردنی له وشه‌ی (سَخُلُكُمُ) له ئایه‌تی (اَلَمْ تَخْلُقْكُمْ)، نه‌هیشتنیشی به‌لای (ابن الجزري) هوه په‌سه‌نده وه‌کو خوی بریاری داوه له کتیبی (التمهید) دا.

١ یه‌کی‌ک له زنجیره‌ وانه‌کانی ماموستا (ایمن سوید) له ته‌جوید، باسی ئه‌م مه‌سه‌له ده‌کات له که‌نالی (اقرا).

هه‌ندی ناگاداری

له مهر به‌کاره‌یتانی سیفه‌تی پیتەکان

٤٧. وَأَحْرِصْ عَلَى السُّكُونِ فِي جَعْلِنَا أَتَعْمَتَ وَالْمَغْضُوبِ مَعْ ضَلَّلْنَا

واته: ئەى خوێنه‌رى قورئانى پێرۆز، ئامۆژگارییه‌کت ده‌که‌م وریای ده‌رخستنى (سکون) بێت له پیتی (ل) له وشه‌ی (جَعْلِنَا)، هه‌روه‌ها ناگاداری (سُكُونِ) ی هه‌ردوو پیتی (ن) له (أَتَعْمَتَ) و (غ) له (الْمَغْضُوبِ) و، لامی دووهم له (ضَلَّلْنَا) به‌جوانی ده‌ریان ب‌په‌، ب‌یگومان تێبینیش کراوه که خه‌ڵکانی‌کی زۆر ئه‌م پیتانه ده‌جولێننه‌وه له خوێندنه‌وه‌ی سوره‌تی (الفاتحه) ئه‌وه‌ش هه‌له‌یه‌کی ئاشکرایه‌و له‌حنی‌کی قه‌ده‌غه‌کراوه.

٤٨. وَخَلِّصْ أَنْفَاحَ مَحْذُورًا عَصَى خَوْفَ اشْتِبَاهِهِ بِمَحْظُورًا عَصَى

(وَخَلِّصْ أَنْفَاحَ) واته: سیفه‌تی جیا‌بونه‌وه (انف‌تاح) له پیتی (ذ) ئاشکرایه‌که بۆ نمونه له ئایه‌تی (إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا) نه‌وه‌کو له‌گه‌ڵ پیتی (ظ) تێکه‌ڵ ب‌یت وه‌کو له وشه‌ی (مَحْظُورًا) له ئایه‌تی: {وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا} {الإسراء: ٢٠}.

هه‌روه‌ها که‌مته‌ر خه‌می مه‌که له ده‌رب‌پ‌رینی سیفه‌تی (انف‌تاح) له پیتی (س) نه‌وه‌کو تێکه‌ڵ ب‌یت له‌گه‌ڵ (ص) که سیفه‌تی (اط‌باق) ی تێدایه‌ و، زمان به‌رز ده‌ب‌یت‌وه بۆ لای مه‌لاشوو، وه‌کو له وشه‌ی (عَصَى) له‌م ئایه‌ته‌دا هاتوو (وعَصَى آدَمَ رَبَّهُ).

چونکه مه‌خره‌جی (ذ، ظ) هه‌روه‌ها (س، ص) یه‌ک مه‌خره‌جه بۆیه پ‌یویسته به سیفه‌ته‌کانیان جیا‌ک‌رینه‌وه.

واتای گشتی نه م کړپله یه:

نه ی خوینه ری قورئانی پیروژ، پیتی (ذ، س) به سیفته تی (انفتاح) له پیتی (ظ، ص) جیاکه ره وه چونکه نه وان (اطباق) یان تیدایه، نه گینا وشه ی (مَحْدُورًا) و (عَسَى) له گه ل (حُظُورًا) و (عَصَى) تیکه ل ده بن.

۴۹. وَرَاعَ شِدَّةً بِكَافٍ وَبَا كَشْرُكُكُمْ وَتَوَفَّى فِئْتًا

(وَرَاعَ شِدَّةً) واته: پاریزگاری بکه له سیفته تی به هیژی (شده).

(بِكَافٍ وَبَا) واته: که له نه و دوو پیته دا هیه، به وهی که ږیگه نه ده یت که هه ناسه له گه ل نه و پیتانه دا ږییکات.

(ك) بُوَ نمونه له وشه ی (شِرْكُكُمْ) له نایه تی: {وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ بَشِرْكُكُمْ وَلَا يُشَبِّكُ

مِثْلُ خَيْرٍ} فاطر ۱۷، هه روه ها وشه کانی: (تَوَفَّاهُمْ) وه کو نمونه ی پیتی (ت) له فهرموده ی

خوای گه وره: {الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ} النحل ۲۸ و، (فِتْنَةً) له فهرموده ی

په روه ردگاری مه زن: {وَأَتَقُوا فِتْنَةً لَّا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً} الأنفال ۲۵.

تیبینی: زورکه س زیده په وهی ده که ن له ده رخستنی سیفته تی (همس) له (ك) و

(ت) به شیوه یه ک پیتی کی تری لی په یدا ده بیت، وه کو پیتی (ه) له (ك) و (س) له (ت)

په یداده که ن، به م شیوه یه ش سیفته تی (رخاوة) ده دهنه نه و پیته که خوی له بنچینه دا

نیه تی، بویه پیویسته په چاوی نه وه بکریټ نه و دوو پیته دوو پیتی به هیژن و، نابیت

هوا له گه ل ده برپینیا ندا ری بکات نه مه ش ږیگر نیه له وهی هه ناسه به شیوه یه کی که مو

لاواز له گه لیان دا ده برچیټ به تایبه تی له کاتی پاوه ستان دا.

بابه‌تی تیّه‌لکیش کردنی

(متمثلین) و (متجانسین) و (مقاربین) و (متباعدين)

واته: لی‌کچوو و هاوچه‌شن ونزیک له یه‌کتری و دور له یه‌کتری.

۵۰. وَأَوَّلَىٰ مِثْلٍ وَجِنْسٍ إِنْ سَكَنُ أَدْعَمُ كَقُلِّ رَبِّ وَبَلٍّ لَا وَائِنُ

۵۱. فِي يَوْمٍ مَعَ قَالُوا وَهُمْ وَقُلِّ نَعَمْ سَبَّحَهُ لَا تُزْعِ قُلُوبَ فَلَقُمْ

پیناسه‌ی زاراو‌ه‌کان:

(المتماثلین) (لی‌کچوو) واته: دوو پیتی هاوشیوه له مه‌خره‌ج و له سیف‌ه‌ت دا

وه‌کو: (ت، ث).

(المتجانسین) هاوچه‌شن، واته: دوو پیتی هاوشیوه له مه‌خره‌ج و جیاواز له

سیف‌ه‌ت وه‌کو: (د - ظ) (ل - ر).

(الإدغام)، واته: تیّه‌لکیشانی دوو پیت له یه‌ک پیتدا.

(وَأَوَّلَىٰ مِثْلٍ وَجِنْسٍ إِنْ سَكَنُ) واته: نه‌گه‌ر پیتی یه‌که‌می دوو پیته لی‌کچوو‌ه‌که

یان هاوچه‌شنه‌که زه‌ننه‌دار (ساکن) بوو، تیّه‌لکیشی بکه له‌گه‌ل پیتی دووه‌م دا،

نمونه‌یه‌کیشی هی‌ناوه‌ته‌وه بوو هاوچه‌شن که بریتی یه له (قُلِّ رَبِّ) له پاش

تیّه‌لکیشانه‌که ده‌بیته (قُرْبٍ) نمونه‌یه‌کی تریشی هی‌ناوه‌ته‌وه بوو لی‌کچوو که بریتی یه

له (بَلٍّ لَا) پاش ادغام ده‌بیته (بَلٍّ).

(وَأَوَّلَىٰ) واته: نه‌م نمونه‌ی خواره‌وه تیّه‌لکیشی مه‌که:

{فِي يَوْمٍ} له ئایه‌تی {فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ} {المعارج}.

یان {قَالُوا وَهُمْ} له ئایه‌تی {قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ} {الشعراء} ۹۶.

واته: نه‌گه‌ر پیتی یه‌که‌م مه‌د بوو (ادغام) ناکریت.

مه‌روه‌ها لامی زهننه‌دار دهرده‌خریت له‌لای (ن)دا، وه‌کو: {قُلْ نَعَمْ وَأَنْتُمْ دَاخِرُونَ}

الصفات ۱۸.

مه‌روه‌ها (ح) ی زهننه‌دار له‌لای پیتی (ه) دهرده‌که‌ویت و (ادغام) ناکریت، چونکه پیتشه‌کانی گه‌روو دوورن له‌تییه‌لکیشانه‌وه، به‌هوی قورسی نه‌وکاره.

سوود: بنه‌مایه‌کی گرنه‌گ هه‌یه له‌زانستی (تجوید) دا ده‌لایت: هیچ پیتیک له پیتشه‌کانی گه‌روو (حلق) تییه‌لکیش ناکریت له‌گه‌ل پیتیک له‌خوی خوارتر پیتی هائیش له‌خواره‌وه‌ی پیتی (ح)ه.

مه‌روه‌ها (غ) له‌لای (ق) دا دهرده‌خریت، وه‌کو: {رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا} آل عمران ۸. به‌هوی جیاوازییانه‌وه، (غ) له‌پیتشه‌کانی گه‌روو و، (ق) له‌لای زمانه‌بچکوله‌دایه.

به‌هه‌مان شیوه پیتی (ل) له‌گه‌ل (ت) دهرده‌خریت و (ادغام) ناکریت، وه‌کو: {فَالْقَمَّةُ الْحَوْتُ وَهُوَ مِلِيمٌ} الصفات ۱۴۲، له‌به‌ر دووری مه‌خره‌جه‌کانیان.

واتای گشتی مه‌ردوو کۆپله‌که:

له‌حاله‌تیکدا دووپیت لیکچوبن یان هاوچه‌شن، نه‌گه‌ر یه‌که‌می نه‌و دوو پیتشه‌زهننه‌داربوو له‌گه‌ل پیتی دووه‌م دا تییه‌لکیشی بکه.

وه‌کو: {قل رب} و {بل لا}.

به لام نابیت تیّه لکیش بکریّت نه‌گه‌ر:

پیتی یه که م پیتی مه‌دد بوو، وه‌کو: (فی یوم)، (قَالُوا وَهُمْ).

لامی زهننه‌دار له‌گه‌ل نون دا، وه‌کو: (قل نعم).

حائی زهننه‌دار له‌گه‌ل (ه)، وه‌کو: (سبحه).

(غ) له‌گه‌ل (ق) دا، وه‌کو: (ربنا لاترغ قلبنا).

(ل) له‌گه‌ل (ت) دا، وه‌کو: (فالتّمه).

پوونکردنه‌وه:

که‌دوو بیت به‌دوای یه‌کدا بن، له‌ چوار حالّه‌ت به‌ده‌ر نین:

یان لی‌کچون یان هاوچه‌شن یان نزیک له‌یه‌کترن یان دوور له‌یه‌کترن.

یه‌که‌م: لی‌کچوو (متماثلان):

ئه‌و دوو پیتیه‌یه که یه‌کیان گرتوو له‌ مه‌خره‌ج و سیفه‌تدا، وه‌کو دوو پیتی (ب)

له‌ (اضرب بعصاك) یان دوو (د) له‌ (وقد دخلوا) یان دوو (ل) له‌ (قل لن) یان دوو (ن) وه‌کو:

(ومن نعمه).

سوود: (المتماثلان) لی‌کچوو دابه‌ش ده‌بنه‌ سی به‌شه‌وه:

لی‌کچووی بچووک – لی‌کچووی گه‌وره – لی‌کچووی په‌ها.

لی‌کچووی بچووک: پیتی یه‌که‌م زهننه‌دار (ساکن) بیت و، دوو‌م بزواو (متحرک)

وه‌کو: (من نعمه – قل لن – اضرب بعصاك) ئه‌م جووره‌ش جی‌گه‌ی باسکردنمانه‌و پیویسته

(ادغام) بکریّت.

متمثالان: هەردوو پیتەکه بزواو (متحرک) بن، وه‌کو: (السماء إن - إنه هو - الرحيم ملك) حوکمی ئەم بەشە دەرچستن (اظهار) ه، له‌لای (حفص) و هاو‌ب‌چوونه‌کان.

لێکچووی پەها: پیتی یەکه‌م بزواوبی‌ت و، دووم زەننه‌دار وه‌کو: (نسخ - ممنون) (اظهار) ده‌کریت له‌لای هەموو پیشه‌وایانی خویندنه‌وه‌ی قورئان.

دووه‌م: (المتجانسان) هاوچه‌شن:

ئەو دوو پیتە یە که یەکیان گرتوو ه له‌ مه‌خره‌ج داو، له‌ سیفه‌تدا جیاوازن، ئەمه‌ش ده‌بی‌ته‌ سی جۆره‌وه: هاوچه‌شنی بچووک و گه‌وره‌و پەها.

هاوچه‌شنی بچووک، پێویسته‌ تێه‌لکێش (ادغام) بکری‌ت، بۆنموه‌:

۱. (د) و (ت) وه‌کو: (کدت) (قد تبین).

۲. (ت) له‌ (د - ط) وه‌کو: (اجیبت دعوتکما) و (ودت طائفة).

۳. (ذ) له‌ (ظ) وه‌کو: (اذ ظلموا).

۴. (ط) له‌ (ت) وه‌کو: (سبط) به‌لام تێه‌لکێشانیکێ ناتەواوه‌ (ادغام ناقص)،

واته‌: سیفه‌تی به‌رزێ له‌ (ط) دا هەردەمینی‌ته‌وه‌.

۵ - (ق) له‌ (ک) دا له‌ وشه‌ی (نخلکم) (حفص) به‌ دوو شیوه‌ ده‌یخوینی‌ته‌وه‌: تێه‌لکێشکردنی ته‌واو ناتەواو.

۶ - (ث) له‌ (ذ) دا، له‌ ئایه‌تی (یلهث ذلک) (حفص) به‌ (ادغام) ده‌یخوینی‌ته‌وه‌.

۷ - (ب) له‌ (م) دا، له‌ ئایه‌تی (ارکب معنا) (حفص) به‌ (ادغام) ده‌یخوینی‌ته‌وه‌.

هاوچه‌شنی گه‌وره: وه‌کو: (الصالحات طوبی - مريم بهانا) (اظهار) ده‌کریٔ.

هاوچه‌شنی په‌ها وه‌کو: (یم یشکر)؟ (اظهار) ده‌کریٔ.

سیّ یه‌م: نزيك له یه‌کتری (المقاريان):

ئه‌و دوو پیتشه‌یه له مه‌خره‌ج دا جیاوازن و، له سیفه‌تدا نزيك، ئه‌ویش دابه‌ش ده‌بیٔ بۆ سیّ به‌ش: بچووک و گه‌وره‌و په‌ها.

نزيك له یه‌کتری بچووک: وه‌کو: (اورثما - برد ثواب).

نزيك له یه‌کتری گه‌وره: وه‌کو: (نقد صواع - بعد ضراء).

نزيك له یه‌کتری په‌ها: وه‌کو: (لن - فضر).

هموو ئه‌مانه‌ش (اظهار) ده‌کریٔ، ته‌نها له حاله‌تی لامی زه‌ننه‌دار له‌گه‌ل (ر) وه‌کو: (قل رب - بل رفعه).

ماموستا (محمود خليل الحصري) په‌حه‌تی خوای لیٔبیٔ له کتیبی (احکام تلاوة القرآن الكريم) دا لاپه‌ره (۱۳۰) فه‌رموویه‌تی:

(ل) و (ر) له‌سه‌ر پیره‌وی (الفراء) و هاو‌بو‌چونه‌کانی به‌ هاوچه‌شن ده‌ژمیردی به‌ هو‌ی یه‌کگرتنه‌وه‌یان له مه‌خره‌ج دا، به‌لام له‌سه‌ر پیره‌وی جومهور که (الشاطبي و الجزري) یشیان تیدایه، به‌ (مقاريين) واته: نزيك له یه‌کتری دادنریٔ چونکه له یه‌کتره‌وه نزيك له پووی مه‌خره‌ج و سیفه‌ته‌وه.

چواره‌م: (المتباعدان) دوور له یه‌کتری:

ئه‌و دوو پیتشه‌یه که له مه‌خره‌ج و سیفه‌تدا دوورن له یه‌کتری، ئه‌ویش به‌ هه‌مان شیوه ده‌بیٔ سیّ به‌شه‌وه: بچووک و گه‌وره‌و په‌ها.

بابه‌تی (ض) و (ظ)

ئەمە یەکیکە لە گرنگترین باسه‌کانی ته‌جود، که (ابن الجزری) باسی هه‌ندی له‌و
حاله‌تانه‌مان بو ده‌کات که خوینه‌ران تیی ده‌که‌ون، وه‌کو:

ده‌برپینی (ض) وه‌کو پیتی (ظ)، یان تییه‌لکیش کردنی له‌وشه‌ی (أفضم) و، شتی
تریش که دواتر باسی ده‌که‌ین به‌پشتیوانی خوای که‌وره.

۵۲. وَالضَّادَّ بِاسِطَالَةٍ وَمَخْرَجٍ مِّزُّ مِنَ الظَّاءِ وَكُلُّهَا تَجِي

(مِزُّ) واته: پیتی (ض) له (ظ) جیابکه‌ره‌وه به‌دووشه‌ت:

۱- به‌سیفه‌تی درێژی‌بونه‌وه (استطالة)، چونکه ده‌ستپیکردنی (ضاد)
له‌سه‌ره‌تای قه‌راغی زمانه‌وه‌یه بو کۆتاییه‌که‌ی. تا‌کو ده‌گاته مه‌خره‌جی پیتی
(ل)، به‌هۆی ئه‌و سیفه‌ته به‌هیزانه‌شه‌وه که هه‌یه‌تی وه‌کو: (جهر) و (اطباق)
و (استعلاء) پیتیکی تریش نییه له‌نیو پیته‌کاندا ئه‌ونده‌ی (ض) له‌سه‌ر زمان
قورس بیته، هه‌ر بۆیه له‌ده‌برپینیدا خه‌لکی جیاوازن. هه‌ندیکیان به‌(ظ) و
هه‌ندیکیان به‌(د) و (ط) ده‌ریده‌که‌ن.

یان به‌شیوازیک ده‌ریده‌به‌ین که‌ بۆنی (ذ) ی لیبیت.

(وَكُلُّهَا تَجِي) واته: هه‌موو ئه‌و وشانه‌ی که پیتی (ظ) ی تێدایه له‌قورئاندا،

له‌و حه‌وت کۆپله‌ی لای خواره‌وه ده‌یانخه‌ینه‌ پوو.

۲- به جیگه‌ی دهرچوونی پیتسه‌که (مخرج)، چونکه (ض) له قه‌راغی زمانه‌وه دهرده‌چیت و(ظ) له سهره‌تای زمانه‌وه دهرده‌چیت.

بۆچوونی (دکتور غانم قدوری الحمد):

ئهم توێژهره له باره‌ی سیفه‌تی (الإستطالة) له پیتی (ض) ده‌لێت:

وادیاره ئهم سیفه‌ته له خوێندنه‌وه‌ی زۆریه‌ی قورئانخوێنانی ئهم سهرده‌مه‌ی خۆماندا به‌دینه‌هاتوه، چونکه به‌زۆری له مه‌خره‌جی (د،ط،ت) هوه ده‌ریده‌که‌ن، کورته‌ی کێشه‌ی دهربرپینی ئهم پیتشه‌ش له‌م پۆژگاره‌ی خۆماندا ئه‌وه‌یه؛ خوێنه‌رانی قورئان سیفه‌تی توندی (الشدة)‌ی پێده‌ده‌ن و، له‌جیگه‌ی دهرچوونی پیتی (ط) هوه ده‌ریده‌بێن به‌زۆری، هه‌ندیکیشیان سیفه‌تی نه‌رمی (الرّخاوة)‌ی پێده‌ده‌ن، ئهم دوو شیوازه‌ش هه‌لەن و ناگونجین له‌گه‌ڵ ئه‌و باسانه‌ی له‌ کتێبه‌کاندا دهریاره‌ی (ض) هاتوون، چاکتریشه‌ خوێنه‌ر له‌م سهرده‌مه‌دا به‌پیتی ئاراسته‌ی مامۆستاکی ئه‌و پیته‌ بخوێنیته‌وه و، واز له‌ کێشه‌ی پیتی (ض) به‌هێنیت بۆ توێژینه‌وه می‌ژووویه‌کان^۱.

۵۳. فِي الظُّلِّ ظِلُّ الظُّهْرِ عَظُمَ الْحِفْظِ أَقْطُ وَأَنْظُرُ عَظُمَ ظَهْرِ اللَّفْظِ

(ظُن) واته: گه‌شت، ته‌نها له‌ يه‌ك جیگه‌دا له‌ قورئان هاتوه: {يَوْمَ ظُنِّكُمْ

وَيَوْمَ {النحل ۸۰.

(ظَلَّ) واته: سێبه‌ر، له‌ بیست و دوو جیگه‌ی قورئاندا هاتوه، وه‌كو: (ظلا ظليلا

— يوم الظلة — وظللنا).

(الظُّهْر) واته: نیوه پۆ، له دوو جیگهی قورئاندا هاتووه: {وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِّنَ الظُّهْرِ} النور ۵۸، {وَحِينَ تَضَعُونَ} الروم ۱۸.

(عُظْم) واته: مه زنی، له (۱۰۳) جیگهی قورئاندا هاتووه، وهکو: (العلي العظيم - اعظم درجة - میلا عظیما).

(الْحِفْظُ) واته: پاراستن، له چل و دوو جیگهی قورئاندا باسکراوه، وهکو: (وما انا عليكم بحفیظ - ولا یؤوده حفظها - حافظوا على الصلوات).

(أَقِظْ) له (البیظة) هوه هاتووه، واته: بیداری، تهنهها له یهك ئایه تدا باسکراوه: {وَحَسْبُهُمْ أَمَّاظًا} الکهف ۱۸.

(أُنْظُرْ) واته: چاوه پوانی، له بیست جیگهی قورئاندا هاتووه، وهکو: (ولا هم ينظرون - انظرونا نقتبس من نورکم).

(عُظْم) واته: ئیسک، له پانزه جیگهی قورئاندا هاتووه، وهکو: (وهن العظم - رفاتا و عظاما - عظاما نخرة).

(ظَهَرَ) واته: پشت، له شانزه جیگهی قورئاندا باسکراوه، وهکو: (وراء ظهورهم - على ظهورهم - الذى اتض ظهرک).

(اللفظ) واته: وشه، له یهك جیگهی قورئاندا هاتووه: (ما یلفظ من قول).

۵۴. ظَاهِرُ لَظَى شَوَاطِ كَظْمٍ ظَلَمًا اَغْلَظُ ظَلَامَ ظَفَرٍ اَتَتَّظَرُ ظَمًا

(ظَاهِرُ) پیچه‌وانه‌ی (باطن)، شه‌ش واتای هه‌یه، له چل و یه‌ک جیگه‌ی قورئاندا
باسکراوه: (ظاهر الائم - الظاهر و الباطن - وظاهره من قبله العذاب).

(لَظَى) یه‌کیکه له ناوه‌کانی دۆرخ خوا په‌نامان بدات، ته‌نها له دوو ئایه‌تدا
باسکراوه: {نَارًا تَلْظَى} {اللیل ۱۴}، {کلا انها لظی} {المعارج ۱۵}.

(شَوَاطِ) واته: بلیسه‌ی بی دوکه‌ل، له یه‌ک جیگه‌ی قورئاندا باسکراوه: {يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا
شَوَاطِ مِنْ نَّارٍ وَنَحَاسٌ فَلَا تَنْصَرِفَانِ} {الرحمن ۳۵}.

(كَظْمٍ) واته: خواردنه‌وه‌ی پق و قین و دهرنه‌برینی، له شه‌ش جیگه‌ی قورئاندا
باسکراوه، وه‌کو: {وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ} آل عمران ۱۳۴.

(ظَلَمًا) واته: سته‌م، یان دانانی شت له جیگه‌ی نه‌گونجای خۆی، له دووسه‌دو
هه‌شت جیگه‌ی قورئاندا باسی هاتووه، وه‌کو: (الظالمین - ظالم).

(اَغْلَظُ) له (الغلظة) هوه هاتووه واته: زبری، له سیانزه جیگه‌ی قورئاندا باسکراوه،
وه‌کو: (غلیظ القلب - واغلظ علیهم).

(ظَلَامَ) واته: تاریکی، زانایان جیاوازیان له نیواندایه سه‌باره‌ت به ژماره‌ی
باسکردنی له قورئاندا، (ابن الجزري) له کتییی (التمهید) لاپه‌پی/ ۸۰ فهرموویه‌تی:

بیست و شه‌ش جار باسکراوه، به‌لام کورده‌که‌ی که ناسراوه به (ابن الناظم) ده‌لی سه‌د جار باسکراوه له قورئاندا.

به‌لام بۆچوونی په‌سه‌ند نه‌وه‌یه که (ابن الجزري) هه‌لیبژاردووه که بیست و شه‌ش جیگه‌یه، هه‌ندی زانای گه‌وره‌ش له سه‌ر ئه‌م بۆچوونه‌ن، وه‌کو: (علی النوري الصفاقسی) له کتییی (تنبيه الغافلين) لاپه‌ره‌ی ۷۴، هه‌روه‌ها (الملا علي القاري) و (ابن بالوشة) له (شرح المقدمة الجزرية) لاپه‌ره‌ی ۳۵، نمونه‌ی ئه‌م وشه له قورئاندا: (في ظلمات).

(ظفر) واته: نینۆک، له‌یه‌ك جیگه‌ی قورئاندا باسکراوه: {حَرَمْنَا كُلَّ ذِي ظُفْرٍ الْأَنْعَامِ ۱۴۶}.

(اَسْطَر) واته: چاودیریکردن، له بیست و شه‌ش جیگه‌ی قورئاندا هاتووه، وه‌کو: (قل اتظروا) (هل ينظرون).

(ظَمًا) واته: تینویتی، له سێ جیگه‌ی قورئاندا باسکراوه، وه‌کو: {لَا يُصِيبُهُمْ ظَمًا} التوبة ۱۲۰، {وَأَنْتَ لَا تَظْمَأُ فِيهَا} طه ۱۱۹.

۵۵. أَظْفَرَ ظَنًّا كَيْفَ جَا وَعَظَ سِوَى عِضِينَ ظَلَّ النَّحْلُ زُخْرُفِ سِوَى

(أظفر) واته: سه‌رکه‌وت، له‌یه‌ك جیگه‌ی قورئاندا هاتووه { مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمُ } الفتح ۲۴.

(بَرُّوْهُمْ ظَلَمُوا) **واته:** له نايه تى {الظَّالِمُونَ يَكْفُرُونَ} الروم ٥١.

(كَالْحَجَرِ) واته: وهكو نه‌وهی له نایه‌تی {فَطَلُّوا فِيهِ يَعْزُجُونَ} الحجر ۱۴
{ظَلَّتْ شُعْرًا} واته: له نایه‌تی: {فَظَلَّتْ أَعْنَافُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ} الشعراء ۴.

{ظَلَّتْ شُعْرًا} واته: له نایه‌تی {فَظَلُّ لَهَا} الشعراء ۷۱، {ظَلُّ} له کۆپله‌ی داهاتوودا واته:
له نایه‌تی {فَيُظَلِّلْنَ رَوَاكِدَ عَلَى ظَهْرِهِ} الشوری ۳۳، ته‌واوکه‌ری تو جیگه‌که‌یه.

۵۷. يَظْلِلْنَ مُحْظُورًا مَعَ الْمُحْظَرِ وَكُنْتَ فِظًا وَجَمِيعَ النَّظَرِ

(مَحْظُورًا) واته: قه‌ده‌غه‌ کراو له یه‌ک جیگه‌ی قورئاندا باسکراوه: {وَمَا كَانَ عَطَاءُ

رَبِّكَ مَحْظُورًا} الإسراء ۲۰، {مَعَ الْمُحْظَرِ} واته: خاوه‌نی شووره، له یه‌ک جیگه‌ی قورئاندا
باسی هاتوو، {فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُحْظَرِ} القمر ۳۱.

{وَكُنْتَ فِظًا} له (الفاظه) وه هاتوو، واته: په‌قی و زبیری. له یه‌ک جیگه‌ی

قورئاندا باسکراوه {وَلَوْ كُنْتَ فِظًا غَلِظَ} آل عمران ۱۵۹.

{وَجَمِيعَ النَّظَرِ} (النظر) واته: ته‌ماشاگردن یان بیرکردنه‌وه، هه‌شتاو چوار جار له

قورئاندا باسی هاتوو بو نموونه: {وَتَرَاهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ} الأعراف ۱۹۸، {وَأَعْرَفْنَا آلَ فِرْعَوْنَ وَأَسْمَ
تَنْظُرُونَ} البقرة ۵۰.

۵۸. إِلَّا بَوَيْلٌ هَلْ وَأُولَى تَاضِرُهُ وَالْغَيْظُ لَا الرَّعْدِ وَهُودٍ قَاصِرُهُ

{وَجَمِيعَ النَّظَرِ إِلَّا بَوَيْلٌ هَلْ وَأُولَى} واته: هه‌موو بابته‌ی وشه‌ی (النظر) به په‌های

که له قورئاندا هاتوو به پیتی (ظ) جگه له (نضرة) نه‌بیته له سوره‌تی (المطففين)،

هه‌روه‌ها وشه‌ی (نضرة وسرورا) له سوره‌تی (الإنسان).

(وَالْغَيْظُ) واته: تووره‌یی نۆد و هه‌لچون، له یانزه شوینی قورئاندا هاتوو،
وه‌کو: {مَوْتُوا بِغَيْظِكُمْ} آل عمران ۱۱۹، {تَكَادُ تَمَيِّزُ مِنَ الْغَيْظِ} الملك ۸.

(الرَّعْدِ) واته: فهرمووده‌ی خوای گه‌وره {وَمَا تَغِيضُ الْأَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ} الرعد ۸، و، له
سوره‌تی (هُودِ) {وَعِيشَ الْمَاءِ} ۴۴.

ئهم دوو وشه به (ظ) نین و، به (ض) ن...

(قَاصِرَةً) واته: جگه له دوو وشه له قورئاندا نه‌هاتوو.

۵۹. وَالْحِظُّ لَا الْحِضُّ عَلَى الطَّعَامِ وَفِي ضَيْنِ الْخِلَافِ سَامِي

(وَالْحِظُّ) واته: پشک، له جهوت جیگه‌ی قورئاندا باسکراوه... وه‌کو: {يُرِيدُ اللَّهُ أَلَّا
يَجْعَلَ لَهُمْ حِظًّا فِي الْآخِرَةِ} آل عمران ۱۷۶.

(لَا الْحِضُّ عَلَى الطَّعَامِ) ئاگادارمان ده‌کاته‌وه که (حِض) به‌پیتی (ض) که
به‌مانای هاندان دیت جیاوازه‌و لی‌ره‌دا باسه‌که ئه‌و وشه ناگریته‌وه، ئهم وشه‌یه‌ش له
سێ جیگه‌ی قورئاندا باسکراوه، وه‌کو: {وَلَا يَحِضُّ عَلَى طَعَامِ الْمُسْكِينِ} الحاقة ۳۴.

(وَفِي ضَيْنِ) به (ض) واته: چرووک.

(الْخِلَافُ سَامِي) راجیاییه‌کی به‌ناوبانگ هه‌یه ده‌رباره‌ی، چونکه له قیرائه‌تی‌کدا
به (ظنین) هاتوو، واته: تۆمه‌تبار له خویندنه‌وه‌ی (حفص) دا به (ض) هاتوو.

۶۰. وَإِنْ تَلَقَّيَا الْبَيَانَ لَازِمٌ أَنْقَضَ ظَهْرَكَ يَعْضُ الظَّالِمُ

۶۱. وَاضْطُرَّ مَعَ وَعَظَتْ مَعَ أَفْضَمُ وَصَفَ هَا حِبَاهُمْ عَلَيْهِمُ

(وَإِنْ تَلَقَّيَا) واته: نه گهر هه ردوو پیتی (ض) و (ظ) یه کیان گرت ئه وه بزانه که پیویسته له سهرت هه لسی به نه نجامدانی پوونکردنه وه واته هه ردوو پیتسه که پوونکه یته وه به جوانی ده ریانبخه یت.

(لَازِمٌ) واته: نه و کاره پیویسته له سهرت، بۆنموونه وه کو: {انْقَضَ ظَهْرَكَ} النوح، ۳، لیره دا له وانه یه زمان پیتسه که ویت بۆ ده برپینی (ض) وه کو (ظ) یان وه کو: {يَعْضُ الظَّالِمُ} الفرقان ۲۷.

پاشان ئاگاداری ده دات ده ریاره ی ده رخستنی (ض) له وشه ی (اضْطُرَّ) نه وه کو (ادغام) بکریت له پیتی (ط) هه روه ها وریابه له تیهه لگیشانی پیتی (ظ) له پیتی (ت) له وشه ی (وَعَظَتْ) به لکو پیویسته به جیا هه ر دوو پیتسه که ده ربخه یت، به هه مان شیوه وریابه له (ادغام) کردنی پیتی (ض) له پیتی (ت) دا له وشه ی (أَفْضَمُ) به لکو پیویسته به جوانی (ض) ده ربخه یت.

(ابن الجزري) له کتیبی (النشر في القراءات العشر) لاپه ره ۲۲۰ ده فه رمویت:

(پیویسته خوینه ری قورئان راهیتان بکات له سهر کارامه بوون له ده برپینی پیتی (ض) به تایبه تی کاتیك به ته نیشته پیتی (ض) وه بیته وه کو: (انْقَضَ ظَهْرَكَ) و (يعض الظالم)، یان کاتیك نزیک ی پیتیکی گه وره ده بیته وه کو: (الأرض - الله) یان نزیک ی

پیتیکى هاوچه‌شنى خوى بیّت وه‌کو: (الارض ذهباً) یان کاتیک (ساکن) بیّت و، یه‌کئک له پیته‌کانى (اطباق)ى به دوا‌دا بیّت وه‌کو: (فمن اضطر - افضم - وخضم - تضلیل).

(وصف) واته: به پوونى ده‌ریب‌پره.

(مَا حِبَاهُمْ) واته: هه‌ردوو پیتی (ه) له‌م وشه‌یه به جوانى ئاشکرا بکه.

(عَلَيْهِمْ) به‌هه‌مان شیوه پیتی (ه) له‌م وشه‌یه به جوانى ده‌ریب‌پره‌وه، له پیته

هاوشیوه‌کانیشى وه‌کو: (جنوبهم - اليهم - يزكهم) چونکه پیتی (ه) پیتیکى لاوازه و شاراو‌یه پیویسته خوینه‌ر کۆشش بکات بۆ جوان ده‌رخستنیان.

بابه‌تی مینگه (غنة) له هه‌ردوو پیتی

(م) و (ن) ی (شدة) داردا

٦٢. وَأُظْهِرَ الْغَنَّةَ مِنْ نُونٍ وَمِنْ مِيمٍ إِذَا مَا شُدَّادًا وَأَخْفَيْنِ

(وَأُظْهِرَ الْغَنَّةَ مِنْ نُونٍ وَمِنْ) واته: مینگه به پوونی ده‌ربخه له هه‌ردوو پیتی (ن-م)، مینگه‌ش سیفه‌تیکی هۆگره بۆ ئەم دوو پیتە له هه‌موو حاله‌تی‌کدا، زه‌ننه‌دار بن یان بزواو، ئاشکرا بن یان تییه‌لکیش کراو.

(وَأَخْفَيْنِ) واته: بیشاره‌وه.

پایه‌کانی مینگه (غنة)

هه‌موو (غنة)یه‌ک له پیتەکاندا وه‌کو یه‌ک نین به‌لکو جیاوازیان تییدایه وه‌کو مامۆستا (ایمن سوید) پوونیان ده‌کاته به‌م شیوه‌ی لای خواره‌وه.

١. ته‌واوترین مینگه (اکمل ماتکون): له پیتی نون و میمی (شده) دار و تییه‌لکیشدایه وه‌کو: (الجنة - لن تُصبر - حمالة الحطب - لكم ما کسبتم).

٢. مینگه‌ی ته‌واو (غنة کامله): له نون و میمی شاراوه‌دایه وه‌کو: (ترمهم بحجارة - الإنسان) هه‌روه‌ها له نونی هه‌لگیراوه وه‌کو: (انبتهم) ئەمه‌ش که‌میک له شاردنه‌وه کورت‌تره، به‌لام مینگه له هه‌ردوکیاندا هه‌ر درێژه.

۳. مینگه‌ی نات‌ه‌واو (غنة ناقصة): له نون و میمی زهننه‌دار ئاشکرا

کراودایه وه‌کو: (الرحیم - من امن) که‌میک دریژ ده‌کریتته‌وه چونکه ئەم دوو پیتته سیفه‌تی (بینیة) یان تیدایه.

۴. نات‌ه‌واوترین مینگه (أنقص ما تكون): له نون و میمی بزواو (متحرك) دایه

وه‌کو: (نمارق مصفوفة).

واته: هه‌ردوو پیتی (ن) و (م) به مینگه ده‌رده‌ب‌دریت، به‌لام به‌م پی‌ی یه‌ی که پوونمان کرده‌وه.

(٦٣ . الْمِيمُ إِنْ سَكُنَ يَغْنَى لَدَى بَاءٍ عَلَى الْمُحْطَارِ مِنْ أَهْلِ الْأَدَا)

لَمِيمَ إِنْ سَكُنَ يَغْنَى لَدَى بَاءٍ واته: ئەگەر پیتی (م) زهننه‌دار (ساکن) بوو له‌لای پیتی (ب) ده‌شاردریتته‌وه واته: (اخفاء) ده‌کریت.

(عَلَى الْمُحْطَارِ مِنْ أَهْلِ الْأَدَا) واته: به پی‌ی بۆچوونی په‌سەندی مامۆستایانی شاره‌زا له‌م زانسته که (ابن الجزری) خۆیشی یه‌کیکه له‌و که‌سانه. بۆچونیکێ تریش هه‌یه که‌م که‌س له‌ زانا‌یان کاری پێده‌که‌ن ئه‌ویش بریتییە له‌ ده‌رخستنی (م)ی زهننه‌دار که له‌گه‌ڵ پیتی (ب) کاتیک یه‌ک‌ب‌گرن.

بۆنمونه: (ومن يعصم بالله) (وهم بالآخرة).

واتای گشتی کۆپله‌که:

ئەگەر میمی زهننه‌دار له‌گه‌ڵ پیتی (ب) یه‌ک‌ب‌گرن به‌پێی بۆچوونی په‌سەند

(إخفاء)ی بکه.

٦٤. وَأُظْهِرْتُهَا عِنْدَ بَاقِي الْأَحْرَفِ وَأَحْذَرُ لَدَى وَائِ وَفَا أَنْ تُحَفِّفِي

(وَأُظْهِرْتُهَا) واته: ئاشکرای بکه و (اخفاء) ی مه‌که.

(عِنْدَ بَاقِي الْأَحْرَفِ) له‌گه‌ل پیتشه‌کانی تر، ئیتر ئایا له یه‌ک وشه‌دا وه‌کو:

(انعمت) یان له دوو وشه‌دا بی‌ت، وه‌کو: (مُثْلُهُمْ كَمَثَلِ)، (ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ عِنْدَ بَارِئِكُمْ).

(وَأَحْذَرُ) وریابه.

(لَدَى وَائِ وَفَا أَنْ تُحَفِّفِي) له‌وه‌ی بشاردریته‌وه کاتی‌ک له‌گه‌ل پیتی (و - ف)

یه‌کده‌گرن، وه‌کو: (هم فيها خالدون) (عليهم ولا).

چونکه له‌گه‌ل (و) مه‌خره‌جیان یه‌کی‌که و له‌گه‌ل پیتی (ف) یش مه‌خره‌جیان نزیکه.

تییبینی: زۆر له خوینه‌رانی قورئان ده‌که‌ونه هه‌له‌ی شاردرنه‌وه‌ی (م) کاتی‌ک به ته‌نیشتی (ف) وه‌ه بی‌ت بۆیه پی‌ویسته له‌وه‌له‌یه وریا بن و خۆیان رابه‌ینن له‌گه‌ل ده‌رخستنیدا.

واتای گشتی:

ئه‌ی خوینه‌ری قورئان وشه‌ی (م) جگه له‌وه‌کاته‌ی له‌گه‌ل پیتی (ب) یه‌کده‌گرن پی‌ویسته بی‌شاریته‌وه، له‌گه‌ل هه‌موو پیتشه‌کانی تر به ئاشکرا بی‌خوینه‌ره‌وه به‌تاییه‌تی له‌گه‌ل هه‌ردوو پیتی (و) و (ف).

سوود: له کاتی (اخفاء) کردنی پیتی (م) و (ب) وریابه به ته‌واوه‌تی و به توندی لی‌وه‌کانت دانه‌خه‌یت، به‌لکو ته‌نها به ئه‌سپایی له یه‌کتر بده‌ن.

زانای به ناویانگ (المرعشی) وه‌کو له کتیبی (احکام تلاوة القرآن/ ۱۸۰) دا هاتوه ده‌لیت: وا دهرده‌که‌ویت (اخفاء) ی پیتی (م) واتای ئه‌وه ناگه‌یه‌نی‌ت که به ته‌واوی پیته‌که بشاریته‌وه. به‌لکو لاوازی بکه‌یت و، دایپۆشیت له ریگه‌ی پشت نه‌به‌ستنی زۆر به مه‌خره‌جه‌کی که لیوه.

مامۆستا (محمد منیار) له کتیبی (الملاحظات الهامة) لاپه‌ره‌ی ۶۸ ده‌لیت:

پیویسته داخستنی لیوه‌کان له کاتی دهربرینی پیتی (م) به هیواشی بیت چونکه واتای شاردنه‌وه (الإخفاء) ئه‌وه‌یه پشت به‌ستنی کهم بکه‌ین له‌سه‌ر مه‌خره‌ج نه‌ک وازه‌ینان له مه‌خره‌ج به جاری، خوینه‌رانیش له دهربرینی ئه‌م پیته‌دا دوو جوړه‌له ده‌که‌ن: یان لیویان به توندی داده‌خه‌ن و، یان بۆشاییه‌کی کهم له نیوانیاندا ده‌هیلنه‌وه، راسته‌که‌شی ئه‌وه‌یه که باسمان کرد.

یاساکانی نونی زهنه‌دار و ته‌نۆین

پیتی (ن)ی زهنه‌دار (ساکن)، ده‌کریت له ناو دا هه‌بیّت، وه‌کو: (المنتهی - الانهار) ده‌کریتیش له پیتدا بیّت، وه‌کو: (من - عن) له ناوه‌پراست و کۆتایی وشه‌شدا دیت و، هه‌رگیز له سه‌ره‌تایی وشه‌وه‌ نایه‌ت، چونکه سه‌ره‌تای وشه هه‌میشه ده‌بیّت بزواو (متحرك) بیّت.

سوود: ده‌ستپیکردن پیچه‌وانه‌ی پاره‌ستانه، چونکه وه‌کو چۆن ناکریت وشه به پیتی (ساکن) ده‌ست پی بکریت، ناشکریت به بزواو له سه‌ر کۆتایی وشه پاره‌ستین.

٦٥. وَحُكْمُ تَنْوِينٍ وَتُونٍ يُلْفَى إِظْهَارُ ادْغَامٍ وَقَلْبٌ اخْفَا

(وَحُكْمُ تَنْوِينٍ وَتُونٍ) واته: یاسای پیتی نونی زهنه‌دار و ته‌نۆین واته: (دوو سه‌رو، دوو بۆرو، دوو ژین).

(يُلفَى) واته: هه‌یه له‌م حاله‌تانه‌ی لای خواره‌وه: (إِظْهَارُ ادْغَامٍ وَقَلْبٌ اخْفَا) واته: ناشکرا کردن و تیه‌لکیشان و هه‌لگه‌پانه‌وه و شاردنه‌وه.

واتای گشتی:

یاسای ته‌نۆین و نونی زهنه‌دار خۆی ده‌بینیته‌وه له حاله‌ته‌کانی ناشکرا کردن و تیه‌لکیشان و هه‌لگه‌پانه‌وه و شاردنه‌وه.

۶۶. فَعِنْدَ حَرْفِ الْحَلْقِ أَظْهَرَ وَأَدْغَمَ فِي اللَّامِ وَالرَّاءِ لَا يُغْنِي لَزْمُ

۶۷. وَأَدْغَمَنْ بَعْثَةً فِي يَوْمٍ إِلَّا بِكَلِمَةٍ كَدْتِيا عَنْوُوا

پیشه‌وا (ابن الجزری) له م دوو کۆپله‌یه‌دا یاسای ئاشکراکردن و تییه‌لکیشانمان له قورئاندا بۆ پوون ده‌کاته‌وه.

(حَرْفِ الْحَلْقِ) واته: پیته‌کانی گه‌روو.

(أَظْهَرَ) واته: نونی زهننه‌دار و ته‌نوین ئاشکرا بکه کاتیک ده‌که‌ونه پیش به‌کیک له پیته‌کانی گه‌روو، که شه‌ش پیتن: (ء - ه - ع - ح - غ - خ).

پیناسه‌ی (الاظهار):

له زمانه‌وانیدا: واته: پوونکردنه‌وه و ئاشکراکردن.

له زاراوه‌دا واته: ده‌رخستنی نون به ته‌واوی به‌بی هیچ ده‌ستکاریه‌ک له سیفه‌ته‌کانی.

سوود: هۆکاری ئاشکرا کردن (الإظهار) دووری مه‌خره‌جی پیتی نونه له مه‌خره‌جی شه‌ش پیته‌کانی ئاشکراکردن، بۆیه هیچ نزیکبونه‌وه یان لیکچونیک نیه له نیوانیاندا.

ئاشکراکردن (اظهار) سی پایه‌ی هه‌یه:

یه‌که‌م: به‌رزترین پایه‌ی که له هه‌موویان پوونتره. ده‌رخستنی نونی زهننه‌دار و ته‌نوینه له‌گه‌ل هه‌ردوو پیتی (ء - ه) چونکه دوورترین پیته‌کانی (گه‌روو) له پیتی نونه‌وه.

دووه‌م: پایه‌یه‌کی مام ناوه‌ندی له‌گه‌ل (ع - ح) چونکه ناوه‌پاستی گه‌رووه.

سیّ یه‌م: نزمترین پایه‌ی له‌گه‌ل (غ - خ) چونکه نزیکت‌ترین پیت‌ه‌کانی گه‌روون له مه‌خره‌جی پیتی نونه‌وه.

ئاماژه: ئەم جوړه (اظهار) ه پیتی ده‌وتریت (اظهار حلقی) ئەمه‌ش هه‌ندی نمونه‌ی ئاشکراکردنی پیتی نونه له‌گه‌ل پیت‌ه‌کانی گه‌روو:

له دوو وشه‌دا وه‌کو: (مُن امن - مُن هاد - مُن عند - مُن غیر - ولْمُن خاف).

له یه‌ك وشه‌دا وه‌کو: (یئاون - منهم - الانعام - یئحون).

ئهمه‌ش هه‌ندی نمونه‌ی ئاشکراکردنی ته‌نوینه له‌گه‌ل پیت‌ه‌کانی گه‌روو که ته‌نها له دوو پیت‌دا دروست ده‌بن وه‌کو: (عذاب الیم - سلام هی - حکیم علیم - غفور حلیم - ربّ غفور - علیاً خیراً).

(وَأُدْغِمَنَّ) لیږه‌وه (ابن الجزري) باسی یاسای دووهممان بۆ ده‌کات که بریتی یه له تیه‌لکیشان (الإدغام):

پیناسه‌ی (الادغام):

له زمانه‌وانیدا: واته: تیه‌لکیشان. له عه‌ره‌بیدا ده‌وتریت: (ادغمت اللجام فی فم الفرس - له‌غاوه‌که‌م له‌ده‌می ئەسپه‌که هه‌لکیشا) واته: له یه‌کگرتنی دوو پیت و، دوومیان بزواو (متحرک) بیت له‌و حاله‌ته‌دا پیتی یه‌که‌م لا ده‌به‌ین له ده‌رپیندا و، پیتی دووهم (شده) دار ده‌که‌ین.

تیه‌لکیشان (ادغام) یش ده‌بیت‌ه دوو به‌شه‌وه:

یه‌که‌م: تێهه‌لکێشانی ته‌واو، واته‌: تێهه‌لکێشانی بێ مینگه‌، ئه‌مه‌ش له‌ هه‌ردوو پیتی (ل - ر) دا دروست ده‌بی‌ت، ئه‌وه‌ش مه‌به‌ستی (ابن الجزری) که‌ فه‌رمویه‌تی: (فِي اللَّامِ وَالرَّاءِ لَا بُغْنَةَ لَزْمٌ).

نمونه‌ی ئه‌م جووره‌: (فَانْ لَمْ يَفْعَلُوا - هَدَىٰ لِلْمُتَّقِينَ - مَنْ رَبَّهُمْ - مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا).

دووه‌م: تێهه‌لکێشانی ناته‌واو، واته‌: مینگه‌ دار، ئه‌م جووره‌ش له‌ گه‌ل پیته‌کانی وشه‌ی (یومن) دروست ده‌بی‌ت، ئه‌مه‌ش واتای فه‌رمووده‌ی (ابن الجزری):

(وَأَدْغَمْنَ بُغْنَةً فِي يُومَنْ) نمونه‌ی ئه‌م جووره‌: (مَنْ يَقُولُ - مَنْ وَرَائِهِمْ - وَجَنَاتٍ

وَعِیْنٌ).

(إِلَّا بِكَلِمَةٍ كَذَّبَتْ عَنَّا) واته‌: ئه‌گه‌ر له‌ حاله‌تێکدا دوو پیته‌که‌ له‌ یه‌ک وشه‌دا

بوون وه‌کو وشه‌ی (دُبَا)، یان (صَوَّان) و (فَتَّوَان) و (بُنَّيَان) له‌م چوار وشه‌ی قورئاندا دروست نیه‌ (ادغام) بکری‌ت به‌لکو پێویسته‌ (اظهار) بکری‌ت.

بۆچی تێهه‌لکێشان له‌و چوار وشه‌یه‌ دروست نیه‌؟

مامۆستا (محمود خلیل الحصری) له‌ کتێبی (احکام تلاوة القرآن الكريم) لاپه‌ره‌ ۱۷۶ ده‌فه‌رموی‌ت: - هۆکاری (ادغام) نه‌کردن له‌و چوار پیته‌ مه‌ترسی تێکچونی واتاکیه‌ وه‌کو: (صَوَّان)، دروست نیه‌ بڵێین: (صَوَّان) یان (دنیا) چونکه‌ له‌و حاله‌ته‌دا بنچینه‌ی وشه‌که‌ نازانری‌ت چیه‌^۲.

۱ هه‌ندیکیش به‌ وشه‌ی (ینمو) دایانری‌زاوه‌.

۲ به‌وانه‌: اللّٰمعة البدرية فی شرح متن الجزرية / ۶۹.

سوود: (ادغام) ی مینگه‌دار، بۆیه به‌ناته‌واو ناو ده‌بریت، چونکه پیتی نون (ادغام) ده‌که‌ین، به‌لام سیفه‌تی مینگه‌ی تیدا ده‌هیلینه‌وه.

(ادغام) ی بی مینگه‌ش بۆیه ناو‌نراوه (ادغام) ی ته‌واو چونکه نونه‌که به‌ته‌واوه‌تی تیّه‌لکیش ده‌که‌ین و هیچ سیفه‌تیکی ناهیلینه‌وه.

هه‌لکه‌راندنه‌وه و شاردنه‌وه

(الإقلاب و الإخفاء)

٦٨. وَالْقَلْبُ عِنْدَ الْبَا يُعْنَى كَذًا لَاخْفًا لَدَى بَاقِي الْحُرُوفِ أَخِذَا

(وَالْقَلْبُ عِنْدَ الْبَا يُعْنَى كَذًا) واته: هه‌لکه‌راندنه‌وه‌ی نون و ته‌نوين له‌گه‌ل پييتی

(ب) و گورپینی بۆ میمیکی شاراوو پیویسته وه‌کو: (أَبْهُمْ - مِنْ بَعْدَ - صَمَّ بِكُمْ).

سود: (ابن الجزري) له‌کتیپی (تقریب النشر) لاپه‌ره ۱۳۲ ده‌لئیت: (دوو پیتی نون

وته‌نوين له‌لای پیتی (ب) ده‌کریتته میمیکی په‌تی به‌لام "اخفاء" ده‌کریت^۱.

پیناسه‌ی (القلب):^۲

له‌زمانه‌وانیدا: واته: هه‌لکه‌رانه‌وه.

له‌زاراوهدا: گورپینی پیتیک بۆ پیتیک تر له‌گه‌ل په‌چاوکردنی مینگه و شاردنه‌وه

له‌پیتی یه‌که‌مدا، واته: گورپینی نونی زه‌ننه‌دار (ساکن) له‌ده‌ر بریندا بۆ

پیتی (م) نه‌گه‌ر پیتی (ب) ی به‌دواداییت. هاوکات له‌گه‌ل (اخفاء) کردنی میمه‌که.

۱ نونی زه‌ننه‌دار و ته‌نوين ئاشکرا ده‌کرین کاتیک یه‌ک بگرن له‌گه‌ل پیته‌کانی که‌روو که بریتین له (ء، ه، ع، ح، غ، خ) به‌لام کاتیک له‌گه‌ل هه‌ر دوو پیتی (ل، ر) یه‌کبگرن تییه‌لکیش ده‌کرین به‌ته‌واوی و به‌بۆ مینگه، نه‌گه‌ر له‌گه‌ل چوار پیتی وشه‌ی (یومن) یه‌کبگرن تییه‌لکیشی ناته‌واوی مینگه‌دار ده‌کرین ته‌نها له‌چوار وشه‌دا نه‌بیټ له‌قورئان پیویسته ئاشکرا بکړین، نه‌و وشانه‌ش بریتین له: (دنیا - صنوان - قنوان - بنیان).

۲ له‌کتیپی (احکام التلاوة) ی ماموستا (الحصري) داهاتووه که‌وشه‌ی (الاقلاب) له‌پووی

زمانه‌وانی یه‌وه‌هه‌له‌یه‌وه‌ پاست و دروست نه‌وه‌یه بلئین (قلب) نه‌ک (اقلاب)!

(لَاخْفًا لَدَى) واته: شار دنه وهش به هه مان شیوه.

پیتاسه ی (الاخفاء):

له زمانه وانیدا واته: شار دنه وه.

له زاروده دا واته: کاتیک نون و ته نوین بکه ویته پیش پیته کانی تر که بریتین له پانزه پیت ده شار دریتته وه.

پیته کانی (الاخفاء): (ص - ذ - ث - ک - ج - ش - ق - س - د - ط - ز - ف - ت - ض - ظ).

ئه م پیتانهش له سه ره تای پیته کانی ئه م دیره دا کۆکراوه ته وه:

صف ذا ثنا کم جاد شخص قد سما دم طيبا زد في تقى ضع ظالما

نمونه ی (اخفاء): (بُصِرَکُمْ - أُنْذِرْتُمْ - مُنْشُورَا - يَنْكُتُونَ - وَانْجِنَا - مُنْشُورَا - يَنْقَلِبُ - مُنْسَأَتُهُ - اُنْدَادَا - يَنْطِقُونَ - اُنْزَلْنَا - اُنْفَقُوا - کُتِمَ - مَنُضُودَا - يَنْظُرُونَ).^۱

پایه کانی شار دنه وه سی پایه ن:

۱- به رزترین شار دنه وه: له پیته کانی (ط - د - ت) ه به هوی نزیکیان له مه خره جی نونی زننه دارو ته نوینه وه.

۲- نزمترین شار دنه وه: له پیته کانی (ق - ک) ه به هوی دوریی مه خره جیان له پیتی نونی زننه دارو ته نوینه وه.

۳- شاردنه‌وی مام ناوه‌ند: له پیتشه‌کانی تردایه چونکه مه‌ودایه‌کی مام ناوه‌ندیان هه‌یه له مه‌خره‌جی نونه‌وه.^١

چۆنیه‌تی ده‌ربیرینی شاردنه‌وه (الأخفاء):

١- خوینەر خۆی بۆ ئاماده ده‌کات له‌پیش پیتی نونه‌وه، واته: بۆنمونه له‌پیتی (فانذر) خوینەر ده‌می ئاماده ده‌کات له مه‌خره‌جی هه‌مزه‌وه بۆ مه‌خره‌جی (ذ).

٢- هاوکات پتویسته (غنة) واته: مینگه‌ی له‌گه‌لدا ئه‌نجام بدریت.

٣- ده‌نگی‌کی که‌میش له‌ده‌مه‌وه ده‌ر ده‌چیت به‌هۆی دانه‌خستنی

مه‌خره‌جی نون به‌لام ده‌بیت مینگه‌که زۆر بیت ٧٥٪ مینگه، ٢٥٪ له‌ده‌مه‌وه.^٢

سوود: گه‌وره‌یی و بچوکی مینگه له‌حاله‌تی شاردنه‌وه ده‌گه‌ریتته‌وه بۆ به‌رزى و نرمی پیتشه‌که، بۆ نمونه: مینگه گه‌وره دکریتته‌وه ئه‌گه‌ر به‌ دواى نونى زه‌ننه‌دارو ته‌نویندا پیتی‌کی به‌رز بیت: (ص - ض - ط - ظ - ق)، وه‌کو: (بصرکم - منظود - ينطقون - فانظر - يتقلب).

١ بېروانه: الميسر الفريد / ١٠٤ ، غاية المريد / ٦٥ .

٢ ئه‌مه بۆچونى دکتۆر (ایمن سوید) ه، له‌کتیپی النور المبين / ٤٠ .

بابه‌تی مه‌دده‌کان

٦٩. وَالْمَدُّ لَازِمٌ وَوَاجِبٌ أَتَى وَجَائِزٌ وَهُوَ وَقْصَرٌ تَبَّأَ

واته: جۆره‌کانی مه‌دد بریتین له مه‌ددی (لَازِمٌ) و (وَاجِبٌ) و (جَائِزٌ).

پیناسه‌ی (المد):

له زمانه‌وانیدا واته: زیاده.

له زاراوهدا واته: درێژکردنه‌وی ده‌نگ به‌یه‌کیک له پیته‌کانی مه‌دد.

پیته‌کانی مه‌دد بریتین له:

(ا) ئه‌لفی زهنه دار پیتی پیش خۆی سه‌ر (فتحة) ی مه‌بیّت وه‌کو: (قال).

(و) واوی زهنه دار پیتی پیش خۆی بۆر (ضمة) ی مه‌بیّت وه‌کو: (يقول).

(ي) زه‌هنه دار پیتی پیش خۆی (كسرة) ی مه‌بیّت وه‌کو: (قيل).

مه‌موو پیته‌کانی مه‌ددیش له‌وشه‌ی (نوحيا) کۆبونه‌ته‌وه^١.

مه‌دد دوو جۆره:

- بنه‌په‌تی یان (ئاسایی): ئه‌م جۆره هۆکارێک نیه بۆ درێژ کردنه‌وه‌ی، به‌لکو درێژ ده‌کریته‌وه تهنه‌ها به‌هۆی بوونی یه‌کیک له پیته‌کانی "مه‌دد و لین" له‌وشه‌که‌دا، هۆی ناوانانیشی به‌ بنه‌په‌تی یان ئاسایی ئه‌وه‌یه خاوه‌نی فیتره‌ت و سروشتی ته‌واو

به‌بیّ زیادوو کهم به و شیوه ده‌ریده‌بریت، له‌وانه‌شه ئه‌وه هۆکاری باس نه‌کردنی (ابن الجزری) بیّت بۆ ئه و جۆره مه‌دده.

– مه‌ددی لاوه‌کی (الفرعی): هۆی دروست بوونی یان هه‌مزیه یان زنده‌یه، وه‌کو دواتر باسیان ده‌که‌ین (إن شاء الله).

واتای گشتی:

جۆره‌کانی مه‌دد بریتین له مه‌ددی (لازم) و (واجب) و (جائز) ئه‌م جۆری سییه‌میشه دروسته به‌کورتی و به‌دریژی بخوینیته‌وه^۱.

۷۰. فَلَا زِمَ إِنْ جَاءَ بَعْدَ حَرْفٍ مَدٍّ سَاكِنٌ حَالِيْنٍ وَبِالطُّوْلِ يُمَدُّ

(ابن الجزری) له‌م دێره‌دا یه‌که‌مین جۆره‌کانی مه‌دد پوونده‌کاته‌وه، که مه‌ددی (لازم) ه.

(إِنْ جَاءَ بَعْدَ حَرْفٍ مَدٍّ) واته: ئه‌گه‌ر له‌دوای یه‌کێک له‌ پیته‌کانی مه‌دده‌وه بیّت.

(سَاكِنٌ حَالِيْنٍ) واته: له‌حاله‌تی پاوه‌ستان و به‌رده‌وام بووندا هه‌ر (ساکن) بیّت.

(وَبِالطُّوْلِ يُمَدُّ) واته: به‌ئه‌ندازه‌ی شه‌ش جووله (حركة).

دوو ته‌هیه سه‌باره‌ت به‌ ناوانانی ئه‌م جۆره مه‌دده به مه‌ددی (لازم):

یه‌که‌م: چونکه هه‌موو خوینته‌رانی قورئان (القراء) یه‌ک ده‌نگن له‌سه‌ر پێویستی درێژکردنه‌وه‌ی.

۱ به‌لام کورتکردنه‌وه واته: (القصر) له‌پێگه‌ی (الطیبة) هه‌یه، نه‌ک له‌پێگه‌ی (الشاطیبة) هه‌وه، بۆیه ئه‌و که‌سه‌ش که‌ پیاویه‌تی (حفص) له‌پێگه‌ی (الشاطیبة) هه‌وه ده‌خوینیت بۆ نیه به (قصر) مه‌ددی نفصل بخوینیت.

دووه‌م: چونکه ئەم جوړه مه‌دده هه‌ر ده‌میښته‌وه له حالی پاره‌ستان و به‌ر ده‌وام بووندا.

مه‌ددی (لازم) ده‌بیته چوار به‌شه‌وه:

أ- مه‌ددی وشه‌یی قورس کراو (المد الکلمي المثقل) واته: زهنه که‌وتبیته پاش پییتی مه‌دد له یه‌ک وشه‌دا، زهنه‌که‌ش تییه‌لکیش کرابیته، وه‌کو: (الضالین - حاجک - تأمرونی).

ب - مه‌ددی وشه‌یی سوککراو (المد الکلمي المخفف) وه‌کو: (ءَالْتَنَ) له‌هه‌ردوو جیگه‌که‌ی سوره‌تی یونس دا.

ج- مه‌ددی پییتی قورسکراو (المد الحرفي المثقل) واته: زهنه‌که ئەسلی بیته و تییه‌لکیشراو بیته که‌وتبیته پاش پییتی مه‌دد، ئەم جوړه‌ش ته‌نها له‌سه‌ره‌تای سوره‌ته‌کانه‌وه هه‌یه وه‌کو: (طسم) (الم).

د- مه‌ددی پییتی سووککراو (المد الحرفي المخفف) واته: زهنه‌ی ئەسلی تییه‌لکیش نه‌کراو له‌پاش پییتی مه‌دده‌وه هاتبیته وه‌کو: (ق) (الر).

تییبینییه‌ک سه‌باره‌ت به‌ ده‌ر برپینی پییتی (م) له‌ئایه‌تی (الم) که‌له‌سه‌ره‌تای سوره‌تی (أل عمران) ه

له‌و حاله‌ته پیویسته به‌ ئەندازه‌ی شه‌ش جوڵه‌ دریژ بکریته‌وه، ئەگه‌ر له‌گه‌ڵ ئایه‌تی پاش خۆی پیکه‌وه خویندما‌نه‌وه له‌و حاله‌ته پییتی (م) له‌ وشه‌ی (الم) سه‌ر (فتحه‌)ی ده‌بیته و هه‌مه‌یه‌ی وشه‌ی مه‌زنی (الله‌)یش ده‌رناکه‌ویته، چونکه ئەوه (همزة‌ الوصل) ه‌ له‌کاتی به‌ر ده‌وام بوون دا لا ده‌بریته، (فتحه‌)ی میمه‌که‌ش هه‌ر تووش هاتوه به‌هۆی یه‌کگرتنی دوو زهنه‌دار.

له کاتی به‌رده‌وام بوون دا دوو حالت دروسته:

۱- دريژ کردنه‌وی پیتی (م) به شەش جوڵه له پووی ئه‌وه‌وه که له بنچینه‌دا زهننه‌داره.

یان کورت کردنه‌وی بۆ دوو جووڵه له پووی ئه‌وه‌ی که زهننه‌که‌ی نه‌ماوه، هۆکاری مه‌دده (لازم) ه‌که لا چووه.

تێبینی: مه‌ددی (لازم) ی وشه‌یی که له پیشه‌وه‌ی هه‌مزە ی پرسیار هاتبیت و له‌پاشی لامی ناساندن (لام التعريف) هاتبیت پێی ده‌وتریت: (مد الفرق) واته: مه‌ددی جیا‌کردنه‌وه، بۆ‌نمونه جیا‌وازی نێوان وشه‌ی (ءَالَتْنِ) ی پرسیار کردنه‌که دوو جار له سوره‌تی (یونس) هاتووه‌ وشه‌ی (الآن) ی خه‌به‌ری ته‌نها مه‌دده‌که‌یه.

مه‌ددی (واجب) ی لکاو (متصل):

۷۱. وَوَاجِبٌ إِنْ جَاءَ قَبْلَ هَمْزَةٍ مُّصَلًّا إِنْ جُمِعَا بِكَلِمَةٍ

لێ‌رده‌دا باسی جوړیکێ تری مه‌دما‌ن بۆ ده‌کات که بریتیه له:

(وَوَاجِبٌ إِنْ جَاءَ قَبْلَ هَمْزَةٍ) واته: مه‌ددی (واجب) ئه‌و مه‌دده‌یه که پیتی مه‌دد له پیش هه‌مزە‌وه هاتبیت له‌ناو یه‌ك وشه‌دا وه‌کو ده‌ر ده‌که‌وێت له‌وته‌ی (ابن الجزري) (مُصَلًّا إِنْ جُمِعَا بِكَلِمَةٍ) واته: لکاو بی‌ت و له نێو یه‌ك وشه‌ دا بی‌ت وه‌کو: (السوء - قروء - سیئت - جيء - اولئك - ساء).

ئهم جوړه مه‌دده هه‌میشه له‌یه‌ك وشه‌دا دروست ده‌بی‌ت، پیشه‌وا‌یانی خو‌یندنه‌وه‌ی قورئان هه‌مو‌ویان یه‌ك بۆ‌چو‌نن له‌سه‌ر دريژ کردنه‌وه‌ی، به‌لام جیا‌وازیان تێدا‌یه سه‌باره‌ت به‌ ئه‌ندازه‌ی دريژ کردنه‌وه‌که‌ی.

مه‌ددی پښیدراوی جیا (المد المنفصل الجائن):

٧٢. وَجَائِزٌ إِذَا أَتَى مُنْفَصِلًا أَوْ عَرَضَ السُّكُونُ وَقَفًا مُسَجَّلًا

(وَجَائِزٌ) واته: ئەم جوړه مه‌دده پښیدراو (جائن) ی پښی ده‌وتریت.

(إِذَا أَتَى مُنْفَصِلًا) واته: ئەگەر پیتی مه‌دد له هه‌مزه‌که جیا بیت.

واته: له دوو وشه‌دا بن، پیتی مه‌دد له کوتای وشه‌ی یه‌که‌مدا بیت و هه‌مزه‌که له‌سه‌ره‌تای وشه‌ی دووهم دا بیت، وه‌کو: (انی أنا - وما أرسلنا - قالوا آمنا) ئەمه به‌شی یه‌که‌مه له به‌شه‌کانی مه‌ددی پښی دراو (جائن)، به‌شی دووهمیش له حاله‌تیک دایه (عَرَضَ السُّكُونُ) واته: زنده‌یه‌کی توشه‌هاتوو دروست بیت.

(وَقَفًا) واته: به‌هۆی ږاوه‌ستانه‌وه، وه‌کو: (العالمین - نسعین - بارزون - المؤمنون - الباد

- البلاد).

له‌م واتایانه باسما‌ن کرد، دهر ده‌که‌ویت مه‌ددی (جائن) دوو جوړه:

یه‌که‌م: مه‌ددی جیا (المنفصل) که هۆکاره‌که‌ی هه‌مزه‌یه.

دووهم: مه‌ددی توشه‌هاتو به‌هۆی زنده (المد العارض للسكون) ئەوه‌ش به‌هۆی زنده (سکون) وه‌یه، هوکمی ئەم دوو جوړه مه‌ددش ئەوه‌یه.

١. کورت بکړیته‌وه بۆ دوو جوړه (٢ حرکه).

٢. مام ناوه‌ندی دريژ کړیته‌وه چوار جوړه (٤ حرکه).

٣. دريژ کردنه‌وه‌ی ته‌واو شه‌ش جوړه (٦ حرکه).

سه‌بارت به مهددی جیا (المنفصل) ئه‌وه بزانه که جیابونه‌وه‌که‌ی دوو جۆره:

۱. جیابونه‌وه‌یه‌کی راسته‌قینه:

واته: پیتی مهدد جیگیر بیټ له نویسنی قورئان و دهر برپینی دا، وه‌کو: (ما

انزل - امری الی الله).

۲. جیا بوونه‌وه‌یه‌کی حوکمی:

واته: پیتی مهدد جیگیر بیټ له دهر برپیندا و، لایبریټ له نویسنیدا (واته:

له نویسنی قورئاندا) وه‌کو: (یا‌یا - یادم - هؤلا - إنه أنا) ئه‌مه‌ش هه‌مان یاسای

به‌سه‌ردا ده‌سه‌پیت.

سوود: له‌وشه‌ی (هؤلا) دوو جۆر له جۆره‌کانی مهدد کۆبوته‌وه‌ مهددی جیا

له‌ (هؤ) مهددی لکاو له (لاء) بۆیه‌ ئاگادار به^۱.

ئاگاداری: جۆریکی تر هه‌یه‌ له‌ مهدد مهددی گۆپاو (بدلی پی ده‌وتریت، واته:

یه‌که‌م جار هه‌مزهدیت و پاش ئه‌وه‌ پیتی مهدد دیت، وه‌کو: (آدم - ایمان - اودوا - آزر -

اوتوا) له‌ بنچینه‌شدا ئه‌م جۆره‌ وشانه‌ دوو هه‌مزهیان هه‌یه‌، واته: ئه‌و وشانه‌ له‌ بنچینه‌دا

به‌م شیوه‌یه‌ بوونه‌ (آدم - ایمان - اودوا - آزر - اوتوا) به‌لام به‌هۆی قورسی دهر برپینی

دوو هه‌مزه‌ پیکه‌وه‌ عه‌رب هه‌ر له‌ دیر زه‌مانه‌وه‌ هه‌مزهی دووه‌میانی گۆپیوه‌ له‌

چه‌شنی جووله‌ی پیش‌خوی، ئه‌م جۆره‌ مه‌ده‌ش ده‌بیټ به‌ دوو به‌شه‌وه‌:

۱. مهددی گۆپاوی بنه‌په‌تی (مد البدل الاصلی) که که‌میک پیش‌نیستا باسما

کرد.

۲. مه‌ددى لېكچو به گۆراو (المد الشبيه بالبدل) كه پېتى همزه‌ى دواى پېتى مه‌د له همزه‌وه نه‌گۆراوه (وه‌كو جوړى پېښوو) به‌لكو بڼه‌په‌تیه له‌خودى وشه‌دا، وه‌كو: (پشاوون - لېؤوس).

مامۆستای قورئان خوینى پایه به‌رز (محمود خليل الحصري) په‌حمه‌تى خواى لى بېت له‌كتېبى (احكام تلاوة القرآن الكريم) لاپه‌ره/۲۲۸ فهرمویه‌تى:

جياوازی هه‌یه له پایه‌كانى دريژ كړدنه‌وه‌ى پېته كانى مه‌ددا، له‌پووى به‌هيژى ولاوازی به‌پېى جياوازی هۆكاره‌كانيان، جا نه‌گه‌ر هۆكارى دريژ كړدنه‌وه‌كه به‌هيژ بوو، دريژ كړدنه‌وه‌كه به‌هيژ ده‌بېت، نه‌گه‌رېش لاواز بوو لاواز ده‌بېت.

له هه‌موويان به‌هيژتر مه‌ددى (لازم)ه، چونكه له‌پاوه‌ستان و به‌رده‌وام بووندا هه‌ر جيگېره، هه‌روه‌ها هه‌موو پېښه‌وايانېش يه‌ك ده‌نگن له‌سه‌ر دريژ كړدنه‌وه‌ى به‌يه‌ك نه‌دازه كه شەش جوله‌يه، پاشان هۆكارى مه‌ددى لكاو كه همزه‌يه، نه‌ويش به‌هوى جيگېربوونى له‌پاوه‌ستان و به‌رده‌وام بووندا و، يه‌ك ده‌نگى زانايان له‌سه‌ر دريژ كړدنه‌وه‌ى به‌نه‌دازه‌يه‌كى جياواز.

پاش نه‌و دوو جوړه هۆكارى مه‌ددى توش هاتوو به‌زه‌ننه دېت، كه (سكون)ه، دكتور (أيمن سويد) ده‌لېت:

نه‌گه‌ر زياتر له هۆكارىك كۆبوويه‌وه بۆ يه‌ك پېتى مه‌دد، هۆكاره لاوازه‌كه لا ده‌بريټ و، به‌هيژه‌كه كارى پى ده‌كرېت، وه‌كو: لابرډنى (بدل) و كار پېكړدنى (لازم) و (متصل) يان لابرډنى (بدل) و كارپېكړدنى (عارض) و (المتصل)، نه‌گه‌ر مه‌ددى (متصل) و (عارض) كۆبيته‌وه له‌وشه‌يه‌كدا وه‌كو: (السماء) به‌هۆكاره به‌هيژه‌كه كار ده‌كرېت كه (متصل)ه.

دکتور نه یمن ده لیت:

هموو ئه م باسه ش له لایه ن (إبراهيم شحاتة السمنودي) مامۆستامه وه پوخته
کراوه ته وه به وه ی که فه رموو یه تی:

فعارض فذو انفصال فبذل

اقوى المدود لازم فما اتصل

فان اقوى السببين انفرادا

وسببا مد اذا ما و جدا

بابه‌تی ٲاوه‌ستان و ده‌ست ٲی‌کردن (الوقف والابتداء)

٧٣. وَبَعْدَ تَجْوِيدِكَ لِلْحُرُوفِ لَابِدًا مِنْ مَعْرِفَةِ الْوُقُوفِ

٧٤. وَالْأَبْتِدَاءِ وَهِيَ تُقَسَّمُ إِذْنُ ثَلَاثَةً تَامٌ وَكَافٍ وَحَسَنٌ

ٲی‌ناسه‌ی (الوقف والابتداء):

(الوقف): له زمانه‌وانیدا واته: ٲاوه‌ستان، یان وه‌کو: (ابن منظور) ده‌لێت: ٲی‌چه‌وانه‌ی دانیشتن)^١.

له زاراوه‌دا واته: ده‌نگ ٲرین و کۆتایی هێنان به‌ خوێندنه‌وه‌ی وشه‌یه‌کی قورئانی ٲیروژ له‌گه‌ڵ هه‌ناسه‌دان و هه‌بوونی نیاز بۆ ته‌واو کردنی خوێندنه‌که‌ جارێکی تر، ٲاوه‌ستانیشی ٲی ناوتریت ته‌گه‌ر هه‌ناسه‌ نه‌دات، وه‌ستانیش له‌ کۆتایی ئایه‌ته‌کاندا ده‌بی‌ت، یان له‌ کۆتایی وشه‌یه‌کدا، هه‌رگیز له‌ ناوه‌راستی وشه‌شدا نه‌نجام نادریت^٢.
(الابتداء):

له زمانه‌وانیدا: ده‌ستٲی‌کردن.

له زاراوه‌دا: ده‌ستٲی‌کردنی قورئان خوێندن ٲاش ٲرین یان ٲاوه‌ستان له‌ خوێندنه‌وه‌، به‌ ئاره‌زووی خوێنه‌ره‌که‌^٣.

١ ٲروانه: (لسان العرب) ماده‌ی (و، ق، ف)، هه‌روه‌ها بۆ هه‌موو واتا زمانه‌وانیه‌کانی ٲروانه:
علم الوقف والابتداء في القرآن واللغة العربية / د. عبدالرزاق أحمد الحری / ١٣ - ١٤ .
٢ ٲروانه: اللمعة البدرية شرح متن الجزرية / ٨٣ .
٣ الجامع / ٣٤٤ .

یان: چۆنییه‌تی ده‌ستپیکردنی ده‌رپرینی وشه‌ی قورئان له‌ حاله‌تی گواستنه‌وه‌ له‌ بێ‌ ده‌نگی یه‌وه‌ بۆ‌ قسه‌کردن^۱.

گرنگی فی‌ربوونی ئەم زانسته:

ده‌گێڕنه‌وه‌ که‌ (عبدالله بن عمر) په‌زای خوای لیبیت فه‌رموویه‌تی: (سه‌رده‌می‌کمان له‌ ته‌مه‌نمان به‌سه‌ربرد، ئیمان و باوه‌رمان به‌سه‌ردا داده‌به‌زی له‌ پیش دابه‌زینی قورئان، سوره‌تیک داده‌به‌زییه‌ سه‌ر پیغه‌مبه‌ری سه‌روه‌ر، ئیمه‌ش فی‌ری حه‌لال و حه‌رام ده‌بووین و، فی‌رده‌بووین له‌ چی‌ جیگه‌یه‌کدا پی‌ویسته‌ راوه‌ستین، وه‌کو چۆن ئیوه‌ ئەم‌پۆ فی‌ری قورئان خویندن ده‌بن، به‌لام ئیمه‌ ئەم‌پۆ که‌سانیکمان بینی قورئانی له‌پیش ئیماندا ده‌دریتێ سه‌رتاسه‌ری قورئان ده‌خوینیته‌وه‌ به‌لام نازانی کامه‌ فه‌رمانه‌ و کامه‌ هه‌په‌شه‌یه‌، یان له‌کام ئایه‌دا پی‌ویسته‌ راوه‌ستی^۲).

ئەم شوینه‌واره‌ش که‌ پیشه‌وا (البیه‌قی) ده‌یگێژیته‌وه‌، وه‌کو پیشه‌وا (السیوطی) فه‌رموویه‌تی: (به‌لگه‌یه‌ له‌سه‌ریه‌کده‌نگی هاوه‌لان له‌سه‌ر گرنگی ئەم بابته‌).

هه‌روه‌ها به‌لگه‌ له‌سه‌ر ئەوه‌ی هاوه‌له‌ به‌رێزه‌کان فی‌ری راوه‌ستان ده‌بوون له‌ قورئاندا، هاوه‌لان و تابیییه‌کانیش، هه‌روه‌ها پیشه‌وا قورئان خوینه‌کانیش، له‌سه‌ر هه‌مووشیانه‌وه‌ پیشه‌وايان (نافع و ابو عمرو و یعقوب و عاصم) یه‌کده‌نگن له‌سه‌ر گرنگی ئەم زانسته‌ به‌پاده‌یه‌ک که‌ زۆریک له‌ زانا‌یان مه‌رجیان داناوه‌ که‌ ئیجازه‌ نه‌دریته‌ هیچ قوتابییه‌ک تاوه‌کو شاره‌زانه‌بیت له‌ راوه‌ستان له‌ قورئاندا.

(وَبَعْدَ تَجْوِيدِكَ الْحُرُوفِ) واته‌: پاش شاره‌زابوونت له‌ پاست و جوان خویندنه‌وه‌ی پسته‌کان له‌ ڕیگه‌ی ئەو زانایارییه‌یه‌ی که‌ وه‌رتگرت ده‌رباره‌یان.

(فَإِنْ لَمْ يُوجَدْ) واته: ئەو جیگه‌ی که له‌سه‌ری پاده‌وه‌ستیت (تَعْلُق) په‌یوه‌ندی نه‌بوو به پاشی خۆیه‌وه.

(أَوْ كَانَ) یان هه‌یبوو، به‌لام په‌یوه‌ندییه‌کی واتایی بوو، نه‌ک وشه‌یی^۱.

(فَأَبْدَى) واته: بۆت هه‌یه له‌کاتی گه‌رانه‌وه‌ت بۆ خویندنی قورئان له‌و جیگه‌وه ده‌ست پێبکه‌یت که له‌ پیشه‌وه‌ پاره‌وستای. تا‌کو ئیستا باسی دووجۆر پاره‌وستانی کردووه (تَأْم) په‌یوه‌ندی نییه به‌دوای خۆیه‌وه (الْكَافِي) که په‌یوه‌ندی هه‌یه به‌دوای خۆیه‌وه.

(وَلَفْظًا) واته: ئەگەر ئەو په‌یوه‌ندییه له‌ وشه‌دا بوو (فَأَمْنَعْنُ) ئەو جۆره ده‌ستپێکردنه قه‌ده‌غه بکه، واته: ده‌ست پێمه‌که له‌و جیگه‌ی که له‌پیشه‌وه‌ی پاره‌وستاو بووی، به‌لکو له‌ هه‌رجیگه‌یه‌که‌وه ده‌ست پێبکه له‌ ئایه‌ته‌که که دروست بی‌ت ده‌ستی پێبکه‌یت.

(إِلَّا) ته‌نها له‌یه‌ک حاله‌تدا نه‌بی‌ت نه‌ویش:

(رُؤُوسَ الْآيِ) واته: سه‌ری ئایه‌ته‌کان، دروسته پاره‌وستی له‌سه‌ریان و، له سه‌ره‌تای ئایه‌ته‌که‌ی پاش خۆیه‌وه ده‌ست پێبکه‌یت. با باسه‌که‌شی پێکه‌وه لکاو بی‌ت له پووی وشه‌وه، ئینجا پوونی کرده‌وه که ئەم جۆره پێی ده‌وتریت: (الْحَسَنُ).

۱ واته: قسه‌که پێکه‌وه لکاوه له پووی واتاوه، به‌لام جیا‌یه له پووی وشه‌وه، وه‌کو پاره‌وستان له‌سه‌ر {قَدْ جِئْتُ شَيْئًا إِمْرًا} الکهف ۷۱، ئەمه کۆتاییی ئایه‌ته‌که‌یه و، دا‌پاره له پاشی خۆی له پووی وشه‌وه، به‌لام پێوه‌ی لکاوه له پووی واتاوه.

واتای گشتی:

ئەو ڕاوەستانانەی کە باس کران بۆ حالەتیکە واتاکە‌ی تەواو بێت، جا ئەگەر ئەو جینگە‌ی لەسەری ڕاوەستای هیچ پە‌یوە‌ندییە‌کی بە‌دوای خۆ‌یە‌وه نە‌ما، لەو حالە‌تە دە‌توانی لە‌وشە‌ی پاش ڕاوە‌ستانە‌کە‌تە‌وه دە‌ست پێ‌بکە‌یت، یان ئەگەر پە‌یوە‌ندی هە‌بوو لە‌ پووی واتاوه، نە‌ک لە‌ پووی وشە‌و ئێ‌عرا‌به‌وه ئە‌وه‌ش هەر دە‌توانی لە‌ پاش ئە‌و جینگە‌یە‌ی ڕاوە‌ستای لە‌سەری دە‌ست پێ‌بکە‌یت.

ڕاوە‌ستانی تە‌واویش ئە‌وه‌یە کە هیچ پە‌یوە‌ندی بە‌ پێ‌شی خۆ‌یە‌وه نە‌بێت ئە‌مه‌ش زیاتر لە‌سەر ئایە‌تە‌کاندا پوودە‌دات، یان لە‌ کۆتایی سەر‌گوزشتە‌کان، وە‌کو: (مالک یوم الدین) و، دە‌ست پێ‌کردن بە‌ (ایاک نعب‌دوایاک نستعین).

ڕاوە‌ستانی (کافی)یش ئە‌وه‌یە لە‌ جینگە‌یە‌ک ڕاوە‌ستیت واتاکە‌ی تە‌واو بووبێت بە‌لام لە‌ پووی واتاوه پە‌یوە‌ندی هەر ما‌بێت بە‌دوای خۆ‌یە‌وه وە‌کو: (وما رزقناهم) (وبالآخرة هم یوقنون) بە‌لام ئە‌گەر لە‌ پووی وشە‌و ئێ‌عرا‌به‌وه پە‌یوە‌ندی ما‌بوو لە‌و جینگە‌وه دە‌ست پێ‌ مە‌کە، ئە‌گەر سەر ئایە‌تە‌کان بێت ئە‌وه دروستە‌وه و ڕاوە‌ستانی (حسن)ی پێ‌ دە‌وتریت.

۷۷. وَغَیْرُ مَا تَمَّ قَیْمُحْ وَلَکَیْهِ
الْوُقُفُ مُضْطَرّاً وَیُبْدَأُ قَبْلَهُ

واتە: ئە‌وه بزانە هەر ڕاوە‌ستانێ‌ک جگە لە‌م ڕاوە‌ستانە (التام - الکافی - الحسن) ڕاوە‌ستانی نا‌شیرینی پێ‌ده‌وتریت، دروست نییە ئە‌و جو‌ره ڕاوە‌ستانە مە‌گەر لە‌ پووی نا‌چار‌ییە‌وه، دروست‌یش نییە لە‌ پاش ئە‌و جینگە‌ی ڕاوە‌ستانە‌وه دە‌ست پێ‌بک‌ریت، بە‌ل‌کو پێ‌ویستە بگە‌ڕیتە‌ دواوه لە‌ پێ‌ش ئە‌و جینگە‌وه دە‌ست پێ‌بکات کە بە‌نا‌چاری لە‌سەری ڕاوە‌ستاوه.

نموونه‌ی پاوه‌ستانی ناشیرین (الوقف القبیح) له دوو جۆر پاوه‌ستاندایه:

جۆری یه‌که‌م: پاوه‌ستان له‌سه‌ر وته‌یه‌ك كه‌واتاكه‌ی پوون نییه به هۆی په‌یوه‌ندی
تۆری به پیش خۆیه‌وه وه‌كو پاوه‌ستان له‌سه‌ر وشه‌ی (بسم) له (بسم الله) یان پاوه‌ستان
له سه‌ر (الحمد) له (الحمد لله).^۱

جۆری دووهم: پاوه‌ستان له جیگه‌یه‌ك كه گومان دروست ده‌كات ده‌ریاره‌ی
واتایه‌ك كه خوای گه‌وره ئه‌وه‌ی نه‌ویستوو وه‌كو: (ان الله لا یسّحی) یان (ما من اله) یان
(لا تقربوا الصلاة) و، پاوه‌ستانی له‌م جۆره شوینانه ناشیرین تره.

۷۸. وَلَيْسَ فِي الْقُرْآنِ مِنْ وَقْفٍ وَجِبٌ وَلَا حَرَامٌ غَيْرَ مَا لَهُ سَبَبٌ

واته: له قورتاندا جیگه‌یه‌ك نیه ئه‌گه‌ر خوینهر له‌سه‌ری پانه‌وه‌ستیت گونا‌ه‌بارییت،
یان پاوه‌ستان له‌سه‌ری قه‌ده‌غه‌بیّت، مه‌گه‌ر هۆکارێکی هه‌بیّت، مه‌گه‌ر ئه‌وه‌ی كه‌سیك
به‌ئه‌نقه‌ست له‌سه‌ر (ما من اله) یان (انی كُفرت) پاوه‌ستیت.^۲

^۱ وه‌كو پاوه‌ستان له‌سه‌ر (حرف جر) و جیا‌کردنه‌وه‌ی له (إسم مجرور) و، پاوه‌ستان له‌سه‌ر
(مضاف) و جیا‌کردنه‌وه‌ی له (مضاف إليه)، هه‌روه‌ها، پاوه‌ستان له‌سه‌ر (مبتدأ) و جیا‌کردنه‌وه‌ی
له (خبر). ((م. دلێر گه‌رمیانی))

پوخته‌ی جوړه‌کانی راوه‌ستان

پاوه‌ستان له قورئاندا ده‌بیته چوار به‌شه‌وه:

به‌شی یه‌که‌م: راوه‌ستانی تاقیکردنه‌وه (الوقف الإختباري). واته: خوینەر له‌سه‌ر وشه‌یه‌ک پاوه‌ستیت خوی جیگه‌ی پاوه‌ستان نه‌بیټ، به‌مه‌به‌ستی تاقیکردنه‌وه یان فی‌رکردن، بۆنمونه: له‌سه‌ر وشه‌ی (الأیدی) پاده‌وه‌ستیت له‌نایه‌تی {وَأَذْكُرْ عِبَادَنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُولِي الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ} ص ۴۵، به‌مه‌به‌ستی نه‌وه‌ی که به‌رانبه‌ره‌که‌ی بزانتیت نه‌و وشه‌یه لیږده‌دا به‌جیگیرکردنی پیتی (ی) ده‌نوسریت و ده‌خوینریته‌وه، به‌پیچه‌وانه‌ی وشه‌ی (الأید) له‌نایه‌تی {اصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَأَذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُودَ ذَا الْأَيْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ} ص ۱۷، لیږه به‌پیتی (ی) نه‌نوسراوه به‌بی نه‌و پیتشه‌ش ده‌خوینریته‌وه.

- بۆچی ناو‌نراوه‌ پاوه‌ستانی تاقیکردنه‌وه (الإختباري)؟

چونکه پروودانی وه‌کو وه‌لامیکه بۆ پرسیاریک یان بۆ فی‌رکردنی قوتابیه.

حوکمی: دروسته له‌سه‌ر هر وشه‌یه‌ک پاوه‌ستیت، به‌مه‌رجیک بۆ ده‌ستپیکردن خوینەر بگه‌ریته‌وه و، له‌جیگه‌یه‌که‌وه ده‌ست پیبکات واته‌که‌ی ریک بیټ.

به‌شی دووه‌م: پاوه‌ستانی ناچاری (الوقف الإضطرابي).

واته: پاوه‌ستانی خوینهری قورئان به‌هوی پیویسته‌یه‌که‌وه وه‌کو: پڙمین و، هه‌ناسه‌کورتی و، گریان، یان هه‌ر هۆکاریکی تر.

- هۆکاری ناوانانی به‌ناچاری نه‌وه‌یه که‌خوینەر به‌ویستی خوی راناوه‌ستیت به‌لکو له‌به‌ر هۆکاریک ناچار ده‌بیټ.

حوکمی: دروسته خوینەر له‌سه‌ر هه‌رپیتیک پاره‌ستیت، تاكو هۆكاری پاره‌ستانه‌كه‌ی ته‌واو ده‌بیت و، ئینجا بگه‌پتته‌وه و، به‌شیوه‌یه‌ك ده‌ست پیتكات واتاكه‌ی پیکوپیک بیت.

به‌شی سییه‌م: پاره‌ستانی چاره‌پوانی (الوقف الإنتظاري).

واته: وه‌ستان له‌سه‌ر وشه‌یه‌کی قورئان به‌مه‌به‌ستی ته‌واو کردنی شیوازه‌کانی خویندنه‌وه‌ی ئه‌و ئایه‌ته‌ له‌په‌وی قیرائاته‌وه له‌په‌وی کۆکردنه‌وه‌ی قیرائه‌ته‌کان.

- هۆكاری ناوانی به (انتظاري)، چاره‌پوانکردنی مامۆستایه له قوتابی كه مه‌لسی به‌خویندنه‌وه‌ی ئایه‌ته‌كه به هه‌موو په‌وه‌کانی، وه‌كو پاره‌ستان له‌سه‌ر ئایه‌تی {الَّذِينَ هُمْ أَمْ لَمْ يُنْذِرْهُمْ} البقرة و، خویندنه‌وه‌ی به‌پیتی خویندنی پیشه‌وایانی قورئان خویندن، وه‌كو: (نافع) و (ابن کثیر) و (ابو عمرو) و (ابن عامر) و (عاصم) و (حمزه).

حوکمی: دروسته پاره‌ستان بۆ ئه‌م مه‌به‌سته له‌سه‌ر هه‌ر وشه‌یه‌ك، تاكو ته‌واو کردنی شیوازه‌کانی خویندنه‌وه، با واتاكه‌شی ته‌واو نه‌بیت، به‌مه‌رجیک له‌پاش ته‌واو بوون به‌شیوه‌یه‌ك ده‌ست پی بکاته‌وه واتاكه‌ی راست و دروست بیت.

به‌شی چواره‌م: پاره‌ستانی ویستن (الوقف الإختیاري).

واته: خوینەر له‌سه‌ر وشه‌یه‌کی قورئان پاره‌ستیت به‌ویست و ئاره‌زووی خۆی، بی ئه‌وه‌ی هیچ هۆکاریک ناچاری بکات بۆ پاره‌ستان.

- هۆكاری ناوانی به‌م ناوه چونکه خوینەر به‌ته‌واوی به‌ ویست و ئاره‌زووی خۆی پاره‌ستان هه‌لده‌بژیریت له‌و جیگه‌یه‌دا.

حوکمی: پاره‌ستان دروسته مه‌گه‌ر له‌ باریکدا بیت واتیاه‌کی نه‌ویستراو بگه‌یه‌نی، هه‌روه‌ها ده‌کریت له‌ وشه‌ی پاش ئه‌و وشه‌ی كه له‌ سه‌ری پاره‌ستا ده‌ست پی بکات ئه‌گه‌ر گونجاو بیت، ئه‌گه‌ر نا له‌پیشتره‌وه ده‌ست پی ده‌کات.

به‌شه‌کانی ئەم جۆره پاره‌ستانه:

له‌پاستیدا زانایان ده‌رباره‌ی به‌شه‌کانی ئەم جۆره پاره‌ستانه جیاوازییان له‌نیواندايه، وه‌كو مامۆستا (محمد علي الضباع) باسی ده‌كات له‌ كَتِيبِي (الإضاعة في أصول القراءة) لاپه‌ره ٤٨-٥٣، به‌لام ئه‌وه‌ی كه زانا گه‌وره‌كان له‌سه‌ری پێكهاتوون و هه‌لیان بژاردوو (٤) به‌شه، وه‌كو: (أبو عمرو الداني) و (ابن الجزري) بپاریان داوه:

یه‌كه‌م: پاره‌ستانی ته‌واو (الوقف التام).

پیناسه‌ی: واته پاره‌ستان له‌سه‌ر قسه‌یه‌کی ته‌واو له‌خۆیدا، كه‌په‌یوه‌ندی به‌پاشی خۆیه‌وه نه‌مايێت، له‌په‌وه‌ی وشه‌و ئیعرابه‌وه، نه‌ك له‌په‌وه‌ی واتاوه، ئه‌مه‌ش ده‌بیته‌ دوو جۆره‌وه:

جۆری یه‌كه‌م: پێویسته له‌سه‌ری پاره‌ستیت و له‌پاش خۆیه‌وه ده‌ست پێ بکه‌یت، چونکه ئه‌گه‌ر بدریته‌ ده‌م بپه‌گی پێش خۆیه‌وه، گومان دروست ده‌كات كه‌واتایه‌کی نه‌ویستراو ببه‌خشیت، هه‌ربۆیه هه‌ندێك به‌ پاره‌ستانی (لازم) و هه‌ندێك به‌ پاره‌ستانی (واجب) ناوی ده‌بن، ئەم جۆره پاره‌ستانه (التام المقيد) واته ته‌واوی مه‌رج بۆدانراوی پێده‌وتری.

نمونه: {فَلَا يَخْرُكُ قَوْلُهُمْ} یس ٧٦، پاره‌ستان له‌سه‌ر وشه‌ی {قَوْلُهُمْ} پێویسته چونکه گه‌ر بدریته‌ ده‌م وشه‌ی پاش خۆیه‌وه {إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ} یس ٧٦، گومان دروست ده‌كات ئەم دواين بپه‌گيه وته‌ی بپه‌واوه‌ران بێت، خۆشی وانیه، یان پاره‌ستان له‌سه‌ر وشه‌ی {يَسْمَعُونَ} له‌تایه‌تی {إِنَّمَا يَسْمَعُونَ} {الَّذِينَ يَسْمَعُونَ} {الْأَنْعَامُ} پێویسته، چونکه گه‌ر بدریته‌ به‌ده‌م بپه‌گی پاش خۆیه‌وه گومان دروست ده‌كات كه‌ مردوه‌كانیش وه‌كو زیندوووه‌كان به‌شدارن له‌ گوێرايه‌لی.

حوکمی: پیویسته له سهری راوه ستیت و، له پاش خویه وه دهست پیبکهیت، هه ربویه ناو نراوه به راوه ستانی (اللازم).

نیشانه که ی: میمیکی ئاسویی بۆ داده نریت به م شیوهیه (م).

جۆری دووهم: ئه وهیه جوانتره له سهری راوه ستیت و له پاش خویه وه دهست پیبکهیت، به واتایه کی تر، ده توانیت به دهم برگه ی دوا ی خویه وه بیخوینیته وه مادام واتاکه ی ناگۆرپیت، هه ندیکیش له زانایان به م راوه ستانه ده لێن: ته وای پر ها (التام المطلق).

هۆی ناوانی: چونکه وته که له و شوینه دا ته وای ده بیته و، پیویستی نابیت به پاش خۆی، نه له پووی وشه و، نه له پووی و تا، زۆر جاریش ئه م جۆره راوه ستانه له کۆتایی ئایه ته کان و له کۆتایی به سه رهاته کاندایه دروست ده بیته، یان له کۆتایی حوکمیکی دیاریکراو، له وانه شه له ناوه راستی ئایه ت یان سه ره تایی بیت.

نمونه: ئه م جۆره راوه ستانه نمونه کانی به چوار شیواز دین:

شیوازی یه که م: له سه ر ئایه ته کان، وه کو {وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ} البقرة، که ئه وه کۆتایی ئه و ئایه تانه یه په یوه ندیدارن به حالی ئیماندارانه وه، له پاش ئه وه ش باسی بارودۆخی بی باوه پران ده کات.

شیوازی دووهم: له پيش کۆتایی ئایه ته که ده بیته، وه کو فه رموده ی خوا ی گه وره {الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ} الأحزاب ۳۹، ئه مه ش کۆتایی ستایش کردنی پیغه مبه رانه، له پاش ئه وه ده فه رمویت {وَكَلَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا}.

شیوازی سییه م: له ناوه راستی ئایه ته وه کو خوا ی گه وره ده فه رمویت: {لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي} الفرقان ۲۹، ئه مه کۆتایی قسه ی که سی سته مکاره، پاشان خوا ی گه وره ده فه رمویت: {وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا} الفرقان ۲۹.

شیوانی چواره‌م: له‌سه‌ره‌تای ئایه‌ته‌ته‌کان، وه‌کو خوی گه‌وره ده‌فه‌رمویت:
 {وَإِنَّكُمْ لَمُرُونَ عَلَيْهِمْ مُّصِحِّينَ} (١٣٧) وَاللَّيْلِ {الصفات ١٣٧-١٣٨، ئەمه کۆتایی واتاکه‌یه ئەگه‌ر چی
 (مُصِحِّينَ) کۆتایی ئایه‌ته‌که‌یه.

حوکمی: جوانتره له‌سه‌ری راوه‌ستیت و، له‌پاش خۆیه‌وه ده‌ست پێکه‌یت،
 راوه‌ستانیش له‌سه‌ری له‌پێشتره تا‌کو به‌رده‌وام بوون.
 نیشانه‌کانی: دانانی وشه‌ی (قلى) له‌سه‌ر پیته‌که‌ که وتمان جوانتره له‌سه‌ری
 راوه‌ستیت.

سوود: وشه‌ی (قلى) کورت‌کراوه‌ی ئەم برگه‌یه (الوقف اولی من الوصل) واته:
 راوه‌ستان پێشتره له‌ به‌رده‌وام بوون.^١
 به‌شی دووه‌م: راوه‌ستانی (الکافی).

پێناسه‌که‌ی: واته راوه‌ستان له‌سه‌ر واتایه‌کی ته‌واو له‌ خۆیدا، به‌لام په‌یودندی
 ماوه به‌ واتای پاش خۆیه‌وه نه‌ک له‌پووی وشه‌و ئیعرابه‌وه.

نمونه: راوه‌ستان له‌سه‌ر ئایه‌تی {الَّذِينَ هُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ} (البقرة ٦) و،
 ده‌ستپێکردن به‌ ئایه‌تی {حَمَّ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمُ} (البقرة ٧)، کۆتایی ئایه‌ته‌که واتایه‌کی ته‌واوه
 هیچ په‌یوه‌ندیه‌کی وشه‌یی یان ئیعرابی به‌پاش خۆیه‌وه نه‌ماوه، به‌لام له‌پووی واتاوه
 په‌یوه‌ندیان پێکه‌وه ماوه، چونکه هه‌ردوو ئایه‌ته‌که باس له بارودۆخی بێ باوه‌ران
 ده‌کن.

حوکمی: جوانتره له‌سه‌ری راوه‌ستیت و له‌پاش خۆیه‌وه ده‌ست پێ بکه‌یت، وه‌کو
 راوه‌ستانی ته‌واو، به‌لام راوه‌ستان له‌سه‌ر (وقف تام) جوانتره.

١ بېروانه: نهاية القول المفيد في علم التجويد / ١٥٤-١٥٥ به‌وه‌رگرتن له کتێبی / غاية المرید في

هۆی ناوانانی: چونکه پتویستیت نابیت به واتای پاش خۆی، ئەمیش زۆرتین
جۆری پاوهستانه له قورئاندا هاتبیت^۱.

نیشانە: پیتی (ع) له سەر ئەو وشە دادەنریت وەکو {لَا تَقْلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ
حُرْمٌ} المائدة ۹۵.

به پیتی وتهی (ابن الجزري) له کتیبی (النشر في القراءات العشر ج ۱/ ۳۲۰) پاوهستانی
کافی مه مووی وەکو یه ک نین، به لکو هه ندیکیان له هه ندیکیان شیاو ترن، وەکو:
{فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ} البقرة ۱۰، ئەمه (کافی) ه.

{فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا} البقرة ۱۰، ئەمه (کافی) تره.

{بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ} البقرة ۱۰، له هه ردووکیان (کافی) تره.

به شی سییه م: پاوهستانی جوان (الوقف الحسن).

پیتاسه که ی: پاوهستانه له سەر واتایه کی ته واو له خۆیدا، به لام په یوه نیدیاده به
پاش خۆیه وه له پووی وشه واتاوه.

هۆی ناوانانی: چونکه سوودی ئەوهی ههیه پاوهستان له سه ری کاریکی جوان و
گونجاوه.

جۆره کانی:

یه که م: له ناو ئایه ته که دا بیت، وەکو پاوهستان له سەر فه رمووده ی خوای گه وره:
{سَمِ اللَّهُ} الفاتحة ۱، یان له سەر {الْحَمْدُ لِلَّهِ} الفاتحة ۲، ئەوه واتایه کی ته واوه، به لام له هه ردوو
پوه که وه په یوه ندی به پاش خۆیه وه ماوه.

۱ بپوانه: العمید فی علم التجوید / ۱۸۵ به وه رگرتن له کتیبی / غایه المرید فی علم التجوید ۲۱۰ -

حوکمى: ده‌گونجیت له‌سه‌ر ئه‌و وشه‌ پاره‌ستیت و، ناگونجیت له‌پاش خۆیه‌وه‌ خویندنه‌وه‌ ده‌ست پێبکه‌یت، چونکه‌ په‌یوه‌ندى نێوانیان به‌هێزه‌.

دووه‌م: سه‌رى ئایه‌ت بێت، ئه‌وه‌ش دوو شیواى هه‌یه‌:

یه‌که‌م: پاره‌ستان له‌سه‌ر ئایه‌ته‌که‌ هه‌چ گومانى واتای نه‌ویستراو دروست نه‌کات، وه‌کو پاره‌ستان له‌سه‌ر {الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ} یان له‌سه‌ر {لَعَلَّكُمْ تَفْلَحُونَ} البقرة ۱۸۹، یان له‌سه‌ر {يَا أَيُّهَا الْمَرْمِلُ} المزمل ۱ ئه‌مه‌ش به‌پێی شاره‌زایانى ئه‌م زانسته‌ وه‌کو: (السجائوندى) و، دانه‌رى کتێبى (الخلاصة) و، که‌سانى تر: جوانتره‌ له‌سه‌رى پاره‌ستیت و، باش نیه‌ له‌پاش خۆیه‌وه‌ ده‌ست پێبکه‌یت...

دووه‌م: ئه‌وه‌یه‌ پاره‌ستان له‌سه‌ر ئایه‌ته‌که‌ گومانى واتایه‌کی نه‌خوازاو دروست بکات، وه‌کو پاره‌ستان له‌سه‌ر {فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ} الماعون ۴، ئه‌مه‌ش به‌پێی بۆچوونى (ابن الجزرى) و، زۆریك له‌زانایانى تر، دروست نیه‌ له‌سه‌رى پاره‌ستیت، به‌لكو پێویسته‌ له‌گه‌ڵ پاشى خۆیدا پێکه‌وه‌ بخوینرێته‌وه‌، چونکه‌ نوێژگه‌ران ناویکی ستایشکراوه‌، بۆیه‌ نه‌گونجاوه‌ گوێگر واتى بگات وه‌یل بۆ ئه‌وانه‌، ئه‌وانه‌ی له‌سه‌ر ئه‌م پێره‌وه‌ن پێیان وایه‌ پاره‌ستان له‌سه‌ر ئه‌م ئایه‌ته‌ پاره‌ستانێکی ناشیرینه‌ (وقف قبیح).

تێبینى: له‌وانه‌یه‌ پاره‌ستان جوان بێت، به‌لام ده‌ستپێکردن له‌پاش خۆیه‌وه‌ ناشیرین بێت وه‌کو: {يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ} المسحنة ۱، پاره‌ستان جوانه‌ له‌سه‌رى، به‌لام ده‌ست پێکردن له‌دواى ئه‌وه‌وه‌ ناشیرینه‌ {وَيَاكُمُ أَنْ تَوْمُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ}، چونکه‌ ئه‌وه‌ واتای هۆشدارى له‌ ئیمان هێنان به‌خوا ده‌گه‌یه‌نى.

۱ بڕوانه: نهاية القول المفيد في علم التجويد / ۱۶۱، به‌وه‌رگرتن له‌ کتێبى / غاية المريد في علم

به شی چواهم: راوهستانی ناشیرین (القبیح).

پیناسه ی: راوهستان له سهر واتایه ک ته واو نه بوویت خوی له خویداو، واتایه کی راستیشی نه گه یانیدی، به هوی توندی په یوه ندیه که ی له گهل پاش خویدا.

هوی ناوانی: چونکه راوهستان له و جیگه یه دا واتا ناگه یه نیت، بویه خوینه ر بوی نیه به نه نقه ست له سهری راوهستیت مه گهر بۆ پیویسته کی ناچاری.

راوهستانی ناشیرین دوو جورن:

جوری یه که م: راوهستان له سهر برپگه یه ک که واتا نه به خشیت، وه ک: {سُم} له {سُمِ اللّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}، راوهستان له و جیگه یه دا ناشیرینه چونکه نازانریت به ناوی کی.

جوری دووهم: راوهستان له سهر وشه یه ک گومانی واتایی دروست بکات که خوی گهره نه وهی نه ویستیت، وه کو راوهستان له سهر ئایه تی {إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْخِي} البقرة ۲۶ یان {وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا نَذِيرًا} الإسراء ۵۴، یان {لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ} النساء ۴۳، ئهم جوره راوهستانانه نذر ناشیرینه، ئه گهریش به ئاره زوی خوی راوهستیت و، مه بهستی ئوه بیت، ئه وکاره له بیباوه پیه وه سهر دهر دهکات په نابخوا، به لام ئه گهر به ناچاری راوهستا با بگهریتته وه و، پیکه وه ئایه ته کان بخوینیتته وه، بۆ نه وهی واتا کان پوون ببنه وه.

تا کو ئیره باسی جوره کانی راوهستان له قورئان ته واو بوو، ئیستاش باسی دهستی کردن (الإبتداء) ده که ی.

پیناسه ی (الإبتداء):

له زمانه وانیدا واته: دهستی کردن.

له‌زاراوه‌دا واته: ده‌ستپیکردنی قورئان خویندن، ئیتر ئایا له‌پاش برینی خویندن بیت و جاریکی تر که پابیتته‌وه، یان له‌پاش پاوه‌ستان بیت. به‌لام ئه‌گه‌ر له‌پاش برینی خویندن بیت پیویسته په‌چاوی حوکه‌کانی (إستعاذه) و (بسملة) بکات له‌کاتی ده‌ستپیکردندا، به‌لام ئه‌گه‌ر له‌پاش پاوه‌ستان بیت پیویست به‌وه ناکات چونکه پاوه‌ستانه‌که بۆ پشوودان و هه‌ناسه‌دان بووه.

له‌کتیبی (النشر في القراءات العشر) پیشه‌وا (ابن الجزري) ده‌فه‌رمویت:

ده‌ست پیکردن هه‌میشه به‌ویست و ئاره‌زووه، به‌پیچه‌وانه‌ی پاوه‌ستانه‌وه که له‌وانه‌یه به‌ناچاری بیت، بۆیه دروست نیه ده‌ستپیکردن به‌واتایه‌کی ته‌واو و قسه‌یه‌کی سه‌ربه‌خۆوه نه‌بیت، ده‌ستپیکردنیش دوو جۆره:

۱. ده‌ستپیکردنی جوان.

۲. ده‌ستپیکردنی ناشیرین.

یه‌که‌م: ده‌کریت له‌هه‌ر ئایه‌تیکه‌وه که واتایه‌کی پوون و ئاشکرای هه‌بیت ده‌ست بکه‌یت به‌قورئان خویندن، نمونه‌ی ئه‌م جۆره‌ش زۆره.

دووهم: ده‌ستپیکردن به‌قسه‌یه‌ک واتاکه بشیوینیت، یان بیگوریت، ئه‌مه‌ش دابه‌ش ده‌بن بۆ چه‌ند جۆریک، نمونه:

ده‌ست پیکردن به {أَيُّ لَهَبٍ وَبَّ الْمَسْدُ}، ده‌ستپیکردنی ناشیرینه چونکه واتاکه داده‌بریت، به‌لام ده‌ستپیکردن به {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتْلُوا رَسُولَ اللَّهِ} ناشیرین تره، یان ده‌ستپیکردن به {عَزَّ وَجَلَّ} التوبة ۳۰، یان {وَأَيُّكُمْ أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْمُسْحَنَةِ}، یان {لَا أَعْبُدُ إِلَّا اللَّهَ} فطرتي ۲۲، زۆرتر ناشیرینه، بۆیه پیویسته خوینه‌ر خۆی له‌و جۆره

ده‌ستپیکردنانه بپاریژیت. به‌م شیوه‌یه‌ش باسه‌کانی ئه‌م باب‌ه‌ته‌مان ته‌واو بوو،
جگه‌له دوو پیناسه‌ی گرنه‌گ که بریتین له: (السکت) و (القطع).

پیناسه‌ی بیده‌نگی (السکت):

له‌زمانه‌وانیدا واته: لی‌کترازی نیوان دوو ئاواز به‌بی هه‌ناسه‌دان.

له‌زاراوه‌دا واته: بیده‌نگی بۆ ماوه‌یه‌ک که‌متر له‌ماوه‌ی راوه‌ستان (وقف) به‌بی
هه‌ناسه‌دان به‌مه‌به‌ستی به‌رده‌وام بوون له‌خویندنه‌وه.

تیبینه‌کی گرنه‌گ:

مامۆستا (محمود خليل الحصري) له‌کتی‌بی (أحكام التلاوة القرآن) لاپه‌ره ۲۶۱،
ده‌گیریت‌ه‌وه که (ابن الجزري) فه‌رموویه‌تی: بیده‌نگی ته‌نها په‌یوه‌سته به (سماع) ه‌وه،
واته: به‌پیی ریواته له پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) یان له هاوه‌لانی که پیمان گه‌یشتبیت، بویه
بیده‌نگی دروست نیه له‌شوینیکدا نه‌بیت که ریوایه‌تی راستی له‌سه‌ر هاتبیت^۱.

جیگه‌کانی بیده‌نگی له‌قورئاندا:

یه‌که‌م: له‌سه‌ر وشه‌ی (عِوَجًا) له‌ئایه‌تی {وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا} ١ قیما {الكهف}، هۆکاری
بیده‌نگیش لی‌رده‌دا پوونکردنه‌وه‌ی واتا‌که‌یه، بۆنه‌وه‌ی که‌س گومانی بۆ دروست نه‌بیت
(قِیْمًا) واته: راست، وه‌سف بیت بۆ (عِوَجًا) واته: لار، به‌لکو (قِیْمًا) ستایشه بۆ قورئان.
دووهم: له‌سه‌ر وشه‌ی (مَرْقَدًا) له‌ئایه‌تی {قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَن بَعَثَنَا مِن مَّرْقَدِنَا هَذَا} یس ۵۲،
هۆکاری بیده‌نگی لی‌رده‌دا ئه‌وه‌یه بزانی که وشه‌ی (هَذَا) ته‌واوکه‌ری قسه‌ی بی‌باوه‌پان
نیه.

سییه‌م: له‌سه‌ر وشه‌ی (مَنْ) له‌ئایه‌تی {وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ} القيامة ۲۷.

چواره م: له سه ر وشه ی (بَلْ) له ئایه تی {كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمُ الْمَطْفَيْنِ ۱۶}، هوکاری
 بیده نگى له هه ردوو جیگه ی سییه م و چواره م له قورئاندا نه وه یه گومان دروست نه بیټ
 بو خوینره که (مَنْ رَاقٍ) و (بَلْ رَانَ) تیهه لکیشن و به (مَرَّاقٍ) و (بَرَّانٍ) بیخوینیه وه.

پینجه م: پیتی (ه) له سه ر وشه ی (مَالِيهِ) له ئایه تی {مَا أَغْنَىٰ عَنِّي مَالِيهِ ۲۸} هَلَاكَ {

الحاقه ۲۸، به لام ئه م ئایه ته به دوو شیوه ده خوینیه وه، بیده نگى یه کیکیانه،

دروستیشه به ئاشکراکردن (أظهار) بخوینیه وه، هه روه ها دروستیشه به بی بیده نگى
 (عدم سکت) بخوینیه وه نه وکاته ش تیهه لکیش ده کریت، چونکه دوو پیتی

هاوشیوه ن، بویه به (مالیهلاك) ده خوینیه وه.

شه شه م: (عَلِيمٌ) له کوټایى سوره تی (الأنفال) له ئایه تی {إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ۷۵}، ۷۵،

له کاتیکیا له گه ل سوره تی (التوبة) بخوینیه وه، نه وه ش یه کیکه له سى شیوازی

خویندنه وه که دروسته پیى بخوینیه وه:

۱. به شیوازی هه لگیڕانه وه (قلب) واته (علیمُبراءة...).

۲. پاوه ستان (الوقف) واته: پاوه ستان له کوټایى سوره تی (الأنفال) و،
 هه ناسه دان و پاشان ده ستپیکردن به سوره تی (التوبة).

۳. بیده نگى (السکت) واته: به بی هه ناسه دان، که ماوه یه کی کورتتره له
 (وقف).

پیتسه ی (القطع):

له زمانه وانیدا واته: برین ولا بردن.

له زاراوهدا واته: برینی خویندنه وه به یه کجاری و پوشتنه ناو حاله تیکی تره وه،

واته: نه گهر بگه رپته وه بو خویندنه وه به (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم)

ده‌گه‌پښته‌وه، برینیش تهنه‌له‌کو‌تایی ئایه‌ته‌کاندا دروسته، (ابن الجزري) له (عبدالله بن أبي الهذيل) که یه‌کیکه له‌سه‌رانی تاب‌عیه‌کان ده‌گی‌پښته‌وه که فه‌رموویه‌تی: "ئه‌گه‌ر که‌سیکتان ئایه‌تیکی ده‌خو‌نید با نه‌ییریت، تا‌کو ته‌واوی ده‌کات" هه‌روه‌ها لیی ده‌گی‌پښته‌وه که فه‌رموویه‌تی: "هاوه‌لان حه‌زیان نه‌ده‌کرد له‌ناوه‌پاستی ئایه‌تدا پاره‌ستی پیش ته‌واو کردنی هه‌موو ئایه‌ته‌که" ئه‌مه‌ش به‌لگه‌یه بو ئه‌وه‌ی که‌س بوی نیه له‌هه‌ر شو‌یینیکی ئایه‌تدا پاره‌ستیت له‌ نو‌یژ بیت یان له‌ده‌ره‌وه‌ی نو‌یژ، تا‌کو ئایه‌ته‌که ته‌واو نه‌کات^۱.

۱ بېوانه: احکام تلاوة القرآن الكريم / ۲۶۳، به‌وه‌رگرتن له‌ اللمعة البدرية / ۸۹-۹۱.

بابه‌تی پچراو و پیک که‌یشتوو

(المقطوع والموصول)

یه‌کێک له پێویستیه‌گرنگه‌کانی خوێنه‌ری قورئان ئه‌وه‌یه پچراو و پیک که‌یشتوو له ئایه‌ته‌کاندا بزانی‌ت، واته‌: له‌سه‌ر کامیان دروسته‌ راوه‌ستیت و له‌سه‌ر کامیان دروست نیه‌.

ئه‌م بابه‌ته‌ش ده‌بی‌ته‌ سی به‌شه‌وه‌:

به‌شی یه‌که‌م: پێویسته‌ پیکه‌وه بخوێنرێته‌وه‌.

به‌شی دووه‌م: پێویسته‌ به‌ پچراوی بخوێنرێته‌وه‌.

به‌شی سێیه‌م: جیاوازی له‌سه‌ره‌. زانایان به‌ (واجب) یان داناوه‌ له‌سه‌ر خوێنه‌ری لێهاتووی قورئان له‌م بابه‌ته‌ شاره‌زایی‌ت، چونکه‌ هه‌ر وشه‌یه‌ک بپراو بی‌ت له‌ وشه‌کانی تر، دروسته‌ خوێنه‌ر له‌سه‌ری راوه‌ستیت به‌مه‌به‌ستی فێربوون، یان تاقیکردنه‌وه‌، یان هه‌ناسه‌ کورتی و، هۆکاری له‌م شیوه‌، به‌لام ئه‌گه‌ر له‌گه‌ڵ وشه‌ی پاش خۆی پیکه‌یشتبێ‌تن دروست نیه‌ راوه‌ستیت له‌سه‌ر وشه‌ی دووه‌م نه‌بی‌ت، خۆ ئه‌گه‌ر جیاوازی له‌سه‌ر هه‌بی‌ت له‌نیوان زانایاندا ئه‌وا دروسته‌ خوێنه‌ر راوه‌ستیت له‌سه‌ر وشه‌ی یه‌که‌م و دووه‌میش.

باسه کانی پچراو و پیگه یشتو (المقطوع والموصول)

فِي مُصْحَفِ الْإِمَامِ فِيمَا قَدْ أَتَى^۱

۷۹. وَأَعْرِفْ لِمَقْطُوعٍ وَمَوْصُولٍ وَتَا

۱ مه بهستی له موسحه فه کانی نیمامی عوسمانه که فه رمانی کرد به نووسینه وه یان پاش نه وهی ناکوکی خه لکی بینی له شیوازی خویندنه وهی قورئان، پیشترا أبو بکر قورئانی کۆکرد بویه وه و له لای (حفصه) ی دایکی ئیمانداران داینا بوو (رضی الله عنه)، نووسینه وهی قورئان که سانیکی پیی مه لسان له قورهش به سه روکایه تی (زید بن ثابت) (رضی الله عنه)، له شیوازی پینووسی قورئان لیژنه که نه وه یان په چاو ده کرد نه وهی زیاتر له خویندنه وهیه کی تیدا بیت به شیوازی بنووسریت نه وهی خویندنه وانه هه لبرگیت، نوخته و جووله شیان بۆ پیته کان نه ده کرد، بۆ نمونه: {فَبَيَّنُوا أَنْ تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ} الحجرات، به م شیوه (سیر) یان نووسیوه، بۆیه ده کریت به (فتبتوا) ش بخوینریت وه، وه کو پیشه وایان (حمزة) و (الکسانی) و (خلف العاشر) ده یخویننه وه، ههروه ها ده کریت به (فتبینوا) ش بخوینریت وه، وه کو پیشه وایانی تر ده یخویننه وه، به لام کاتیک ده یان بینی شیوازی وشه یه ک ناکریت به شیوه یه ک بنووسریت که دوو خویندنه وه هه لبرگیت، له موسحه فی کدا به شیوه یه ک ده یان نووسی به پیی خویندنه وهیه ک، له موسحه فی کی تریشدا به شیوه یه کی تر ده یان نووسی به پیی خویندنه وهیه کی تر، بۆ نمونه (تجری تحتها الأنهار) له موسحه فی مه که که به (تجری من تحتها الأنهار) نووسیان به زیادکردنی وشه ی (من)، نه وه ش خویندنه وهی (ابن کثیر المکی) یه، له پاش نووسینه وهی موسحه فه کان نیمامی عوسمان (رضی الله عنه) فه رمانی کرد به ناردنیان بۆ شاره ناو داره کان وه کو: (بصرة)، (کوفة)، (شام)، (مکه) موسحه فی کیشی له لای خو ی به جیه یشت که به (المصحف الامام) ناسراوه به کیکیکی بۆ خه لکی مه دینه ته رخا ن کرد، له گه ل هه موو موسحه فی کیشدا ها وه لیکی نارد بۆ خویندنه وه و فیترکردنی خه لکی، بۆیه فه رمانی کرد به (زید بن ثابت) به موسحه فی مه دینه قورئان بخوینیت وه (عبدالله بن السائب) ی نارد بۆ مه که که و، (المغيرة بن أبي شهاب المخزومي) نارد بۆ شام و، (أبو عبد الرحمن السلمي) و (عامر بن عبد القيس) بۆ به سره، به م شیوه یه ش هه موو ناوچه یه ک به موسحه فی خو ی قورئانی ده خویند، نومه تی ئیسلامیش یه ک ده نگن له سه ر راستی نه وه شیوازه پینووسانه ی که قورئانیان پینووسراوه ته وه. بپوانه: أحكام تلاوة القرآن الكريم/ ۲۶۱.

پیتشهوا (ابن الجزري) پوو ده کاته خوینه ری قورئان و پیتی ده لیت: ئه ی خوینه ری قورئان، زانا و شاره زابه به وشه پچراو و پیک گه یشتوو ده کانی قورئانی پیرۆز، ئه وهش بزانه که پچراو له پیتشته چونکه ئه وه بنجینه یه، ههروه ها پتویسته شاره زاییت هه بیت ده باره ی پیتی (ت) له کاتی که ژێردار بیت، یان به شیوازی (ه) ی کۆتایی بنووسریت له قورئاندا، نمونه ی (مقطوع) وه کو: {فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ} الأنبياء ۸۷ و، (موصول) وه کو: {أَنْ تَجْمَعَ عِظَامُهُ} القيامة ۳.

۸۰. فَاَقْطَعْ بِعَشْرِ كَلِمَاتٍ أَنْ لَا مَعَ مَلْجَأٍ وَلَا إِلَهَ إِلَّا

۸۱. وَتَعْبُدُوا يَاسِينَ ثَانِي هُودَ لَا يُشْرِكُنْ تَشْرِكُ يَدْخُلْنَ تَعْلُوا عَلَى

۸۲. أَنْ لَا يَقُولُوا لَا أَقُولَ إِنَّ مَا بِالرَّغْدِ وَالْمَفْطُوحِ صَلِّ وَعَنْ مَا

(فَاَقْطَعْ بِعَشْرِ كَلِمَاتٍ أَنْ لَا) فه رمانی کردوو به پچرانی (ان) له (لا) له (۱۰) جیگه ی قورئاندا.

۱. له گه ل وشه ی (مَلْجَأٌ) له ثایه تی {وَضَلُّوا أَنْ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ} التوبة ۱۱۸.

۲. له گه ل وشه ی (وَلَا إِلَهَ إِلَّا) له ثایه تی {وَأَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَهَلْ أُنْتُمْ مُسْلِمُونَ}

هود ۱۴.

۳. له گه ل وشه ی (تَعْبُدُوا) له سورته ی (يَاسِينَ) له ثایه تی: {أَنْ لَا تَعْبُدُوا

الشَّيْطَانَ} ۶۰.

۴. له‌ئایه‌تی {أَنْ لَا تُعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمِ إِلِيمٍ} هود ۲۶، بویه‌ش
 فهرمووی (تانی هود) له‌به‌ر جیاکردنه‌وه‌ی له‌جیگه‌ی یه‌که‌م {أَلَّا تُعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي
 لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ} هود ۲.

۵. له‌گه‌ل وشه‌ی {يُشْرِكُونَ} له‌ئایه‌تی {يَا عُنْكَ عَلَى أَنْ لَا تُشْرِكَ بِاللَّهِ شَيْئًا}
 الممتحنة ۱۲.

۶. له‌گه‌ل وشه‌ی {تُشْرِكُونَ} له‌ئایه‌تی {وَإِذِ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي
 شَيْئًا} الحج ۲۶.

۷. له‌گه‌ل وشه‌ی {يَدْخُلْنَ} له‌ئایه‌تی {أَنْ لَا يَدْخُلْنَهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مَسْكِينٌ} القلم ۲۴.

۸. له‌گه‌ل وشه‌ی {لَا تَعْلُوا عَلَى} له‌ئایه‌تی {وَأَنْ لَا تَعْلُوا عَلَى اللَّهِ} الدخان ۱۹.

۹. له‌ {أَنْ لَا يَقُولُوا} له‌ ئایه‌تی {أَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ} الأعراف ۱۶۹.

۱۰. له‌ {لَا أَقُولُ} له‌ ئایه‌تی {حَقِيقٌ عَلَى أَنْ لَا أَقُولُ عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ} الأعراف ۱۰۵.

سوود: جیاوازی هه‌یه سه‌باره‌ت به‌ پچرانی (أَنْ لَا) له‌ ئایه‌تی {فَتَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا
 إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ} الأنبياء ۸۷، پچرانیشی له‌پیشتره‌.

{إِنَّ مَا بِالرَّعْدِ} فهرمانه به‌ پچرانی (ان) له‌گه‌ل (م) له‌یه‌ك جیگه‌دا، له‌ ئایه‌تی
 {وَإِنْ مَا تَرَيْنَاكَ بَعْضَ الَّذِي بَعْدَهُمْ أَوْ تَوَفَّيْنَاكَ} الرعد ۴۰.

(وَالْمُفْسُوحِ صَلِّ) فه رمانه به پیتکه یاندنی (أَنْ) له گه ل (ما) هه رچونیک هاتبیت، بهم شتیه وه (أَمَّا).

۸۳. تَهُوْا اقْطَعُوا مِنْ مَّا رُبُومِ وَالنِّسَا خُلْفُ الْمُنَافِقِينَ أَمْ مِنْ أَسَّسَا

۸۴. فَصَلَّتِ النَّسَا وَذَبَحَ حَيْثُ مَّا وَأَنْ لَمْ الْمَفْسُوحِ كَسْرُ إِنَّ مَّا

۸۵. لَانْعَامِ وَالْمَفْسُوحِ يَدْعُونَ مَعَا وَخُلْفُ الْأَنْفَالِ وَتَحْلٍ وَقَعَا

(عَنْ مَّا تَهُوْا) واته: (عن) له (ما) بیچرین ته نها له یه ک له ثایه تی {فَلَمَّا عَوَّأَ عَنْ مَّا تَهُوْا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ} الأعراف ۱۶۶.

(اقْطَعُوا مِنْ... الْمُنَافِقِينَ) واته: (من) له (ما) بیچرین له دوو جیگه ی قورئان

به بی جیاوازی و ناگزکی:

یه که م: له ثایه تی {هَلْ لَكُمْ مِنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ} الروم ۲۸.

دووه م: له ثایه تی {فَمِنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ قَبَائِكُمْ} النساء ۲۵.

نامارده شی بۆ ته م دوو جیگه یه کردووه (بروم والنسا)، له جیگه یه کی تریشدا هه یه به لام جیاوازی له سه ره له ثایه تی {وَأَقْبُوا مِنْ مَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ} المنافقون ۱۰، پچراندنی شی له پیتشتره.

(ام من... وذبح) واته: (ام) له (من) له چوار جیگه ی قورئاندا به بی جیاوازی له یه کتر بیچرین:

۱. له ثایه تی {خَيْرٌ أَمْ مِنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ} التوبة ۱۰۹.

۲. له ثایه تی {خَيْرٌ أَمْ مَنْ يَأْتِي آمِنًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ} فصلت ۴۰.

۳. له نایه تی {أَمْ مَنْ يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا} النساء ۱۰۹.

۴. له نایه تی {أَمْ مَنْ خَلَقْنَا إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ} الصافات ۱۱.

نامازدهشی کردوه بو جیگه‌که‌ی سوره‌تی (الصافات) به (وَذِبح) به‌هوی

به‌سهرهاتی سهریرینی (اسماعیل) له و سوره‌ته‌دا.

(حَيْثُ مَا) واته: (حيث) له (ما) له‌هر شوینی‌کدا هات له قورئاندا

بی‌چرینن، ته‌نها له دوو جیگه‌شدا هاتووه له قورئاندا:

یه‌که‌م: {وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّواْ وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ وَإِنَّ الَّذِينَ} البقرة ۱۴۴.

دووهم: {وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّواْ وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ لِئَلَّا يَكُونَ} البقرة ۱۵۰.

(وَأَنْ لَّمِ الْمَفْسُوحُ كَسْرُ) واته: (أَنْ) که هه‌مزده‌که‌ی سه‌ری هه‌بی‌ت له (لم)

له‌هر شوینی‌کی قورئاندا بی‌ت بی‌چرینن.

(إِنَّ مَا الْإِنْعَامِ) واته: (ان) له (ما) له‌یه‌ک جیگه‌ی قورئاندا له‌یه‌کتر بی‌چرینن،

له‌نایه تی {إِنَّ مَا يُوعَدُونَ لَآتٍ} الأنعام ۱۳۴، (وَالْمَفْسُوحُ يَدْعُونَ مَعًا) واته: (أَنْ مَا) له‌گه‌ل

و‌شه‌ی یدعون له‌یه‌کتر بی‌چرینن له دوو جیگه‌دا:

یه‌که‌م: له‌نایه تی {وَأَنْ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ} الحج ۶۲.

دووهم: له‌نایه تی {وَأَنْ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ} لقمان ۳۰.

(وَحُلْفُ الْأَنْفَالِ وَتَحْلٍ وَقَعًا) واته: جیاوازی هه‌یه له دوو جیگه‌دا:

یه‌که‌م: له‌نایه تی {وَأَعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ} الأنفال ۴۱.

دووهم: له‌ئایه‌تی {إِنَّمَا عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ} النحل ۹۵، پیک‌گه‌یاندنیشیان له‌پیشتره .

تیبینیش ده‌کریت که جیگه‌ی کۆتایی تاییه‌ته به (إن ما) نه‌ک (أن ما) به‌م شیوه‌یه:

(إن ما) له‌سوره‌تی الأنعام دا به‌بی جیاوازی ده‌پچریندریت، به‌لام له‌سوره‌تی (النمل) دا ناکوکی له‌سهره و، پیک‌گه‌یاندنی له‌پیشتره، (أن ما) یش به‌بی جیاوازی ده‌پچریندریت، له‌سوره‌تی (الحج) و (لقمان) دا، له‌سوره‌تی (الأنفال) یش دا ناکوکی له‌سهره و، پیک‌گه‌یاندنی له‌پیشتره. خوی‌گه‌وره‌ش زاناره.

تیبینی: له‌م چند دیره‌هۆنراوه‌یه‌دا، وشه‌ی (الأنعام) و (الأنفال) به‌ (لأنعام) و (لأنفال) ده‌خوینریت‌وه.

۸۶. وَكُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَاخْتَلِفْ رُدُّوا كَذًا قُلْ بِسْمَا وَالْوَصْلُ صِفْ

۸۷. خَلَقْتُمُونِي وَاشْرَوْا فِي مَا اقْطَعَا . أُوحِيَ أَفْضَمُ اشْهَتْ يَبْلُوا مَعَا

۸۸. ثَانِي فَعَلْنُ وَقَعْتُ رُومٌ كَلَا تَنْزِيلُ شُعْرَاءٍ وَغَيْرَ ذِي صِلَا

(ابن الجزري) فه‌رمان ده‌کات به‌پچراندنی (کَلْ) له‌ (مَا) له‌یه‌ک جیگه‌ی قورئاندا، به‌یه‌ک ده‌نگی زانایان، له‌ئایه‌تی {وَأَنَّا كُمْ مِّنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ} إبراهیم ۳۴، ناکوکیش هه‌یه سه‌باره‌ت به‌جیاکردنه‌وی (کَلْ) له‌ (مَا) له‌چوارجیگه‌دا:

۱ بېروانه: (الفتح المجید) / للمقحاوي، (الدقائق المحکمة) و (أحكام تلاوة القرآن الكريم) لاپه‌ره / ۲۸۰، به‌وه‌رگرتن له‌اللغة البدرية / ۹۲-۹۶.

یه که م: له نایه تی {كُلَّ مَا رُدُّوْا إِلَى الْفِتْنَةِ} النساء ۹۱.

دووه م: له نایه تی {كُلَّ مَا جَاءَ أُمَّةٌ رَّسُولُهَا كَذَّبُوهُ} المؤمنون ۴۴.

سییه م: له نایه تی {كَلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعَنَتْ أُخْتَهَا} الأعراف ۳۸.

چواره م: له نایه تی {كَلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعَنَتْ أُخْتَهَا} الأعراف ۳۸، له جیگه ی یه که م و دووه م براندنه، به لام له جیگه ی سییه م و چواره م پیك گه یاندنه، جگه له م جیگانه ش ئامارده مان پیکرد، هه مووی به یه ک دهنگی زانایان به پیك گه یاندن ده خوینریته وه.

فه رمان ده کات به پیك گه یاندنی (بَسَّ) له گه ل (ما) به بی ناکوکی له دوو جیگه دا:

یه که م: له نایه تی {تَسْمَا اشْرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ أَنْ يَكْفُرُوا} البقرة ۹۰، ئه وه جیگه ی یه که م له سوره تی (البقرة).

دووه م: له نایه تی {قَالَ تَسْمَا خَلَقْتُمُونِي مِنْ بَعْدِي} الأعراف ۱۵۰، ئه وه ش له وته ی (ابن الجزري) (وَالْوَصْلُ صِفُ خَلَقْتُمُونِي وَاشْرَوْا) ده رده که ویت، باسی ئه وه شی کردووه که له نایه تی {قُلْ تَسْمَا بِأَمْرِكُمْ} البقرة ۹۳، ناکوکی له سه ر هه یه چونکه فه رموویه تی: {كَذَا قُلْ تَسْمَا} به لام زیاتر کار به پچراندن ده کریت له م جیگه یانه دا، هه روه ها فه رمانی کردووه به پچراندنی (فِي) له (ما) له (۱۱) جیگه دا به بی ناکوکی:

۱. {قُلْ لَا أَحَدٌ فِي مَا أُوْحِيَ إِلَيَّ} الأنعام ۱۴۵

۲. {لَمَسَّكُمْ فِي مَا أَفَضْتُمْ فِيهِ} النور ۱۴

۳. {وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ} الأنبياء ۱۰۲.

٤. {لَيْلُوكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ فَاسْتَقُوا الْحَيَاتِ} المائدة ٤٨.

٥. {لَيْلُوكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ إِنَّ رَبَّكَ} الأنعام ١٦٥.

٦. {فِي مَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَّعْرُوفٍ} البقرة ٢٤٠، كه نه مه ش جيگه ی دووه مه له

سوره تی (البقرة) و، (ابن الجزري) به (ثاني فعلن) ئاماژه ی پيكردوه.

٧. {وَنُشِئَكُمْ فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ} الواقعة ٦١.

٨. {ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا مِنْ أَنْفُسِكُمْ هَلْ لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ شُرَكَاءَ فِي مَا

رَزَقْنَاكُمْ} الروم ٢٨.

٩. {فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ} الزمر ٣.

١٠. {فِي مَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ} الزمر ٤٦، تيبيني بکه چۆن ئاماژه ی کردوه بو

ههردوه جيگه که ی سوره تی (الزمر) به (كَلَّا بُنْزِلُ).

١١. {أَتُرْكُونَ فِي مَا هَاهُنَا آمِنِينَ} الشعراء ١٤٦، جگه له م جيگايانه ش پيکه وه

دهخويندته وه به بی ناكوکی، نه وه ش له فهرموده ی (ابن الجزري)

(وَعِثْرَ ذِي صِلَا) دهرده که ویت.

٨٩. فَأَيْنَمَا كَالْتَحِلِ صِلٍ وَمُخْتَلِفٍ فِي الشُّعْرَا الْأَحْزَابِ وَالنِّسَا وَصِفُ

واته: وشه ی (أَيْنَمَا) له ههركوييه ك هات له قورئاندا له گه ل پیتی (ف) پيكيان

بگه يه نه، وه كو چۆن (أَيْنَمَا) له سوره تی (النحل) پيک ده گه يه نی.

که واته: وشه ی (أَيْنَمَا) له دوو جیگه ی قورئاندا دیت:

یه که م: {فَأَيْنَمَا تُولُوْا فَسَمَّ وَجْهَ اللّٰهِ} البقرة ۱۱۵.

دوو ه م: {أَيْنَمَا يُوْجِّهْهُ لَا يَأْتِ خَيْرٍ} النحل ۷۶.

(و مُحَلِّف) واته: له سئ جیگه ی تردا ناکوکی له سهره.

یه که م: {وَقِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ تُعْبُدُوْنَ} الشعراء ۹۲.

دوو ه م: {مُلْعَوِيْنَ أَيْنَمَا يَفْقُوْا أَخِذُوا} الأحزاب ۶۱.

سئیه م: {أَيْنَمَا تَكُوْنُوْا يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ} النساء ۷۸.

پچراندنیشی له پیشتره له سوره تی (الشُّعْرَا) به لام پیک گه یاندنیشی له پیشتره له

هه ردو جیگه ی سوره تی (الأَحْزَاب) و (وَالنِّسَاء) چونکه هه رموویه تی: (وَصِف) واته:

وه سف کراوه.

۹۰. وَصِلْ فَإِلَّمْ هُوَ الَّذِي بَجَعَلَا يَجْمَعُ كَيْلَا تَحْزَنُوا تَأْسُوا عَلَى

۹۱. حَجَّ عَلَيْكَ حَرْجٌ وَقَطَعَهُمْ عَنْ مَنْ يَشَاءُ مَنْ تَوَلَّى يَوْمَ هُمْ

لیره دا هه رمان ده کات به پیک گه یاندنی (ان) و (لم) له یه ک جیگه دا.

له ئایه تی {فَإِنْ لَّمْ يَسْجِبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّ أُنْزِلَ يَعْلَمُ اللّٰهُ} هود ۱۴، هه روه ها هه رمانی

کردوو به پیک گه یاندنی (ان) له گه ل (ن) له دوو جیگه دا:

یه‌که‌م: {بَلْ زَعَمْتَ أَنَّ جَعَلَ لَكُمْ مَوْعِدًا} {الكهف ۴۸}.

دووه‌م: {أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ يَجْمَعَ عِظَامَهُ} {القيامة ۳}.

بو جیگه‌ی یه‌که‌م به (جَعَلَ) و بو جیگه‌ی دووه‌م (يَجْمَع) ئاماژه‌ی کردووه.

سوود: ماموستا (محمود خليل الحصري) باسی جیاوازی کردووه له ئایه‌تی {أَنَّ لَنْ نُخْصُوهُ} {المزمل ۲۰}، که پچراندنی تئیدا له پیتشته، هه‌ربه‌وه‌ش کارده‌کریت، وادیاره پیره‌وی (ابن الجزری) پچراندنیتی و، خوی گه‌وره‌ش زانتره.

هه‌روه‌ها فه‌رمانی کردووه به پێک‌گه‌یاندنی (كَيْلًا) له چوار جیگه‌ی قورتاندا به‌بی ناکۆکی.

یه‌که‌م: {لَكَيْلًا تَخْزُونَا عَلَى مَا فَأْتَكُمْ} {ال عمران ۱۵۳}.

دووه‌م: {لَكَيْلًا تَأْسَوْنَ عَلَى مَا فَأْتَكُمْ} {الحديد ۲۳}.

سێ یه‌م: {لَكَيْلًا يَعْلَمُ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا} {الحج ۵}.

چواره‌م: {لَكَيْلًا يَكُونُ عَلَيْكَ حَرْجٌ} {الاحزاب ۵۰}، که جیگه‌ی دووه‌مه تئیدا، له (۳) جیگه‌که‌ی تریش به‌بی جیاوازی له یه‌که‌تر پچراون، که بریتین له:

یه‌که‌م: {لَكَيْ لَا يَعْلَمُ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْئًا} {النحل ۷۰}.

دووه‌م: {لَكَيْ لَا يَكُونُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرْجٌ} {الاحزاب ۳۷}، که جیگه‌ی یه‌که‌مه له سوره‌ته‌که.

سێ یه‌م: {كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ} {الحشر ۷}.

هه‌روه‌ها فه‌رمانی کردووه به پچراندنی (عَنْ) له (مَنْ) له‌دوو جیگه‌دا به‌بی جیاوازی:

یه‌که‌م: {وَيَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ يَشَاءُ} النور ۴۳.

دووهم: {فَأَعْرِضْ عَنْ مَنْ تَوَلَّى عَنْ ذِكْرِنَا} النجم ۲۹.

(عَنْ مَنْ) یش ته‌نها له‌م دوو جیگه‌ی قورئاندا هاتوون. پاشان فه‌رمانی کردووه به

پچراندنی (يَوْمَ) له (هُمْ) له‌دوو جیگه‌دا به‌بی ناکۆکی:

یه‌که‌م: {يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ لَا يَخْفَى} غافر ۱۶.

دووهم: {يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُقْتَنُونَ} الذاریات ۱۳.

۹۲. وَمَالِ هَذَا الَّذِينَ هَؤُلَاءِ تَ حِينَ فِي الْإِمَامِ صَلِّ وَوَهْلًا

لێره‌دا ئاگادارمان ده‌کاته‌وه که پیتی (ل) که له پاش (ما) دیت، به‌جیاکراوه‌یی

ده‌نووسریت له‌چوار جیگه‌ی قورئاندا :

یه‌که‌م: {وَقَالُوا مَالِ هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ} الفرقان ۷.

دووهم: {وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا مَالِ هَذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ} الکهف ۴۹.

سییه‌م: {فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا قَبْلَكَ مُهْطِعِينَ} المعارج ۳۶.

چواره‌م: {فَمَالِ لِهَؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا} النساء ۷۸، مامۆستا (محمود خليل

الحصري) له (أحكام تلاوة القرآن) لاپه‌ره ۲۸۴ ده‌فه‌رموویت:

له‌و حاله‌ته‌شدا خوینهر بۆی هه‌یه له‌سه‌ر پیتی (ما) یان (ل) پاوه‌ستیت به‌هۆی کورتی هه‌ناسه یان تاقیکردنه‌وه و شتی هاوشیوه، به‌لام دروست نیه له لامه‌که‌وه یان له (بهۆلاء) و (بالذی) ده‌ست پتیکات، به‌لکو پتویسته له (ما) ده‌ست پی بکات.

(تَ حِينَ فِي الْإِمَامِ صَلِّ) واته: پیتی (ت) به پیتی (حین) بگه‌یه‌نه وه‌کو له‌م ئایه‌ته‌دا هاتووه: (ولات... مناص) وه‌کو: له موصحه‌فی (الإمام) ی عوسماندا هاتووه (ﷺ).

(وَوَهَّاءَ) واته: به‌هه‌له ده‌خوینریتته‌وه خاوه‌نی ئه‌و وته‌یه، جیاوازی هه‌یه له‌سه‌ر پچراندن و پیک گه‌یانندی (ت) له (حین) بۆچوونی راست و په‌سه‌ندیش ئه‌وه‌یه له‌یه‌کتر جیا‌بکریته‌وه، واته: (لات) وشه‌یه‌که و (حین) وشه‌یه‌کی تره، بۆچوونیکی تریش هه‌یه به‌لام ناپه‌سه‌نده، بریتیه له پیک گه‌یانندی (ت) له‌گه‌ل (حین) له‌و حاله‌ته‌شدا ده‌بیته (ولا) (تحین) وه‌کو دوو وشه، ئه‌م بۆچوونه‌شی کارپینه‌کراوه، به‌به‌لگه‌ی ئه‌وه‌ی پیشه‌وا گه‌وره‌کانی خویندنه‌وه‌ی قورئان له‌سه‌ر وشه‌ی (ولات) له‌کاتی پتویستیدا پاوه‌ستاون ئیتر چی به (ت) بی‌ت یان به (ه) له‌جیاتی (ت) هه‌یج که‌سیک له‌و پیشه‌وا‌یا‌نه رانه‌وه‌ستاون له‌سه‌ر (ولا) به‌بی (ت) ئه‌م مه‌سه‌له‌ش شتی زۆری له‌سه‌ره، باسکراوه له‌کتیب و سه‌رچاوه‌کانی ته‌جويدا^۱.

۹۳. وَوَزَّوَهُمْ وَكَالُوهُمْ صَلِّ كَذَا مِنْ آلِ وَهَاءَ وَيَا لَا تَفْصِلْ

له‌م دیره‌دا فه‌رمانی کردووه به پیک گه‌یانندی (ه‌م) له‌گه‌ل هه‌ردوو وشه‌ی (وَوَزَّوَهُمْ) و (كَالُوهُمْ) له‌ئایه‌تی {وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَّوَهُمْ يُحْسِرُونَ} المطففين ۳، ئه‌مه‌ش به

۱ بیروانه: النشر ج ۲، تقریب النشر/ ۸۱، اتحاف فضلاء البشر/ ۱۰۶. به‌وه‌رگرتن له الدرر البهیه

کوده‌نگی زانایان، دروستیش نیه پاوه‌ستان له‌سه‌ر وشه‌ی (کَالُو) یان (وَزَنُو) چونکه
ئوه وه‌کو پاوه‌ستانه له‌سه‌ر وشه‌ی (ثَقَمُوهم) له‌ئایه‌تی (حِیْثُ ثَقَمُوهم).

(كَذًا مِنْ آلِ وَهَّاءٍ لَا تَفْصِلُ) لیره‌دا پوونی ده‌کاته‌وه که دروست نیه (ال) له
وشه‌ی دوا‌ی خوی جیا‌ب‌کریتته‌وه وه‌کو: (المؤمنون، التقوی)، هه‌روه‌ها دروست نیه (ه)
جیا‌ب‌کریتته‌وه له‌م جۆره وشانه: (هَاتَم، هَوْلَاء) هه‌روه‌ها دروست نیه (ی) له‌م جۆره
وشانه (يَاهَا، يَاآدم) جیا‌ب‌کریتته‌وه.

سوود: (ان) له‌گه‌ل (لو) ته‌نها له چوار جی‌گه‌ی قورئاندا هاتوه:

یه‌که‌م: {أَنْ لَوْ شَاءَ أَصْبَنَاهُمْ يَدُونِهِمْ} {الأعراف ۱۰۰}.

دووه‌م: {أَنْ لَوْ شَاءَ اللَّهُ لَهَدَى النَّاسَ جَمِيعًا} {الرعد ۳۱}.

سییه‌م: {أَنْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبُ} {سباء ۱۴}.

چواره‌م: {وَأَلَوْ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَهُمْ مَاءً غَدَقًا} {الجن ۱۶}، له هه‌رسی جی‌گا‌کانی
یه‌که‌م و دووه‌م و سییه‌مدا پچراون له‌یه‌کترو، له‌جی‌گه‌ی چواره‌میشدا جیا‌وازی له‌سه‌ر
هه‌یه^۱.

سوود: هه‌ندی وشه‌ی تر هه‌یه هه‌میشه پیکه‌وه‌ن و جیا‌نا‌کریتته‌وه، که بریتین له:

۱. (من) له‌گه‌ل (ما) له‌هه‌ر‌کو‌یی‌ه‌کدا بیت له‌قورئاندا.

۲. (من) له‌گه‌ل (ما) ی پرسیا‌ر‌کرد‌ندا وه‌کو: {فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ}

الطارقه.

۳. {إِلَّا يَاسِينَ} له‌ ئایه‌ تی {سَلَامٌ عَلَىٰ إِيَّاسِينَ} الصافات ۱۲۳، به‌ جیا ده‌ نووسرێت به‌ لام پراوه‌ستان دروست نیه‌ له‌ سه‌ر (ال).
۴. (نعمًا) ته‌ نها له‌ دوو جێگه‌ ی قورئاندا هاتوه‌.
- {إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ} البقرة ۲۷۱.
 - {إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ} النساء ۵۸.
۵. مه‌ما له‌ ئایه‌ تی {وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِ مِنْ آيَةٍ الْأَعْرَافُ ۱۳۲}.
۶. (يوم) له‌ گه‌ ل (إذ) هه‌رچۆنێک بێت.
۷. (حين) له‌ گه‌ ل (إذ) هه‌رچۆنێک بێت.
۸. پیتی (ل) له‌ گه‌ ل (إن) له‌ (لن).
۹. (لأن) له‌ گه‌ ل (لا) له‌ وشه‌ ی (لأن).
۱۰. (وي) له‌ گه‌ ل (كأن) له‌ دوو جێگه‌ ی به‌ ئایه‌ تدا له‌ سوژه‌ تی (القصص) {وَيَكُنَّ لَهُ يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ} ۸۲.
۱۱. {يُنْزَمُ} له‌ ئایه‌ تی {قَالَ يَنْزَمُ لَا تَأْخُذْ} طه ۹۴، به‌ جیا کراوه‌یش هاتوه‌ له‌ ئایه‌ تی {قَالَ ابْنُ أُمِّ إِبْنِ الْقَوْمِ} الأعراف ۱۵۰، هه‌ر بۆیه‌ ده‌ کرێت له‌ سه‌ر (ابن) پراوه‌ستیت له‌ سوژه‌ تی (الأعراف) و، دروست نیه‌ پراوه‌ستیت له‌ سه‌ر ئه‌و پیته‌ له‌ سوژه‌ تی طه.

۱۲. (لولا) هه‌میشه به پێك گه‌یه‌نراوی هاتوو، واته پاره‌ستان دروست

نیه له‌سه‌ر وشه‌ی (لو)، هه‌روه‌ها له‌سه‌ر وشه‌ی (لوما).

سوود: پاره‌ستان له‌سه‌ر وشه‌ی (ما) له‌تایه‌تی {أَيَّ مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ

الْحُسْنَى} الإسراء ۱۱۰، هه‌روه‌ها پاره‌ستان دروسته له‌سه‌ر (ایا) به‌لام ده‌ستپێکردن
دروست نیه ته‌نها له‌سه‌ر (ایا) هوه نه‌بیّت^۱.

۱ بۆ زیاتر شاره‌زایه‌ی زابوون له‌م بابته به‌پوانه:

- أحكام تلاوة القرآن الكريم / ۲۸۴.

- مختصر بلوغ الأمنية / ۲۳.

بابه تی تائه کان

۹۴. وَرَحِمْتُ الزُّخْرُفَ بِالنَّارِ زَبْرَهُ لَاغْرَافٍ رُومٍ هُودٍ كَافِ الْبَقَرَةِ

(ابن الجزري) له م دپړی هوئراوه که یدا ناگادارمان ده کاته وه که وشه ی (رَحِمْتُ)

له موصحه فی عوسماندا (ﷺ) له حهوت جیگه ی قورئاندا به پیتی (ت) ی کراوه نووسراوه:

یه که م: {أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحِمْتَ رَبِّكَ} الزخرف ۳۲.

دووه م: {وَرَحِمْتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ} الزخرف ۳۲.

سییه م: {إِنَّ رَحِمْتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ} الأعراف ۵۶.

چواره م: {فَانْظُرْ إِلَى آثَارِ رَحِمَتِ اللَّهِ} الروم ۵۰.

پیتنجه م: {رَحِمْتُ اللَّهُ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ} هود ۷۳.

شه شه م: {ذِكْرُ رَحِمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَّرِيَّا} مريم ۲.

حه وته م: {أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحِمَتَ اللَّهِ} البقرة ۲۱۸.

سوود: (زَبْرَهُ) واته: نووسی، مه به ست له پیښه وا عوسمانه (ﷺ)، هر ته ویش بوو

له به شی رابردوودا به (في المصحف الإمام) ناماژده ی بو کرا.

(الزبور) واته: نووسراو (ولقد كتبنا في الزبور)¹.

۹۵. نِعْمَهَا ثَلَاثُ نَحْلٍ إِبْرَهُمْ مَعَا أَخِيرَاتٍ عَقُودُ الثَّانِ هُمْ

۹۶. لُقْمَانُ تَمَّ فَاطِرٌ كَالطُّورِ عِمْرَانُ لَعْنَتْ بِهَا وَالنُّورِ

ئاگادارمان دهکات له‌وهی که وشه‌ی (نَعْمَتْ) به تائی کراوه نووسراوه، له یانزه

جیگه‌ی قورئاندا:

یه‌که‌میان له ئایه‌تی {وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمَا أَنْزَلَ{البقرة ۲۳۱، سى جیگه‌شیان له

سوره‌تی (النحل) که دانه‌ر به (ثَلَاثُ نَحْلٍ) ئاماژه‌ی پیکردوه، که بریتین له:

یه‌که‌م: {أَفَيَا بَاطِلٍ يُؤْمِنُونَ وَيَنْعَمَتِ اللَّهُ هُمْ يَكْفُرُونَ{النحل ۷۲.

دووه‌م: {يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُوهَا{۸۳.

سییه‌م: {وَأَشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ{النحل ۱۱۴.

دوو جیگه‌شیان له سوره‌تی (ئىبراهیم) دایه، که دانه‌ر به (إِبْرَهُمْ مَعَا) ئاماژه‌ی بو

کردوه:

یه‌که‌م: {أَلَمْ تَر إِلَى الَّذِينَ بَدَلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا{ابراهيم ۲۸.

دووه‌م: {وَن تَعْدُوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا{ابراهيم ۳۴.

۱۸ بېوانه: القاموس المحيط والمعجم الوسيط، به‌وه‌رگرتن له اللمعة البدرية .

(مَعَا أَخْبِرَاتُ) واته: کۆتایه کانی هەردوو سورەتی (النحل) و (إبراهيم) وەکو جیاکردنەوه بۆ سەرەتا کانی، یەک جیگەشیان لە سورەتی (المائدة) دایە: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ} ۱۱.

(عُقُودُ السَّانِ) مەبەستی دوو جیگە لە سورەتی (المائدة)، بۆئەوێ بزانری کە مەبەستی یەکەم جیگە ئەو سورەتە نیە.

(هُم) کە کردارەکی تێدایەو، بریتییە لە (هُمْ)، دێپی دوو هەمیش باسی چوار جیگە تری لە خۆ گرتووە:

هەشتەم: {أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلْكَ يَجْرِي فِي الْبَحْرِ نِعْمَتِ اللَّهِ} لقمان ۳۱.

نۆیەم: {يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ} فاطر ۳.

دە یەم: {فَذَكِّرْ فَمَا أَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ} الطور ۲۹.

یازدەهەم: {وَادْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً} آل عمران ۱۰۳.

(عِمْرَانُ لَعَنَتْ بِهَا وَالنُّورِ) واتە: وشە (لعنت) لە دوو جیگەدا لە قورئان بە تانی کراوە نووسراوە:

یەکەم: {ثُمَّ بَيَّهَلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ} آل عمران ۶۱.

دوو: {وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ} النور ۷.

۹۷. امْرَأَتُ يُوسُفَ عِمْرَانَ الْقَصَصُ تَحْرِيمَ مَعْصِيَتٍ يَقْدُ سَمِعُ يُحْصُ

لیردها ئاگادارمان ده کاته وه که وشه ی (امْرَأَت) به تائی کراوه نووسه راوه له
حه وت جیگه ی قورئاندا:

یه که م: {وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ {يُوسُفَ ۳۰.

دووهم: {قَالَتِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ الْآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ {يُوسُفَ ۵۱.

سییه م: {إِذْ قَالَتِ امْرَأَتُ عِمْرَانَ آلَ عِمْرَانَ ۳۵.

چواره م: {وَقَالَتِ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ {الْقَصَصَ ۹.

پینجه م: {امْرَأَتُ نُوحٍ {التَّحْرِيمِ ۱۰.

شه شه م: {وَامْرَأَتُ لُوطٍ {التَّحْرِيمِ ۱۰.

حه وته م: {امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ {التَّحْرِيمِ ۱۱.

قسه یه کی خۆش: هه موو وشه یه کی (امْرَأَت) ئه گهر له گهل میرده که ییدا باسکرا بیئت
له قورئاندا به (ت) ی کراوه نووسه راوه ۱.

(مَعْصِيَتٍ يَقْدُ سَمِعُ يُحْصُ) واته: وشه ی (مَعْصِيَتٍ) به (ت) ی کراوه نووسه راوه له
دوو جیگه ی سورته ی (المجادلة):

یه که م: {بِالْإِيمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ {المجادلة ۸.

دووهم: {فَلَا تَتَّخِذُوا بِالْإِيمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ {المجادلة ۹.

۹۸. شَجَرَتِ الدُّخَانِ سُنَّتُ فَاطِرٍ كُلاًّ وَالْأَنْفَالِ وَحَرْفَ غَافِرٍ

(شَجَرَتِ الدُّخَانِ) واته: وشه ی (شَجَرَتِ) به تائی کراوه نووسراوه، له ثایه تی {إِنَّ} شَجَرَتِ الزَّقُّومِ ﴿٤٣﴾ طَعَامُ الْأَثِيمِ ﴿٤٤﴾ {الدخان ۴۳-۴۴}.

(سُنَّتُ) واته: وشه ی (سُنَّتُ) به تائی کراوه نووسراوه، له پیتنج جیگه ی قورئاندا:

یه که م: {فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ الْأَوَّلِينَ} فاطر ۴۳.

دووهم: {فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا} فاطر ۴۳.

سییه م: {وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا} فاطر ۴۳.

چواره م: {وَأَنْ يَّعُودُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ} الأنفال ۳۸.

پیتنجه م: {سُنَّتَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ} غافر ۸۵.

۹۹. قَرَّتْ عَيْنٌ جَنَّتْ فِي وَقَعَتْ فِطْرَتْ بَقِيَّتْ وَابْنَتْ وَكَلِمَتْ

۱۰۰. أَوْسَطَ الْأَعْرَافِ وَكُلُّ مَا اخْتَلَفَ جَمْعًا وَفَرْدًا فِيهِ بِالنَّاءِ عُرِفَ

(قَرَّتْ عَيْنٌ) واته: وشه ی (قَرَّتْ) به پیتی (ت) ی کراوه نووسراوه، له ثایه تی {قَرَّتْ} عَيْنٌ لِي وَلَكَ {الفصص ۹}.

{جَنَّتْ فِي وَقَعَتْ} واته: وشه‌ی {جَنَّتْ} به تائی کراوه نووسراوه، له‌تایه‌تی:
{فَرُوحٌ وَرِيحَانٌ وَجَنَّتْ نَعِيمٌ} الواقعة ۸۹.

{فَطَرَتْ بَقِيَّتْ وَابْنَتْ} واته: ئەم سێ وشانه به تائی کراوه نووسراون له‌هه‌رکوی
هاتبیتن وه‌کو: {فَطَرَتْ اللَّهُ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا} الروم ۳۰، و، له‌تایه‌تی {وَمَرِّمَ ابْنَتْ
عِمْرَانَ} التحريم ۱۲، {وَكَلَّمْتُ أَوْسَطَ الْأَعْرَافِ} واته: وشه‌ی {كَلَّمْتُ} به پیتی (ت) ی
کراوه نووسراوه، له‌ سوره‌تی {الْأَعْرَافِ} {وَنَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَى} الأعراف ۱۳۷.

{وَكُلُّ مَا اخْتَلَفَ... عُرِفَ} واته: هه‌موو ئەو جیگانه‌ی که زانا یانی قورئان
خویندن ناکۆکیان هه‌بووه ده‌رباره‌ی، له‌م جیگه‌یه‌دا به تائی کراوه ده‌نوسریت:

به‌کورتی: وشه‌ی {كَلَّمْتُ} له‌ پینج جیگه‌ی قورئاندا به (ت) ی کراوه نووسراوه:
یه‌که‌م: {وَنَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا} الأنعام ۱۱۵.

دووه‌م: {وَنَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَى عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ} الأعراف ۱۳۷.

سێیه‌م: {كَذَلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوا} یونس ۳۳.

چواره‌م: {إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ} یونس ۹۶.

پینجه‌م: {وَكَذَلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا} غافر ۶، موسحه‌فه‌کانیش جیاوازیان

تێدایه له‌ شیوه‌ی نووسینی وشه‌ی {كَلَّمْتُ} له‌ سێ جیگه‌ی ئەم پینج جیگه‌یه‌دا، که
بریتین له‌ سوره‌تی {الْأَعْرَافِ} و {یونس} و {غافر} هه‌ر بۆیه دروسته به (ت) و (ه)

له سهريان پاره سستیت، به لام ئه وهی زیاتر کاریان پیده کریت پاره ستانه له سهریان به (ت) ۱.

هروه ما ئه و شانه له قورئاندا به (ت) ی کراوه نووسراون:

۱. {جِمَالَتْ} {كَأَنَّهُ جِمَالَتٌ صُفْرٌ} {المرسلات ۳۳}.
۲. {بَيَّنَتْ} {فَهُمْ عَلَى بَيِّنَةٍ مِّنْهُ} {فاگر ۴۰}.
۳. {غِيَابَتْ} {أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غِيَابَتِ الْجُبِّ} {يوسف ۱۵}.
۴. ناوی کۆکراوه که به پیتی (ت) کۆتایی هاتبیت، وهکو: (الآيات، آیات، مبینات، بینات، مبرجات، المؤتفكات، المنشآت، والعاديات، الذاريات، العاديات، المرسلات، النازعات).
۵. ملکوت، جالوت، طالوت، التابوت، الطاغوت.
۶. (أبت) له سوره کانی (یوسف، مریم، القصص، الصافات).
۷. (هیهات) له نایه تی {هِيَاتَ هِيَاتَ لِمَا تُوْعَدُونَ} {المؤمنون ۳۶}.
۸. (مرضات) له سۆ جیگهی سوره ته کانی: (البقرة ۲۰۷-۲۶۵)، (النساء ۱۱۴)، (التحریم ۱).
۹. (ذات) له نایه تی {وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ} {الأفقال ۱}، {حَدَائِقُ ذَاتَ بَهْجَةٍ} {النمل ۶۰}.
۱۰. (ولات) له نایه تی {فَنَادُوا وَلَاتَ حِينَ مَنَاصٍ} {ص ۳}.
۱۱. (اللات) له نایه تی {أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ} {النجم ۱۹}.

بابه‌تی هه مزه‌ی پێک‌که‌یاندن (همزة الوصل)

بابزانی هه مزه له سه‌ره‌تای وشه‌وه دوو جوژه:

- هه‌مزه‌ی پچراندن (همزة القطع): که بریتیه له‌وه‌مزه‌ی جیگیر ده‌بیّت، له‌حالی ده‌سپێکردن و به‌رده‌وا بووندا.

- هه‌مزه‌ی پێک‌که‌یاندن (همزة الوصل): بریتیه له‌وه‌مزه‌ی که له سه‌ره‌تای وشه‌دا جیگیر ده‌بیّت و، له‌به‌رده‌وام بووندا نامیّنێت^۱، هۆکاری ناوانیشی به‌هه‌مزه‌ی پێک‌که‌یاندن ئه‌وه‌یه سه‌ره‌پای ئه‌وه‌ی له‌کاتی پێک‌که‌یانندا لاده‌برێت، به‌لام پێش و پاشی خۆی به‌یه‌کتر ده‌گه‌یه‌نیّت، ده‌لێنیش هۆکاره‌که‌ی ئه‌وه‌یه که قسه‌که‌ر به‌هۆیه‌وه ده‌توانیّت زهننه‌دار (ساکن) ده‌برێت، (الخليل بن أحمد) یش به (سَلَّمَ اللسان) واته: په‌یژه‌ی زمان ناوی ده‌برد، چونکه هه‌میشه ده‌سپێکردن به پیتیکی بزواو ده‌بیّت و پاوه‌ستانیش به زهننه‌دار، بۆیه نیاز زۆر بوو به‌ئامرازێک بۆ ئه‌وه‌ی بتوانین زهننه‌دار ده‌برپین، ئه‌و ئامرازه‌ش هه‌مزه‌ی پێک‌که‌یانده.

بزویی ده‌سپێکردن له کرداره‌کاندا له‌وانه‌یه به‌بۆر (ضمّة) بیّت و، له‌وانه‌شه به

۱۰۱. وَأَبْدَأُ بِهَمْزِ الْوَصْلِ مِنْ فِعْلِ يَضُمُّ إِنْ كَانَ ثَالِثٌ مِنَ الْفِعْلِ يُضَمُّ

(کسره) بیّت، ئه‌گه‌ر به‌بۆر بیّت، مه‌رجی ئه‌وه‌یه سییهم پیتی بۆری هه‌بیّت، بۆنومه:
(له‌پابوردوودا): (اسْحَفِظُوا، اجَسْتُ، اَبْلِي) وه‌کو: له‌م ئایه‌تانه‌دا هاتوه.

- {وَالرَّائِيُونَ وَالْأَخْبَارُ بِمَا اسْحَفِظُوا مِنَ كِتَابِ اللَّهِ} المائدة: ٤٤.

۱ بپوانه: شرح الأشموني و شرح ابن عقيل له‌سه‌ر الفیه ابن‌مالک.

- {وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ} {ابراهم ۲۶}.
- {هَذَاكَ أَتْلِي الْمُؤْمِنُونَ وَرُزِلُوا زَلْزَالًا شَدِيدًا} {الأحزاب ۱۱}.

نمونه‌ی (فرمان) پیتش:

- {ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ} {النحل ۱۲۵}.
- {اِنَّ مَا اُوحِيَ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَاَقِمِ الصَّلَاةَ} {العنکبوت ۴۵}، پیویسته بۆره‌که‌ش (لازم) بیّت، نه‌ک توشه‌اتوو (عارض) وه‌کو: {اَنْتَوُا} له‌تایه‌تی {فَقَالُوا اَبْنُوا عَلَيْهِم بُنْيَانًا} {الک‌هف ۲۱}، {وَامْضُوا} له‌تایه‌تی {وَلَا يَلْقَئُ مِنْكُمْ اَحَدًا وَامْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ} {الحجر ۶۵}، پوون کردنه‌وه‌ی ئه‌م جوّره‌وشانه‌ش که (عارض) ن‌ئه‌وه‌یه، بۆ نموونه: وشه‌ی {اقضوا} بنچینه‌که‌ی {اقضوا} ه‌بۆیه بۆری {ی} ه‌که‌ گۆیزرایه‌وه بۆ {ض} ه‌که‌ و، ه‌ردوو پیتی زه‌ننه‌داری {ی} و {و} پیک گه‌یشتن، بۆیه {ی} ه‌که‌ به‌هوی یه‌گگرتنی دوو {ساکن} لابرا و، وشه‌که‌ش بوو به {اقضوا}، به‌ه‌مان شیوه‌ش له‌ وشه‌کانی تر.^۱

۱۰۲. وَأَكْسِرُهُ حَالَ الْكُسْرِ وَالْفَتْحِ وَفِي لَأَسْمَاءٍ غَيْرِ اللَّامِ كَسْرُهَا وَفِي

{وَأَكْسِرُهُ حَالَ الْكُسْرِ وَالْفَتْحِ} واته: هه‌مه‌زی پیک گه‌یاندنه‌که با {کسره‌ی} هه‌بیّت، ئه‌گه‌ر له‌سه‌ره‌تای کرداره‌که‌بوو سییه‌می ئه‌و دوو کرداره‌ش {کسره‌ی} یان {فتحه‌ی} دار بوو، وه‌کو: {اغفر، اتّوا}.

۱ له‌ بنه‌په‌تدا له‌سه‌ر وه‌زنی {يَفْعَلُ} ه‌که‌واته‌که‌واته‌ عه‌ینی فیه‌له‌که {کسره‌ی}. ((م. دلیر

به‌گورتی: بزوینی ده‌ستپیکردن به ژیر (کسرة) مهرجه‌کی ئه‌وه‌یه پیتی سییه‌می کرداره‌که یان سهر (فتحة) ی مه‌بیّت وه‌کو: {وَإِذَا اقْبَلُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ اقْبَلُوا فَيَكُونُ الْمَطْفَيْنِ ۳۱، یان ژیر (کسرة) ی مه‌بیّت وه‌کو: {رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ} الدخان ۱۲.

(وَفِي الْأَسْمَاءِ) واته: ئه‌و ناوانه‌ی که به مه‌زه‌ی پیک گه‌یاندن ده‌ست پیده‌کات.

(كُسْرَهَا) واته: ژیر دانان بۆ مه‌زه‌که، جگه له (ال) که جیا یکردوه‌ته‌وه.

(غَيْرِ اللَّامِ) واته: جگه له مه‌زه‌ی (ال) ی ناساندن (التعريف)، چونکه له‌و حاله‌ته‌دا سهر (فتحة) ی مه‌یه وه‌کو: (النهار).

۱۰۳. {ابن مَعَ ابْنَةِ امْرِئٍ وَابْنَتَيْنِ} وَأَمْرًا وَأَسْمَ مَعَ ابْنَتَيْنِ

له‌م دپه‌دا باسی هه‌ندی ناومان بۆ ده‌کات که به مه‌زه‌ی پیک گه‌یاندن ده‌نووسریّت، له‌کاتی ده‌ست پیکردندا به ژیر (کسرة) ده‌ست پیده‌کات، ئه‌و ناوانه‌ش بریتین له:

۱. {ابن} وه‌کو: {إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي} هوده‌۴.

۲. {ابنة} وه‌کو: {وَمَرِيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ} التحريم ۱۲.

۳. {امرئ} وه‌کو: {إِنَّ امْرَأَتَهُ هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ} النساء ۱۷۶.

۴. {ابن} وه‌کو: {ثَانِي ابْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ} التوبة ۴۰.

۵. {امرأة} وه‌کو: {وَإِنَّ امْرَأَتَهُ خَافَتْ} النساء ۱۲۸.

۶. (اسم) وهکو: {سَبَّحَ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى} {الأعلى ۱}.

۷. (اثنتین) وهکو: {فَإِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثَّلَاثَانِ مِمَّا تَرَكِ} {النساء ۱۷۶}.

پوون کردنه وه: با بزانیته که هه مزه ی پیک گه یاندن (همزة الوصل) له هه موو کرداریکی رابردودا هه یه که بریتیه له زیاتر له چوار پیت واته: (پینجی یان شه شی بیت) وهکو: (انطلق - استخرج) هه روه ها له چاووگی ئه و کردارانهش وهکو: (انطلاق - استخراج).

هه روه ها ژیریشیان هه یه (مکسور)ن، له و ناوانه ی لای خواره وه:

(ابن - ابنة - امرؤ - امرئ - امرأة - اثنان - اثنتین - اثنتین - اسم).

به هه مان شیوه به ژیر (کسرة) دهست پی ده کریت ئه گهر سییه م پیتی کرداره که ژیری هه بیت، به پی بنچینه که ی دواتر بۆر (ضمة) ی توش هاتبیت، له و جۆره ش له قورتاندا پینج کردار هاتوه:

۱. (امشوا) له ئایه تی {أَنْ امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلَى آلِهِمْ} {ص ۶}.

۲. (ایوا) له ئایه تی {أَتُونِي بِكِتَابٍ مِّنْ قَبْلِ هَذَا} {الأحقاف ۴}.

۳. (اینوا) له ئایه تی {قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا فَأَلْفُوهُ فِي الْجَحِيمِ} {الصافات ۹۷}.

۴. (اقضوا) له ئایه تی {ثُمَّ اقْضُوا إِلَيَّ وَلَا تُنْظِرُونِ} {یونس ۷۱}.

۵. (امضوا) له ئایه تی {وَأَمْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ} {الحجر ۶۵}.

چونکه بنچینه ی ئه و کردارانه بریتین له: (امشیوا)، (ایتیوا)، (اینیوا)، (اقضیوا)،

(امضیوا).

سوود: ئەگەر پاوه ستایت له سەر و شهی (بئس) بۆ پێویستی یان تاقیکردنه وه، یان
 هەر هۆکاریکی تر و، ویستت به (الاسم) دهست پێبکهیت له سورته تی (الحجرات)
 له ئایه تی {رَسَّ الْأِسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ} الحجرات ۱۱، له و حالته دا دوو شیوازت له
 بهرده مدایه بۆ خویندنه وهی:

۱. دهست پێکردن به هه مزه ی پێك گه یانندن به سەر (فتحة) و، واته: (الْأَسْمُ).
۲. لابردنی هه مزه که و، دهست پێکردن به لامیکی ژێردار، واته: (لِأَسْمٍ) به لام له حاله تی
 پێك گه یانندی (بئس) به (الاسم) ته نها به یه ك شیواز ده خوینریته وه ئه ویش لابردنی
 هه مزه ی پێك گه یانندن و دانانی ژێره بۆ لامه که، واته وه کو حاله تی دووهم^۱.

بابه‌تی ره‌وم و ئیشمام

۱۰۴. وَحَاذِرِ الْوَقْفِ بِكُلِّ الْحَرَكَةِ إِلَّا إِذَا رُمْتَ فَبَعْضُ حَرَكَةٍ
 ۱۰۵. إِلَّا يَفْشَحِ أَوْ يَنْصُبِ وَأَشْمُ إِشَارَةً بِالضَّمِّ فِي رُفْعٍ وَضَمٍّ

(وَحَاذِرِ) واته: ودریابه له‌وهی.

(الْوَقْفِ بِكُلِّ الْحَرَكَةِ) واته: به هه‌موو جوڵه‌که له‌سه‌ر پیتی کۆتایی وشه‌وه
 پاوه‌ستیت، وه‌کو هه‌ندی -بۆ نمونه- له وشه‌ی (کَبَ) له‌تایه‌تی: {كَبْتُ يَدَا أَبِي لَهَبٍ
 وَكَبَّ الْمَسَدُ، ئەنجامی ده‌ده‌ن، چونکه له پیتی کۆتایی وشه پیویسته به زهنه
 (سکون) پاوه‌ستیت.

(إِلَّا إِذَا رُمْتَ) واته: مه‌گه‌ر له حالتیکدا به ره‌وم پاوه‌ستیت، له و حاله‌ته‌دا رینگه‌ت
 دراوه هه‌ندی له جوڵه‌ی پیته‌که ده‌ربهریت سه‌ره‌پای ئه‌وه‌ش که له‌سه‌ری پاوه‌ستاوی.
 (إِلَّا يَفْشَحِ أَوْ يَنْصُبِ) واته: مه‌گه‌ر له حالتیکدا ئه‌و پیته‌ی له‌سه‌ری پاوه‌ستابیت
 (فتحه‌ی) هه‌بیّت، یان (منصوب) بیّت، درووست نیه به ره‌وم له‌سه‌ری پاوه‌ستیت.

(وَأَشْمَ إِشَارَةً بِالضَّمِّ فِي رَفْعٍ وَضَمٍّ) واته: بۆت ههیه ئهگەر ئهوه پیتتهی له سهری
پاوه ستایت بۆر (ضمة) ی هه بیّت یان (مرفوع) بیّت، به (إشمام) پاوه ستیت.

(الرّوم): واته: ده ربړینی هه ندی له جولای پیتتهکه، داگرتنی دهنگ له کاتی
ده ربړیندا.

(الإشمام): له (شم) هوه هاتووه، واته: بۆن، وهکو ئه وهی بۆنی سه ربوړ (حركة) ت
به پیتتهکه دابیّت.

ئاگاداری: فیږبوونی ده ربړینی (الرّوم) و (الإشمام) له لای مامۆستای شارهزا
ده بیّت، نا کریت له کتیبه وه وه ربگیردریت.

جۆرهکانی پاوهستان له سه ر کوتایی پیتتهکان:

۱. زه ننه ی په تی (السكون المحض)، بنچینهش ئه م شیوه پاوه ستانه یه چونکه
مه به ست پشووه دانه و، لا بردنی سه ربوړیش کاریگەر تره بۆ به ده ست هیئانی ئه و
پشووه.

۲. پاوهستان به په وم: واته: که م کردنه وه و داگرتنی دهنگ به بزوانی پیتتهکه،
به شیوه یه که به و لاواز کردنه نۆږبه ی بږوات و نه میښی، هه ندیکیش له زانا یان ده لّین
په وم بریتیه له ده ربړینی هه ندیک له جولای پیتتهکه، واته: سییه کی جولّه که به پیی
بۆچوونی هه ندی له زانا یان، ئه م حاله تهش له پیی بۆر (ضمة) دار و، ژیر (کسرة) دار
دا درووست ده بیّت نه که له حاله تی (فتحة).

۳. پاره‌ستان به (إشمام) که بریتیه له ئاماژه کردن به لیو به‌بی دهرپرینی دهنگ له‌پاش ته‌واو کردنی پیتی کوتایی به زهننه داری، به‌کورتی (إشمام) به‌چاو ده‌بینریت و، به‌گویی نابیستریت، بویه که‌سی نابینا هه‌ست به ئیشمام ناکات، به‌پیچه‌وانه‌ی په‌وم که له ریگه‌ی بیستنه‌وه هه‌ستی پی‌ده‌کریت.

سوودی راوهستان به رهوم و ئیشمام

زانای گهوه (ابن الجزري) له کتییی (النشر ج ۲ / ۱۲۵) فهرموویوتی:

(سوودی ئاماژه کردن له راوهستاندا به رهوم و ئیشمام دهرخستنی سهروبۆره که له کاتی بهردهوام بووندا جیگیر دهییت، بۆئهوهی چۆنیتی ئه و سهروبۆره له سهری راوهستیت ئاشکرا بیّت).

ئه مهش شتیکی باشه له حاله تیکدا بیّت که سێک گوی له خویننه ره که بگریّت، به پیچه وانهی ئه وهی ئه گهر خویننه به ته نها بیّت له و حالته دا پیویستی به ئه و ده رخستنه نیه، جا ئه گهر گوێگر شاره زا بیّت به دروستی خویندنه وهی خویننه ره که ده زانیّت، ئه گهر شاره زایش نه بیّت بۆی ده بیته ئاگه دار کردنه وهیه ک بۆئه وهی حوکمی راوهستان له سه ر ئه و پیته بزانیّت، ئه گهر خویننه ره که ش قوتابی زانست بیّت بۆ مامۆستا که ی ده رده که ویت خویندنه وه که ی راسته تا کو په سه ندی بکات، یان هه له یه و بۆی چاک بکاته وه.

زۆرجاریش قوتابیه سه ره تاییه کانی زانست و که سانی تر لیان تیکده چیّت، به تاییه تی ئه وانه ی که له بهر دهستی مامۆستادا فیّری قورئان خویندن نه بوونه چۆن جیاوازی بکه ن له سهروبۆری کۆتایی وشه کاندا، وه کو: (وفوق کل ذی علم عليم) یان (اني لما انزلت الي من خير فقير)، چونکه ئه وان هه میشه راهاتوون به (سکون) له کۆتایی وشه کاندا راوهستن، بۆیه نازانن چۆن وشه ی (عليم) و (فقير) له کاتی بهردهوام بووندا بخویننه وه ئایا به (ضمة) یان به (کسرة)؟ بۆیه زۆر له مامۆستایانمان

فرمانیان پیده‌کردین ئاماژه بکه‌ین به لیومان، هه‌ندی‌کیشیان فرمانیان پیده‌کردین رانه‌وه‌ستین له‌سه‌ر ئه‌و وشانه و به‌رده‌وام بین، ئه‌وه‌ش کاریکی جوانه.

ده‌لێم:

ئه‌م وته‌ی پیشه‌وا (ابن الجزری) مه‌به‌ستی ئه‌و که‌سه‌یه که قورئان له‌به‌ر بخوینێته‌وه — که قوتابیانی ئه‌و سه‌رده‌مه به‌گشتی له‌به‌ر خویندوویانه‌ته‌وه — چونکه له‌موسحه‌فدا ئه‌و سه‌روبوورانه ئاماژه‌یان پیکراوه.

۱۰۶. وَقَدْ تَقَضَىٰ نَظْمِي الْمَقْدَمَةُ مِنِّي لِقَارِي الْقُرْآنِ تَقْدِمُهُ

(وَقَدْ تَقَضَىٰ) واته: کۆتایی پێ هات و ته‌واو بوو.

(نَظْمِي) واته: هۆنراوه‌که‌م که له‌م زانسته‌دا پێکم خستبوو.

(الْمَقْدَمَةُ) واته: وه‌کو دیاریه‌ک.

واته: هۆنینه‌وه‌م بۆ ئه‌م پیشه‌کیه له‌ زانستی ته‌جوید و خویندنه‌وه‌ی قورئان کۆتایی پێ هات، ئه‌وه‌ش دیارییه‌که له‌ منه‌وه بۆ خوینه‌ری قورئان.

۱۰۷. (وَالْحَمْدُ لِلَّهِ) لَهَا خِصَامٌ ثُمَّ الصَّلَاةُ بَعْدُ وَالسَّلَامُ

۱۰۸. عَلَى النَّبِيِّ الْمُصْطَفَىٰ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ وَتَابِعِي مِنْوَالِهِ

واته: کۆتایی به‌م کاره ده‌هێنم به‌ سوپاس و ستایش کردنی خوای گه‌وره‌و، دروود و سلاو ناردن بۆ سه‌ر گیانی پاکی پیغه‌مبه‌ری هه‌لبژارده (ﷺ) هه‌روه‌ها بۆ سه‌ر یارو یاوه‌رانی و شوینکه‌وتوانی پێیازه‌که‌ی به‌ گشتی.

ئەمە دوا دێپی ھۆنراوە‌کە، ھەتتیدا سوپاس و ستایشی خۆی گەورە دەکات
 لەسەر ئەنجامدانی کارە‌کە، ھەروەھا دروود و سلاو دەنێرێتە سەر گیانی پاکی
 موحمەد (ﷺ) بەلام دێپە‌کە جۆریک لە نوقسانی تێدا، چونکە ئاماژە‌ی نەکردووە
 بۆ ئەو کەسە‌ی کە دروود و سلاوی بۆ ناردووە ئەگەر چی ئاشکراشە کە پیغەمبەرە
 (ﷺ)، بۆیە یە‌کەمین کەسێش کە ھەولیدا ئەو چارە‌سەر بکات بە دێپی ۱۰۸ (عبدالدا ئم
 الأزهری) قوتابی (ابن الجزري) بوو کە لە ساڵی (۸۷۰ ک) کۆچی دوا‌ی کردووە^۱.

واتە: ھۆنراوە‌کەم بریتێە لە سەد و ھەوت دێپ، ھەرکەسیک بە جوانی شارە‌زابێت

۱۰۹. أَيْبَانُهَا قَافٌ وَزَايٌ فِي الْعَدَدِ مَنْ يُحْسِنُ الْجَوِيدَ يَظْفَرُ بِالرَّشَدِ

لە زانستی تەجويد پێنوینی کراوە و، پێگە‌ی زانستی دۆزیوە‌تە‌وە.

پیتی (زای) بە‌رانبەر ژمارە ھەوتە.

پیتی (قاف) بە‌رانبەر ژمارە سەدە.

پاشکوی ژماره (۱)

چند تېبېنیه‌کی گرنګ له کاتې خویندنه‌وه‌ی قورئاندا به ږیوایه‌تی

(حفص عن عاصم)

۱. وشه‌ی (الْأَعْجَبِيُّ) له نایه‌تی {الْأَعْجَبِيُّ وَعَرَبِيٌّ} فصلت ۴۴، به ته‌سهیل ده‌خوینریته‌وه، واته: نه به‌مه‌مزده‌ی ته‌واو و نه به‌ته‌لیفی ته‌واو، ته‌نھا پیویسته به‌م شیوه‌ش بخوینریته‌وه.

۲. وشه‌ی (مَجْرَاهَا) له نایه‌تی {سَمِ اللّٰهُ تَجْرِئَهَا وَمُرْسَاهَا} هود ۴۱، به (إمالة) ده‌خوینریته‌وه، واته: به‌نزیک کردنه‌وه‌ی (فتحة) که به‌ره‌و (كسرة) و، ته‌لیفه‌که به‌ره و (ي).

۳. (ضَعْفٍ) له نایه‌تی {اللّٰهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً} الروم ۵۴، ته‌و وشه له ه‌رسۍ جیگه‌ی نایه‌ته‌که‌دا ده‌کرۍ پی‌تی (ض) به (فتحة) و به (ضمة) بخوینریته‌وه، به‌لام (فتحة) له‌پیشتره.

۴. (وَيَبْصُطُ) له نایه‌تی {وَاللّٰهُ يَقْضِي وَيَبْصُطُ} البقرة ۲۴۵، به سینی په‌تی ده‌خوینریته‌وه.

۵. (بَصَاطَةً) له نایه‌تی {وَزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ بَصَاطَةً} الأعراف ۶۹، به سینی ته‌واو ده‌خوینریته‌وه.

۶. (الْمُهَيِّطُونَ) له نایه‌تی {أَمْ هُمُ الْمُهَيِّطُونَ} الطور ۳۷، به (ص) و به (س)

ده‌خوینریته‌وه، به‌لام ده‌ږپینی به (ص) به‌ناوایانگتره.

۷. (مُصِطِر) له‌ئایه‌تی {لَسْتُ عَلَيْهِمْ مُصِطِرٌ} الغاشية ۲۲، به (ص) ی ته‌واو ده‌خوینریته‌وه.

۸. لابرندی ئه‌لیف له‌کاتی به‌رده‌وام بوون و، جیگیر کردنی له‌کاتی پاوه‌ستاندا، له‌م وشانه‌ی لای خواره‌وه:

{أَنَا} له‌هرکوێیه‌کی قورئاندا بیت، وه‌کو: {وَأَذْكُرْ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا أُنَبِّئُكُمْ بِأَوَّلِهِ فَأَرْسِلُونَ} یوسف ۴۵.

{لَكِنَّا} له‌ئایه‌تی {لَكِنَّا هُوَ اللَّهُ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا} الکهف ۳۸، {الظُّنُونَا} له‌ئایه‌تی {وَبَلَغْتَ الْقُلُوبَ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللَّهِ الظُّنُونَا} الأحزاب ۱۰، {الرَّسُولَا} له‌ئایه‌تی {يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَا} الأحزاب ۶۶، {السَّيِّلَا} له‌ئایه‌تی {وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّيِّلَا} الأحزاب ۶۷، {قَوَارِيرَا} الإنسان ۱۵، له‌جیگه‌ی به‌که‌می ئایه‌تی: {وَأَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرَا} الإنسان ۱۵، هه‌موو ئه‌م وشانه به‌جیگیر کردنی پیتی ئه‌لیف له‌کاتی پاوه‌ستاندا و لابرندی له‌کاتی به‌رده‌وام بووندا ده‌خوینریته‌وه، به‌لام {قَوَارِير} له‌جیگه‌ی دووه‌می سوره‌تی (الإنسان) {قَوَارِيرَ مِنْ فِضَّةٍ}، لاده‌بریت له‌به‌رده‌وام بوون و پاوه‌ستاندا.

۹. {سَلَّاسِلَا} له‌ئایه‌تی {إِنَّا أَعَدَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلَّاسِلًا وَأَغْلَالًا وَسَعِيرًا} الإنسان ۴، له‌به‌رده‌وام بووندا لامه‌که‌ی به‌ (فتحه) ده‌خوینریته‌وه به‌بی ته‌نوين، له‌پاوه‌ستانیشدا یان به‌ ئه‌لیف ده‌خوینریته‌وه، یان به‌ (ساکن) کردنی لامه‌که، هه‌ردوو شیوه‌ خویندنه‌که‌شی پاستن.

۱۰. خویندنه‌وه‌ی ئەم وشانه‌ی لای خواره‌وه به نون له‌به‌رده‌وام بووندا و، به ئەلیف له‌پاوه‌ستاندا:

{ولیکونا}، {لنسفا}، {واذا}، {ولیکونا}، له‌ئایه‌تی {قَالَتَ فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُسْنِي فِيهِ وَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَا أَمَرُهُ لَيَسْجَنَنَّ وَلَيَكُونَا مِنَ الصَّاغِرِينَ} یوسف ۳۲، {لنسفا} له‌ئایه‌تی {كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْهَ لَنُفْعَلًا بِالنَّاصِيَةِ} العلق ۱۵.

۱۱. {ءاتین} له‌سوره‌تی النمل ۳۶، له‌کاتی به‌رده‌وام بووندا به {ی} ده‌خویندنه‌وه، له‌کاتی پاوه‌ستاندا دوو شیوه‌ی خویندنی هه‌یه: جیگیرکردنی {ی} و لابردنی.

۱۲. {الاسْمُ} له‌ئایه‌تی {بَسَّ الْأِسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ} الحجرات ۱۱، له‌کاتی ده‌ستپیکردن له‌و وشه‌وه‌وه دوو شیواز خویندنه‌وه‌ی هه‌یه: ده‌ستپیکردن به‌هه‌مزیه‌کی {فتحة} دار و لامیکی {کسره} دار، یان به‌لابردنی هه‌مزیه‌ی پیک‌گه‌یاندن و، ده‌شتپیکردنی به‌لامیک {کسرة} ی هه‌بیته‌ی سینیکی زه‌ننه‌دار.

۱۳. خویندنه‌وه‌ی ئەم وشانه به {مد} ی دریژ {شەش جوولە} یان به {تسهیل}، وشه‌کانیش بریتین له: {الذکرین} له‌هه‌ردوو جیگه‌ی سوره‌تی {الأنعام} و {الآن} له‌هه‌ردوو جیگه‌ی سوره‌تی {یونس} و، {الله} له‌سوره‌تی {یونس} و {النمل} دریژکردنه‌وه‌شی بۆ شه‌ش جوولە په‌سه‌ند تهره.

۱۴. پیتی {ع} له‌هه‌ریه‌ک له‌ئایه‌تی {کهیص} ی سه‌ره‌تای مه‌ریه‌م و، {حم} عسق {ی سه‌ره‌تای {الشوری}، دروسته به {توسط} چوار جوولە، یان {اشباع} شه‌ش جوولە که‌ئه‌وه‌ش چاکتره.

۱۵. (تَأْمَنَّا) له نایه تی {قَالُوا يَا أَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَى يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ} یوسف ۱۱،

به (إشمام) یان به (روم) ده خوینریتته وه.

۱۶. له چوار جیگه ی قورئاندا بیّ دهنگی (السکت) پیویسته له لای (حفص)

جیاواز له هه موو خوینه ره کانی قورئان.

- بیّ دهنگی له سه ره لیلی {عِوَجًا} الکهف ۱.

- بیّ دهنگی له سه ره لیلی {مَرْقَدًا} یس ۵۲.

- بیّ دهنگی له سه ره نونی {مَنْ رَاقٍ} القیامة ۲۷.

- بیّ دهنگی له سه ره لامی {بَلْ رَانَ} المطففین ۱۴.

۱۷. ساکن کردنی پیتی (ه) له وشه ی {أَرْحَهُ} له سوره تی (الأعراف) و

(الشعراء)، هه روه ها وشه ی (أَلْقَهُ) له سوره تی النمل، هه روه ها خویندنه وهی پیتی (ه)

به (ضمة) و، به بیّ پیگه یانندن (صلة) له وشه ی {يَرْضَهُ لَكُمْ} له سوره تی الزمر،

به لام وشه ی {وَبَقَهُ} له سوره تی النور له نایه تی ۵۲ (حفص) به (ساکن) کردنی

پیتی (ق) و (کسره) دانان بۆ پیتی (ه) خویندوویه تیه وه به بیّ پیگه یانندن.

۱۸. ده رخستنی پیتی (ن) له لای (و) له هه ردو نایه تی {يَسَّ} ۱ و الْقُرْآنَ

الْحَكِيمِ ۲ { و {نَّ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ} القلم ۱.

۱۹. تییه لکیشانی پیتی (ث) به پیتی (ذ) له نایه تی {يُلْهَثُ ذَلِكَ} له سوره تی

الأعراف ۱۷۶، هه روه ها تییه لکیشانی پیتی (ب) به پیتی (م) له نایه تی ۴۲ {يَا بُنَيَّ ارْكَبْ

مَعْنَا { له سورته‌ی هود، به‌شیوه‌یه‌کی ته‌واو به‌هۆی ئه‌و هاوچه‌شنیه‌ی که له نیوان هه‌ردوو پیتشه‌که‌دا هه‌یه.

۲۰. وشه‌ی (تَخْلُقُكُمْ) له‌ئایه‌تی {أَلَمْ تَخْلُقْكُمْ مِنْ مَّاءٍ مَّهِينٍ} المرسلات ۲۰، جیاوازی هه‌یه سه‌باره‌ت به‌ تێهه‌لکێشانی هه‌ردوو پیتی (ق) و (ك) به‌ته‌واوه‌تی یان به‌ ناته‌واوی، (ابن الجزري) یش بۆ ئه‌م جیاوازیه‌ ئاماژه‌ی کردووه و فه‌رموویه‌تی: (والخلف بنخلقکم وقع)، هه‌ردوو شیوازه‌که‌ش پاستن، تێهه‌لکێش کردنی ته‌واو (أدغام کامل) واته‌: پیتی (ق) به‌خێته‌ ناو پیتی (ك) و دیارنه‌میینی، تێهه‌لکێش کردنی ناته‌واویش (أدغام ناقص) واته‌: مانه‌وه‌ی سیفه‌تی به‌رزێ له (ق) و لاچوونی سیفه‌تی (قلقلة) تییدا، به‌لام (ابن الجزري) سیفه‌تی تێهه‌لکێشی ته‌واوی هه‌لبژاردووه.^۱

پاشکۆی ژماره (۲)

هه‌ندی له داهینان (بدعة)ی قورئان خویننه‌کان که زانایان وریایان داوه ده‌رباره‌ی^۱:

۱. زۆر له‌خۆکردن و توشبوونی گومان، وه‌سوه‌سه له مه‌خره‌جی پیته‌کاندا، واته: زیده په‌وی کردن و خۆگۆرپن له‌کاتی ده‌ربڕینی پیته‌کان و قورس کردنه‌وه‌یان به‌شیوه‌یه‌کی به‌رچاو.

۲. ده‌ربڕینی ئاواز و درێژکردنه‌وه‌ی پیته‌کان زیاد له ئاستی خۆیان.

۳. ئاواز بۆدانانی سوره‌ته‌کان، وه‌کو چۆن ئاواز بۆ گۆرانی داده‌نریت.

۴. خویندنه‌وه‌ی قورئان له‌چه‌شنی گۆرانی و زۆر دووباره کردنه‌وه‌ی ئایه‌ته‌کان هاوکات له‌گه‌ڵ خۆگۆرپن و زۆر له‌خۆکردن و، پراهیانی زۆر له‌سه‌ر ئاوازی جۆراوجۆر که به‌فێربوون و هه‌ولی زۆر به‌ده‌ستی ده‌هێنن.

۵. له‌ خویندنه‌وه‌ی قورئاندا گوێگر خه‌ریکی جگه‌ره‌کێشان بێت، یان گوێگران خه‌ریکی خواردن و خواردنه‌وه‌ بن.

۶. خویندنه‌وه‌ی قورئان به (القراءات الشاذة)، که جیگیر نه‌بوونه، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و هاوه‌لان به‌و شیوه‌یه‌ خویندنیان ده‌وه.

۱ بپروانه: بدع القراء القديمة و المعاصرة، بکر بن عبدالله أبو زيد، به‌وه‌رگرتن له کتیی / بسط

۷. کۆکردنه وه له نیوان دوو شیوازی خویندنه وه له یهك ئایه تدا، له نوێژدا بیت یان له هه ر شوینیکی تر بیت بۆ خۆه لکیشان.

(ده لێم: زۆریك له خوینهره به ناویانگه کانی میسر هه لده ستن به کۆکردنه وه له نیوان چه ند خویندنه وه یه کدا).

۸. تایبته کردنی هه ندی ئایه ت یان سوره ت له نوێژدا، یان له هه ر کات و شوینیکدا، یان له به ر پێویسته کی دیاری کراو.

۹. وابسته بوونی خوینهر یان گوێگر به هه ندی نزا و ویرده وه، که به لگهی له سه ر نه هاتوه له کاتی خویندنه وه ی ئایه تیک یان سوره تیک، بۆ نمونه: خویندنه وه ی سوره تی (الفاتحه) له پاش قورئان خویندن، یان له کاتی بیستنی سوره تی (الفاتحه) بلییت: (صلوا علیه وسلموا تسلیما).

۱۰. یان نه وه ی گوێگران بۆ خوینهری قورئان بلیین: (الله الله)، یان هه ر وشه یه کی تر له و باره وه که بۆ خوینهر ته رخان بکریت، خوی گه وره فه رموویه تی: (وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ).

(ده لێم: دیسان شوین و سه رچاوه ی سه ره لدان ی نه م هاوار و هاندان و ژاوه ژاوه له کاتی قورئاندا ولاتی میسره و له وێشه وه هه نارده کرا بۆ ولاتانی تر، واشده رده که ویت نه و قورئان خوینانه پێخۆشحال ده بن به و هاوار و سه رسامی ده ربپینه ی جه ماوه ر له ده نگیان و، ده بیته مایه ی نه وه ی نه وه ندیه ی تر ده نگ ی خویان خۆش بکه نه وه و داهیتان بکه ن له ئاوازه کانی خویندنه وه یاندا).

۱۱. خوینەر هەردوو دەستی، یان دەستیکی بخاته سەر گوئی له کاتی قورئان

خویندنه‌وه‌دا وه‌کو زۆریک له خوینەرە میسریه‌کان و خوینەرانی تر ده‌یکەن^۱.

۱۲. وتنی (صدق الله العظيم) چونکه هیچ بنچینه‌یه‌کی شەری نیه له کرداری

پیغه‌مبەر (ﷺ) و هاوه‌لان و شوینکه‌وتوانیان، چاکه‌یه‌کیش ئه‌وان پێگه‌یان پێ

نه‌بردبێت چاک نیه.

پاشکوی ژماره (۳)

پیناسه‌ی هندیك له‌و زانایانه‌ی ناویان له‌م کتیبه‌دا هاتوو

الفراهیدی:

خه‌لیلی کوپی نه‌حمه‌د، سه‌رگه‌وره‌ی زانایانی زمان و ویزه‌یه به‌گشتی له‌ زانستدا، یه‌که‌مین که‌سه که‌ زانستی (العروض)ی داهینا، ماموستای (سیبویه) و (الأصمعي) و زور له‌ زانایانی تر بوو، له‌ به‌سره، دانه‌ری کتیبی (العين)ه، که‌ یه‌که‌مین فهره‌نکه له‌ زمانی عهره‌بیداله سالی ۷۸۶ ک کۆچی دواپی کردوو.

سیبویه:

عه‌مری کوپی عوسمانی کوپی قه‌مبه‌ر، پیشه‌وای خه‌لکی به‌سره له‌ زانسی (النحو)، (سیبویه) واته: بۆنی سیو به‌ فارسی، یه‌کێکه له‌ گه‌وره‌ترین زانایانی زمانی عهره‌بی له‌ درێژایی میژودا له‌سالی (۶۱ یان ۸۸ یان ۹۴) ک وه‌فاتی کردوو.

الفراء:

یه‌حیای کوپی زیادی کوفی، به‌ (أمیر المؤمنین) ده‌ناسریت له‌ زانستی (نحو)، ناوئرا به‌ (الفراء) واته: "له‌تکه‌ر"، چونکه وته‌کانی له‌ت ده‌کرد و لیتی ورد ده‌بوویه‌وه،

خۆیی و (الكسائي) شاره‌زاترین خه‌لكی كوفه بوون له (نحو)، له‌سالی ۲۰۷ ك وه‌فاتی كردووه.

الشاطبي:

(القاسم بن فيره) ی نابینا، له‌سالی ۵۳۸ ك له ئه‌نده‌لوس له‌دايك بووه، قیرائاتی له‌وی ته‌واو كردووه دواتر كۆچی بۆ میسر كردووه و (القاضي الفاضل) ی وه‌زیری (صلاح الدين الأيوبي) ریژی زۆری لیگرت و کردی به مامۆستای قوتابخانه‌ی (الفاضلية)، کتیبی زۆری له قیرائادا داناوه به‌تایبه‌تی ئه‌و هۆنراوه‌ی که به (الشاطبية) ده‌ناسریت، پێشه‌وایه‌کی گه‌وره و سه‌رسوپه‌ینه‌ر بوو له زانسته‌کاندا، دنیا نه‌ویست و خواپه‌رست بوو له‌سالی ۵۹۰ ك وه‌فاتی كردووه.

زکریا الأنصاري:

کۆری موحه‌مه‌دی کۆری موحه‌مه‌دی میسری شافیه‌ی، (مفسر و حافظ) ی فەرمووده‌کانی پێغه‌مبه‌ره (ﷺ)، له‌سالی ۸۲۳ ك له‌دايك بووه و، له ۹۲۶ ك وه‌فاتی كردووه، یه‌كێكه له‌و زانایانه‌ی پێشه‌کی (إبن الجزري) لێكداوه‌ته‌وه.

طاش كبری زاده:

ئه‌حمه‌دی کۆری موسته‌فا، له‌سالی ۹۰۱ ك له‌دايك بووه، زانایه‌کی تورکی هه‌نه‌فی گه‌وره‌یه، نووسینی له زۆر له زانسته‌کاندا هه‌یه، له‌وانه‌ش لێكدانه‌وه‌ی بۆ پێشه‌کی (الجزرية)، له‌سالی ۹۶۸ ك كۆچی دوا‌یی كردووه.

ملا علي القاري:

ناوی سولتانی کوپی موحه‌مه‌د نوره‌ددین، له‌شاری (هزه) له‌دایک بووه و کۆچی کردووه بۆ مه‌ککه و تییدا جیگیر بووه و هه‌ر له‌ویش کۆچی دوا‌یی کردووه له‌سالی ۱۰۱۴ک، زانایه‌کی حه‌نه‌فی بووه له‌سه‌رانی زانست له‌سه‌رده‌می خۆیدا، ده‌لێن سالانه به خه‌تی خۆی موسحه‌فیکی به‌په‌راویزی قیرانات و ته‌فسیره‌وه ده‌نووسی و ده‌یفروشت و خه‌رجی سالکه‌ی بۆ دابین ده‌کرد.

محمد المتولي:

سه‌رگه‌وره‌ی قورئان خوینه میسریه‌کانه، له‌پۆژگاری خۆیدا، نابینا بوو، زاناو لی‌کۆله‌ره‌وه‌یه‌کی گه‌وره بوو له‌ زانسته‌کانی قورئاندا، نزیکه‌ی (۴۰) کتیبی هه‌یه، له‌سالی ۱۳۱۳ک له‌ دنیا ده‌رچوو.

خالد الأزهری:

زانا و زمانناسیکی میسریه، ناوی خالیدی کوپی عه‌بدوللایه، کتیبی زۆری داناوه که یه‌کیکیان لی‌کدانه‌وه‌ی پیشه‌کی (ابن الجزري)، له‌ ۱۴۹۹ز له‌ دنیا ده‌رچوو.

محمود خليل الحصري:

له‌ سالی ۱۹۱۷ز له‌دایک بووه، له‌ ئه‌زه‌ر خویندوویه‌تی، دواتریش خۆی ته‌رخان کرد بۆ زانسته‌کانی قورئان به‌هۆی لی‌هاته‌وی زۆری له‌ قورئان و ده‌نگ خۆشی له‌ خویندنه‌وه‌یدا، یه‌که‌م که‌سه هه‌موو قورئانی به‌ ده‌نگی خۆی تۆمار کردووه به‌ پیاویه‌تی (حفص) و (ورش) و (قالون) و (البزّي)، له‌ ئاسیاو ئیفریقا و ئه‌روپا و

ئەمریکا و زۆر له ولاته عەره‌بی و ئیسلامیه‌کان قورئانی خویندوووه و، چەندین کەسیش
له گۆیگرانی له‌سه‌ر ده‌ستی موسوڵمان بوونه له‌ ساڵی ۱۹۸۰ ز کۆچی دوا‌یی کردوووه.

پاشکوی ژماره (۴)

وینه‌ی نیجازه‌ی نووسه‌ر له خویندنی قورئاندا

هذا وقد أجزت الأخ (إحسان برهان الدين أمين) ان يروي و يقرأ بما تلقاه مني من طريق الشاطبية و التيسير و اوصيه بتقوى الله في السر و العلن و ان لا يتوانى عن تعليم كتاب الله و ان يكون خادما في حياته لكتاب الله تعالى نفعا الله جميعا بالقرآن الكريم في الدنيا والآخرة وصلى الله على سيدنا محمد و على آله وصحبه وسلم وآخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمين.

خادم القرآن

وافد القراء / ابو عبد الله دليز بن احمد

الجامع للقراءات العشر من الشاطبية والدررة والطيبة

سهرچاوه كان

۱. ابحاث تجويدية / د. ايمن سويد / دار الفوثناني.
۲. الاتقان في علوم القرآن / جلال الدين السيوطي / المكتبة التوفيقية.
۳. الاجابات الواضحات لسؤال القراءات / احمد الحفيان / دار الكتب العلمية.
۴. احكام التجويد و التلاوة / محمود الزلط / مؤسسة قرطبة.
۵. البرهان في تجويد القرآن / محمد الصادق القمحاوي / المكتبة الثقافية.
۶. بسط المقال في شرح تحفة الاطفال / اسامة مراد / دار العالمية للنشر والتوزيع.
۷. التجويد الميسر / د. عبد العزيز القاري / مكتبة الدار بالمدينة المنورة.
۸. التسهيل لقراءات التنزيل / محمد فهد خاروف.
۹. تقريب النشر في القراءات العشر / محمد بن الجزري / دار الحديث.
۱۰. تنبيه القراء الى ماخفي و شاع من الاخطاء / محمد محمود حوا / له ثبنته ربيته وه.
۱۱. الجامع في تجويد قراءة القرآن الكريم / كامل المسيري / دار الإيمان.
۱۲. دراسات اسلامية معاصرة / انور الجندي.
۱۳. الدرر البهية شرح المقدمة الجزرية / اسامة عبد الوهاب / مكتبة الإيمان.
۱۴. السعود في قراءة عاصم بن أبي النجود / حامد العاني / ديوان الوقف السني.

١٥. الشرح الوجيز على المقدمة الجزرية / د. غانم قدوري الحمد / معهد الإمام الشاطبي.
١٦. شرح طيبة النشر في القراءات العشر/ محمد بن علي النويري / دار الكتب العلمية.
١٧. شيخ القراء ابن الجزري / د. محمد مطيع الحافظ / دار الفكر.
١٨. علم الوقف و الابتداء في القرآن الكريم واللغة العربية / د. عبد الرزاق الحربي / ديوان الوقف السني.
١٩. غاية المرید في علم التجويد / عطية قابل نصر.
٢٠. فتح المجید في علم التجويد / محمد بن السيد ابراهيم المالكي / دار البشائر.
٢١. القراءات احكامها ومصادرها / د. شعبان محمد إسماعيل / دار السلام.
٢٢. قرة العيون بروايتي شعبة و قالون / محمود محمد ديري / دار القرآن الكريم.
٢٣. كتاب القراءات لأبي عبيد جمع و دراسة الدكتور جاسم الدليمي / الوقف السني.
٢٤. اللعة البدرية شرح متن الجزرية / محمود محمد العبد / شرح المقدمة الجزرية.
٢٥. المختصر المفيد في جداول التجويد / احمد الطويل / جمعية تحفيظ القرآن.
٢٦. معجم المؤلفين / عمر رضا كحالة / دار إحياء التراث العربي.
٢٧. المنجد في اللغة والأعلام / دار المشرق .
٢٨. المنح الفكرية شرح المقدمة الجزرية / ملا علي القاري / دار السلام.
٢٩. الميسر في علم التجويد / محمد فريد الجمل / مكتبة الإيمان.

٣٠. النشر في القراءات العشر/ محمد بن الجزري / دار الكتب العلمية.

٣١. النور المبين في تجويد القرآن الكريم / محاضرات د. ايمن سويد / تفرغ
ميسون دهمان / دار افنان.

٣٢. الواضح في احكام التجويد / د. محمد عصام القضاة / دار النفائس.

نووسەر له‌چهند دیریکدا

- له‌دایکبووی سالی ۱۹۷۴ له‌شاری دوزخورماتوو.
- ده‌رچووی کۆلیژی په‌روه‌رده‌یه به‌شی زمانی عه‌ره‌بی له‌زانکۆی که‌رکوک.
- ده‌رچووی په‌یمانگای ته‌کنیکی یه‌ له‌شاری که‌رکوک.
- مۆله‌تی قورئان خویندنی هه‌یه به‌ قیرائه‌تی (عاصم) به‌ هه‌ردوو ریوایه‌تی (شعبة) و (حفص).
- قوتابی قیرائاتی عه‌شره‌ی قورئانه‌.
- تا‌کو ئیستا ئه‌م نووسینه‌ی به‌ چاپ گه‌یشته‌وه:
- ۱. ژیاننامه‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) (۲) به‌رگ (نارین) دار المعرفه / بیروت. (وه‌رگێڕان)
- ۲. زه‌کاتی مالی بازرگانی چاپی دووه‌م. (دانان)
- ۳. ژیاننامه‌ی (عبد العزيز بن عبدالله بن بان). (دانان)
- ۴. رابه‌ری ئه‌وانه‌ی که‌ عومره‌ ده‌که‌ن (به‌وێنه‌). (ئاماده‌کردن)
- ۵. رابه‌ری حاجیان (به‌وێنه‌). (ئاماده‌کردن)
- ۶. نزار قباني ولوثة الفكر الحداثي في شعره / کتێبخانه‌ی نارین چاپی به‌بیروت. (توێژینه‌وه‌)
- ۷. سه‌رده‌می خیلافه‌تی راشیده (مجلد) پرۆژه‌ی تیشک. (وه‌رگێڕان)

۸. کۆتایی جیهان / نیشانه گه‌وره و بچوکه‌کانی قیامت (به‌ویینه) (نارین) دار المعرفة / بیروت (وه‌رگی‌پان).
 ۹. علماء الاسلام من هم و ماهي صفاتهم / کتیب‌خانه‌ی ته‌فسیر (وه‌رگی‌پان بو عه‌ره‌بی).
 ۱۰. (الجامع الصغیر) ی السیوطی (۲) به‌رگ / له‌ژیر چاپ‌دایه (وه‌گی‌پان).
 ۱۱. شانوگه‌ری (زاناو سته‌م کار) ی یوسف القرضاوی / له‌ژیر چاپ‌دایه (وه‌گی‌پان).
 ۱۲. باوه‌ر به‌ پۆژی دوا‌یی (نارین) دار المعرفة / بیروت (وه‌رگی‌پان).
- جگه له‌ چه‌ند کتیب‌ی‌کی تریش چاپ کراون و هه‌ندیکیان چاوه‌پوانی چاپ کردن.

پیرستی بابه ته کان

بابه ت

لا پهره

- پیتشه کی م. دلیر گه رمیانی ۵
- پیتشه کی د. دیاری أحمد ۶
- پیتشه کی نوسه ر ۹
- کورته یه ک دهر باره ی ژیاننامه ی (ابن الجزري) ۱۶
- پیناسه یه ک بۆ (المقدمة الجزرية) ۲۲
- ده قی هؤنراوه که ۲۴
- به شه کانی زانستی ته جوید ۳۷
- بابه تی شوینی دهرچوونی پیتشه کان ۴۲
- به شی یه که م پیتشه کان ۴۲
- به شی دووه م جیگای دهرچوونی پیتشه کان ۴۵
- پیتشه کانی (الجوف) ۴۶
- پیتشه کانی گه روو ۴۸

- پیتەکانی زمان ۵۰
- پیتەکانی ناوه‌پراستی زمان و مه‌لاشوو ۵۳
- پیتەکانی سەر زمان ۵۵
- پیتەکانی پیشه‌وه‌ی مه‌لاشوو ۵۷
- پیتەکانی باریکایی زمان ۵۸
- پیتەکانی هەردوو لیو و که‌پوو ۶۰
- سیفه‌تی پیتەکان ۶۲
- سیفه‌ته دژ داره‌کان ۶۵
- پیتەکانی ئەسپایی و دهنگ به‌رزى و توندی و نه‌رمى ۶۶
- پیتە مامناوه‌ندو به‌رزەکان ۶۸
- پیتە نه‌رمه‌کان (الحروف الرخوة) ۶۹
- پیتە نزمه‌کان (الاحروف الاستفال) ۷۲
- پیتەکانی لکاندن ۷۴
- سیفه‌ته بى دژەکان ۷۷
- بابه‌تی ته‌جوید ۸۵
- پیناسه‌ی ته‌جوید ۸۸
- جوۆره‌کانی خویندنه‌وه‌ی قورئان ۹۱

- پایه‌کانی قورئان خویندن..... ۹۲
- رێگه‌ی فی‌ربوونی ته‌جوید..... ۹۶
- بابه‌تی بچوو‌کردنه‌وه..... ۹۸
- بابه‌تی پیتی (ر)..... ۱۰۴
- بابه‌تی گه‌وره‌کردنه‌وه..... ۱۰۹
- گه‌وره‌کردنه‌وه‌ی پیتشه‌کانی (استعلاء و اطباق)..... ۱۱۱
- هه‌ندیك ئاگاداری له مه‌ر به‌کاره‌ینانی سیفه‌تی پیتشه‌کان..... ۱۱۳
- بابه‌تی تیکه‌ه‌لکیش کردنی (متماثلین) و (متجانسین) و (متقاربین) و (متباعدين)..... ۱۱۵
- بابه‌تی (ض) و (ظ)..... ۱۲۰
- بابه‌تی مینگه (غُنة) له هه‌ردوو پیتی (م) و (ن) ی (شدة) داردادا..... ۱۳۰
- یاسا‌کانی نونی زه‌ننه‌دارو ته‌نوین..... ۱۳۴
- هه‌لگه‌پاندنه‌وه‌و شار‌دنه‌وه (الاقلاب والاختفاء)..... ۱۳۹
- بابه‌تی مه‌دده‌کان..... ۱۴۲
- بابه‌تی راوه‌ستان و ده‌ستپیکردن (الوقف والإبتداء)..... ۱۵۰
- پوخته‌ی جو‌ره‌کانی راوه‌ستان..... ۱۵۶
- باسه‌کانی پچ‌راو و پیکگه‌یشتوو (المقطوع والموصول)..... ۱۶۷

- ۱۸۴..... بابە تی تائه کان
- ۱۹۱..... بابە تی هه مزه ی پیک گه یانندن (همزة الوصل)
- ۱۹۶..... بابە تی ره وم و ئیشمام
- ۱۹۹..... سوودی پاوه‌ستان به ره وم و ئیشمام
- ۲۰۲..... پاشکۆی ژماره (۱)
- ۲۰۷..... پاشکۆی ژماره (۲)
- ۲۱۰..... پاشکۆی ژماره (۳)
- ۲۱۴..... پاشکۆی ژماره (۴)
- ۲۱۵..... سه‌رچاوه‌کان
- ۲۱۸..... نووسه‌ر له چه‌ند دیرپیکدا
- ۲۲۰..... پی‌رسی بابە ته‌کان